KI SYRTAP KA JINGIM

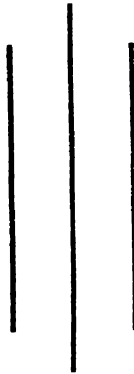
(THE LAYERS OF LIFE)

Dor Rs. 65/-

By :- J. D. LYNGDOH

KI S[illegible]AR KA JINGIM

(THE LAYERS OF LIFE)

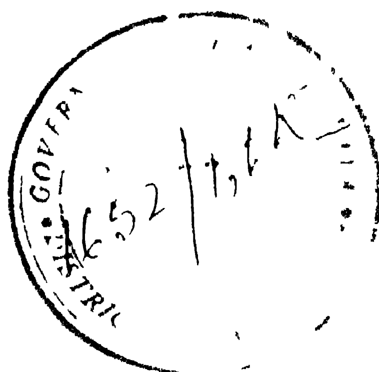
Da

U Bah J. Darningstone Lyngdoh

Ki Syrtap Ka Jingim

Kane ka jingiathuh khana naduh sdang haduh kut ka long tang ka jingmutdur jong u Nongthoh. Kam don jingiadei ei-ei bad ka jingim ne jinglong jong uno uno u briew ne ka briew shimet, lane kynhun lane kur lane jaid jongno jongno ruh, bad kumjuh ruh bad kano kano ka Shnong ka thaw Lada don ka jingiahap ryngkhat bad ka jinglong jingim jongno re jongno, ne kyrteng jongno jongno, ka long tang ka jingjia ryngkhat ia kaba ym shym da la thmu. Don ruh ki kyrteng jong ki katto katne ngut ia kiba la da buh khnang na ka bynta ka jingtip jong ki longdien Namarkata, yn ym lah ban kynnoh ne wad daw ei-ei da mano mano ruh.

J. Darningstone Lyngdoh

KI KYNTIEN LAMPHRANG

Nga ngeit ba iwei pa iwei napdeng jongngi ki briew kiba la wan sha kane ka Pyrthei, ngi don la i jong i jong i bynta ban ia snohkti bad treilang ha ka ban kyntiew ia ka imlang sahlang parabriew katkum la ki jong ki jong ki sap ki phong kiba u Kynrad ula pynkup hala marwei marwei. Kumta kum uwei na ki Parabriew ba la kyrkhu u Blei ha kane ka Jaidbynriew kaba rit, bad ba dang sahdien, nga sngew ba nga don ka bynta kaba khraw ban nang seibor shuh shuh kumno ban ri ban tyngkai bad ban nang khampynbha ruh ia ka rukom im lyngba ka pyrkhat ka pyrdain ka jongngi kaba khamiar, khnang ba ngin lah ban nang san shaphrang, ban ri ban sumar ia la ka jong ka Jaidbynriew kaba rit, khnang ba kan nym jah jyndam noh na kane ka sla khyndew Khnang ba ngin nang ruh ban niewkor ia baroh kiei kiei kiba u Kynrad hi u la kyrkhu. Halor ki jingphaloh jong kane ka Pyrthei kaba khraw, nga sngew ba ngi donbok shibun ba u Blei u dang pynneh pynsah iangi kumne kumba ngi long mynta, wat la ngi long shisha tang ka Jaidbynriew kaba rit eh bad kaba dang sahdien ha baroh ki phang jong ka jingim.

Kumta kum u briew uba la wad bniah (Researched) da ki phew snem lynter ia ka rukom pyrkhat pyrdain bad ka leh ka kam jongngi kum ka Jaidbynriew,nga shem ba ngi lyngshing shibun ka jingmut jingpyrkhat ha ka liang ka imlang sahlang (Social aspect) khamtam ha kaba ia tei para mangi. Ngi long kiba dang shah synshar da ka jingiapait iapra haduh katta katta

Ka daw jong kane baroh nga shem ba ka dei ka jingshimsting ia ka jingim da kata ka jingsngewthuh hyndai (Primitive and narrow outlook) kaba pynkhim bad pynsynjor shibun ia ka rukom pyrkhat bad ka bym iahap

sur shuh, haba ia nujor bad kane ka juk kaba ngi ia im mynta kaba dap da ki jingkylla stet ha baroh ki phang jong ka jingim. Mangi kum ka Jaidbynriew, toi ngi la nang ia bud tynneng bad kylla stet nadong shadong ha baroh ki rukom im (Life style), namar ngim lah lait na ka ba ia beh ia kiei-kiei kiba ka Pyrthei mynta ka don ban ai (Development of Science and Technology). Ha ka liang ka ioh ka kot, ka dap ka biang bad ka trei ka ktah (Economic Aspect) ngim lah ban len ba ngi la ia khambit khambiang shibun shah ban ia kaba ngi long mynnor, haba iangi dang synshar da ki bor kiba na bar Hynrei kaba sngewsih ka long, ba ka rukom pyrkhat pyrdain jongngi pat kam shym la san sha ki phang kiba khamiar jongka jingim, hynrei ka kut tang ha la u jylli shimet, bad kam kynjoh satia sha ka jingkitkhlieh ia ka imlang sahlang ban pyniahap sur bad kitei ki jingkylla kiba ka poi ka ialam. Kumta ngi iai sahdien ha baroh ki phang jong ka jingim, haba ia nujor bad kiwei pat ki Jaidbynriew kiba ker sawdong iangi.

Namarkata to ngin ia pynshongdor, bishar bad pynkeit jingmut ban pyrkhat bniah shaphang katei ka phang ba la kdew haneng da ka mynsiem kaba kylluid, kumno ban ialeh shitom ban pynneh pynsah ia kane ka Jaidbynriew kaba la i kumba kan sa shu shah tyllep bad jahrngai noh na kane ka sla khyndew Kumta to ai, ba ia kane ka Ri kaba la ai Nongkynti da u Nongthaw ngin ia tyngkai, ri bad sumar. Ha kane ka jingpyrshang kaba rit ka jongnga, nga thoh ia kane ka Kot Jingiathuh-Khana ba nga ai kyrteng ***Ki Syrtap Ka Jingim*** da ka jingkyrmen ba kan long ka jingai jingmut kaba khraw iangi lang baroh lada ngin da ia pule bniah iaka, hynrei ym tang ban shu spel.

Mawmluh, Cherrapunji **J. Darningstone Lyngdoh**
2nd April 2002.

Katto Katne Shaphang Kane Ka Kot

Kane ka long ka novel Khasi kaba kham pher, kaba pynpyrkhat (food for thought) ia ka imlang sahlang (society) jong ngi kumba ngi long mynta. Ka longkur longkha ka synjor shibun namar ba jur ki jingtrei kiba nabar (external influences). Ka thoh ia ka jingim bapher bapher ha la ki iing ki iing, ne ki briew ki briew shynrang bad kynthei. Ki rukom pyrkhat bad leh (variety of thoughts and action) kiba ialam bakla bad pynpra ia ka longiing. Ka don ruh ha ka ia ki ktien Sohra (phrases from Sohra) kiba ai jinghikai shibun ia ngi kiba pule (didactic). Ka don ruh ka biria kaba siat jingmut.

Haba shim kyllum ia ki pasoh kiba don ha kane ka kot lah ban ong kumne :- Ki kyrteng jong ki briew shynrang ne kynthei ki long kiba da don jingmut. U nongthoh u la trei shitom ban pynwan ia kine. Ka dor jong ka kot ka jylliew bad ktah ia ka pyrkhat pyrdain jong ki por mynta ba ngi hiar shibun, ba ngi duh ia ka bor jong ngi ha ka jinghiar pateng, bad, ka jinglong khlem nongsynshar ia ka imlang sahlang kum ki kur bad ba ka jaidbynriew ka don ha ka jingma ba la "shukor u ksuid i'u Thawlang ka Iawbei." Haba la pule bniah ia kane la shem ba ka dei ka (satire) - ka jingthoh siat jingmut kaba dei ka jingpynkhih jingmut khnang ba ngin im bad ba ngin nym long ka (lethargic race) ne ka jaidbynriew kaba la thait ialade. Ka jingsngewburom naduh ka dohnud ia i Bah J. D. lyngdoh na ka bynta ba i wanrah ia kane ka challenge ia ngi baroh. Khublei.

Dated :- Shillong
26 tarik U Rymphang 2002.

(E. M. Reade Syiem).
Retired Head of
Khasi Department.
St. Edmund's College,
Shillong.

SHI KYNTIEN AR KYNTIEN SHAPHANG KANE KA KOT JINGIATHUHKHANA

"KI SYRTAP KA JINGIM" BA LA THOH DA I BAH J. DARNINGSTONE LYNGDOH.

Ha kaba nyngkong eh nga shem ba u Nongthoh ia kane ka Kot u la thoh ha ka 'tien Khasi kaba ni bad jlih bha la kum ba ot ia ka makhon da ka tari stang. Ka jingbang ban pule ia kane ka Kot ka long la kum ba bam ia ka jyntahkylla musli-musla kaba bang haduh katta-katta la kumba ong mano-re ba ka jingbang ka long haduh ba men da buit ia la ka tymbuit.

Ki jingshisha ha ki syrtap jingim kiba u Nongthoh u la pashat lyngba ki kyrteng ba u la shu mutdur bad jer kyrteng naduh nongkyndong haduh sor ha ki bynta bapher bapher jong ka Ri Khasi, ki long ki symboh jingpyrkhat-pyrdain kiba u la pyrshang ban ai ha baroh ki nongpule ia kane ka kot, bad ki long ruh ki jinghikai. Ki jinghikai kiba long kum ki Mawlynnai ba kordor hynrei kiba la shah tap ha ki phlang, ki nuit ki nier, bad ki jyrmie ki jyrthang ha boroh shikata ki sngi. Ki jingai jingmut kiba kum kine ki long kiba shongnia ban da duriap bha. Ki long ruh ki symboh pyrkhat kumno ban iaid shaphrang kum ka jingkyrsiew iangi lang baroh, kiba la i kumba ngi ia iohthiah lyngngai bad shohtyndep khlem pyrkhat. Ba shano ngin poi ne kan jia aiu iangi hi, ha ki sngi ki ban dang wan, haba ianujor bad kiei kiei kiba kane ka Pyrthei ba iaid sted kan ai.

Sa kawei pat kaba U Nongthoh U la pynmih madan ka long shaphang ki Ing kiba pait kiba pra hynrei ki bym paw shabar namar ba ym banse ban tap-op jubor tang

U Rymmang u shong hadien u Stering jong ka Ambassador Mark - IV., kaba u Pynieng ha Them-Iewmawlong hakhmat ki thiep ban kiew sha Basa-kwai, sha Iewduh ryngkat ka jingjaw syep jaw syar ka bym long iakren shuh. Ka dei ruh ka Jaka kaba sma iwsit bad iwkhong shaba palat, kumta wat la ka sngi ka shit katta-katta, namar ka dei ka shiteng jong u Bnai Jymmang, um long ban pynhiar ne plie ia ki jingkhang-it jong ka Ambassador namar ba tyrsuh palat ka lyer sma iwkhong na ka jaka leitpynjhieh bad jaka thehniut jongka Iewduh. Ha katei ka jinglyng-a jongu, U iai kyrtiang dien war shi war ban khongngoid, ba ioh i kiawkurim jongu i la wanphai na kaba i leit siew jingsiew sha Iewduh. Haba u shu shong kumne khlem kam, ka jingmut jingpyrkhat jongu ka poi ramia kylleng bad u kynmaw ia la ki jong ki sngi jongka jinglong khynnah. Kumno u la im da kaba die bad tyrwa waidong, beri, sikret bad jingpruid ding, sait bad pynkhuid Taxi bad die Kot khubor khasi kylleng ka sor Shillong da ki snem. Wat la katta ruh ka jingmut jing pyrkhat jong u ka lam thiaw thiaw bad leit hi sha ka jingshit bad lynga kaba um sngew don pyrthei hapoh katei ka kali Ambassador. Ka jingmut jingpyrkhat ka pisa wit lwit bad khmihlynti tang ia ka jingwanphai noh i Kiawkurim jongu na Iewduh. Hadien kumba shikynta shiteng, haba u la khongngoid bad kyrtiang dien pat sa shiwat, u la iohi i tei-tei ila wan, i da kit ka pla kaba heh ha ka met jongi bad baroh arliang ki kti i rah la ki Shang-plastic kiba i khia bha bad ba dap miar da ki jingthied jingpet. Mar kumta u plie ka jingkhang-kali war bad mareh

stet ban iarap rah lem iaki jingsiew na ki kti i Kiaw jongu. I Kiaw kurim jongu ruh, mar ia iohi ia u Rymmang i la pyrta bad ong *"Shim! Shim lem pyrsa, Wow la sngew kum ban sloit ki tyrpeng."* Kumta ma u ruh, thiaw thiaw u la shim bad rah ban thep ia kita ki jingsiew jingtda baroh hapoh ka kali. La u peit sha i Kiaw ruh, ine la tuid syep bad jhieh klak ryngkat ka jing saw-kyrang la kum U Kyieng, ba jur eh ka jingshit bad khapngiah briew hapoh Iewduh. Mar ia rung kluk ha poh kali, i la ong "Ia noh pyrsa ia! Wow ka jingshit aiu katta katta, la sngew kum ban mehding". Ma U de, u start ia ka Kali bad iaid noh bak ban leit noh sha ing sha Laban. Mar ia iaid ka Kali, u la sngew kumba lait-ksuid, haba la pynhiar ia ki It-kali bad la ioh lyer ha ka jingiaid jongka. Kumjuh ruh i Kiawkurim jongu i la ong, *"Wow kumta te la sngew ioh jingim"*. Namar ba dei ka Sngisaitjain ba-ar jong u Bnai (Second Saturday), ka sngi shuti jong ki Office jong ka Sorkar Meghalaya, ka jingblock surok ka duna, kumta tang hadien shiphang hi u Rymmang u la poi ing, ryngkat bad la i Kiawkurim. Mar ia pynsangeh ka kali ha Phyllaw-Ing, u la shim ia ki Pla-jingsiew bad rah bran bran shapoh Ing shetja bad buh iaki hangta. I Kiawkurim jongu ruh i ne khru khru nadien jongu la wan rung lang shata, i da kyntu ia la ka Khun bad ong, *"Shim! Duh Duh, sei kito ki jingsiew, manga ngan sum noh shuwa ban pyngngad khyndiat. Wow! ka jingshit mynta ka sngi te la palat, sa ka jing ia tyngngian ha Iewduh tang ban ia iaid lynti ruh la da hiran hi khait, la shu hap ia phngian ha baroh shilynter lynti. Sa ki Nongdie-jingdie baroh arliang lynti, tang ban iaid lynti ruh la shitom hi khait. Hap phngian jubor, lym kumta la sahkut da ki kynta. Nalor kata sa ka jingsma ruh la sngew kum ban jah mynsiem. Sha Basa-dohkha lei te ym long tur, tip yn leh jyntah da ei ia i Kpa*

la shibit? Sa leit peit noh mapha Duh Duh la shibit na lew-Laban". Kumta de i rung noh sha la kamra ban shim jain ban sum noh. Mar ia rung lut, i shem ia i Kpa ki khun ba i dang lapmiet ha kaba pule kot. *Oh! i Kpa phi leh aiu kumne? Nga nang pyrkhat phi lah leit siew kato ka Bill Electric sha Hydro?". "Ngan sa leit pat la sngi Nyngkong, ka por ka dang biang, mynta nga dang pynkhreh na ka bynta ka jingkren lashai ka sngi ha Ingmane, namar nga dei Programme manga lashai Sunday".* La ong i kpa, Kumta i Kmie i rung noh sha kamra-sum ban sum noh.

Ka Tnga jongu Rymmang ka dei ka khun khatduh jong ka Ing, kaba kyrteng ka Dulan bad u ba khatduh eh na baroh shipara u dei u Shynrang u ba kyrteng u Thanah bad u ba dang pule B.Sc ha St.Edmund College bad shim honour ia ka chemistry. Une u khun khatduh jong ka ing u long u ba kham shalak bad u ba bun paralok bha bad kynthei bad shynrang bad u ba shim bynta bha ha ki kam Sports bad ka imlang-sahlang kum u Samla jong ka dong. Ha katei ka por u la dap 22 (arphewar) snem ka rta jongu.

I Kmie jong kitei (4) saw ngut shipara, i trei hapoh Transport Department jong ka Sorkar Meghalaya, bad i don ha ka jaka kaba u jylli jong ka jing iadei-briew u long u ba iar. Kumta i kham ithuh-briew khambun, ym tang ia kito kiba na Sor hynrei wat ia ki Nongkyndong ruh. Ha katei ka por i la jan ban shongthait na ka kam bad sa tang 2 (ar) snem hadien kata in sa shongthait noh. I long ruh i kynthei-briew i ba stang thylliej kum i Siangsdieh bad i ba kyrteng i Padanmon. U Kpa ki khun, u long u ba la kham metiaw bad u la shongthait na ka kam jong ka Survey of India, kumta u la khamlapmiet-lapshai sa tang ha ki kam jong ka Balang, namar kumba la ong u dei u

briew u ba shida ka jinglongbriew bad u ba kitkhia bha ia ka kam Niam kum uwei na ki Riewniam, bad ka kyrteng jong u ka long u Nosen. Ka ju long ka jingmlien jongu, ba haba u lait por mynstep bad janmiet barabor, u pynlut por ha kaba sumar Syntiew hapoh compound naduh ki por ba u dang trei office. U long u briew u bym da ia shim bynta eh ha ki kam-shnong kam-thaw ne ha ka imlang-sahlang, namar um dei u trai shnong hynrei u ba shu wan poikha. Namarkata u jylli jong ka jingshemphang jongu u kham lyngkot bad lyngshing. U tip tang ia la ka ing lajong kumno ban pyndap pynbiang hapoh ka jingthew jingwoh bad jingsiew jingtda jong i kmie ki khun, i kong Padanmon. U long u briew u ba tlem ka jingmut jingpyrkhat bad u ba sumar met bha. Ka ju long ka rukom jongu, naduh ba u dang trei hapoh ka Office jong ka Survey of India ban iaidkai janmiet shaduh Khyndailad, Police Bazar ban thied kot khubor manla ka janmiet, lait noh ka Sngi U Trai, bad ban leitphai pat sha Ing-khun sha Laban. Ha kajuh ka por u long u Briew u ba lait na ka dih ka bam, namarkata um ju shangmiet, namarkata um pynshitom ne pynkordit ia ka Ing ka Sem, hynrei u im shida khlem bishar ne tuklar than ia ka iaid ka ieng ne ka riam ka beit jong ki khun (He participates actively but does not involve). Bad ba dei na kata ka daw, ba ka Khun Kynthei nyngkong jongu ka sa kit-khunrei bad kaba ar pat ka sa ia poi ban ia shong bad u Rymmang, u ba la mareh kiengshangrit ha ka shadem kylleng ka Sor ban tyrwa Kwai, Biri, Sikret naduh dang mih ka sngi ngoid haduh ban da dum ngain manla ka sngi ha kitei ki snem ba u dang khynnah. Itei i kong Padanmon pat, i dei i Khun-Khliengkpoh jong i Kong Synjat i ba die jhur ha lewduh ha ki por hyndai ba dang synshar ki Phareng bad u Kpa jongi (Padanmon) pat u dei u Himot, u ba dei uwei

na kiba la kham pawkhmat ha ka jingpule ha kito ki por Phareng hyndai, da kaba pass Entrance na ka Calcutta University ha ka snem 1914, bad u ba trei kam Sorkar hapoh ka Sorkar Assam ha kito ki por ba synshar Phareng Mynnor. U ba la dei trei kylleng ha ki District bapher bapher jongka Assam Province kynthup ruh ia ka District Sylhet shuwa ka partition, ha ka Supply Department kum u Sub-Inspector Supply. Ha ka por Thmabah kaba 2 (ar) u la ioh promotion kum u Inspector of Supply, bad u la neh kumtei kat haduh un da shongthait ha ka snem 1951. Daka jing iohi jngai jongu u la thied bun ka Khyndew hapoh Sor Shillong ha ki dong kiba pher ba pher. Nalor kata, ba ka jingioh jingkòt jongu ruh ka khambha shibun da kaba u don hapoh Supply Department, khamtam ha kito ki por Thma ba 2 (ar), baroh ki khyndew ki shyiap kiba u la thied, kumba ju ia leh lem kiwei pat ki para Shynrang Khasi, ryngkat ka Ing ka Sem kaba u shong, um shym la buh ne thoh ha la ka jong ka Kyrteng-Kyrnah kaba la da jer da thoh ki Kmie ki Kpa jongu, hynrei pynban u ialeh ban riehtngen ialade ha lyndet ka Jainkyrshah ba khlup jong i kong Synjat bad pynshah Sohpdung da ka kyrteng jong i Kmie ki khun i ba die jhur ha Iewduh. Kumta kitei ki jongdon jingem jongu baroh, hadien ba la khlad noh i Kong Synjat, ki hiar kynsan jrut sha i Padanmon i khun Khliengkpoh jong u Himot bad i Synjat. U Himot ruh u la iap noh na kane ka pyrthei ha u Bnai June jong ka snem 1959, tang hadien 7 (hynniew) bnai ba la khlad i kmie ki khun jongu. Kumta ka spah ka phew, ka khyndew ka shyiap ryngkat ka kamai-kajih jong u Himot baroh la iohpateng da i Kong Padanmon.

Ha kawei ka por katba u Himot u dangim, ka la don kawei ka jingjia kaba sngewsih bad sngewjah burom

shibun ia ka Nam ka Kyrteng jongu. Namar ha kawei ka sngi, ha kito ki por ba dang khamdum ka Pyrthei bad ba dang kynjah bha ka Shnong ka thaw bad ba dang rben bha ruh ki khlaw shatei sha syndah Lumshillong, katba u Himot u dang iaidkai janmiet por kemiongrein ban bam lyer kham sha pajih na Shnong ha ka 17 tarik u Bnai May (Jymmang) jong ka snem 1952, u la ia kynduh kynsan ngung ia ka Kjehmon hapdeng lynti hapoh khlaw ba ju iaid leit lyngkha ki paidbah, ka da kit la ki jhur bad phanjyntah ha ka khoh. Ka Kjehmon ka dei ka briew kaba ka shnong-trai jongka ka dei na ka Shnong Nongkynrih, tang ba ka la wan shong bylla noh sha Shillong la katto katne snem ryngkat bad 3 (lai) ngut ki khun ba dangrit ba la iehnoh bein u kpa ki khun. Namar ba ka dei ka briew kaba dang wan shong thymmai ha shnong kam ithuh satia ia u Himot bad kumta, tang mar ia kynduh ia u hapdeng khlaw, ka la kyndit tyngeh bad kylla dientrai bad mareh lamwir shapoh khlaw. U Himot ruh u la shaiong ngain bad dum ka buit ka stad thiaw. Shiphang u la shu ieng lyngngoh kum u ba bieit bad hadien katto katne por ba la wan ka jingmut jingpyrkhat, um sngewdei ban beh iaka nadien namar ma u ruh iaka um ithuh satia lymne ban pyrta pynsngewthuh iaka ba kam dei ban sheptieng, ba ioh kan lynniar briew pynban. Kumta, kum u Rangbah-briew u la rai ban wanphai noh sha Shnong bad ban leit iathuh ha ki para-rangbah jong ka shnong ia kane ka jingiakynduh jongu. Kumta mar-mar, ha ka sngi kaba bud, u Rangbah Shnong u la wad jingtip ba hangno ka shongwai ka Kjehmon bad u la phah iaka ba kan wan hajir hakhmat ki Rangbah Nongsynshar-Shnong, ban iathuh ia kaba la jia baroh. Shuwa ban poi u Himot, U Rangbah-Shnong ryngkat bad 4 (saw) ngut ki para rangbah jong ka Shnong ki la ia don hapoh Ing-dong bad

hadien la wan rung sa ka Kjehmon. Baroh ki para rangbah haba ki la peit ia ka Kjehmon, ka dohnud jongki ka um-hin, namar kane rathaw la ka jainkyrshah shlliang-pneh bala rim bha bad ka jaintapmoh ba la da khuid lut ka rong. Shisien peit liep la da i synei hi khop, ithuh shaikdar ba ka long ka briew kaba shipa, kumta ka dur jongka ka la pynlong ia baroh 5 (san) ngut ki Rangbah synshar-shnong ban sngew lungmynsiem da ka jing i synei iaka. Ynda haba la kylli iaka, shaphang kaei kaba la jia ha kata ka janmiet kat ba ka dang wan lyngkha, ki jubab jongka ki long ba ka sheptieng Nongshohnoh ia u Himot ba u dei u ba ri-Thlen, namar u shu wan mih kynsan dngung hapdeng khlaw katba ka dang iaid lynti ha ka jingwan lyngkha jongka. Ym tang katta, hynrei u Thylliej jongka u la sdang ban ot kamon kadiang, arted arsut kat haduh ba kata ka jingpadiah stang-thylliej jongka ka la pyniap noh thiaw ia ka jinglong riewkynthei jongka kat haduh ba u Rangbah shnong hi um lah shuh ban shah, khlem da dumok iaka ba kan kein noh bad sngap jar. Baroh 5 (san) ngut ki Nongsynshar Shnong lang bad u Rangbah-Shnong ki la shu ia peit lyngngoh iaka da ki khmat kiba la duh noh kata ka jingisynei iaka kum ka 'riewkynthei', namar u thylliej jongka u la dung lyngba ia ki dohnud sngewlem jongki iaka, kum ka briew kaba duk kaba donkam ia ka jingsngewlem bad jinglehisnei. U Himot ruh haba u la iohsngew ia ki kyntien jongka, khamtam haba ka la kynnoh Nongshohnoh ia u, la i kumba un ieng Rangbahbriew ban sympat iaka da u Diengduh jongu uba u bat ha ka kti. U la kemding lain, bad ha ka jingkhluit jong ka khlieh, um nang shuh ban kren kum u 'Riewrangbah, hynrei u la kum ong *"Ho-oid kein pha! Nga ri-Thlen manga. U Thlen jongnga te pha, tang ban shu iohi iapha ruh u ang-prie"*. Kiwei ki para

rangbah jongka Shnong ryngkat u Rangbah Shnong ki iohi shaikdar ba u Himot ruh ula bitar bad isih iaka haduh katta katta, hynrei jait ba dei ki 'Riewrangbah, ki la ialeh ban pynjem da kaba kyrpad ia u ba un klet bad mapnoh iaka kum ka Kyntheibriew kaba bieit bad duna hynrei ym kum iaka 'Riewkynthei kaba dawa ia ka jingleh-isnei. Kumta u Rangbah Shnong, u la shu sneng shu kraw jyndat iaka, ba nadien kata kam bit shuh ban shu sheptieng bieit haba ka la shong la sah hapoh Sor, bad ba kum ka kyntheibriew ka dei ban da surmar bha ia la u jong u thylliej, ym ba kan shu talain bad padiah khlem pyrkhat. Ryntih lang ki rangbah ba ia don hangta ki la kyntu iaka Kjehmon ba kan ieng bad panmap na u Himot hakhmat jong ki lang baroh, kumta u Himot ruh lang bad ki Rangbah Nongsynshar-Shnong ki la map lang iaka, namar kim sngew donkam shuh ban ia pynlut por bad ka Kjehmon.

U Rymmang, hadien ba la rung i Kiaw-kurim jongu sha kamra-sum, ma u ruh u rung jlang shapoh kamra jong ka Dulan bad plie ka Almari, sei u bilor shiteng bad theh kumba 150 ml bad khlehum khyndiat. U da kren style ha ka ktien phareng, "This is for the heat to equalize with the climate of today". U khalah jyndat syndon jriap shisien khalah, u da shri malu-mala ryngkat ka niad-tmain artad. Buh noh khop iaka ba sah baroh, ha kyndong almari bad khang tala noh artad. Nangta, u mih kai noh sha phyllaw, u da loit noh ruh 2 (ar) tylli ki budam soptipoh na ka shadem ban kham ioh lyer. Hadien ka jing dep sum jong i Padanmon, ki la ia shong-bam noh namar ka sngi ka la iengbha ba la dap 12.30 P.M. Ha katei ka por, u Rymmang u la don 2 (ar) ngut ki khun na ka Dulan, i khun kynthei jongu i la khamsian namar i la dap 4 (saw) snem ka rta.

I la wan ban lehkai bad phah thum ha la u jong u Kpa da ka jingieit sngur jongi bad ban kylli bad thlia bun rukom ki jingkylli bad jingthlia ia la u kpa. U Rymmang ruh u ialeh ban pynbymgia ia i da kaba jubab man ba i kylli. Kumjuh ma u ruh u thlia bad kylli jingkylli kylliang ia i bun rukom ki jingkylli, da kaba ong "Phi ieit eh iano?", bad ma i ruh kum ka khynnah rit kaba sian, i da jubab "Nga ieit eh ia i Papa". Tang ba, haba u ia kren kumtei bad la i khun ha kata ka por, u ialeh ban nym pynhiar mynsiem kylluid markhmat sha i, namar dang don ka jingsma SEINIONG hek-hek haba u pynhiar mynsiem, namar ba u dang shu dep khalah dang katto katne por. U ialeh ban pynlyngkot ia ka jingiakren katba lah bad kyntu ia i ba in leit thiah noh ba la dei ka por thiah, kumba la ju pynmlien namar i dang khynnah. Tang mar ia rung itei i khun kynthei shapoh ing, ma u ruh u ieng joit ban mih noh sha kyrpong-ing, ba don bun ki Diengsoh ba bun jait ba la thung da u Himot naduh hyndai, kiba ki soh jongki ki la sdang heh namar la dei u Bnai Jymmang. Halade, um lah khlem da sngewburom bad niewkor ia ka matti ki `Riewtymmen kiba iohi jngai bad iar ka rukom pyrkhat kumno ban suk ki khun ki kti lawei. Kumjuh ruh haba u peit ia ki syntiew ba bun rukom bad bun rong kiba suhsieng jingiwbih ba bun rukom kiba u Kthawkurim jongu u la thung bad sumar shitom. Kumta u la iaid arted arsut ia ka kper baroh shilynter ka kyrpong-Ing, bad poi shat jingmut shaphang ialade, ba da kumno kein u la poikha kum ha kane ka Ing. Ha katei ka jingpyrkhat jongu, u la kyrtiangdien sha la ka jong ka mynnor, haba tang kumba 8 (phra) snem mynshuwa u la long bad im ka jingim niad bad pynkhuid taxi ha Motphran bad Iewmawlong bad sdang ban niah taxi dang kumba 6 (hynriew) snem ei-ei. Haba u kynmaw kumtei, ba shano

ka bam ka dih bad ka thiah ka dem ha kito ki por, u la pdiang ialade ba u dei u ba la kha bha-sngi ka kmie. Namar haba u pyrkhat-pyrkhat bad pynshongdor ia la ka jong ka jingim, ba u dei tang u Phlang ka tbian bad mynta pat, lada u lah ban iaishah bad nang ban leh burom ia i Kiaw, khlem artatien, un san ban poi shakliar kum u Skong, bad tam rynieng ia baroh ki para jait Siej. Katba u dang puson kumtei, hapoh kper kyrpong-ing, ka wan sa kawei pat ka jingpyrkhat kaba pyn sngewsarong ia la ka buit ka bor, ba u dei u briew u ba stad bad u ba shlur. Baroh ka shong ha ka jingnud jongu kumba ju ong ka ktien, *"Haba khmied lyndang u Miaw bad peitseh hi shlip na tbian, ka Khnai kaba mareh ha u Diengtympan u ba 8 (phra) inshi ka lyngknep ruh, tang da ka jingsyier ka hap la ka hap hi shapoh madan, bad u Miaw u sa shu kem suk iaka, Ai ka Lyngkdong ka mat sakhrai bad langthied shipor*".

Ha kajuh ka por, u sngew ialade ruh kum u Paro-iong u ba phyrnai jlih bha ki sner bad u ba tbit bha ban shad-khroh sharum-shaneng "Bak-shi-bak-bakkum." Hamar ba ka jingmut jingpyrkhat jongu ka dang poi rngai bad ramia kumtei, u la iohsngew ba i Padanmon, i Kiawkurim jongu i wad ia u bad i da ong, "Shano i Paduh?". Mar ia iohsngew ia ka sur i Kiaw u la wan mareh bad ong, "Balei Kiaw?". Sa i Kiaw de i la ong ia u, "Ia-ia Paduh, ngin ia leit thied dieng katto katne nangtai na karkhana na Kench's Trace. Hangno kumto nga buh kato ka list ba thoh u misteri? namar un ia wan trei lashai Monday, namar nga mut ban pynkha kamra noh iaka Paki baroh shikhun la ka jong". Mar kumta i shim ka Jaintapmoh-khlieh, tawah jyndat ha ka tyrpeng bad ialam bak-bak ha shuwa ban leit sha Kench's Trace. U Rymmang de, bran-ran-ran

u iaid stet ban leit bad i Kiaw. Ynda poi ha Karkhana-dieng, i thied katto katne ki Diengsawdong kumba la thoh u misteri, bad mar ia dep siew pisa, i phai sha u Rymmang bad ong "Yn ialeh kumno Paduh? Kine ki Diengsawdong ki la bun, khie leit wad Kali-kulai noh maphi nangthie narum, ngan nang ap noh manga hangne". Ha kata ka por u Rymmang u la sngewthngan, namar ma u um pat dep bam, naba u la da kiar khnang ban nym ia bam ryngkat ba ioh kan sieng ka kamra-bam, namar ba u dang shu dep khalah. Kumta u la iaid stet bran-bran ban leit wad Kali-kulai, bad tang shipor hi u thie la wan ialam. Tang mar ia dep thep ia ki Dieng baroh, ma u ruh u kynthih joit ban shong-aram halor ki Diengsawdong ha ka kali-kulai bad i Kiaw kurim jongu i da ong, "Khie nang leit noh maphi Paduh ryngkat bad ka kali, sa ong ia ka Duh ba kan siew u bai-kali shiphew tyngka. Manga ngan rung noh hangne hajan, ha ing kitai ki paralok, namar ngam shym poi shuh ha ing jongki la slem."

U Rymmang mar ia poi tiap ha ing, katba u Nongniah kali-kulai u dang pynhiar iaki diengsawdong, u la rung sha ing-shetja bad ong ia ka Dulan ba kan ai bam noh ia u namar ba ka por ka la dier bad ba u la thngan har-har. Mar ia dep bam, u leit rung sha kamra shongkai ban leit plie jingtem, u da pynbiang ia ka sound jong ka Deck katba un sngew jahthait bad tawah baroh arliang ki kjat khlem loit juti halor ka Centre table kaba don da ka Glass-topping. Hadien shipor, u la poi kynmaw pat shaphang ialade kumno u la heh bad san kumne. U kynmaw ia la ka Kmie, ka Syrtap ka ba dei na ka shnong Umsaw shuwa ban tap noh ka um hadien bala shna ia ka Dam-um ha Lad-Umroi, bad ba ka kmie jongu ka la iathuh ba ka la phet shnong noh nangto naduh ka snem 1962, haba ma

u, u dang rit, namar ba tang hadien shisnem ei-ei yn sa tyllep noh da ka um ia ka shnong hi baroh kawei. Ba u Kpa jongu, u ba kyrteng u Rakesh Bradwal, u dei u Khar Punjabi u ba wan ban trei welding kum u Welder ha kaba pyndait (join) ia ki pipe nar-um (Turbines) shapoh Tunnel ha kaba pynkhreh ia ka Dam na ka bynta ban ioh electric da ka Assam State Electricity Board ha kito ki por. La iathuh ia u, ba u kpa jongu u la iap aksiden ha ka por ba u Rymmang u dang khunlung. Haba la don ka jingbthei (explosion) kaba jur da ka jingbakla ba kemding u bakhor-iong hapoh ka stores jong ka Labour Camp hajan ka shnong Umran, katba ki dang ia shongkai lang bun ngut mynmiet, hadien ka jing wanphai na ka jaka trei. Kumta u la iap hashen ryngkat bun ki paralok jongu ha kata ka jingjia. La iathuh pateng da ka kmie jongu, ba u Rakesh Bradwal, u dei u ba la kha ha kawei ka shnong rit kaba don hajan ka Nongbah Lahore kaba hap mynta hapoh Pakistan. Bad ba, hadien ka jingphiah noh ia ka ri India ha ka snem 1947, ki kmie ki kpa jongu, ryngkat ki hynmen ki para ki la wanphet refugee noh shane sha ri India namar ki dei ki Hindus. Ha ka snem 1948, baroh shi-ing ki la wan poi sha ri India ban shong ha ki slum area jong ka Old Delhi, bad ba u Rakesh ha kata ka por, u la khynnah bha bad don ha ka rta kumba 12 (khatar) snem. Ha ka por ba ki dang don shapoh Pakistan, ka ing jongki ka dei ka ing-nongrep kaba duk bad ba u kpa jongki u trei ruh ka kam ri Shynreh ban pynlur bad khemdud ruh. Hynrei, kumba long lem ka Pyrthei, hadien jong ka jingphiah ia ka ri India, kum ki Hindus kim sngew shngain shuh ban shong shapoh Pakistan bad kumta da ka jingshaniah ba ka Sorkar India kan peit kan sumar iaki, ki la poi ha Old Delhi ha u bnai April jong ka snem 1948. Halor ka jingkyrduh kaba khraw ban wad ia ka jingim ha ka jaka

kaba thymmai, u kpa jongki u la shitom shibun ha ka ban ioh jingiarap na ka Relief and Rehabilitation Department, bad kat ban ioh ia ka jingiarap na katei ka Department ka long kaba shitom bad shim por shibun, namar ba la bun paid eh ki refugees. Kumta, wat la u Rakesh u dang long khynnah, u la hap ban wad bylla kylleng ki dong jongka Old Delhi tang kumno ban ioh jakpoh. Hadien ka jingleit kylli bylla jongu kylleng-kylleng, u la ioh kam kum uwei na ki khynnah iarap kam (helper) hapoh kawei ka karkhana-rit ba maramot baisikil, kaba dei ka jong u Bhupender Suri. U Rakesh, ba u long u khynnah u ba shalak bad kem kloi iaki kam ryngkat ka jingkohnguh-sneng jongu, u la iohlad ruh ban hikai ia ka kam welding da ka jingailad bad iarap jong u Bhupender Suri. Tang hadien kumba 3 (lai) snem ba u trei bad utei u nongaikam, namar ba u long ruh u ba la nang katto katne ka thoh ka tar bad ka khein ka diah, u la nang ioh jingmut hala ka kam bad ioh ka jingshaniah tylli jong u Bhupender. Hadien kumba 10 (shiphew) snem ha Old Delhi bad hadien ka jingiap noh ka Kmie jongu bad ba la shongkurim baroh ki hynmen bad para kynthei jongu bad ba u kpa jongu ruh u la ioh Settlement sha ki Shakiar jong ka Old Delhi, u la ia kynduh ia u Harbinder Singh, u ba dei uwei na ki Labour Suppliers ha kito ki por. U Harbinder Singh u la tyrwa kam ia u, kum u welder ha ka jingsiew kaba khambha shibun lada un wan trei noh sha Assam bad kawei ka Company kaba wan ban trei ia ka Dam-um ha Umsaw-Khwan. Kumta, hadien ka jingia pynbeit ia ka siew ka tda bad ka sah ka dem, u Rakesh u la mih na Delhi da ka Train ha ka 14 tarik u September 1958, bad poi noh sha Assam. Beit na Gauhati la wanrah ia u ryngkat bad kiwei pat ki para-nongtrei jong katei ka Company da ka Bus kyrpang sha ka Temporary Labour

Camp kaba don hajan Dwar-Ksuid harud ka lynti-kjat ban leit na Umsaw sha Umroi ha kito ki por. Hadien ba u la don hangto katto katne bnai, ha ka jingiaid shangdih shangbam jongu shane shatai sha kito ki shnong ba marjan, u la sdang ban sngew iahap-sur bad ka lyer kaba don ha kito ki por shathie shaphang Damsite. Hadien kumba shi snem tam jong ka jingshong trei jongu ha Damsite, u la ialeh samla bad ka Syrtap, ka Samla kynthei kaba bylla kit khyndew ha ka por ba sdang ban tih nongrim bad ban tei ia ka Dam-um haneng ka shnong Umsaw. Katei ka jingia-iapmat jongki ka la ialam sha ka jingiakynduh kham khah-khah lyngba ka jing ia dihsha dukan bad iasong-iatap. Kumta halai-halai, ka la poi sha ka jingiadeikti-deikjat hi, kumba long lem ki paid ka ri Khasi-Jaintia jongngi. Ka Syrtap ka long ka briew kaba biang rynieng bad kaba khiahkrat, namar wat hadien ba ka la armet ruh, kiba ha ing jongka kiba dei ki kmie ki kpa ryngkat ki kmienah-kmeisan kim ioh kem satia, namar ka long ruh kaba buhrieh-kpoh. Kumta, ha u bnai Risaw jong ka snem 1960, hamar ka taiew Durga Puja, ba shongshit bha ka tahoh puja jongki paid Hindus, bad bym shym don jingtrei baroh shitaiew namar ba dei ka Puja, ka Syrtap ka la ud suhkpoh bad la shu thiah khop hapoh ing. I kmie jongka i la kulmar thlim bad khuslai wit-lwit namar ba ym ia don briew ha ing. Kumta, i la kheit da ki sla Sohpyr-iam na kper ing, tylliat bad pyndih iaka daka jingngeit ba ka dei ka jingthut jong ka kpoh. Hynrei maka hi dalade, ka la sngewthuh ba kam dei tang ka suhkpoh ba bakla ka bam ka dih, hynrei ka dei ka jingsuh ba kham kyrpang kaba ym sngew don jaka shuh, lymda kaei-kaei ka mih noh shabar. Kumta ki para marjan marpa ruh ki la ia wan iabeh haba ki la ia iohsngew ba ka Sryrtap ka niunmet. Hapdeng jongki, don kawei ka kynthei Nepali

ba ia shong marjan ing ha shnong Umsaw bad ka dei ka briew kaba la kham metiaw, katei ka Nepali ka la ong ba kan pyntba noh maka, ioh lah ban dei ba ka lait-thied lait-jaw haba ka trei ka ktah lane ioh ka ia tyngkhuh pakhuh bad ki Ksuid ki Khrei ha ka iaid ka ieng bad ka trei ka ktah jongka.

Kumta, kum ka paramarjan ba ia-ieit ia-bha ka la leit ban twad iaka. Mar ia ktah ia ka kpoh, dheng! Kyndit ka tymmen, namar ka sngewthuh ba ka Syrtap ka la dei ka por ba kan kha khunlung. Kumta, ka tymmen ryngkat ka timsih da ka ktien Nepali, bad ka da bthah artad ka da ong, *"Tail dinu iaha ra, shito pani korom kornu"*. Kumta kawei na ki kynthei Nepali ba dang kham samla kaba ia donlang hangta ka la pynstet ban tiew-um, katba ka Kmie ka Syrtap pat ka dang jiar ia ka umphniang ba sah khyrdong ha u bilor ban theh ha ka piris. Ha kajuh ka por, katei ka tymmen Nepali ka ong *"Io keti le Ama hundei sho"*. Hadien shiphang, kat ban khluit bha ka um, riew NGAH. Mar kumta tang hadien shiphang hi win biang ka tymmen da ka jingkmen katkum ka dustur jongki, ba dei u khun Shynrang, *"Keta ho Keta, Io nani koti ramro reija, Nani lai palne hun na bhaini malai dinu"*. Tang mar shiphang hi ka tymmen ka la dep ot-sohpet bad pynkhuid nadong shadong bad kmie bad khun. Mar ia iohsngew kumtei, baroh ki para marjan marpa lem bad ki para shnong ki la ia wan poi, khambun naki dei ki kynthei briew namar ki kham lorni bad don por. Bun napdeng jongki, ki la ia ang lyngngoh ha la ka dohnud marwei marwei ba mano bad u ei kein u dei u kpa jong uta u khunlung, namar ym don ba tip ne bna ba ka Syrtap ka la iashong bad no bad no ruh. Ha ka por janmiet hadien ba la kem iongrein shipor, la wanphai u kpa ka Syrtap na sha

pynthorkba, bad mar ia rung kluk hapoh ing, u tymmen u la lyngngoh ngain, balei ba bun briew ha ing. Tang u Mohkhiew na tyrpeng ruh um pat pynhiar, ka kmie ka Syrtap ka la tur shaphang jongu bad pasiaw mian-mian da kaba ong, *"Kato ka Syrtap la ioh khunlung hynne mynsngi"*. Peitseh dheng u tymmen, u da kyndit katlah katiai la kum ba iuh-tdongbsein, nangta dap sa ka mynsiem phia hapoh shadem jongu khlem nang shuh ban ong kumno kumno ruh, namar u long u rangbah-briew. Ka khlieh jongu ka rben tain la kum ba tangon shityrnem, u shong halor lyngknot harud dpei bad shu sngap jar. Kum u kpa, um sngew nang pyrkhat shuh, shaiong ngain ka jingmut jingpyrkhat la kum ba tied u pyrthat jrain-rain-rain. Hadien katto katne por, ba u la dih shimok ka dud-khluit ba la wan ai da ka paramarjan Nepali, u sdang ban kylli, "Ka ia long kumno?" "Ka ia khlain bad kmie bad khun, mynta ka ia iohthiah baroh arngut", La jubab i kmie. Nangta, u ieng tuin ban leit jngoh shapoh i kamra-rit ha kyndong ba thiah ka Syrtap baroh shikhun, bad u ong, *"Rymmang Rymmang la shu jia haduh katne khlem da poi pyrkhat bad khlem ai dak ai shin baroh shikatta ki sngi iangi ki kmie ki kpa ha ing ha sem, te la dei ruh ban jer ia une u khunlung da u Rymmang"*. Kumta hi, ha kata ka miet, ki kmie ki kpa ryngkat ki meinah-meisan jong ka Srytap ki la ia rai ba yn jer kyrteng noh ia u khunlung ha ka step kaba bud, tang mar ia tip ba ka la ioh khunlung nano. Dei ban buh noh ia ka kyrteng-kyrnah haba u la wan sha ka Pyrthei, khnang ba yn nang ka khot ka pyrta ba un don la ka ryngiew ka bshi ban lait na ka shahkem shahniat ha ka Ksuid ka Khrei. Mar ia iohsngew ba ka Syrtap ka la kyndit naba iohthiah, ka kmie, u kpa ryngkat kiba ha ing ha sem kiba ia don lang ha kata ka por, ki la ia rung shapoh kamra ba thiah ka Syrtap ban kylli-

pyrthew bad tohkit bniah ba mano dei u kpa jong u ta u khunlung. Ka Syrtap ruh ka la phla beit bad iathuh ba ka la iahap samla bad kha ia u khun na u Rakesh Bradwal. Kumta shimiet-shimiet, ki la ialang 3-4 ngut ki rangbahbriew kiba dei kiba ha ing ha sem jong ka Syrtap ban leit wad ia u Rakesh sha ka Labour Camp kaba u sah. Tang kumba shikynta hadien ki la wan ialam ia u. Ma u ruh ryngkat ka jingsngewsyier ba ioh kin shoh kin dat ia u, u la wan ialam ryngkat bad uwei u paralok nongtrei jongu. Ynda la poi ha ing ka Syrtap, u la shah tohkit bniah jai-pa-jai, la shisha ka Syrtap ka la ioh khun na u bad ba ma u, u dei u kpa jong uta u khunlung ba ka kha. Ma u ruh, hangta hi u la kubur ba u khunlung ba la kha ka Syrtap, u dei u khun jongu, bad da ong ruh, ba lada kiba ha ing ha sem jongka ki suk ki sngewbha, un shong, ri bad sumar noh ma u ia ka Syrtap bad ia la u khun. *Jrut hiar ka mynsiem u kpa ka Syrtap, tngen jai ka jingpisa bad lynga ka dohnud jongu, namar shuwa ia kata u la shu mutngiew ha la marwei ba lada jia ba ym thikna lane um kam une u Dkhar, kumba la iathuh maka, kata sa shikylla khatduh tymmen un hap ban thied Kait-khun biang.* Mar kumta hi, hadien ba la shynna ki dak ki shin bad ki dien ki rwet, la bthah ia u Rakesh ba u lah ban leit noh sha la poh ka Camp lajong bad ban wan pat lashai ka sngi dang step, ba kum u Kpa jong u khunlung u dei ban pyndep ia ki rukom ki dustur haba yn jer yn thoh bad buh kyrteng ia u khun jongu. Ha kata hi ka miet ki la ia pdem lypa u khaw shiteng Pyrha ba donkam ban dung pujer dang step ha ka sngi kaba bud, ban buh noh la ka kyrteng ka kyrnah ia u khunlung ba la wan sha ka Pyrthei da ka lynti kaba khuid kaba suba namar la thikna ia u kpa. U Rakesh ruh ha ka sngi kaba bud u la poi dang step, ryngkat bad 2 (ar) ngut ki paralok nongtrei jongu, u da i kmen ruh, namar ba u ioh khun nyngkong da u

Shynrangbriew, u da i sngewbha ruh kum u briew u ba don ka jingkyrmen ia ka lawei. U wei u `riewtymmen ruh u ba kyrteng u Namsatep, u ba shong ha shnong Umsaw ha kata ka por bad u ba ju iabeh iarap ha ka peit ka i bad ka swar ka pyrkhat, haba don ka pang ka jhia bad ka shitom ka lanot hapoh shnong hapoh thaw, ia uba ki la leit kyrpad ba un jer un thoh ha kata ka step u lapoi. Kumjuh ruh ka tymmen Nepali ba la pynkha ia u khunlung hynnin janmiet kane la don bad shri hi shdei da ka jing i sngewbha bad pynpaw artad ia ki 2 (ar) tylli ki bniat pyrshah ba da ka ksiar, ia kiba ka dang shu dep phah pynbiang dang katto katne bnai shuwa katei ka por. Mar ia iohi ia ka kmie ka Syrtap, ka da kylli bad ong kumne, *"Rati-ma, Ama or Nani le dunu ramro sute sho?"*. U kpa ka Syrtap pat kum u rangbahbriew u i khia ka jingmut jingpyrkhat bad syier thit-thit, ba ioh bakla blin nangne, te baroh ki jynjar kin hap ha ki tyrpeng ba la sdang duhbor jongu. Kumba ju long lem ka rukom, u la dep jied lypa ban pynap 3 (lai) tylli ki kyrteng kumne harum:

1) U Ryngkhat :- U ba khlem khmihlynti bad u bym lap ia ka Thymmei.
2) U Rymmang :- Khlem kano kano ka dak ka shin, hynrei shu mih kyndit.
3) U kynton :- Khlem thmu, hynrei un ban-khia iaki suhsat ha ing.

U Rakesh namar ba u long u briew u ba sian wat la u dei tang u welder, um treh ban shim bynta kyrkieh ha kaba buh kyrteng ia la u khun. Namar haba la kylli ia u ba u kwah ban ai kyrteng da u ei ia utei u khunlung ba dei u

* Namsatep:- U dei u siej ba rben ba la lit pynnep kum u khnam bad suh na shiliang sha shiliang ka tnum-ing, napoh jong ki pyniar ba kut ha tnum, ban pynpei lyngba phlait bad ban ioh ban swam ha u haba satep ing.

khun jongu, u sngewthuh shai ba u dei ban da peitthuh shuwa katto katne por, kaei ka rukom pyrkhat bad ka dustur jong ngi ki Khasi. Kumta u la jubab ha la ka jong ka ktien bad ong, *"Jo nam abluk rakdeta, ui thik hei mera li-ie"*. Kumta la pynkhreh shaid shaid kumno ban jer kyrteng noh ia utei u khunlung, la wallam hakhmat U Namsatep ia u Klong ba dei ban pynsoh haba la kup ka kyrteng. Nalor u Klong, la wanrah bad buh hakhmat jongu ia u Prah, la siang ka `Lakait bad la buh ruh ia u `Lasier bad ka Sapoh ryngkat ka Ryntieh bad 3 (lai) tylli ki Namsiej ryntih shriak baroh ki dah ki dong, ki ban long ki Sakhi ki satar lang bad u Kpujer shikham ba la da sot kyrpang na ka thup ba la dep dung.

U Saria, u kpa ka Syrtap ryngkat kiba ha ing ha sem ki la ia shong khrui ban pyndep noh ia ka kam ka duk dang step. U Namsatep ruh, une hi tyian, la shong hakhmat kitei ki dah ki dong baroh, bad kumta haba la biang nadong shadong shuwa ba un sdang, la khot ia u Rakesh u ba dei u kpa, ba un leit buh noh shuwa ia ka Shynnai kaba don hapoh uwei u Khiewranei sha rudnong halor ki tnatdieng. Lada bthah bad kyntu ruh ia u, ba un leit kham sha pajih na shnong bad ba, da dei ruh ban da kiew halor dieng bad buh hapdeng ki tnat jong u dieng. U Rakesh wat lada um sngewthuh ei-ei satia shaphang kata, hynrei u la kohnguh beit bad rah ia u ta u khiewranei bad mih thiaw ban pyndep kumba la bthah. Mar ia mih u Rakesh napoh ing, la buh pynap lypa shi borti ka um ryngkat bad ka mok hangtei hakhmat lynti. Baroh nadong shadong la biang ka jingpynkhreh-pynkhrum bad la shu

* Saria·- U Siej ba la thlieh lyngkniap ba ki pyndonkam ha kaba ban ha baroh arliang ki krung jong ka tnum-ing, ban pynshongbeit ia u phlang ne sder, hadien ba la dep sop bad shuwa ban satep.

ap sa tang ia ka jingwanphai jongu. Mar ia iohi ba u Rakesh u la wan, U Namsatep u ieng joit bad mih shakhmat lynti sha ka jaka ba la buh ia ka um, u pih shimok ka um na ka borti bad theh haki kti jong u Rakesh ba un thet ia la ki jong ki kti bad hadien ba u la thet khuid ia la ki kti, shuwa ba un rung hapoh ing, la bthah sa ba un da sait sa ia ki kjat da kato ka um ba la buh lypa ha ka borti. Kumta u Rakesh ruh u la leh kumba la bthah bad haba u la dep bad iohi ba u la khuid la suba, u Namsatep u la khot ia u ba un rung noh hapoh ing bad ban pyndep noh ia ki kam kiba dang sah. La khot ia u Rakesh u ba dei u kpa jong u ta u khunlung ba un shong lang hangta hakhmat, bad u Namsatep u sa sdang ia ka kam da kaba ong kumne:-

"Hei manga u `Riewtymmen u `Riewsan u ba lada pynkup da mame u Trai -Nongbuh u Trai-Nongthaw ba ngan long u Nongduwai u Nongphirat, u ban iabeh u ban iarap, nga khot nga pyrta nyngkong eh iame u Trai-Nongbuh u Trai-Nongthaw ba men sngew ba men sngap ia ka pan ka kyrpad jong nga u Khunbynriew". Kumta u phah wanrah ia u khunlung hangta hakhmat bad ong, "Kumba une u khunlung u la wan sha ka Pyrthei da ka lynti kaba khuid kaba suba, kaba da tip ia u kpa, u nongai u nongbuh ia u symbai u rnai bad ba la da tip ruh ia ka kmie kaba la kit la pun katne ki sngi 9 (khyndai) bnai lynter, ka ban ai ka buin ka thiang, ka ban ri ka ban kdup ka ban pynkdang ka ban pynsiep. Mynta un don noh la ka nam la ka kyrteng, ba phin nang ka khot phin nang ka pyrta maphi u Blei u Trai-Nongthaw, shuwa ban tip bad sngew mangi ki lok mangi ki jor, ki kha ki man ki shnong ki thaw. Ba un eh la ka rngiew la ka bshi ban nym ioh kem ka ksuid ka khrei lymne ka laiphew-kynsha kaba

ia iaid ia ieng ryngkat-ryngkat hangne ha snieh Pyrthei. Kumta u shim ia u Klong, u sot shisot u pujer ryngkat ka sapoh bad thep hapoh u Klong. Theh sa ka ladrot kumba shiklat-rit bad kynruh lang iaki haduh ban da thnam shai hapoh u klong. U khot shuwa ia ka kyrteng kaba nyngkong kumba la pynkhreh da u Saria (kpa ka Syrtap) U Ryngkhat, bad ynda la kut ka ktien ka thylliej, u iapan ia ka jingmynjur u Trai-Nongthaw ba yn skhem ka kyrteng da u Ryngkhat, hynrei haba u theh ia i um sapoh na i shyntur u klong, ka shu hoit beit bad ym don ka dak ka shin ba ka soh, kaba long ka jingkubur jong u Trai-Nongthaw. Kumta, u phai pat sha ka kyrteng kaba 2 (ar) kumba la pynkhreh, bad kyrpad pat ia u Trai-Kynrad Nongbuh-Nongthaw ba un nym buh ha ka lyngngoh ka lyngngain ia u khunbynriew, hynrei un ai ka dak ka shin kaba shai kaba shynna ban nym buh ia u Nongiapan ha ka sahnud ka buhkhoh, kat ban buh ia ka nam ka kyrteng. Kumta u iapan nakhmat u Nongthaw ba un buh kyrteng da u Rymmang. Hadien ka jingkren ka jingkhana bad ka jingiapan kaba biang, U Namsatep, u theh de shoid ia kata ka um-sapoh napoh u klong bad khyllie bak bad itei dit ldit hakhmut ka shyntur u klong i neh i soh i Umsapoh kumba la iapan. Hun jrut u Nongiapan ban pynskhem artad da ka kyrteng Rymmang kumba la ai sabut bad kubur u Blei na jrong. U shim ia u `Lasier bad ong, "Me u sakhi u satar, me la pynsabut ba la don la ka nam la ka kyrteng kumba la jer kumba la thoh, mynta manga u `khunbynriew ngan pyndem ngan pynthiah noh". Kumta u nguh ngon bad pyndem artad ia u halor ka `Laliar kaba lada siang lypa hakhmat. Nangta, u shim sa iaka ryntieh bad ki khnam, u da ong artad, "Kine ki tiar iasiat ki tiar iapom jong u Shynrang-briew u ba dei u rangbah u rangsan, ba un iada ia la ka met ryngkat ka ing ka sem,

ka kur ka jaid, ka shnong ka thaw ka it ka Hima na ka kti u ba shun u ba pen, u ba mang u ba thew, kumjuh ruh haba wan ka lehbor ka thombor na utei na uthie, narum naneng, na kamon na kadiang, men siat men pom da ki. Ki ba long ruh ki dak ki shin jong u Rangbahbriew ba un kieng ba un deng ha ka sngewbha ka sngewmiat, ka shad ka kmen ryngkat ka Rongbiria ka Tiehbiria u Nambiria, ba un nang ruh ka kynih un nang ka phawar". Kumta haba la dep, u nguh ngon bad pyndem ryngkat shriak halor ka `Laliar. Nangta u shim sa u klong, u theh shaid ka um sapoh halor kitei baroh, bad ieng joit ban lum ia ka Ryntieh bad ki Namsiej ba la da kyoh ha ka dur kum ki `Nampliang, bad sieh iaki hangtei ha Tyndai. Katta, ka jer ka thoh ka buh nam ka buh kyrteng ia u Rymmang ka la dep. Nangta, u khot u pyrta ia ki lok ki jor, ki kha ki man ryngkat u shnong u thaw ba naduh kata ka khyllipmat la jer la thoh ba phin ia tip bad ban nang ka khot ka pyrta ba une u khunlung u la ioh ia ka nam ka kyrteng u Rymmang. Ba un heh un san un koit un khiah, un eh la ka rngiew la ka bshi haba u iaid u ieng la sha ri Dkhar ne ri Khasi, un khraw la ka kamai, un khraw la ka kajih .Wan maphi baroh kiba ha ing kiba ha sem, ki lok ki jor, ki kha ki man, ki shnong ki thaw ban ia bam ia dih sngewbha ia une u purew (pujer) ba la pynap lypa, namar la dep ka jer ka thoh baroh. Kumta, u da sam riang ia baroh kat kiba ia don u da thoh bad ai ruh ka dak ka shin ia baroh ki paid kiba ia shim bynta ha kaba bam pujer, da kaba thohdak da u pujer ba la khleh-um. Ia ki kur ki jaid sha ka kjat-kadiang bad ia ki kha ki man sha ka kjat-kamon. U Namsatep, ha katei ka por u la khamrhem khyndiat, namar kum u Nongjer-Nongthoh, u la dep kynthah katto katne khnang ba un kham pliah bad pnah ka ktien ka thylliej bad ban roi ka nia ka jutang. Te kumta

ha ka por ba u sam ia u pujer kumtei sha ki paidbah bad haba u ai dak ai shin iaki, ia kito ki Shynrang-briew kiba dang kham khynnah, u da kham tyrsuh bad tabain shaduh ki lbong bad shyrkait ha ka jaka ba un shu ai dak tang ha ka `jatkmie.

Kumta haba la dep jer kumtei, la lum la lang ia baroh ki tiar ki tar bad ki dah ki dong, bad u Saria u la khot shongkai noh ia u Namsatep halor ka Rynsan siej kaba la shna kyrpang ha phyllaw-ing ban shongkai jahthait ne shong-pyngngad ha ka por shit. Kaba da da syrngiew da uwei u Diengbah u ba don ha phyllaw-ing bad u ba da ai jingtngen shibun khamtam haba shit ka sngi. Ka por ka la poi kumba 11.00 (khatwei baje) mynsngi bad ka sngi ka la ieng bha. U Saria u la rung shapoh ing bad wanrah shiktang ka 'lad-um ryngkat 2 (ar) tylli ki tyndong siej. Katei ka 'lad-um shiktang ka dei kaba la wanrah sngewbha da ka kmie ka Nepti, ka tymmen Nepali kaba la pynkha khun ia ka Syrtap ha ka sngi kaba mynshuwa. Katba ki dang ia shong tngen kumtei baroh arngut ryngkat ka jing ia mad de jop shijop, ki ia poi iathuh khana shaphang shibun kiei-kiei kiba ki la ia mad bad ia kynduh ha ka jingim jongki marwei-marwei. Hamar kata ka por ka iaid kawei ka briew nangta na syndah ing kaba wan tong-um bad ka da kit ha ki 2 (ar) tylli ki Ktang siej. Ka briew kaba la met-iaw bad kaba kyrteng ka Khlup. U Saria, mar ia iohi iaka u la kylli ia u Namsatep la u ithuh ne em iaka. Ma u, u ong ba u ithuh bha bad kynmaw, ba haba ka dang biang la ka por, ka shong ka sah shatei sha Sor, bad kaba iaid talain kum u Tdong Niangbliar ha kito ki por Tomy mynnor. Katai khliak-khliak kum i Shalynnai dih um-sabon, kynrup naphang ioh Niangraidliang bad mynta pat ynda ka la dkhaw ryngkdung kumtai kum ka

Ratab-kitdieng ka la wan poi pat shane. Ka ba la bam soh na bun jaid ki Dieng-adong. "Men phylla leh aiu". La kem ktien u Namsatep, "Ha ka ri Khasi-Jaintia jongngi, ym ju don ka duh burom, ka dor jongngi ha shnong ha thaw, ha ka imlang-sahlang ka long hi kumjuh. *(We may have lost our face value, but our intrinsic value remains intact).* Ngim ju nang ruh ban mutdur ba haba kum kitai ki jaid-briew kiba la iaid kumto, haduh katno ki la pynjot iaki parabriew bad ki long ki nuksa kiba la pynpoh-ia haduh ban da niewbein lut u parabriew jongka Pyrthei. Ki pynpyut plak iaka longbriew manbriew da kaba biah phongrai kum ki 'Kainiong. Hynrei ha ka Dustur jongngi, ngim lah ban kyndiah iaki ha ka imlang-sahlang. Mem peit, nadong-shadong naduh ka ktien ka thylliej, ka leh ka kam haduh ka trei ka ktah jongngi da ka jingshim-sting suda kaba pyni ba ngi dang dei ki Syiem jongka jingdum. Kaba pynpaw ba ka dustur jongngi kam ailad ia ka jingshai ba kan rung. Haduh katne mynta, la roi kita ki Skul bad ki Kolej, hynrei ngim pat sngewthuh kaei ka jingim, ngi dang shu ialehkai bad ka jingim, ha baroh ki bynta, ngi dang shah pyniaid ha ka jingsngew khlem ka jingpynshongdor. Ho-oid, mynta labun shisha napdeng jongngi kiba nang kiba tip katkum ka jingiaid jong ka por, hynrei paidbah na ngi, ngi shu itynnad bad bhabriew bunrong kum ki Syntiew-plastic ki bym don jingim ne jingsma. *Kiba ia kiwei ruh ngim lah ban ai jingim bad ialade ruh, ngim nang ban im, kumta u Ngap, u Skain bad wat u Dkhiew ruh kim treh ban shur.* Namarkata, haba shu peit thuh bieit manga te kata ka jingshai kam pat iohlad satia ban rung hapdeng jongngi, namar wat la katne la san ka thoh ka tar, hynrei mangi pat ngi la nang rain, tlor bad dkhaw ha baroh ki bynta jong ka jingim *(We have no life but just exist).*

Napdeng kitei arngut, u ba la kham-rangbah dei u Namsatep u ba ha katei ka por u la kynjoh sha ka 60 (hynriew phew) snem ka rta, bad u ba la khamiaid kylleng ka ri Khasi ha ki por ba u dang khlain dang shait, bad dang samla ka met ka phad. Namarkata u kham bun ruh ki khana, kiba dei ki jingia kynduh bad jingshem jongu ha ka jingim. Ha katei ka por ka jingpynkhreh ia ka dam ha Umiam ka la iaid shaid-shaid bad u Namsatep u la ong "Haba peitthuh ia kine ki jingtrei jingktah kiba mynta, te mangi kiba la khamtymmen ngim lah sngewthuh shuh. Baroh kiei kiei ki la long ki jingphylla kiba khraw, tang ki jaid tiar bad ki kor ki bor kiba ngim ju iohi naduh dang kha ka kmie. Mynshuwa ha kitei ki snem, kat shaba leit ba wan dei ban iaid da ka kjat bad dei ban mareh beh-iew beh-hat naduh dang dum. Mynta dang 13 (Khatlai) snem ba dang lait na ka kti jingsynshar ki Phareng, katne katne ki wan ki jingkylla wat shaduh kane ka thain jongngi kaba long kyndong. Tang naduh ka por ba nga wan shong manga hangne ha shnong Umsaw, mynta 15 (khatsan) snem ei-ei, kane ka shnong ka la kylla shibun. Me Saria, nga dang kynmaw bha ba ha ka por ba nga dang khynnah-samla nga la leit ban kitnong na Mawngap shaduh Nongstoin da ka kjat 2 (ar) sngi lynter, bad ngi hap ban ia sahmiet ha shiteng lynti bad leit bad wan, ryngkat ka jingsheptieng Nongshohnoh kaba ngi da hap ban ia ap briew ban ia leit ia wan lang bad kiwei pat kiba ia wan on phan sha Iew-Mawngap. Na Iew-Mawngap, shisien ngi la ia bud lang bad kito ki briew kiba wan pynkit phan sha Iew-Mawngap da ki kulai ha ka por ba ki leitphai thylli. Yn da poi ha Mawmaram, ngi la hap ban ia ap slem iaki, namar ba ki ia pyndih kiad iaki kulai jongki. *Ki kulai ruh me, imat ba la pynmlien iaki, kim treh ban iaid khlem da ioh kiad na Mawmaram, shiteng bilor, uwei u kulai*

shynrang bad shi-shi pawa kawei ka kulai kynthei. Pyrkhat kein me, sa tang katno ia kane ka shnong jongngi, yn sa tap lut da ka um mangi ngin ia leh kumno, manga ialade te ngam kynriah shuh na kane ka thain, katne ka rta ngan dang leit pat shano? Ngan hap ban khmih jaka noh shatai sha Lum shaphang lynti Mawmih, ym slem shuh me Saria ba shatei ruh yn sa lait surok. Nga sngew ba nga la shang kylleng bad ngam sngew lah shuh ban shang kum myno-mynno ha ki por ba nga dang khlain". Ka shnong trai jong u Namsatep ka dei na Lawbyrtun bad u dei u briew u ba na ka ing kaba don la ka rep ka riang, ka khyndew ka shyiap, tang ba jait ba u dei u Shynrangbriew, u hap ban shang lyngkhuit bad thylli baroh shirta ka jingim kumba long lem kiwei ki para shynrang khasi, tad haduh ba un da sdang nohmet, ba u la iohlad ban thied khyndew khyndiat ha shnong Umsaw, da kaba kynshew shitom na ka kam kitnong jongu baroh shilynter ka jingim. Ha katei ka por u la shongneh ha shnong Umsaw-khwan ryngkat ka kmie ki khun bad 5 (san) ngut ki khun jongu. U trei shitom ba la ka hali ka pynthor ryngkat ka rep kba-lum khyndiat khynsoit bad ki jhur ki jhep kat ban ioh jingim. U Namsatep um shym la iohi ia ka skul ha ka jingim jongu, tang ba u dei u briew u ba shemphang, nep bad kem kloi ia kiei-kiei bad ruh u ba peitthuh bad bishar bniah ia kiei-kiei baroh naduh ba u la sdang ban samla. Kaba kham pynproh ia u ka dei ka jingshang kitnong jongu kylleng kylleng ka ri Khasi da ki phewsnem lynter. Katba u nang rangbah ka jingmut jingpyrkhat jongu ka nang iar, u don ruh ka sap Nongialam namar u long u briew u ba khrawpyrkhat, u ba biang ka nia ka jutang, u ba pynshongnia ia kiei-kiei baroh, namarkata u khlain ruh ha ka swar-iasiat. Ha ka por ba u dang biang ka met ka phad u la iaid iasiat kylleng katai ka thain sepngi. U long

ruh u briew u ba biang rynieng bad u ba khiahkrat, u bym ju thala ka ktien ka thylliej, namarkata u ioh ka jingshaniah, naduh ki kynthei ki khynnah haduh ki tymmen ki san. Kaba duna ha u ka long tang ha ka thoh ka pule, namar ha ki por ka jinglong khynnah jongu dang duna than eh ki skul, ka jingioh jingkot ruh ka duna nalor ba u bai-skul ruh u long u ba rem u ba ki paidbah hi kim lah kotbor. Khamtam eh shatai sha ka thain jongu, bad ba ka rukom pyrkhat jong kato ka juk ruh kam pat da kheinkor eh ia ka jingnang jingtip.

Katba ki dang ia shong tngen kumtei baroh arngut u Namsatep bad u Saria, wan sa u Thum bad u shong lang noh hangta lang bad ki ban ia shimbynta lang ha ka ktien ka thylliej jong ka khana jongki. Kitei baroh 2 (arngut) kim da sngew tynnad eh ia u Thum, namar u long u briew u ba thud-kynroi, u ba dih khlem sngewthuh bad u ba kren kham saidstad ruh jait ba u dei u ba la shong-sor. Hynrei ha ka jingbishar jongki, u dei u ba thylli bad suda ka jingmut jingpyrkhat. Donbok ruh ba ka ktang 'iad-um ka la thylli bad ba shuwa ba un poi u Thum, u Saria u la dep wanbuh shapoh ing ia ka ktangsiej thylli bad ki tyndong siej baroh 2 (ar). Kumta u Thum um shym lap-dien lap-rwet shuh ia ka jingiajop jong kitei 2 (ar) ngut shuwa ban poi ma u. Wat la katta ruh, ithuh hi ia u, ba u ladep kynthah ha ei ma, namar u la i rhem bad sdang btet ka ktien ka thylliej. U Thum u heh u san ha shnong Mawlai bad u la trei kam A.R.P naduh ka por thmabah kaba 2 (ar) hapoh ka Sorkar Phareng. Ha katei ka por u poi shong sha Umsaw-Khwan tang marwei hi, namar um da don ka tnga kaba u da ia shong ia sah ryngkat wat la u la bun ki khun na ki bun ngut ki lok kynthei. Ha kata ka por, u trei kum u nong-ap ia ka ing ka sem, ka kper ka

phrah ryngkat ka khyndew ka shyiap kaba heh jong ki trai jaka kiba shong ha sor Shillong. U Ioh ka tulop kaba rit kat ban biang ia la ka met marwei, namar ka jhur ka jhep katba u donkam u ioh hi na la kper bad kumjuh ruh ia ka dohkha-dohpnat katba u sngew kwah u shu khwai na syndah jingkieng-khwan, namar u long ruh u nongkhwai-dohkha u ba tbit. U kren phalang shane shatai, sharum shaneng shaphang ka jing ioh ksiew jong u Saria da ka jing khmihlynti ba un ioh kroid khyndiat, hynrei namar ba um iohi dien iohi rwet bad ba kitei 2 (ar) ngut ruh kim da ia ai ksai ia u, kumta u la shu ngiah hi bad ieng noh nangta, u da ong ba un leit donkam sha sor Shillong, ban leit shim dawai ialade. U da ong ruh ba u don ka jingpang-suh kaba la slem ha ka met jongu, ia kaba kat haba u leit phah sumar, ki Doctor ki ai jingmut ba dei ban puid, lym kumta ia ka jingshitom jongu ym lah ban pynkhiah, hynrei kan iai khie bad pynjynjar ia ka jingim jongu ha baroh shilynter. U Saria, da ka jingsngew-burom ia u, kum u ba ia ithuh ithaw u la pynbud ktien da kaba kylli, hato kaei eh kata ka jingshitom jongu kaba da dei kat haduh ban da puid. U Thum u la jubab bad ong, *"Yn ong shuh kumno phi! Manga ialade u ba la im ka jingim laitlan bad iohmon, la kum u Dohkha hapdeng um. Nga la jngi ha ki thwei jongki wah kiba bun rukom, kiba jylliew ngain-ngain ruh kito bad kiba jyndong ruh kito bad ha ki khriang ruh kumjuh. Nga la syllud ruh ia ki Mawbah kiba pher ba pher ha ki um kiba sngur bad kiba jngut kumjuh. Nga la klun bad nguid ruh ia kiei-kiei baroh katba wanrah synei ka um, Ka um-sabon, ki puit ki khniang, ki niangbyrnai, ki syntiew, ki sladieng-slasiej ryngkat ki niut ki nier ba bun jaid, kiba per bad kiba ngam ruh kumjuh. Haba nga la bishar bha ialade mynta, imat nga la kum klun bad nguid ruh iaki Thynram-dieng".* U

la iathuh ruh, ba ha ka por ba u dang samla, shuwa ba un join A.R.P, na kajuh katei ka jingshitom u la thiahpang ha Civil Hospital, Shillong, haba ka Civil Hospital ka dang don ha Police Bazar, Ha ka jingthiah-pang jongu hangta kumba 3 (lai) taiew, u la ia kynduh bad ithuh-ithaw bad ki Sisters kiba trei hangto. Namar ba u dei u briew u ba shlur ka ktien ka thylliej, u khamkloi ban ia pariah-parai bad no bad no ruh. Ka met ka phad jongu ruh kaba rben sniuh bha, kumta u Tmain bad 'Niuhmoh jongu, u san kloi, bad ha kata ka por, namar u khlem ioh shuh ban khi -tmoh la kumba shibnai palat, na ka daw jong ka jing bym khlain ka met. U la iathuh ba ha kawei ka step, u Civil Surgeon, ka Matron jong ka Hospital ki la wan ryngkat bad 2 (ar) ngut ki Sisters jong ka ward ban peit ia u, bad ki shem ba u la nang khamkhlain bad ka Matron ka la ong ia u, ba u sahep Civil Surgeon u ong ba phi dei ban khi noh ia uto u 'niuhmoh-'niuhmain jongphi. Maka ruh, ka da kynteit ia u, balei ba u iehnoh sadmep kumto kat haduh ba la i saitmet la kum ka Skum-dkhiew. U Thum u la peitseh shlip ia ka Matron lem bad ki Sisters bad jubab kumne, *"Ngan khi noh kumno? namar i kmie ki khun ha ing, i shait sngewtynnad eh ban ia lehkai bad jyllud ieit ia une u niuhmoh"*. Baroh kita kiba ia don hangta, kiba sngewthuh khasi ki la shu ia wiat, hynrei ha ka jingshisha ki la dei bạn ia rkhie-kyrkait, tang ba leit don ryngkat u Sahep Civil Surgeon ba dei u dohlieh bym nang kren khasi. Wat la katta, ka Matron kam lah khlem da kylli wiat samrkhie ia u, da kaba ong, "Katno ngut ki khun?". U Thum ruh ha la ka jingbiria, u la jubab shukor da kaba ong Hynriew ngut. Kumta la phai ktien sa ka Matron *"Wow 6 (hynriew) ngut khun ruh i dang ialehkai ieit kumta bad'u to u Niuhmoh jongphi?"*. "Yn ong shuh kumno phi, i kmie ki khun jong nga i don la i jong i jingsngew tynnad,

namarkata, ngam kwah ban pynsngewsih ia i", La phai ktien u Thum. Mar kumta u iohsngew ba u ta u Civil Surgeon Sahep u kren bad da phai khmat sha ka Matron. *"Get him shaved by tomorrow, the I.G.C.H will visit our Hospital in a day or two".* Ha ka sngi kaba bud la pynkhi noh ia u'niuhmoh-'niuhmain jong u Thum ploin, bad hadien kata la wan poi biang ka Matron ban peit ia u bad ka la ong, "Kumto te ho-oid, la i bhabriew". U Thum ruh ryngkat ka wiat samrkhie u la ong, *"Ngan da leit sha ing, te lada i kmie ki khun im treh shuh, te phin ia hap khot shong noh maphi kine".* Hangta, baroh ki Sisters ba ia ieng lang ha syndah jingthiah jongu ki la ia rkhie pashait iapler-iapang.

Hadien ka jingkut noh jong ka Thmabah ha ka snem 1945, la pynwai noh ia ka kam A.R.P., bad u Thum ruh u la duh jingtrei noh, u la shu bylla jalia jalaid kat ba u ioh synei hapoh sor Shillong kat haduh ka snem 1950, ba u la sdang noh da ka kam bud Jeep kamai, ryngkat ka thep ka pynhiar jingkit na Shillong sha Iew Umsning bad Iew Nongpoh. Ha kito ki por ba dang iaid tang da ki Jeep ban pynbiang ia ka leit ka wan na Shillong shathie sha thain ri Bhoi, Ha kito ki por, u Thum u dang biang bha ka met ka phad bad u dei ruh u briew u ba pnah thylliej bad shlur ka ktien ka thylliej kumba la ong. Kumta ha ka kam bud Jeep jongu, u pariah bha bad ithuh bun ki briew ha shong ba ki rud surok naduh shnong Khwan haduh Nongpoh, kynthei bad shynrang kumjuh, bad u ia biria bad ki ha ka jingleit jingwan jongu na Karikhana sha Umsning 2 (ar) 2 kylla manla ka sngi. Shisien ha kawei ka sngi Iewduh haba leit na Shillong sha Umsning la khapngiah man ka Jeep bad don katto katne ngut ki nong Umsning kiba u ju ia ithuh ithaw bha namar ki dei kiba ju leit ju wan manla

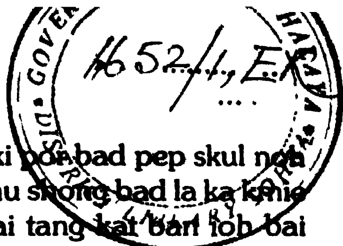
ka teng, bad napdeng jong ki don 2 (ar) ngut ki kynthei Umsning kiba la kham metiaw kiba wan Shillong ban die sying. Namar, ha kito ki por ka iew sying kam pat don ha Umsning lymne Nongpoh ruh. Don ruh hapdeng jongki ia kiba u Thum um ithuh, kiba dei wan kiew kali ryngkhat ha ka jingleit jongki na Shillong sha Umsning. Ka por ka la kham janmiet bad ka dei ka trip kaba 2 (ar). U Thum ialade ruh u la ioh hoin khyndiat na ki paralok jongu shuwa ba kan mih ka Jeep na Shillong, kumta u la pliah bha ka ktien ka thylliej, bad ka khmut ka khmat jongu ruh ka la i khambhabriew. U shong ialade hakhmat ka trailer kaba la dap jingkit, kumba ju ia shong lem kito kiba ia bud Jeep haba la khapngiah da ki nongleit nongwan hapoh kut ka Jeep. Kumta arsut-arsut u la kren phoilia bun kiei-kiei kiba ki nongshong hapoh Jeep ki ioh ia rkhie shaw shi shaw. Ynda jan poi jingkieng khwan, arngut ki briew ki la hiar noh, kumta tang mar ia hiar kita, u Thum ialade u la rung noh hapoh ka Jeep ryngkat ka khnium artad "Ew! Habar hangtai te sngew kum ban eh". Namar ka la dei ka por khriat, shiteng u bnai Wieng bad ba tyrsuh ka lyer halor trailer ba rynghang. Ynda la poi shathie arsut, shuwa ban kiew ia u thiep Sumer, U Thum u la sngewtynnad met bad u la kwah ban biria khyndiat, u da peit pyrshah shlip sha iwei na kita ki kynthei ba la kham metiaw bad sdang ban thlia da kaba ong, "Manla ka sngi leit-wan hi kumne, balei ym don kpa?". Baroh kiba ia don hapoh jeep ki la ia rkhie shaid. Kata ka kynthei briew bapli ruh ryngkat ka jingwiat samrkhie ka la jubab, "Ki khun lei lah 6 (hynriew) ngut". U Thum u peitseh shlip ia ita i kynthei briew bad tang na ka rukom peit jongu, baroh kiba ia don hapoh kata ka Jeep kila ia biria bad rkhie shaid. " Katno ngut ki kynthei ?". La kylli biang u Thum da ka ba peit sha i shlip, kaba pyni ba u dei ban ioh ia ka

jubab, ma i ruh ha ka jing lui-lui, i la jubab bad ong, "San ngut". Mar kumta la kem ktien´biang u Thum, da kaba peit beit hi tang sha i bad ong, *"Kata buh noh ianga kawei. Manga ba bud Jeep kumne, nga kamai Rs.2.50 (arpiah) shi sngi halor ka bam ka dih, ka pisa kane bher-bher ngan leit buh shaei?".* Haba u shong hapoh Jeep kumtei, ki matkhohsiew jongu baroh arliang ki mih shluin shabar lyngba ka patlun-jrong ba la pei jongu. Iwei na kita ki kynthei ba shong hapoh ka Jeep, i la kum kylli, balei ba kato ka patlun jongu ka pei lynnong tang na ki khohsiew. U Thum u la jubab da kaba ong, *"Ba nga shong thup-thup eh".* Kumta ka iaid ka biria u Thum shaid shi shaid, kat haduh ba da kumno kloi ba poi Umsning khlem da sngewthuh.

U Thum u dei u khun iohmon ki briew, namar u wan na ka ing kaba don ba em. Ka kmie jongu kaba don la ka khyndew ka shyiap, kaba kyrteng ka Rhem bad u kpa jongu pat uba kyrteng u Siak, u dei u ba shu puh shudain ha la ka rep ka riang bad la ka kper ka phrah. U briew u ba shida ka jingim, u ba lapmiet lapshai tang ha kper, um da iohi eh shibun ia ka jingiaid jong ka Pyrthei. Kumta u im palei shisur bad ka jingmut jingpyrkhat jongu ruh ka tlem, kam da proh, hynrei u long u briew u ba minot hala ka jong ka kam. Kumta, ka ing ka sem ryngkat ka ioh ka kot bad ka siew ka tda ka hap lut ha ki tyrpeng jong ka Rhem. U Thum u dei u khun-Phrangsngi jong ka Rhem bad u Siak, ryngkat bad 4 (saw) ngut ki para kynthei bad shynrang. Naduh u dang khynnah-rit, wat la u leit skul hynrei u shu leit tang ba la phah, hynrei um da pynlut por ne sngewthuh eh ka mut aiu kata ka jingleit skul jongu. Bunsien ki Nonghikai ha skul ki shem shitom ban pynsngewthuh ne hikai ia u, u lapmiet la ki kam phoilia

ba bun rukom, bad u long ruh u jingpynwit pynban ia kiwei ki para khynnah skul ha kiba bun ki bynta. Hateng-hateng ki Nonghikai haba ki ia kynduh ia ka Rhem, ki khnium bad mudui haka, shaphang ka jingiashem jongki ha ka jingiadei bad u Thum, hynrei ka Rhem, kam da pynleit jingmut eh ia kita kiei-kiei. Pynban, ka la shu kren jyndat haki da kaba ong, *"Shi phi! pynsngew eh ia u ba dang khynnah, un da la heh lanor un sa sngewthuh hi"*. Bad ka jia ruh ba haba ki la byrngem ban beh skul noh ia u, ka Rhem ka thud kynroi iaki bad kren ia shah ia la u khun. Kumta u Thum um shym la san ha ka jingpule jongu, hynrei u san pynban ha kiwei pat ki jait jingleh jingkam jongu ki bym pyn itynnad ia ki lok ki jor bad ki marjan marpa. Bunsien, u Thum um ju poi thikna sha skul, u pep skul-tuh manla ka teng bad shang makia sha rudnong ban iaid siat bad beh sim shaphang Umshing shatai sha khlaw sha lynti Mawtawar, bad ynda u la khamsan, hateng hateng u poi ruh shakhlieh Iewduh (Iew Diengkain) ban leit ia khalai dung tyllai-kyrwoh bad ki Nongpynia-khalai shato. Wat haba u wan sha skul ruh u pyni ba u khampahuh u bai jingbam (pocket money) ban ia kiwei pat ki para khynnah. U sdang ruh ka bam kwai bad dih biri naduh u dang don kumba 12 (khatar) snem ka rta namar ba u don pisa khampahuh ha la ka pla manla ka sngi. Shisien ka la jia ba u iashoh bad uwei u para khynnah ba ia shong marjan u ba dei u khun jong u wei u rangbahbriew u ba kyrteng u bah Sahon, ha ka por ba u dang don kumba 7 ne 8 (hynniew ne phra) snem ka rta. U bah Sahon kum u rangbahbriew u la pyniakhlad iaki bad hadien kata u la sneng bad sympat iaki baroh arngut bad pynsngewthuh iaki ba kam long kaba bha ba kin iashoh para khynnah, khamtam eh para marjan. U Thum u la iam bad leit iam shaduh ing ban leit iathuh ha

ka kmie jong u ka Rhem, ba i bah Sahon i sympat ia u. Mar ia poi tiap ha ing, u la khamiam jam khnang ba kan iohsngew ka kmie jongu, namar u la sngewthuh bha ia ka rukom pyrkhat ka kmie jongu. Ka Rhem, mar ia iohsngew ba u Thum u iam, kala kylli, balei ba u iam bad haba u la iathuh ba la sympat ia u da u bah Sahon, mar kumta hi ka Rhem ka la kemding lain. Ka ieng joit na ba shong, ieh bad kam bad duk, shim ka tapmoh-khlieh bad patring ia u Thum bran-bran sha ing u bah Sahon. Ka rung beit-beit shapoh ing i bah Sahon bad kylli balei ba i shoh ia u Thum. I bah Sahon kum u rangbahbriew i la mih na kamra bad jubab, ba i khlem shoh ia u hynrei i shu sneng shu sympat namar ba ki iashoh para khynnah khnang ba kin nym ia mlien shuh. Ka Rhem kam sngap ne pynshongnia ei-ei ia ka jing jubab i bah Sahon, hynrei ka byrthen pynban da kaba ong, *"Hato phi lah aiu maphi na ka bynta jongu ba phi da ktah-kti ia u khun jong nga? Wat manga ka kmie ruh ngam ju ktah-kti ia u, phi wan shoh ia u khun ki briew la kum u ba wan bsa ja, haba u leh ei-ei balei phim wan iathuh ha nga ka kmie ka ba pun kaba kha ? Phi wan shoh ia u khun jongnga, ngin sa ia peitkai bad nga"*. Nangta, ka ring dat-dat ia u Thum bad phet bak-bak sha la ing khlem shah-skhor shuh aiu i bah Sahon i kren iaka. Shaiong ngain i bah Sahon, ang dheng bad khlem nang pyrkhat ei-ei shuh la kum u ba shah bet KHAW-TYNDEP, shu ieng sah hangta shiphang la kum ba shoh-bieit. Nangta phai noh shapoh ing, kyndit bynriew bad sdang ban pyrkhat bad ong halade, *"Suwan, kum ianga une, nga sam kwah sneng kwah kraw sa ia ki khun kiwei"*. Bynniaw u rangbahbriew ha la marwei. Kumta, U Thum u la nang san ha la ka jing long katba nang iaid ki por, bad sdang sa ka mad dawai shuwa ba un dap 15 (khatsan) snem ka rta. Kumta, un shym lah

ban pass Middle English ha kito ki por bad pep skul nga syndon. Nangta shakhmat, u la shu shong bad la ka kmie bad bylla jalia jalaid shane shatai tang kat ban ioh bai jingbam ha ka iaid ka ieng jongu bad haba u donkam pisa khamkhlup, u pan na la ka kmie ban pynbiang ia ka iaid ka ieng jongu. Ynda la bun-bun snem ha kane ka rukom, ka kmie jongu ka shait khnium ia ka rukom pan pisa jongu naka manla ka teng, hynrei ma u, u pynkhein pyndiah iaka da kaba ong, *"Ew! phi ioh bai-ing katto katto manla u bnai, nangta sa ki baiwai kper, phi buh shano ba phi khnium ban ai ianga teng-teng haba nga donkam?"* Kumta ki iaid ki por u Thum na kawei ka sngi sha kawei pat khlem da sngewthuh, kat haduh un da kham samla bad poi shongkha noh shatei sha Rynjah bad kawei ka samla kaba kyrteng ka Rabina. Hadien ba la ia shong bad ka Rabina, u la sdang ban bylla kham thikna katto katne por. Dei da ka jingdonbok jongka bad ka khun nyngkong jongu ba u sa ioh kam A.R.P. ha ka por thmabah kaba 2 (ar). Ynda u la ioh la ka kam, u la sngewsarong bad sdang ka dih minot haba u kham pahuh, manla ka taiew ba sdang bnai, ryngkat ka ia khalai de katto katne sha khlieh iewduh. Kumta ki iaid ki sngi u Thum bad ka Rabina kat haduh ba u la ioh khun 2 (ar) ngut na ka, ka kynthei bad u shynrang. Hadien ka jingioh ia kitei 2 (ar) ngut ki khun, ka Rabina ka la sngew sajia haduh katta katta, namar ka-jing bym thikna jongka longing-longsem da ka jingiaid khlemsngewthuh jong u tnga jongka u Thum. Kaba ha ka jingsngewthuh jongka, ka longing jongka kan nym long kaba suk, lada ka iai bteng ha katei ka rukom. Ha ka jingshisha, katkum ka rukom jong ka jinglong briew, ka la dei ban ioh 3 lane 4 ngut ki khun katkum ka por ba ka ia shong bad u. Hynrei hadien kitei 2 (ar) ngut ki khun,ka jinglong jong u Thum hi, ka la pynlong iaka ban bishar,

ba katba nang bun ki khun kumta ka jingjynjar bad shipa jongka ruh kan nang khraw. *Kumta ha manla ka miet, haba iathiah bad u, ka ju duwai jar-jar ha la u jong u Nongthaw ba un isynei iaka kum ka Kyntheibriew, ban nym ailad shuh ba u Symbai jong u Thum un dang ia kynduh dewtrai ha ka met ka jongka. Maka ruh kat kum la ka jong ka jingsngewthuh, ka ialeh katlah katiai ban kiar kum na katei ka jingjia, kumta kam shym la pun ne kha khun shuh na u, hadien kitei 2 (ar) ngut.* Don ki por haba u duh iakhalai bad ba u la ia khamdih bad ki paralok bad shem jingeh ha ka liang ka pisa tyngka, u ju leit ban wad jing ia kynpham lem na la ka kmie, hynrei ynda la bun bun than eh ki khep ba u leh kumta, bad haba la khamsan ki para jongu, ki para kynthei jongu ruh ki la sdang ban kren shaphang kane, ha ka kmie jongki. Kumta ka kmie, wat la ka kren iashah ia u Thum ruh hynrei ka la kham tyngkan bad don ki sien ha kaba ka da pynduh hi tdot ia u. Ha kawei ka sien ha ki sngi ba dang shu kut bnai bad ba u pahuh ka pisa tyngka, u la ia dih ia bam bha bad ki paralok jongu, tah kiad da ka dohsyiar bad pylleng ha pata-kiad, bad hadien kata sa ka ia khalai ha khlieh iewduh, u la thylli ka pla kdor. U leit poi ing ha ka por ba la miet bha bad hap ban kyrsiew ia ka Rabina bad ki khun namar ki la ia thiah. Mar ia rung kluk hapoh ing, ha ka jingiaid pashat jongu shane shatai, u la kum jynthut ia ka tiṅ kaba ki ju buh khaw, bad kynsan kynsan la kyllon ka tin khaw bad riew kdeng-deng-deng, namar ym don khaw shuh ha ing. Ka Rabina bad la ki khun kine shong rit-mynsiem rdiaw, ka ja ruh kim pat bam, namar ki ap ban wan thied jyntah u kpa ynda u wan. Ka khun nyngkong jongu, ha ka jing lui-lui khunlung jongka, ryngkat ka iam khlaid-khlaid, ka la kylli, *"Pa phi lah wan thied jyntah ba ngin ia bam ja noh?". "Katta por pham*

pat ia bam ja, balei ka kmie kam nang ban ai?, la dumok u Thum. "Haba ym don jyntah, ngan ai da ei?", la jubab ka Rabina. Nangta u ieng khum-khum ryngkat ka pangah shane shatai, ban wad khatyrkhong salit samong ha ka shang-puria, u kynther khongpong ia ka shang ha madan, 3 (lai) tylli mih ki puria-tyngkra na kata ka shang, blait shim noh ka Miaw kawei na kita, joit kynrup u Thum bad beh ia ka Miaw kaba suh thiaw sha kper na ing shetja, ru-mu-ru puh pyllup u Thum ha madan bad phler ka khmut bad jaw snam jrup. U ieng nangta ryngkat ka timsih bad khar sa tang ia kiba sah ar tylli bad ai ha ka Rabina bad ong, *"Shim thang kito, ki mat ia bam malu mala, mynta shisien bam, ngan nang pynkhat ja manga".* Ki khun baroh arngut, ki leh tyngkan wat la ki bam makna namar tang mar uwei u puria bad ka mluh. *"Balei pha ia leh kumne? bam kup-kup haba thngan", la dumok u Thum ia ki khun.* Ka Rabina ialade ka shu sngap bad peit tang ki khmat, khlem kren ei-ei ruh ha kata ka miet. Ialade ka la shu thiah-jingit khlem bam ei-ei, hynrei kan sia halade, namar ka sngewthuh ba kam myntoi ei-ei ban ia bun ktien ha kata ka miet bad u briew uba la buiad.

Ha ka step kaba bud, ka Rabina ka la khie dang step, sliew ka ding bad khreh ban ai sha ia ki khun bad pyn tah sha iaki da ka jajah kaba sah mynmiet, U Thum u dang iohthiah ngak-ngak namar ba dang shoh ka dawai. Ynda u la kyndit bad dep bta ka khmut ka khmat u la sdang shong ban dihsha noh. Ha kata ka por, ka Rabina ka la sdang ban kren ia u da kaba ka iathuh ba ym don ei-ei shuh ha ing, bad ba u dei ban ai pisa noh khnang ba kan ioh siew noh ia ka ram ka shah kaba ki la ia bam baroh shibnai. Nalorkata, khaw ruh ym don shuh wat tang ban shet ha kata ka step na ka bynta ki khun. U Thum, u

leh pynklet shane shatai bad haba um sngew donlad shuh da kumwei, u la shu ong, to yn sa peit la shibit janmiet. Ka Rabina kam aili satia ia u bad ong ba yn shet ja da ei ia ki khun ha kata ka step. Ka sdang ban khnium bad kren bitar ia u, ba u long u briew u bym don kano-kano ka jingkitkhlieh wat ia la ki khun kiba u pynkha hi bad ong, *"Katta ki sngi ki snem nga la shu iai shah kum ba shah ka Mrad haduh ban da rkhiebein sa ki lok ki jor, ki kha ki man bad kiba ha ing ha sem baroh, mynta te nga la syllang, manla ka teng shu kumne shi kumne, nga la shu kit jynjar da ka bam-shah na manla ki briew kat haduh ba ngan peit ia ki parabriew ruh ngam sngew lah shuh".* Ha ka jingbitar jong ka kam lah shuh khlem da kyn me ia u bad ong, *"Lada mem ai pisa noh mynta kumne, bha ba me leit noh shano-shano, manga nga la ngiah shoin, ngam lah shuh ban shu im thadlad kumne, ban shu iaid thok iaid shukor ia manla ki briew kum ka ksew jaw shi jaw. Men mih noh mynta ieh ngan kit hi manga ia kine ki khun, kumba nga la kit baroh shikatta, leit noh kat sha ba me kwah, tang ba wat wan pynjynjar shuh ianga kumne".* U Thum, u pynksan ialade, bad ong, "Oh! baroh shikatta pha lah mapha seh mo, mapha lei pha dei ka bam-ei, sa da mapha pha kren kob. Ngan mih kein pha, to ngin sa ia petikai". Nangta thiaw u suh sha ing ka kmie, ban khroh ia ka ban nang ia kynshan lem ia ki jingdonkam jong ka ing jongu, hynrei long lehnohei, namar ki para kynthei jongu ki la ju iai kren ia la ka kmie shaphang ka jingaili jongka ia u hynmen jongki kaba la long palat pud. Kut ki lad ki lynti u Thum, bad hadien kata, u pynsngewthuh ia la ka kmie ba u la shahbeh ha ka Rabina bad ba u sngew sahnud ia la ki khun, bad ong ba u hap ban wan sah noh shuwa sha ing, namar ka la kren palat ia u. Ka Rhem, ha ka jing law-law jongka, ka la ong,

"Haba kumta, mem bit shuh ban leit shong biang bad ka, kita ki khun ki mat shato, kan ia tip hi la ka Kur ka jaid jongki, kim dei ki Kur ki jaid jongme. Kan leit wan lei shane, te ngan bynthiew na ki khmat, kattei ka la iọh bad kynthei bad shynrang ruh ka dang sngewkhraw". Kumta u Thum, ha ka sngi kaba bud u leit ban lum noh la ki jain ki nep bad mih noh bran na ing ka Rabina.

Kumta u Thum naduh kata ka sngi, u shong u sah noh hala ing kmie ryngkat ki para, hynrei hateng hateng u khuslai halade haba u pyrkhat shaphang jong ka Rabina bad ki khun. Um lah satia khlem pyrkhat bad mutdur kumno ki ia shong ia sah bad im, kumta u pyrshang ban leit pynjan biang ialade da kaba leit ban peit bad swait ban iohlad ban ia shong biang bad ka Rabina, hadien ka jingsngewthuh jongu ia la ki jong ki jingduna kum u briew. Ka Rabina namar ki jingsohsat kiba ka la ia kynduh ha ka jingia longtnga longkhun bad u ha baroh kitei ki snem, ka la ngiah shrei, bad haba ka ithuh ba u Thum u dang iai wan swait kumne kum u 'Liengjathang, ka la iehnoh noh ia ka ing shongwai jongka bad leit bsut biang sha la ing ka kmie ban ia shong lang noh biang bad la ki kmie ki kpa lajong. Kane ka la pyn duhlad ia u Thum ban leit khroh leit kjor pat iaka. Ialade, ka la leit bylla kynta noh sha ing ki briew kat shaba ki ia khot synei bad iehnoh ia ki khun ha ka jingpeit jingi i kmie jongka. Ka khun nyngkong jongka, kam shym iohlad ban leit skul namar ka hap ban peit bad iarap lem ia ka Nahduh ban bah khun baroh baroh shisngi, khamtam ia u khun khatduh jongka Nahduh u ba ka dang hap ban shu bah. Ka kmierad jongka ka don la ki jong ki jingeh ha la ka jong ka longing longsem bad kam donbor shuh ruh ban iarap ia katei ka khynnah namar ka la noh tymmen, hynrei tang ban shu

bthah shu kyntu iaka kumno ban leh ban kam na ka bynta ka jingbit jingbiang jong ki, katba ka kmie jongki (ka Rabina) kam pat wan phai na ka jingleit bylla sngi jongka. Ka Rabina ka long ka briew kaba la kyrkhu u Blei ia ka jinglong kynthei jongka bad ka don ka jingsngewthuh kaba pher kum ka kynthei briew, ka long ka briew kaba adkar nadong shadong, kaba sngewrit bad ka bym ju pynksan ialade ha ka jingiadei bad ki parabriew lymne ha ing ha sem bad kumjuh ruh bad la u jong u tnga (Thum). Ka don ka jingmut jingpyrkhat kaba iar, ka long kaba peit jngai ia kiei kiei baroh kiba ia dei bad ka jingim, ka long ka briew kaba da pynshongnia thik pa thik ia kiei kiei baroh bad kam ju rai kyrkieh bad ka bym ailad ia ka jingsngew ba kan synshar halor ki jingshisha. Ka don ka dohnud ka ba khraw, ka mynsiem kaba jynsur bad ka khlieh ka reng kaba shai bad kaba khlup nadong shadong, hynrei kaba bniah pat ha baroh ki bynta jong ka jingim *(She has been blessed with the beauty of head and heart, the Lady in the Street and an Economist in the Kitchen)*. Hynrei ki sngi ba la leit ki jongka ki long kiba sngewsih, namar kam shym la iohlad ban pyndonkam ia kitei ki jingkyrkhu namar ka sniewbok, ba ka iakynduh samla noh bad u Thum, u ba suda bad thylli ka jingshemphang na ki daw jong ka Thymmei ha kaba la pyneh pynsan ia u.

Kam shym la iohlad ruh ban leit skul kat haduh kan da sngewthuh bniah shaphang ka jingim, hynrei tang haduh Class VI., ha kito ki por namar ki kmie ki kpa jongka kim shym lah ban kyrshan iaka namar ka wan na ka ing kaba duk. Hynrei wat hadien ka jingpep skul jongka ruh, ka long ka briew kaba pule kot-bha, ka pule ruh wat ia ki kot Phareng, bad ka bym ju lehrain ban wad jingtip, ka

kylli bad wad jing-sngewthuh lem na kito kiba la kham pule shibun ban iaka bad haba ka pule ruh, ka pule da ka jingthmu ban wad jingtip ne jingshernphang. Kumta ka long ka briew kaba stad wat lada kam da dei eh kata kaba nang kaba tip. Ha kitei ki por, ka khie thiah dang step kumno ban pynbiang ia la ki khun baroh 2 (ar) ngut shuwa ba kan mih na ing ban leit trei, ryngkat ka sneng ka kyntu iaki kumno ba kin leh kin kam baroh shisngi haba maka kam don ha ing, kumjuh ruh kumno ba kin long kiba ngeitsneng ia la ki jong ki kmierad, kparad bad meinah-meisan. Haba ka la wan phai na jingtrei jongka ynda la janmiet, ka khreh ka shet ka tiew katba ka lah ban ioh synei bad pynsum pynsait ia la ki khun baroh 2 (ar) ngut bad ban ai bam ai dih iaki ha ka por kaba biang ba ioh ki lap ka samthiah noh. Kumjuh ruh ka iai minot ha la ka jong ka jingtrei ban nym pynsngewsih ia ki nong ai jingtrei, khang ba ki khun kin thikna ia ki jingdonkam jongki bad ka bam ka dih manla ka sngi. Kumta ka ing kaba ai jingtrei iaka ka sngewhun ba ki ioh nongtrei ia ka briew kaba sngewthuh bad kaba da mang bad pynshongdor nadong shadong kum ka trai hi. Ha katei ka por ka ioh ban trei ha ing i Kong Kheit i ba dei i kmie ki khun jong u bah Perusal, ka ing ki briew kaba don ba em. U bah Perusal u dei u briew u ba la nang la tip bha ha ka thoh ka pule, tang ba u briew u ba trei la ka kam lajong kum u Contractor, bad i kong Kheit pat i dei i ba trei office hapoh Directorate of Rural Development ha kito ki por. U bah Perusal wat la u dei u briew u ba bit ba biang ha ka ioh ka kot bad ka kyrdan ka burom, hynrei u shong ha ing i Kong Kheit kumba long lem u paid shynrang Khasi *(enforced by tradition)* bad ki la ia don 4 (saw) ngut ki khun kiba la sdang ban san. U bah Perusal u leit poikha ha ka rta kaba la rangbah namar u dei u briew u ba peit

ba i ia ka ing kmie bad ki hynmen ki para. Kumta ha katei ka por u la palat ia ka 50 (sanphew) snem ka rta, kumta kum u rangbah briew u la donkam ia ka ing ka sem kaba skhem. Ka kam ka duk jongu ka wallam ka jingioh jingkot kaba biang na ka bynta ka jingdonkam jong ka ing, bad kumjuh i kmie ki khun ruh i don la ka jong ka jingmih na la ka jong ka tulop jongi manla u bnai, ka ba long thikna bha namar ka dei ka kam Sorkar. I don ruh ka nongrim kaba skhem namar i dei i trai i dkhuh jong ka ing ka sem ha khlieh Nongthymmai, ka rta jong i ruh ka la sdang jam ia ka 40 (sawphew) snem bad ka jinglong kynthei jongi ruh ka la nang duhbor kumba long lem ka ain jong ka Pyrthei. Ka kam jong u bah Perusal kum u contractor ka long kaba shitom shibun bad bym ju thikna ka leit ka wan sha la ing. Don hateng hateng haba ka kam ka dawa u ju sahmiet ruh shakhlaw shano shaba ka kam hi ka dawa. U iai tur dukhoi shano ka don ka lad ka lynti khnang ban biang ka ing ka sem jongu bad ban bit ban biang ki khun ki kti, khnang ba kin ioh ban im ka jingim kaba khmbha ban ia ka jongu. Hateng hateng ha bym biang ka kam ka duk bad haba sniew ka kamai ka kajih, ka pynlong ia u kum u rangbahbriew ban sniew jinglong bad ban i khia ka jingmut jingpyrkhat. Kum ha kitei ki khep, u ju khmihlynti ba i kong Kheit in sngewthuh shaphang kata jaid ba dei ka briew kaba lah ban ong, ba ka la khamshai kum ka nongtrei office, bad ba ia don ruh kum ka ing ha ka jingngeit Kristan da ka jingiathoh shongkurim ha ka balang Presbyterian, 20 (arphew) snem mynshuwa. Ha kawei ka sien jong ka jingsah jongu sha Lyngngam da ki taiew ha ka por ba u ioh jingtrei surok shatai,u la ioh jingpang khieshoh bad wan phai sha ing, u briew u ba la tlot iar-lyar bad hap ban thiahpang da ki taiew. Ha katei ka por, la hap ban pynthiah hospital ia u bad ba ia ka

bam ka dih bad jingdonkam jongu ha hospital hap ban pynbiang na ing. I kong Kheit i la don ryngkat bad u ha hospital tang katto katne sngi katba u dang shitom than eh, hynrei hadien ba u la kham iohbor, la wan ap ia u da ka khun jongu kaba la khamheh namar ba i kong Kheit im long shim shuti shuh namar ba i ong, ba i la pep trei than eh, bad ka jingleit ai bam ai dih ia u bun bun sien ka long, ba ka hap leit ka nongtrei (Ka Rabina). Hadien ka jingpyllait noh ia u na Hospital, ka jingsumar ha ing ryngkat ka jingpynbiang ia ka por ai dawai bad ai bam ai dih bad nadong shadong la iehnoh i kong Kheit ha ka nongtrei (Rabina), bad haba jia ba pep trei ka Rabina ha kano kano ka por, la ju pynpep skul noh ia ka khun kaba la khamsan ban don noh ha ing ban peit ia ki jingdonkam u kpa. Haba wan peit-pang ki lok ki jor ba ia dei kam bad u kpa ka ing, bunsien la hap iasong iatap bad ai sha ai dud da ka Rabina bad ki khun, lada jia ba ki don ha ing ha ka por mynsngi. Manla ka sngi lait noh ki sngi shuti lane kano kano ka Sunday ba im smat leit jingiaseng, kata i Kong Kheit i la don ban peit ban i lem ia ki jongdonkam u kpa ba pang ha ing, katba um pat lah ban leit ban wan.

Hadien kumba shi bnai tam, U Perusal u la nang ban leit ban wan, ban peit ban i ia la ka kam, tang ba um pat nud ban leit sha ki jingtrei kiba shajngai ia kiba la shu iehnoh tang ha ki nongtrei da ka jingsahnud kaba khraw. Ha ka kam ka jongu kumba la ong haneng, ka jingleit jingwan ing kum u Contractor ka long ka bym thikna satia kumjuh ruh ka por bam ka por dih. Kumta ha manla ka teng ka jing ai bam ai dih ia u ka long da ka nongtrei (Rabina). Ka Rabina ba ka long ka briew kaba sngewrit bad don ka jingsngewthuh kynthei kaba khampher, ka ialeh ban shakri hok ia la u Nongaikam da ka mynsiem

kaba khuid khlem da tyngkai ia la ka jong ka jingshitom ne sngewthuh ba ka dei tang ka nongtrei. I kong Kheit pat hadien ka jing wan office jongi bad hadien ka jingleit phai noh ka Rabina sha la ing, i shet i tiew, i bun kam bad la ki khun ryngkat ka jingpynbiang ia ka bam ka dih ha ing. Hadien kata, bunsien i lapmiet ka sngap radio bad im da smat than shuh ban ia shong iathuh khana khadeh bad u Perusal, ne ban ia pyrkhat ia ka ing ka sem ne ia ka lashai la shisngi jong ki khun ki kti, lymne ban lum lang iaki baroh kum ka ing hapoh ka jingkdew jingpyni bad jingsneng jingkhraw jong u kpa kum uta u khlieh jongka ing, ba ki ju ia ong. U Perusal haba u bishar bad peitthuh ia kine kiei-kiei kiba ki 20 (arphew) snem ki wallam, um lah khlem da pynshongdor ha la ka khlieh, kaei ka lawei jong ka Longing-Longsem ka jongki. *Bad ka jingkylli ka wan, hato dei ka jingbakla jong ki jinghikai ki bym shym la long ryntih hapdeng jong ngi ki Khasi-Pnar ne kaei ka daw, halade hi um lah sngewthuh shuh, um lap satia ia ka daw. U pyrshang ruh da ka jing bym poi pyrkhat ban pynianujor hapdeng kine 2 (ar) ngut ki kynthei kiba u ia kynduh khuk marmet bad ki. Ka jingiapher hapdeng ka Kmie ki khun lajong bad kawei pat kaba dei tang ka nongtrei, hato kaei kaba pyniapher iaki katne katne? Ka kmie ki khun jongu, ka Kheit, kaba la thait ban kheit, bad ka bym don ka jingsngewthuh ia ki jingdonkam jongka jingim, kumno ban pynwan dur, katba ma u pat u dei u Dieng u ba dang iai thylleng bad u ba dang iai ai ki soh manla ka aiom. Kane shano kan ialam, kan ialam sha ka jingsuk jingsain kum ka ing, ne kata ka jingia sngewthuh jingmut lang jongki kum ki Paia jong ka ing kan nang troin bad orpdang katba nang mih ki sngi.* U iai peitthuh bad bishar kum u briew u ba im, bad hadien katto katne bnai bad snem, u shem ba ka jingorpdang ka la nangkhraw

nangkhraw kat haduh ba um lah shuh ban shah namar ka lyer jongka ing ka la nang sma rieng katba nangiaid ki sngi, bad khreh ban mih noh na kata ka ing khlem kano kano ka jingsngewtrai. U pyrkhat shaphang ki khun, kaei ka jingbtin jingialam kin ioh, lada ym na la u kpa, hynrei kita baroh ki um noh thiaw haba u pyngshongdor ia ka jingiadei jongu marmet bad la ka jong ka Nongri-Nongsumar. U pynshongdor ba u dei u Jingthaw u ba im, un nym lah da lei-lei ruh ban nym iohi, ban nym iohsngew bad ban nym bishar ia kiei kiba u iakynduh miet la bad sngi ha kajuh ka tnum-ing. U shem ba ka leit ka wan jongu kan dang biang lada u leit noh ban shong katto katne por sha ing-kur sha Mawngap. I Kong Kheit kum ka kyntheibriew, ha ka jinglyngshing jongka jingmut jingpyrkhat jongi, i pynshongdor nadong shadong tang ha ki jingdonkam jong ka doh, *(material needs)*. I don ka ing lajong ryngkat ka baiwai-ing kaba khlup, nalor nangta i don ruh ka kam kaba thikna kaba dei ka kam Sorkar kaba ai lut ki jingiada *(security measures)* na ka bynta ka jingim. Kumta im phai satia sa sha kiwei pat ki phang jongka jingim *(mental and social aspects)*, kumta ka jingkynriah noh jong u kpa ki khun na la ing kam shym ktah ei-ei ruh ia i ha kata ka por, i shim ba ka dei kaei kaei kaba dei ban long bad ban jia, bad hala ka dohnud hi i sngewshngain ba kat katei ka por jinglong noh tymmen jong u Perusal un leit pat shano, hynrei u shu leh shongshit. Kumta i pynsngewthuh ia la ki khun, kynthei bad shynrang ba u kpa jongki u long u ba shitkhlieh bad law-law ka jingmut jingpyrkhat bad ba u dei u briew u bym ju hun lada leh kumno kumno ruh. U Perusal, hadien ka jingkynriah noh jongu sha Mawngap sha la ing-kur, manla ka teng u ju leit ban peit ban i ia la ki khun, ban sneng ban kraw bad kylli-pyrthew bad tohkit

naki ia ka bit ka biang jongki, bad u ithuh shaikdar kum u rangbahbriew ba ki khun jongu ki i heh mynsiem shibun haba ki iakynduh ia la u kpa bad ki da i kmen haduh katta katta. U pyndap ruh ia ki jingdonkam jongki ha ka liang ka pisa-tyngka, hynrei um pynjan shuh bad i kong Kheit, u da ialeh ban iakynduh iaki ha ka por ka im pat wan office i kong Kheit. Kumta ka kam jongu hi ka pynlong ia u ban poi sha Sor Shillong jan manla ka sngi kum u Contractor. Haba u jia ia kynduh ia ki Tymmen-Basan bad Rangbah balang bad poi ia kren shaphang ka kam-ing kam-sem jongu, um ju bunktien hynrei u shu jubab ba kin shim ia u kum uwei na kiba la duh ia ka jingpynim ei. Hadien kumba shisnem ha kawei ka janmiet, katba u dang iaid marwei ha ka jingthmu jongu ban rung ha dukan ha G.S.Road, ban thied jain ialade katto katne, dngung u iakynduh ia ka Rabina ryngkat bad u khun barit duh jongka ia uba ka shu btin hamar pyrshah dukan u Hundamal. Ka Rabina ruh mar ia iohi ia u ka la kren bad ong, *"Khublei bah, shano phi don baroh shikatta? Ngim shym iakynduh la slem. Manga ruh hadien katto katne bnai ba phi mih maphi nangtei, ngam shym leit trei shuh hangto"*. Tang mar ia peit liep iaka, ma u ruh kum u rangbahbriew u kren donakor bad kylli pyrthew iaka, shaphang ka trei ka ktah bad ka jingim jongka baroh kitei ki sngi naduh ba khlem iakynduh shuh. Ha kajuh ka por, khlem da poi pyrkhat ne mutdur ei-ei ruh u shu kynmaw ia ka jinglong ba bha jongka ryngkat ka jingsngewthuh bad jingkhuid ka dohnud jongka kaba ha ka jingbishar jongu, ka don lut ki jinglong kynthei bad jinglong kmie haka, kiba khampher na kiwei pat ki para kynthei katba u la iakynduh. Kumta, kata ka jinglong jongka ka la pynlehrain ia u kum u rangbahbriew ha kata ka rukom, kaba un nang satia ban sngewthuh, namar haba u peit

iaka, ka wan kata ka jing-i-ieit ba jar-jar hapoh ka mynsiem jongu ia kaba um sngewthuh satia bad ka khmat jongu ka kylla kynsan kat haduh ba ka Rabina kum ka kyntheibriew ruh ka la ioh kem, bad ong, *"Shish phi! kam dei ka pop jongphi, balei phi pynsngew ialade kumne? Nga la iohi da la ki jong ki khmat, bad wat lada nga dei makna tang ka kyntheibriew ruh, nga sngewthuh hi kat la ka bor barit, namar nga la trei ha ing jong phi shisnem palat".* Ha ka jingshisha, U Perusal, um don ei-ei ban sngew ia ka jingiadei jongu bad ka Kheit, hynrei kaei kaba pynkylla ia ka dur khmat jongu dei ka Rabina, ia kaba, hadien ka jingbishar bad peitthuh jongu iaka, u shem ba kita ki jonglong ba kyrpang jongka kum ka kyntheibriew ki la ringmraw ia u, bad jar-jar hala ka mynsiem u i ieit iaka bad mutdur ha la marwei, *Ah ! katno un long u ba la kyrkhu, lada un ioh kum kane ka Nongri-Nongsumar na ka bynta jongu.* Wat la u long u briew u ba la rangbah bha haba ia nujor bad ka, hynrei u shem ialade ha kata ka khyllipmat, ba u lehrain kum u samla-lud u ba dang ia kynduh samla nyngkong, kumta u ialeh ban pynkut kloi ia ka jingiakren bad ka, hynrei khlem da poi pyrkhat u la shu kum ong, *"Ngan poi Shillong biang la sngi saitjain (Saturday), lada phi lait por, sngewbha ia kynduh ia nga, ngan don hangtai ha Pologround, namar ngan wan phah pynbiang ia ka kali khyndiat hangto ha karkhana".* Maka ruh hadien ka jingtrei ha ing jong ka kong Kheit, ka la iohlad ban bishar ia ka jinglong jongu, ka la ong beit khlem poi pyrkhat, *"Ngan wan, katno por phin don hangto?"*. "La kumno kumno, kumto kein por 2 (ar) baje ei-ei janmiet", la pynphai ktien u Perusal. Mar kumta hi, halade marwei marwei ha la ki mynsiem ki sngewthuh ba don kaei kaei kaba pher ka ba mano-mano napdeng jongki kim lah ban sngewthuh ,bad la ia khlad noh hala

ka jong ka jong ka lynti. U Perusal, kum u rangbahbriew u khia ka jingmut jingpyrkhat haba u mutdur ia kiei kiei baroh kiba u iakynduh ha la ka jong ka jingim. U kum pyrkhat ia ka jingiapher ka rta hapdeng jongu bad ka Rabina bad nalor kata, ka long ruh ka briew kaba la don 2 (ar) ngut ki khun kiba na uwei pat u symbai. Wat la ka long ka briew kaba u lah ban pdiang ia ka jinglong jongka shimet, hynrei kumno un leh ha ka jingiadei bad ki khun jongka. Haba u phai pat shalade, u sngewthuh shaikdar, ba ha kane ka rta jong ka jinglong noh tymmen jongu, u donkam ia ka nongri nongsumar kába sngewthuh kaba don kata ka jinglong kaba lah ban pynwandur ialade bad ka jingim ka jongu, bad u shem, ba dei tang kane ka kyntheibriew kaba sngewthuh, lada ka kupar jongu ka iashah. U rai ruh halade, ba ha ka jingiakynduh jongu ha ka sngi saitjain ban wan, un sa ia kren bniah markhmat bad ka, hato ka sngew kumno shaphang jongu, bad nangta sa ia kiwei-kiwei pat ki bynta kiba ia bynrap lang hangta. Ka Rabina ruh ha kata ka miet hadien ka jing ai bam ia la ki khun, ka la pyrshang ialade ruh ban thiah noh, hynrei kam iohthiah satia. Ka jingmut jingpyrkhat jongka ka shad kynting laiphew rukom, ka jingiapher ha ka rta hapdeng jongki ka long lehse kumba 20 (arphew) snem lane palat. Na kata ka liang ka sngew dukha shibun, hynrei kum ka briew kaba stad bad kaba pynshongdor bniah ia kiei-kiei ki bynta jongka jingim ka sngew ba kum ia kata ka lah da kaba jem ban pynwan. Ka jingeh kaba khamkhraw ka long, shaphang ki khun kiba ka la ioh bad don lypa, ba ioh u Perusal kum u kpanah un nym lah ban pdiang bad kdup iaki ha kata ka rukom ba kin longbriew lawei. Namar ba la miet palat, ka pynwai noh ia kita ki jingmutdur baroh bad kut jingmut ban sa ia kren bniah ynda ka la sngewthuh shuwa shaphang kaei ka jingthmu

jong u Perusal shaphang jongka shimet. Namar kum ka Kyntheibriew ka donkam ia u Nongsynshar, u Nongpyndap bad u Nongiada.

Ha kata ka sngi saitjain kumba la ia kut, ha ka por 1.45 mynsngi ka Rabina kane wan mih dngung hangta hakhmat karkhana maramot kali, hapdeng u slap tang ba u bym da jur, mar ia iohi iaka, u Perusal kyndit kyndit u long nervous bad kren iaka bad ong, "Namar ba slap ka bneng, nga nang pyrkhat phin nym lah ban poi". Kumta hi, u la bthah ia ki Mechanics ba kin nang ia peit ban pyndep kloi ia ka Kali bad ialam iaka ban shong rieh slap bad ia dih sha ha kawei ka Restaurant. Mar ia rung hapoh cabin jong ka restaurant, u Perusal u la pan sha bad jingbam tah sha. Kat ban wanrah ia ka jing order jongki, baroh arngut kim ia nang ban kren ei-ei ruh, hynrei shu ia peit para maki ryngkat ka jingtied stet u klongsnam ha la marwei marwei, kaba long ka dak kaba pher bha ia kaba baroh arngut ki ia sngewthuh bha. Mar kumta ka Rabina ka shu ong kynsan, *"Wow! kato ka khlieh jongphi ka lah jhieh katto katto?* Ka sei ka jain towel kaba rit na la ka pla bad ong, *"Shim niad noh kato ka um na ka khlieh, hynrei phin ioh baiong-khlieh. Lada phi ioh pang, te mano ban sumar iaphi u ba shong kumne marwei, sa ba phin leit thlia ia ki para-pyrsa ha ing". Kane ka jing kren jongka, ka la ai mynsiem bad pynshlur ia u Perusal ban sdang lait kren, bad kum ong, "Maphi shisha te kaba la kot pyrkhat".* Kumta artad bteng ka jingiakren bad wan rung noh artad u nongai sha. Katba dang ia shong hangta, u slap u la nang khamjur bad pynlong iaki ba kin ia iohlad ban ia kren khambniah hapdeng jongki. U Perusal ryngkat ka jingsngew long nervous bad shaky u la ong, *"Hapdeng jong phi bad nga, ka rta ka la iapher bun palat".* Kat ban

kut ka ktien, ka Rabina ka la kem ktien da kaba ong, *"Kata kam da pher than eh. Ka shong shibun ha ka jingia sngewthuh jingmut iwei ia iwei pat da ka jing ia treilang. Kata ka long, ha ka jingsngewthuh lyngkot jongnga kum ka kynthei"*. Ka Rabina, ka sngew kylluid met ialade, namar ka la dep ia pyllait sanshyieng bad u Thum tang hadien 6 (hynriew) bnai ba u Thum u la leit shong sha la ing kur. Ka pynshongdor halade, ba une u briew (Perusal) u long u Dieng u ba im bad u ba skhem, ha u ba, ka lah ban im bad u khlem kano kano ka jingbuhkhoh, bad kata baroh ka shong haka, kumno ban leh ban kam. Ba lada ka lah ban snoh tipbriew bad pur ha u, khlem artatien kan ia san ryngkat ryngkat bad u bad kham iohi ia ka jingtyngshain jong ka sngi. Hynrei, lada ka bakla bad pyrshang ban klum syngit ia u, kata un iap noh bad maka ruh kan tlor ryngkat bad u. Kumta halor ki jingsuhsat bad jingshipa kiba ka la mad ha ka jingim, ka sngew ba kane ka dei ka kabu ia kaba ka dei ban nym pynbijai ei. U Perusal ruh halade u pyrkhat jylliew bad pyrshang ban pynshongdor ia kine kiei-kiei baroh, namar u don ka tnga ia thoh, ka Kheit, hynrei ha kaba kut u rai, ba kum u jingthaw u ba im, U dei ban wad ia ka jingim jong ka met kaba tang shiwat tnok ha kane ka Pyrthei, ai u mat duh kumba u la ong, ia kata ka jingpynim-ei. U raikut bad tur shaphrang ha ka jingiakren bad ka Rabina, da kaba ia pur shaphang ki khun jongka. U kren pyrshah ba lehse ki khun jongka, hadien ba ki sngewthuh ba um dei u kpa trai jongki, kan ktah ia ka jingsngew bad ka jingleh-jingkam jongki. Namarkata, u ai jingmut, ba lada ka Rabina ka pdiang ia u, kumba ka la phawer, kan ia mynjur ba hadien katto katne por, mar ia sdang kawei pat ka snem, un buh noh iaki hapoh Convent ne kino kino ki skul kiba bha, bad ba ma u hi, un kitkhlieh ia kata nadong

shadong. Ka Rabina, mar ia iohsngew ia kata ka jingkren jongu Perusal, ka mynsiem jongka ka sieb da ka jingkmen kaba khraw ha la ka dohnud, bad ong, *"Kawei kaba ngam lah ban sngewthuh ka long, kaei eh ka daw kaba pynlong, kat haduh ba phin da phet syndon na la ka ing ki khun, hadien katne phew snem jong ka jing ia longing-longsem bad ki khun ruh ki lah heh? Haba shu peitthuh nabar, ngam iohi satia ia kata ka daw kaba dei kat haduh ban da iapait iapra".* Jyngngan tiaw u Perusal, kumno ban jubab, namar na ka jingiakren bad ka, u sngewthuh ba kane ka briew ka dei kaba stad, bad haba iakren bad ka donkam ban da pyrkhat, bad u ong, "Kum u briew u ba im, u ba peitthuh bad bishar ia kiei-kiei baroh bad u ba pyngshongdor ruh ia ka jingim, ngam tip lada phin sngewthuh ne em ia kaei ba ngan ong, *"(Appearance is always misleading and deceptive)* Aiu u briew u donkam? Baroh ki jingthaw ha ka sla khyndew kiba don jabieng, ym tang u briew, ki donkam ia ka jingieit bad nangno yn ioh ia kata ka jingieit, nga ngeit phim sngewthuh. Ka thymmei jongka, ka long kaba rieh bad jylliew haduh katta katta, bad bun napdeng jongngi ngim sngewthuh satia shaphang kata ka jingieit ngi shu ia ong *ieit-ieit.* Ka jingieit ka raikhoh bad ka swai lada kam ioh ia ka jingniewkor. *Kaba pyniap duh ia ka jingieit dei ka jing said-ksan, jingleh bad jingsaid tam pynlah.* Peit shane, wat u ksew uba phi ri ha ing, u donkam ia ka jingieit jongu Trai ne ka Trai kaba ri ia u. Lada phi pynbiang ia u nadong shadong ha ka liang'ka bam ka dih bad ka jaka dem, hynrei haba phim ju ktah ju shei lane khroh-kjor bad syrpud syrpai ia u, da lei lei un ym shong bad phi. Tang la don mano mano ba khroh bad leh ieit ia u, un bud noh ia uta u ba leh ieit ia u. Katno tam kein sa u briew, u ba dei u jingthaw u ba kham halor bad khamkhraw ia kiwei pat ki para Jingthaw.

Peitthuh ia baroh ki kynja jingri, kiba ki briew ki ia ri naduh ki mrad ki mreng haduh ki sim ki doh, ki tngen ki shngain ha ka jingieit, lada ki trai ki nang kumno ban pyni ba ki ieit. Ka jingong ba u briew um lah ban im tang ha ka bam, ka thew ruh ia kiwei ki para jingthaw baroh, namar kaei kaba donkam ia baroh ki Jingthaw ha ka Pyrthei ka dei ka jingieit. *Phin iohi ba wat ki mrad khlaw ruh ki kohnguh-sneng haba ia ki la synshar da ka jingieit.* Phi la don ryngkat ha Ing jongngi la katta ki sngi ki bnai, nga ngeit ba kum ka briew kaba shemphang phi la dep pule lut ia kiei-kiei baroh. Ngam dei shuh u khynnah, u ban dang ialehkai bad ka jingim, ka por jongnga kam shah shuh satia namarkata jia katba jia long katba long, ngam lah shuh khlem da wad ia ka jingsuk jongka mynsiem, lada dang don ba sngewthuh ia kane ka jingshisha jong ka jingim". Ka Rabina hadien ba ka la iohsngew bad pynshongdor ia kitei kiei-kiei baroh, ka la ong, "Manga ka kyntheibriew kaba duna nadong shadong, katkum ba la buh bynta da u Nongthaw, nga long kaba duna ha ka bormet, kaba duna ha ka bor pyrkhat bad kaba lyngshing ha baroh ki phang jongka jingim, hynrei, nga duwai ha la u jong u Nongthaw ba ngan ioh ka jingsngewthuh kaba shai bad kaba khuid ban pyndep ia la ka jong ka kamram kum ka kynthei hala u jong u jylli uba khim hala ka jong ka longing. Haba nga la kut jingmut ban aiti haphi ialade, nga aiti met bad mynsiem, ka shong ha ka kupar ka jongphi bad jongnga, jia katba jia long katba long, ngan nym babe shuh, ngan leh ia la ka jong ka kamram kum ka kyntheibriew ha la ka ing kumba la buh bynta u Nongthaw". Kumba la ong haneng ba ka long ka briew kaba stad, wat lada ka la rai, hynrei kam pynkut tang hangne bad ka ong, *"Nga kwah iaphi ba phin wan ban iakynduh ia i Mei bad i Pa, namar ngam lah ban iaid*

lyndet iaki hadien katne ba nga la pynkhein-burom iaki da ki kam ba la leit jongnga". U Perusal, u thew u woh ia kitei ki kyntien jongka Rabina baroh, bad ha la ka mynsiem u ong, *"Hangne pleng nga wan shem ia la ka jong ka Shyiengkrung, nga nang-pyrkhat baroh shikatta ba ka lah rah ka Miaw, bad ka siat jingmut ha u ban kynmaw ia ka jingthoh kaba ong MAN CANNOT LIVE ON BREAD ALONE.* Shuh shuh, u pyrkhat shaphang ka jingjyllew jongki syrtap jongka jingim haba u iaid hangne ha sla Pyrthei.

Hadien katto katne por, u slap u la kham rngaw bad hadien ka jing ia pynbeit bad mynjur ban sa iakynduh pat tang hadien khyndiat sngi ban ia pyndep ia ki kam kiba dang sah, hadien ka jingbishar bad pynshongdor ia kiei-kiei kiba ki la ia kren, ki la iapra la ka jong ka jong ka lynti. Baroh arngut., U Perusal bad ka Rabina, ha la marwei marwei ki ia sngewkiuh bad sngewsyier hala ka mynsiem hato yn leh kumno bad kane ka jing ia sngew jongki iwei ia iwei pat hato shano kan ialam. Hynrei, kumba la ong haneng, ka don hi kaei re kaei kaba ktah ia ka mynsiem jongki ha la marwei marwei, kaba pynlong iaki ban shu kum mutdur bad kynmaw sah iwei ia iwei pat, meit la bad sngi. Ka Rabina halade ka mutdur ba u Perusal u long u ba la metiaw bha ha ka jingnoh tymmen jongu bad poi kynmaw ia ka film hindi (Bhudda Milkaia), hynrei ka kut jingmut triang kumba ka la shem ia u, ba u long u Dieng u ba skhem bad ba im, ka dei ban snoh ha u, ba kan kham iohi ia ka jingshai jong ka sngi namar ka dei ka kyntheibriew. Ka peit sha u, bad hala mynsiem ka ong *(U 'Tiewtyrkhang u jyrngam khad-ar bnai, u iwbih pat un da khamshai).* U Perusal ruh kumjuh, kum u rangbahbriew, u pynshongdor nadong shadong bad u

thew u woh ha la ka jong ka mynsiem ha ki bun rukom ki pylla, bad rai ba un btin un ialam iaka ha ka lynti jong ki jinghikai jongu, namar u ithuh bad shem ba ka Rabina hi, ka long ka briew kaba kwah bad angnud ban shim jinghikai na u kum u rangbahbriew. Kumta, ki sngi ki bnai ki iaid, ryngkat ryngkat bad ka jing ia pyndep ia ki kam-ing bad jing iakynduh ka kham khah-khah, u ksai jong ka jingieit ruh u la nang iohbor bad khlain katba nang mih ki sngi. U Perusal kum u rangbahbriew u iai bteng ia ka jingleit-peit leit-i jongu ia la ki khun ryngkat ka jingpynbiang ia ki jingdonkam jongki, tang ba u da ialeh ban kiar na i Kong Kheit, namar ba ma i hi ruh, kat kum ka jingpeitthuh jongu im shym da khuslai than eh shaphang jongu, bad ba i kham i kylluid-met pynban. Kumta haba u la kut jingmut triang kum u rangbah, u la pyrshang ban wad ing bad daka jingdonbok kaba khraw, u la ioh ban thied ia ka ing jong u wei u Dkhar Assamese ba la retired kum u S.D.O (P.W.D) Assam, kaba don ha Upland Road, Laitumkhrah, ryngkat ki jingbuh jingsat ha ka rukom kaba la biang ban shu rung bad shong noh. Kumta, mar mar u la pynkhuid bad leit shong noh ha kata ka ing hadien ka jingsiew jingtda bad pyndep ia ki kot ki sla baroh. Naduh ka sngi ba u mih na ing i kong Kheit kat haduh katei ka por, ka la long shisnem palat bad lajan kynjoh sha ka ar. Bad hadien ka jingsah jongu marwei shipor ha katei ka ing bad haba la biang bha nadong shadong, u sa leit ban shimti noh ia ka Rabina ban long ka briew jongu bad wallam iaka ban long ka nongri-nongsumar jong katei ka ing. Ha ka sngi ba u wan ban pynrung ia ka Rabina ha kata ka ing, ka Rabina kam nang shuh ban sngewthuh, la ki kjat jongka ki kynduh khyndew ne em. Shiphang, ka jingmut jingpyrkhat jongka kam don shuh haka, haba ka iohi ia kata ka ing na kham pajih haba

la kdew bad pyni da u Perusal. U klongsnam jongka u tied stet haduh katta katta bad ka blood pressure ka kiew, bad haba la poi hajan shuwa ban rung ha ing, u pdot jongka u tyrkhong raw khlem don umbiah shuh bad khlem lait shuh ban kren, ryngkat ka jingsaw-kyrang bad kiuh map-map ka shyntur. Ka kylla dur khlang, bad u Perusal u ithuh shaikdar ia ka jingkyndit bad jingsngew jongka, namar um shym la iathuh ne pyni ia kata ka ing shuwa kata ka sngi ba un leit shaw iaka. Mar ia rung hapoh ing, khlem nang shuh ban peit shane shatai, hynrei ka la wad um shuwa ban dih bad shu shong hangta la kum kaba bieit. U Perusal, kum u rangbahbriew, um pynwit ei-ei iaka, namar u ithuh bad sngewthuh shai shaphang ka jinglong jongka ha kata ka por. Ka Rabina, hadien katto katne por haba ka la kyndit bynriew na kata ka jinglong ka jongka, ka la shu sngap jar bad pyrkhat pynshongor hala marwei ia bun kiei-kiei kiba kan iakynduh ha ki sngi ki ban dang wan. *Ka pyrkhat ruh na ka liang ka jongka, aiu bad kumno kan leh bad kaei ka kamram ka jongka pat ha ka jingiadei bad une u briew.* Namar baroh kine kiei-kiei ki long ki jingjia bad jinglong ia kiba ka khlem mutdur ne poi pyrkhat satia ba kan ia kynduh, ha ka jingim ka jongka. Kumta, jar-jar ha la ka mynsiem, ka phai sha la u jong u Nongthaw da ka jingangnud kaba skhem bad jingthrang naduh ka dohnud, ka pan ia ka buit ka bor bad ong, *"Kynrad, me uba long u Nongbuh u Nongthaw, uba long u Trai halor ka met bad ka mynsiem jongnga, u ba long ruh u Nonghukum u Nongbynta ia ka Longkynthei ka Longshynrang, nga duwai ha me Kynrad, ba kum ka Kyntheibriew, kaba tlot ym tang ha ka bormet hyrei ha baroh ki phang jong ka jingim, ngam pan satia ia kano kano, hynrei ia ka jingshai bad ka jingshemphang kaba khuid kaba iar, ka ban long*

ka bor ba ngan lah ban pyndep hok iala kajong ka bynta kum ka kyntheibriew ha ka jingiadei bad la ka jong ka Longing. To ai ba kane ka Ing, ha kaba ngan rung bad shong haka naduh mynta kane ka sngi, kan ri kan kdup iangi baroh ki mynsiem ki ban shong ban sah haka hapoh ka jingda ka jingker ka jongme ko Kynrad, ryngkat ka jingbtin jingialam jongme ha ki phang jong ka jingim baroh. Da ai ruh ha une u briew uba ngan shimti mynta ka sngi, ia ka bor ka buit, ba un khraw ka pyrkhat ka pyrdain, un long u ba koit u ba khiah naduh ka bor met haduh ka bor mynsiem ba un nangsan bad piar kum ka Jri kum ka Kya ban ai ka jingiada ryngkat ka jingtngen ka jingshngain. Bthah, kyntu bad kdew pyni hi mame da la kajong ka jingstad Blei miet la bad sngi, ba ngin lah ban pyndep hok ia la ki jong ki bynta kumba mame hi me la thaw me la pynlong sha kane ka sla khyndew. Da ai Kynrad ka bor kumba la hukum hi da mame ba ngan lah ban pyndem kum ka kyntheibriew hala u jong u tnga, hynrei ym kum kata ka nongshahjop kaba la shu pdiang ia ka jingshahrem". Da kyrsan da kyrbah, ba un eh la ka rngiew la ka bshi haba u iaid u ieng shane shatai, shatei shathie, pynkiar bad kyndat shiliang hi mame, na u ba shun u ba pen, u ba mang u ba thew".

Hadien katto katne por, ka sa ieng nangta ban peit ban i ia kata ka ing, bad sdang noh suki suki ban pynwan ialade ha ki jingdonkam jong ka ing ha ki bynta baroh. U Perusal ruh, da ka jingkmen kaba khraw, u ialam iaka sha baroh ki bynta jong ka ing ryngkat ka bthah ka pyni iaka, khnang ba kan sngewthuh bad leh ia kiei-kiei baroh ki jingdonkam jongka longing. Kumta naduh kata ka sngi, u Perusal u ia shong noh bad ka Rabina haduh ki sngi ka jingiap jongu. U ioh khun 2 (ar) ngut na ka, kynthei bad

shynrang, bad ka jingim kaba suk bad tngen khlem kano kano ka jing ia sngewthuh bakla hapdeng jongki. Baroh ka jingbha bad jingiaid ryntih jong ka ing hi ka shong shibun eh ha ka jingbha bad jingstad jong ka Rabina, da ka jingphikir jongka naduh iwei i budam soptipoh haduh ka ing hi baroh kawei. *(Wisdom in the man and patience in the wife, bring peace in the house and happiness in life).*

U Thum, hadien ka jingleit shong jongu sha la ing-kmie, u la kham kylluid ka iaid ka ieng, ka bam ka dih namar u khlup ka pisa tyngka tang iala ka met marwei. U lehmon ha la ing ka kmie, bad ai jalia jalaid tang haba ka kmie jongu ka pan ne pynkynmaw ba u dei ban ai baibam ha ing. Ha kawei ka sngi ha ka jing wanphai jongu na Sor, ba la shoh tyngeh ka dawai, um lah kynda shuh kat haduh ba un da poi ing, kumta u kyllon buaid bad thiah lyngktop harud lynti bah hajan Jingthang-dkhar bad iohthiah noh artad hangta hi mynsngi mynshai. Bun kiba iaid kiba ieng na kata ka lynti,wat lada ki iohi ia u ba u thiah buaid hangta, ki shu peit bad iaid la ka lynti, kiba ithuh bad ki bym ithuh ruh kumjuh. Hadien katto katne por shuwa ban kemiongrein, 4 (saw) ngut ki shynrang briew ki iaid nangta, bad ki dei ki briew kiba ithuh bha ia u Thum, bad mar ia peit liep ki ithuh ba u dei ma u. Kumta da ka jing sngewlem ki la kyrsiew ia u, bad uwei napdeng jongki u la ong, *"Bah Thum, balei phi dih haduh katne katne?" U Thum, u khyllie ki khmat liep bad peit pyneh ia uta u ba kren ia u bad ong, "Nga dih katno -katno sa lei, balei nga dih ka kamai jongme? Nga dih kumno kumno ruh nga sngewthuh hi la ka met, balei me wan tuklar mame ia ka dih ka bam jong nga?"* Kitei ki rangbah baroh saw ngut, kim shym pynshah shkor ei-ei ia ka jingsaid mutlop jongu, hynrei da ka jingsngewlem ki la

khyllie pynieng ia u bad ialam noh ia u shapoh shnong. Hadien ka jingbna jongu ba ka Rabina ka la ioh birew da uwei, u kynmaw ia ki sngi bad ki por haba u dang don bad ka ryngkat bad ki khun, hynrei kita baroh ki la long bijai ei.

Tang mar ia ieng u Thum ban leit noh, U Saria u la ong ia u Namsatep, "To ngin ia bam noh ka por ka la iaid. Ko kmie! wanrah hangne phi ba shit eh hapoh ing". Kumta baroh 2 (ar) ngut ki la ia shong hangta halor rynsan-siej ba da syrngiew ki tnad u dieng. Ka kmie ka Nepti, ka dei ka Nepali ba la shong khamslem ha Umsaw-Khwan, kaba im da kaba ri Masi bad buh dukan khutia harud surok. Ha katei ka sngi, naduh dang step, ka la ia lapmiet ha kaba iarap kam ha ing u Saria, u kpa ka Syrtap, namar ki ia shong marjan ing, bad kiba iaieit iabha bad iabeh iarap ha manla ki kam. Ka long ka briew kaba jrong jwain bad ba mihkhmut-mihkhmat bha bad ba bha-rong, wat la kala kham-metiaw. Kane hi shyeng, ka don ki bniat kiba heh ryntih shriak ryngkat 2 (ar) tylli ki bniat-ksiar ba ka buh bujli, namar ba la khein noh 2 (ar) tylli ki bniat pyrshah ha kaba accident Jeep ha lynti, haba ka wan ai dud sha Shillong bad shong ha ka Trailer Jeep ynda leitphai sha Umsaw kumba shi snem mynshuwa. Ka jing accident ka la jia ha shiteng lynti na Shillong sha Umsaw-Khwan, hajan uwei u Diengjri u ba maka hi ka ju theh dud manla ka step, haba ka iaid bah-dud na Umsaw-Khwan sha Shillong shuwa kita ki por. Ka deng hala ka ryndang, u kpieng paila u ba heh hi ldut, ryngkat uwei pat u kpieng ba la pyndait ryntih shriak, da kumba 30 (lai-phew) tylli ki tyngka-rupa hyndai. Ka jingdeng-khmut kaba heh hi ldui ba la shna da ka rupa, katei sdien hi ldui hapdeng ki thliew-khmut jongka. Ki khaila ne sohshkor

jongka da ki ksiar ba la shoh-stang bad kiba heh kat ki jingtap bitor Horlick, ryngkat ki khadu-bilor ba bunrong ha baroh 2 (ar) liang ki ryngdang-kti. Ki khadu kjat jongka baroh arliang ki ryndang kjat da ka rupa tylli ba la khun pyllun bad ki jingheh ruh kitai khongreng la kat u rod 16mm. Ka jain kyllain syngkai jongka, imat ka jrong kumba 15 (khatsan) pruh namar haba peit, ka syngkai jongka katei rben hi mthun. Ka phong la ka blouse mupmor kaba iong bad ba khlem budam, hynrei kaba la shu teh ksai na kamon sha kadiang bad na kadiang sha kamon, kaba pyni ba ka dei na ka jaid bakhraw, ka briew kaba dap kaba biang bad ba bha jinglong. Haba ka iohi ba kitei baroh 2 (ar) ngut ki la khreh bam (U Saria bad u Namsatep) ka la ong kynsan *"Porkhe hei ekshin"*. Ka da mareh bran bran sha la ing lajong bad mar kumta, katei la wanrah sa shiktang ka roksi. Ka rung bran bran shapoh ing jong u Saria bad sei biang ia 2 (ar) tylli ki tyndong-siej bad wan buh ryngkat ka ktang roksi hakhmat jongki. Hynrei, namar ba baroh 2 (ar) ngut kitei ki rangbah, kim dei kiba dih kangar, kumta ki la shu ia-jop tang mar shiteng tyndong, tang ban pynsngewbha ia katei ka tymmen Nepali.

Katba kin da ia dep bam, ka por ka la long palat ia ka shitengsngi, bad u Saria u la ong, "Katta por, yn dang ia leit pat shano? Kumne artad la lap ba miet, ban leit sha Pynthor ban trei jingtrei katto katne ruh ym i lap shuh". Kumta, ki la shu ia shong thiahthai noh baroh 2 (ar) ngut hangta halor rynsan siej da kaba ia pur khana sha ka trei ka ktah, ka ioh ka kot bad ka imlang-sahlang kum ki Rangbahbirew. Ha ka jingiakren jongki, ki la ia poi pat sha ki por kiba la leit bad ki jingkylla stet jong kane ka juk kaba mynta. *"Peit shatai" la ong u Saria. "Kum kitai ki*

kor, mynta la wanrah ban lur iaka khyndew ha ka jaka u Mohkhiew bad ki Masi-lur. Phi iohi, katai ka dei ka jaka jong uto u Sahep ba shong ha Mawlai bad u ba ju rep hangtai. Haba kumtai, yn shan lum shan wah, shan dieng shan siej aiu shuh. Bad haba shu peitthuh manga, te kane ka dong shane sha Umsaw-Khwan jongngi kan sa kylla Sor sa tang khyndiat por. Ki briew, na kylleng kin sa wan poi shane, dang mynta ruh ki jaid pa ki jaid Dukan ki la sdang plie. Ki kali kiba iaid bad sngi bad miet manla ka sngi kam ia dei shuh wat tang 5 (san) snem mynshuwa ba, haba ia ap kali ban leit ban wan, ngi hap ban da ap da ka por leit bad por wan namar ba dang don ki Gates. Mynta, wat la ki don makna ruh, imat kim shym trei kam shuh kumba ki ju trei 5 (san) snem mynshuwa. Nga kynmaw ba dang 2 (ar) snem mynshuwa, manga ngam shym kheit shuh ia u Sohbaingoniong na kper, nga la shu iehnoh ban sboh ei ka khyndew, namar kan myntoi aiu ban pynjrem met ialade, haba yn leit die ba Iewduh 2 (ar) tyngka shikhoh, mynta pat, hangtai ha Iew Damsite, die-lang ha ka dor 3 lane 4 tyngka shi kilo. Yn sngew nang mutdur shuh, ha kine ki sngi ki ban dang wan lei kan long sa kumno ? Dang mynta ruh, ka jingrah Transistor jong u briew ka briew ym ithuh ithaw shuh, wat haba iaid ba ieng bad leit iew leit hat ruh la ka pyntem jingrwai sadhai, ym ithuh shuh uno uba duk uno uba riewspah. Manga ialade, te nga la shaiong ngain, baroh kiei-kiei kim iahap shuh bad ki por samla jongngi, ne phi ong kumno? Mynta nga pyrkhat, ba da kane ka pisa ba ka siew ka Assam State Electricity Board na ka bynta kane ka khyndew, ngan leit theid jaka noh shatai sha Umroi, lada ioh Hali-pynthor ruh ngan thied kat ban ia im, lada ym ioh ruh ngan shu plie Dukan noh, namar nga sngewthuh ba ka Len-shipai ruh kin shna shato lang bad kata ka Madan hiar Eroplane.

Ngan pynlut katto katne na kane ka pisa bad ia kaba tam ngan pynbynta noh haki khun. Ia ka Syrtap, ngan pynmang la kajong ka bynta, bad ngan nym ailad iaka ban ia shong lang ha ing. U tang la khamheh u khunlung, ngan phah kan leit bud noh iala u tnga, khnang bá kan nang ban sngewthuh iala kajong ka long-ing, namar khamtam ha u dei u Dkhar, lada ngin shu ia kyllum lang hajuh, ioh u shong-kulai pynban sa ianga. *Kat kane ka rta te phi, lada un buh jin sa uto, te u syngkai jongnga un dkut syndon, ne phi ong kumno?* Kawei ruh lada ki shu ia shong lang ha ing, ka Syrtap kan ioh iaka lyer jong ka jinglong kynrad halor jongu, bad kan nym nang shuh ban niewkor iala u tnga, namar ba don i mei ba don i pa ryngkat bad ki hynmen ki para. U Rakesh ruh un sngew-nongwei sah hapoh ing-kiaw ing-kthaw, un nym nang ban rangbah ka jingmut jingpyrkhat namar ba la kdup *i Meirisan. Un shu long tang kum u `Iarlud ba set lang ha kajuh ka sem bad u `Iarkpa.* Namarkata un shu kyn-ih thlun sah, baroh shirta ka jingim, khlem nang shuh ban kyn-ih syiang kum kiwei pat ki para `Iarryngkuh. Phi i bah Tep, ngim dei shuh ban dang ia im kum ha kato ka juk haba dang samla mangi mynnor *(enforced by tradition).* Manga ialade mynwei ba nga ioh ia ka khatduh, ngam nang rangbah shuh kat haduh ynda khlad ki kiaw ki kthaw. Bad ha kata ka por, nga la dap palat ia ka 40 (sawphew) snem ka rta bad ki khun ruh ki la san. Mynta nga sngewthuh ba nga la rangbah dier, nga la babe, ba nga la shu pynsep ei ia la ka jingim. Namarkata, ia la ki khun mynta, ngam sngew iahap shuh ba kin dang iai im da kaba shu sdien sah ha ki kmie ki kpa haba ki ladon la tnga la khun. Ki dei ban sngewthuh hi iala ka Longing-Longsem khnang ba kin nang ban ieng hala ki jong ki kjat. *Khamtam eh ia ki khun kynthei, namar ki tnga jongki ki dei ki shynrang-*

briew bad ki dei ruh ki khun ki briew, kiba la pynheh-pynsan da ki kmie ki kpa jongki ha la kijong kijong ki nongrim bad jinghikai naduh mar ia kha bloit haduh kin da rangbah. Ka long kaba eh shibun iaki, ba kin sdang pat ban shim jinghikai thymmai mynta na nga u Kthaw-Kurim, kumno ba kin im ne pyniaid ia la ki long-ing long-sem jongki. Haba ia kren kumne para-rangbah, nga iathuh hok haphi, ba manga te nga diaw shibun ha la ka mynsiem, tang ba ym don mano-mano ba lah ban iohi ia ka jingpait dohnud jong nga. Ngam tip maphi, la phi sngewthuh ne em ia kata, ba ka jingioh khun jong ka Syrtap da kane ka lynti ka la pynlehrain hi suin ianga kum u Kpa. Ban mih harum-haneng, hangne-hangtai, hakhmat ki lok ki jor bad ki kha ki man kumba nga ju mih, ngam sngew nang shuh. Nga sngew kumba baroh ki para-briew kin peit ibein-briew ianga, kum uwei na kita ki rangbahbriew ki bym nang ne donbor ban hikai bad synshar ia la ka jong ka ing. Nga sngew kumba, kat kiba peit ianga, kin shu ong, *(ka khun utai, ka Syrtap, ka ioh-khun khlem da tip mano mano, hynrei ka shu iaid laitlan).* Ka jingleh jongka ka la pynjahburom ia ka ing ka sem hi baroh kawei. Ka la pynlehrain ia baroh ki hynmen ki para, kynthei bad shynrang, bad ngam nang mutdur, kumno kin sngew kito ki para-shynrang jongka, khamtam ba ki dei kiba la sdang rangbah. Maka ka dei ka hynmen-duh, ka nuksa aiu kein ka la ai iala kijong ki para ? Nga sngewthuh, ba ia ka khmat jongnga lei kum u Kpa, la tap da u dpei". *"Shi-shi-shi ! me pynleit jingmut eh ia kata ban long kumno? Kaba la jia ai kan jia", la kem ktien u Namsatep. "Lada shu hun kumta, tang kum uta u Shongkha ne u Poikha hyndai, (u ba shu ia shong tang ban pynkha) te ka biang, hynrei mynta phim iohi, ba kala dei ka juk u Kpa bad ba ki briew baroh kim ju kynthoh*

shuh da kumwei pat, hynrei ki kynton beit ha u Kpa la ia kaba bha ne kaba sniew ruh. Kum u rangbahbriew uba don ka jingkitkhlieh shano ngan rieh, hano pat ngan leit ud hynrei ngan shu hap ban iambriew halade marwei hi. Nga la sngew kat ban tep da u dpei iala kajong ka longrynieng", la ong u Saria. "Mem lah kiar ! Mem lah kiar !, lada me ong kumno kumno ruh mem lah kiar", la kem ktien u Namsatep. "La kha iame kum u Khasi, me shu kyrthat lehnohei bad pynjynjar ei ia la ka mynsiem. Bishar-bishar ko lih, da peitthuh bad bishar bha ba, naduh u Sim u Doh, u Khniang, u Ksiah haduh u Mrad u Mreng bad baroh ki jingthaw ba im hangne ha sla pyrthei, ki don la ki jong kijong ki rukom im kiba iapher kiwei na kiwei pat. Hynrei halor kitei kiei-kiei baroh, kawei ka jingshisha ka long ba, ki don la u Nongsynshar. Bad ba uta u Nongsynshar. u synshar nyngkong eh na la ka jong ka Rympei lane nala u Tnum u Tyndai. Peitthuh naduh ki Syiar shi-sem ba me ri ha ing jongme, na baroh shi-sem, don em lih u Syiar shynrang uba heh duh na baroh. Ia uto u baheh-duh ngi ju ong u `Iarkpa, me la ju peitthuh bad bishar kumno u leh u kam (behaves) ha ka jingiadei bad kito kiwei pat ki Syiar jong kata kajuh ka sem? Kumjuh ruh ka long bad ki Masi ki Blang. U Masi-kyrtong jong ka sem, u synshar iala ka sem bad kumjuh ruh u `Langsohmoh hala ka jong ka sem. Kaba donkam mynta ban pyrkhat khamjngai khyndiat ka long, ba lada uto u Syiar-Ryngkuh, u Masi-Kyrtong lane u `Langsohmoh um treh ban synshar, khlem artatien un kylla long noh u Shahsynshar, u ban shah synshar noh pat ha kiwei. Mem iohi ba kumta ka urlong ha ka jaidbynriew jongngi, ha ka jingiadei bad ka jing ia imlang-sahlang bad kiwei pat ki parabriew jong ka Pyrthei. Maki ki peit sha ngi, kumba peit u Masi-kyrtong uba stad. Peitthuh me shane sha thain

Bhoi jongngi ba ngi ia ri Masi, u Masi-kyrtong jong kane ka shnong Umsaw lada u iohi ia kiwei pat ki Masi shikynhun hangtai ha lum Mawlyndep, shuwa ba un leit sha kata ka kynhun u kyrhuh, bad lada um iohsngew mano-mano ba kyrhuh kylla *(respond)*, kata u sngewthuh ba ha kata ka kynhun ym don Nongsyshar bad kumta u thom beit-beit shata ban synshar. Hynrei lada don ba kyrhuh kylla *(respond)* na kata ka kynhun, u da peitthuh bad bishar shuwa, la uta u ba kyrhuh kylla ia u, u long uba kham khrawbor ne kham ritbor ban ia u. Lada u iohi ba uta uba kyrhuh kylla u long uba ritbor, kumta u thom riap-riap ban synshar. Namarkata, kiwei pat ki parabriew ruh ba ia imlang-sahlang bad ngi ha kane ka juk kaba mynta, ki iohi shaikdar bad sngewthuh bha shaphang ka jinglong khlem Nongsynshar *(disorganized society)* jongngi, bad kumta ki thom riap-riap iangi ha baroh ki phang jong ka jingim. Saria, me dei ban sngewthuh shai bha shaphang kane. Ka jingsynshar bad ka jingshah synshar ka mih nangno bad ka don ruh katno rukom".

Saria, ngan iathuh iame, ka jingsynshar bad ka jing shah synshar ka mih nangno? Ka thymmei ka jongka ka dei bad mih na ka jinglong-trai *(sense of belonging)*. Haba ka mih na ka jinglong-trai bad jingsngewtrai, kata, u Nongsynshar u synshar da ka jingieit bad ka jingkitkhlieh bad kiba shah synshar ruh ki pdiang sngurmynsiem da ka jingshaniah tylli khlem kano-kano shuh ka jingartatien iala bad hala ujong ne kijong ki Nongsynshar. Namarkata, kata ka rukom synshar ka long ka jingsynshar kaba bha tam ha ka Pyrthei, bad ka dei ban sdang na la Rympei. *Nga nud ruh ban ong iame, ba lada mangi kum kata ka jaidbynriew ngi sngewthuh ban don noh kum katei ka rukom synshar ha kawei pa kawei ka Thilew-Ing, kata ka*

jingsynshar-Niam bad jingsynshar-Politic ruh kan ryntih noh shriak da ka jingialam jong katei ka rukom synshar na ki Long-Ing haduh ka longshnong-longthaw bad longit-longhima. Don sa kawei pat ka rukom synshar ngan iathuh iame, bad kata ka long ka jingsynshar-mraw. Kane ka jingsynshar-mraw ka iapher shibun na ka jingsynshar jong ka jinglongtrai, lah ban ong ba ki ia pyrshah plak kawei na kawei pat. Ka jingsynshar-mraw ka dei ka jingsynshar khwan banbein *(Tyranny)* kaba bamkruin bad pynpyut plak ia ki briew jong ka Pyrthei, ha kaba u ne ki Nongsynshar ki wad tang kumno ban pynhun ia la ka jong ka jingkwah ne jingangnud ha ka jinglanot bad shipa khop jong-ki shahsynshar. *Kum kata ka rukom synshar kam ioh iaka jing ia sngewthuh jingmut ne jing ia treilang ha baroh ki phang bad kam ju long kaba iaineh, hynrei kaba ialeh markynti. Ka iaid shilynter ha ka jing ia suba-sniew para maki. U ne ki Nongsynshar ryngkat ruh ki shahsynshar ki im rhing ban wad lad wad lynti kumno ban ia shet ia phon bad ia shukor markylliang hala kijong kijong ki khep. Kumta ka pynkha-roi ia ki jingarsap, ki jingpihuin bad ia ki jingleh-thawdur ba har rukom da ki jingthmu ban khwanianab ia la ka met, la ha ka spah ne ka burom Pyrthei kat haduh kan da kylla jingsynshar bymhok, bad shu ia teipap bad kynnoh kylliang iwei ia iwei pat naduh ing haduh bar. Ka pyniap thiaw iaka jing ia-tylli da ka jing bym shaniah markylliang. Ka pynlong iangi baroh ban artatien iwei ia iwei pat ha baroh ki jaid madan jong ka jingim (indiscipline), ka ialam ruh sha ka jingleh Tip-Blei khlem ka jing Tip-Briew bad suki-suki katba nang iaid ki por, ka paw madan artad tyngkrein ha ka dur khlem Nongsynshar. Haba leh donbor U Kpa u Kni u kynran bad haba kham khlainbor u Kni, u Kpa u tyngkai, haba kumta dei mano lih u Nongsynshar?* Mem iohi ba kum katei ka

rukom synshar kam iahap shuh bad kane ka juk kaba ngi ia im mynta, hynrei, sangsot iame bad ianga kumjuh, kiba ki Rympei jongngi ki dang sahkut hapoh ki apot jong katei ka jingsynshar-nongwei ka bym don ka jinglong Kynrad lymne ka jingsngewtrai naduh Rympei *(that we just actively participate but we do not involve. Absence of the sense of belonging).* Kumta mame Saria, kan sia wat iam wat kyrthat, kynnoh beit ia la ka Kupar bad Nusip jot lajong. Ha kawei ka liang, ma dang donbok shibun namar ba u Rakesh u kam, lada jia lei ba um kam kumba ia lehlem kiwei, kata men leh kumno? Me i Saria, me khuslai bad phylla leh aiu shaphang kata, me long u briew uba la rangbah bad uba la iohi bun kiei-kiei ha ka jingim. Kum kine kiei-kiei ki jingjia ki kynrei palat ha ka Jaidbynriew jongngi, khlem lait, la jan ha manla ka thliewing, ha manla ka kur ka jaid bad ha ka jaidbynriew hi baroh kawei bad Khynriam bad Pnar. Mem iohi ba mangi baroh kum ka jaidbynriew ngim shym sngew ei-ei shaphang kata wat kat haduh kine ki sngi ba ngi kam ialade ba ngi long kiba lashai. *Yn tang katta, hynrei ngi shla jam ruh ba ngi dei kata ka jaidbynriew kaba Tipbriew-Tipblei. Sngap shane ngan ong iame, mem iohi ba haduh mynta kine ki sngi, mangi baroh ngi ia seibor ryntih bad trei borbah kumno ban nang pynshlur ia ka jing ia poikha lyngkar bad ka Kit-khunrei?* Peit shane ngan ong iame, mem iohi ne iohsngew ba kynrei eh hapdeng jongngi, kiba, ba haba jia ba ka khun jongno re jongno ka shu armet hi, da kaba ka shu iaid-laitlan, la nala u parajaid ne wat na u Dkhar u lyngkien ruh, kaba long ka kam pynjah burom ym tang iala kajong ka longrynieng shimet, hynrei ia ka ing ka sem ka kur ka jaid, hynrei baroh mangi, naduh kiba ha ing ha sem haduh ki lok ki jor baroh ngi ia thom lin-lin ha ka jingiabeh iarap khlem jingkyndiah ne

sngewrem bad khlem pyniapher na kito kiwei pat kiba da iaid da ka lynti donburom. Namarkata, mem iohi ba kane ka jingleh khlempyrkhat jongngi, ka nang pynshlur shuh shuh sa ia kiwei pat, ka ai jingsngewthuh bad ialam bakla iaki khynnah-samla jongngi Kynthei bad Shynrang kumjuh, ban nang iaid khlem pyrwa bad ban ialehkai bad ka jingim. Mem iohi ba wat ki Kynhun Jingngeit ruh ki ia pyndeng pansngiat iaki kumjuh kum ia kito kiba da iaid da ka burom. Hateng-hateng lei, men iohi ba kito kiba shu ioh khun kumto, ki kham ioh jingiarap iabeh khampalat bad khambha pynban ban ia kito kiba iaid tipbriew tipnong. Ka daw ka long, namar ba lada synshar da kata ka jingsngew (emotion) kaba la da ibein noh plak ia ka jingshisha (fact) da kaba ia ong, *"Oh ! ka bapli kaba shah lehbein"*. Shisien sngap la sngew sangsot hi khop, sngew kumba ka dei ka kam shah thombor ne lehbor tang na kawei ka liang, khlem da don kano kano ka jingangnud ei ei na kawei pat ka liang. Lada ka long shisha kumta, ba ka dei ka jingshah lehbein ne banbein tang na kawei ka liang, te hato balei ngim leit sha ki bor jong ka Ain katkum ka Pyrthei shai mynta?. Hynrei ha ka jingshisha, te me, kam dei satia kumta, ka dei pyrshah ka jinglong laitlan ba lyngkar Kynthei-Shynrang ia kaba là da pynshlur da ka jingkhlem pyrkhat jongngi hi. Mem iohi ba kane ka bsiat kum ka prum ha ka met u briew, ka pur kum ka ding ha u `Langsah bad ka biah-phongrai kum u `Kainiong haduh ynda pyut plak ka jaidbynriew. *Shisien sngap sngew dei, haba ki nongialam `Riewngeit ki ong, ba u Jisukrist u wan ban iap na ka bynta kito kiba pop, hynrei ngam sngew nang ngeit te me, ban ong pat ba u la wan bad iap ban pynksan iaki Nongpop bad ban pynjyllei iaki pop.* Shuh-shuh men iohi, ba haba lehsngikha, jer, thoh ne pynbaptis ia kino-kino ki khunlung

ki bym da thikna ia u kpa, ngi ia pyndonburom kumjuh, namar baroh napdeng jongngi ngim ju ia kyndiah satia ban leit iarap iabeh ne leit ia bam-khawai sngewbha kum ha kita ki khep. Peit shane ho lih, nga long u briew uba tohmet-ktien, lada nga bakla ruh sa pynbeit mame, lane lada nga kren iaka bymdei ruh sa pyni lem mame. Kum ka jaidbynriew ngi long kiba kumno? Ki bym ju don kata ka jingpeitthuh, ka jingbishar bad ka jingpynshongdor ia ka jingim. Haduh katne ka pyrthei ka la kylla nadong shadong, hynrei ka pyrkhat pyrdain jongngi kum ka jaidbynriew ka neh hajuh bad ka dang pring taw-taw. Ka daw jong kane baroh, lehse ka dei kumba ong mano re ha ka ktien phareng, ba kum ka jaidbynriew ngim don satia kata ka *Creative Mentality lane progressive outlook, hynrei la tyllep iangi baroh da kata ka satisfying and immediate Mentality*, ba ngi pyrkhat nyngkong eh ia u Bainong shuwa ba ngin sdang ne trei ia ka kam. Kumta jan baroh napdeng jongngi ngim ju da shim-khia ia kano kano ka kam ba ngi trei, hynrei ngi trei tang dep bad phikir dngong tang ia u bainong rwing. *We are still in deep slumber and are not aware of the changes that the World of today is bringing, our mental research and development is totally absent. Unwed mother is a scandal in the society and the stain on the child she has given birth.*

Hamar katei ka por ba ki dang ia shong iathuh khana baroh arngut kitei ki rangbahbriew, bad ba ka por ka la poi shaduh ba lajan sepsngi bad ka dei ruh ka sngi kaba khuid bha ka suin bneng. Bun ki briew na kato ka thain Khwan bad Umsaw bad katto katne na Sor ruh, ki ia wan iaidkai ban peit ruh ia ka Dam kaba dang iai trei shaid shi shaid. U Namsatep u la bteng biang da ka jingthmu ban pyntngen ia u Saria da kine ki kyntien. “Me i Saria ,

mangi ngi iaid khongpong nadong shadong haba ia nujor bad kane ka Pyrthei. Da bishar bad pynshongdor ho lih. Ngi long kiba im khlem nongsynshar naduh ing haduh bar. Namarkata ngim long discipline bad ngim lah ban im ka jingim kaba long ryntih. Ngim ju ia tylli ha ka kam ei-ei ruh para mangi, namar naduh Rympei kam ju don ka jinghikai ba ngin ia tylli. Naduh Rympei ngi lah ia pharia bad saphret hapdeng u Kpa bad ka Kmie, namar kata ym ju don Kynrad. Kumta haduh bar ruh ha da bishar bha me, ym ju don baheh ym ju don barit. Baroh ngi dei u Hanga-Manga bad u Nanglut Tiplut, kumta ngim ju nang ban ia burom para mangi. Lada ngi ia pynpaw ba ngi burom iano-iano ruh , ha kiba bun hi ka dei beit tang ka jingleh-arsap da ka jingthmu ban khwan-myntoi, ba wat iala u jong u Kpa ruh ngi dang buh jingkylli (hato u lah aiu eh). Ngi ju iohsngew ba kynrei napdeng jongngi kiba ong (wat ia la u jong u Kpa ruh ngim salia). Kumta tylli ngi kyllon bad saphret ngi ieng. *(United we fall, divided we stand)* Nalor kata, ngim ju don pateng ha ka rukom im bad ka trei ka ktah, namarkata ka ialam iangi baroh tang sha ka Rwing, bad kumta ngi lyngshing shibun ha ka pyrkhat pyrdain bad buh jylli tang hala ka met shikhmat. Kane ka jing bymdon pateng, ka pyniap thiaw ia kata kaba ki ong ha ka ktien phareng ka Creative Outlook. Peitthuh mame, naduh ka trei ka ktah, ka khaii ka pateng haduh ka bylla ka kitnong kiba ki ong ha ka ktien phareng (ki Economic Activities) ha ka jaidbynriew jongngi ki kut bad duh noh tang ha ka shikhmat. Naduh u Nongthain-kriah thainshang, u Nongsuhjain, u Nong shohnar-shohser, u Nongshna dawai-kymbat haduh ki jingtrei karkhana ba khamheh, ki Nongbuh-dukan, ki Contractor bad kiwei ki duh ki dam noh tang shikhmat-briew. Ka daw kaba kongsan tam kaba pynlong iangi

kumne kumba ngi long mynta, ka dei ka jing bymdon kata ka pateng. *Haba shu peit bad nujor kyllum, ki dak ki shin ki pynpaw tyngkrein ba ngi dei ka jaidbynriew kaba iap, kaba don tang ka kyrteng kaba im.* Ki jaidbynriew jongka pyrthei hi baroh ki pynpaw ba ki niewkor iaki Sohnyngkong, katba mangi pat kum ka jaidbynriew ngi pynshong Blei ha ki Sohkhyrdong. Ha da pyrkhat, hato ka khia ka shon baroh kam hap mo lih ha ki Khun-nyngkong? Nalor kata, dei u khun ne ka khun nyngkong kiba prat ia ka Lynti-Blei, ka rai-eh ka rai-dam ban wan sha ka Pyrthei. Nangta shuh shuh, kumno ban iarap ia ki kmie ki kpa ha baroh ki kam-ing kam-sem, naduh ka ri ka sumar para, ka thum ka bah ka aibam ka aidih haduh ka khlieng ka sait, ka shet ka tiew bad ka pynsum ka pynsait nadong shadong. Hynrei kumno pat lih, ba kita ki Longshuwa jongngi ki nang ban pynshongdor bad pyrkhat ban ai ia ka pateng jong ka kamai ka kajih, ka spah ka phew ryngkat ka ing ka sem bad ka khyndew ka shyiap pat tang haka khun khatduh kaba dei ka khun-khliengkpoh (Sohkhyrdong).

Ha ka ktien kynnoh jongngi kum ka jaidbynriew, ia kito kiba la iap na kane ka pyrthei, ngi shait pyndonkam bad ong, *"kiba rim kiba jah"* ka mut aiu lih kane ka ktien? Hato kam mut ba wei ki la rim kata kila jah jyndam? Ka thew shaikdar ba ia kiba rim, ym don ba niewkor ne kynmaw shuh iaki, ai kin dei kiei-kiei kam pher. Ai kin dei ki Khrawpyrkhat, ki Khrawshemphang, kiba khraw ka spah ne kiba khraw ha kano-kano ka dur ruh kam pher, yn ym don ba niewkor ne kynmaw shuh iaki. Ha kiba bun ki jaidbynriew jong ka pyrthei, ki pyntyllun (rotate) pat iaki kyrteng jong ki kpa ki kmie tymmen jongki ha ki pateng kiba bud. *Ka jingleh kaba lada me pyrkhat bha,*

kaba kdew ba ki jaidbynriew jongki ki dei kiba iai bteng bad ba ki dei ki jaidbynriew kiba im pateng la pateng. Hynrei haka jaidbynriew ka jongngi pat, wat haduh kine ki sngi ngi dang khein ba ka long kaba sang-iap sang-im ban buh kyrteng iala ki khun ki ksiew da ka kyrteng ki kparad ne kmierad jongngi hyndai, namar ngi ong ba sang ban pynkyrteng da ka kyrteng ki nongiap. *Kaba kdew shai ba mangi, ngi sngewthuh, ba wei la iap dei ban iapduh iaptan khait.* Hynrei ha ka jingshisha, uno uno u symbai jong ka Pyrthei um ju iapduh ne sep syndon katba Pyrthei hi ka dang sah. Hato mem iohsngew ne mem iohi ko lih, ba ia u Babu Soso Tham ngi ia ong u Myllung ka thoh ka tar khasi. Hynrei ngan iathuh ia me ba ha ka sngikha lane sngiiap jongu manla ka snem ba ai shuti ka Sorkar bad haba ngi ia pynlong jingialang ban kynmaw buroın ia u, katno ngut lih na u paid ka ri khasi-pnar ngi ia poi kum sha kita ki jingialang? Ba ioh shuti, bun u paid ba la khamnang khamtip lei u ba poi makia shane shatai khamtam eh shane sha ka thain jongngi ban wan khwai dohkha sha wah Khwan. Wat ki kur ki jaid jongu hi ruh ki ia poi tang katno ngut eh. Kumjuh ruh ia i Bah Joy (J.J.M. Nichols Roy), baroh baroh ngi ia khaii da ka kyrteng ka jongi khamtam ha ka ialap election. Ngi ia ong ba u dei u kpa jong ka District Council, hynrei me iohi em, ne mem ju leit rung ha Office District Council, ba hadien 10 (shiphew) snem palat mynta naduh ba la jer la thoh ia ka District Council da u Bishnuram Medhi, u Chief Minister jong ka Assam ha ka snem 1952, ka dur jong i Bah Joy kam pat shym ioh ban kiew ha District Council Office, tip lano lih kan kiew?. Namarkata, "U Barim u bajah". Nangta mem ju iohsngew mo lih, ba ngi ia rwai syiang *"Ri Khasi Ri Khasi nga ieit iapha, tymmen mynhyndai wat la ngam iohi shuh jingkynmaw iaki kan*

ym duh"Katei ka long tang ka jingpyrthuh jongngi ia kaba la hikai shitom khnang ban pynim ia ka jaidbynriew da kito ki `Riewshai hyndai, hynrei mangi ngi shu ia rwai tang ban thyllan ei u thylliej. Bunsien ruh la ju iohsngew ba na ki rynsan-jingngeit, ngi ia pyrta kumno ba ngin lait noh na ka jinglong-mraw ha u Syiem ka`Jingdum, hynrei lada me bishar bniah pat na ka leh ka kam jongngi, ka pynpaw ba mangi hi ngi dei kita ki Syiem-jongka jingdum. Namar lada ngi dei ki mraw shisha, ngi la dei ban ialeh pyrshah ia ka jingdum hynrei ki jingleh jingkam jongngi kiba manla ka sngi, ki pynpaw ba ngi ialeh shitom bad sei borbah kumno ban nang pyrkhraw ia ka jingdum.

Saria, haba nga ong ka jingshai, nga ngeit ba me sngewthuh ka mut aiu? Balei nga ong kumta, namar ka ktien jingshai, kaba me, me lah ban sngewthuh bakla ha kata ka dur kaba lyngshing. Hynrei haba nga ong ka jignshai, hangne ka mut., ka jingiar jong ka jingshemphang, kaba ia dei bad kiei-kiei ki phang bad ki syrtap jongka jingim jongngi kum ki briew, kiba long halor jong kiwei pat ki para-jingthaw. Kam thew satia tang sha ka jingnang-kot nang-sla, lymne tang ka riambha riammiat, lymne ka jinglehkhuid-lehsuba lymne tang ha ka jingkhraw jong ka jingioh-jingkot ne ka jingshalakki wad spah, lymne ka sngi lane ka electricity. Hynrei ka ktien jingshai hangne ka mut., ka jingtyllun bad jingiaid shaphrang jongka jingiohi-jngai, ka jingkhraw pyrkhat, ka jingnang ban pynshongdor bad bishar ia kiei-kiei ki jingshisha jong ka jinglong-briew, katkum ka jingialam jong ka por, kaba mut ka jingshemphang, kaba ia syriem lane khamkhraw lehse ia ka jingthmu jong ka ktien phareng *"Civilisation bad Progressive and Creative Outlook"*. Lah ban ong ruh ba ka dei kata ka

jingsngewthuh kumno ban nang kham pynjanai shuh-shuh ia ka jinglongbriew, katkum ka jingiaid jong ka por. *Ka jingshai ka mut ruh, lah ban ong ba haba me peit da iohi, haba me sngap da iohsngew.* Da bishar, pynshongdor bad thir bniah ia kita ki jingiohi bad jingiohsngew jongme, ba na kano bad kaba kumno ka thymmei ki mih lymne na ka rukom pyrkhat kaba kumno kum kita ki jingiohi bad jingiohsngew ki mih. Bad ruh, kum na kiei ki daw bad na kum kino ki rukom hikai ne dohnud ba kum kita kiei-kiei ki mih bad pyrshang ban wad ia ka tyllong ka jongki. *Ha kane ka juk kaba mynta, la iohi ba la don katto katne napdeng jongngi kiba la thrang bad angnud ia ka jingshai, hynrei jait ba ngi long ka jaidbynriew kaba dang sahdien, bun napdeng jongngi kiba dang sheptieng ia kata ka jingshai, namar ka lah ban pyni bad kdew ia shibun ki jingduna ki jongngi, haba ia nujor bad kane ka Pyrthei shai kaba ngi im mynta.* Namarkata, imat kumba baroh mangi ngi ia trei shitom katlah katiai kumno ban ioh riehtngen, ban buhrieh ban syrdep bad ban da rapjot iala ki jong ki jingjot bad jingdkhaw kiba ka Pyrthei mynta ka wallam halor jongngi kum ka jaidbynriew. Kane ka jingsheptieng iaka jingshai imat ka la pynbyr-ie bad pynshaiong ngain wat iaki Nongap-langbrot, kat haduh ba la i kumba, maki kim shyın peit shuh sha ki Khlur ban ialam lynti iaki, hynrei ki la peit pynban sha ki Kynhun-langbrot ban ialam iaki sha kita ki um jong ka jingkular. *Saria, mem man iohi satia, te lada mem iohi ruh nga ngeit ba me iohsngew, ba haba jia ba don mano-mano ba pynkdew lem ia ki jingduna jong ngi ha ka rukom im lane ha ka leh ka kam jongngi (our social behaviour and awareness) ngim treh satia ban pdiang. Ym tang ba ngim treh ban pdiang hynrei ngim lah ruh ban shah, ngi pynpaw madan ia ka jingsngew-*

mong jongngi kum ia kita ki jingkdew jingpyni-lem jongkiwei, bad ngi shun pynban iaki. Kane ka dei mo lih kata ka jingthrang ia ka jingshai?. Nga nud ban ong iame ba ka dei ka lynti jong ka jingpynksan ia ka jingdum. Namarkata, lah ban ong ba ngi dei ka jaidbynriew kaba Mutlop bad Kuman (obstinate and stubborn) bad kaba sngew nanglut-tiplut. Me sngewthuh shai, ba wat uno-uno u briew shimet u bym treh pdiang ia ka jingpyni lem ki parabriew, kum uta u briew u kyntait ia ka jingiarap bad um treh shim jinghikai, bad kum uta u briew um lah da lei-lei ban kiew shaphrang. Un nym long u briew u ba lah ban kyntiew ne iarap iaki parabriew, bad ka jingkha kum ia uta u briew sha kane ka Pyrthei ka shu long lehnohei. Mem peitthuh, ba ngi long kiba kloi ban tynneng haduh katta-katta na ka bynta ki kam lehnohei, hynrei ngim treh shim jinghikai nangno-nangno ruh ia kiei-kiei ki ban ialam iangi lang baroh sha ka jingshai (we practice the vices of all and follow the virtue of none). Ngi sngew ialade ba ngi la sngewthuh lut ia baroh ki phang jong ka jingim (All aspects of life). Hynrei ha ka jingshisha, u briew hi ha ka Pyrthei baroh kawei um pat poi sha kata ka thong (Till today he only scrathes the surface). Kum u jingthaw u ba im, u iai wad bad shim jinghikai ter-shi-ter shaphang ka jingim. (Man has yet to reach and will never reach the point of standardisation in relation to his mental outlook, behaviour, awareness and all aspects of life. In short; none of us can be truly human in isolation).

Saria, peit ho lih! Haba ia kren kumne pararangbahbriew, wat shu bitar khlem sngewthuh, da bishar ho lih. Ho-oid, ngam ong tang kaei kaba ong manga kaba dei lut, hynrei nga lah ruh ban bakla, tang ba, to ngin da ia pynshongdor, da kaba kyrtiang dien de khyndiat. Balei

lih ngi leit long bad sngewthuh lyng-shing haduh katne? Ha ka jingsngewthuh jongnga ka long ba ha ka por ba wan synshar ki Phareng ia kane ka ri jongngi, ngi dang long ki briew kiba dum bad ba long 'Riewkhlaw, ki plaid nyngkong eh maki ia ki khmat jongngi ha kata ka por ba ngi dang khaprip taw-taw, kumta ngi iohi nyngkong eh ruh tang ia ki, bad ngi shim bad sngewthuh ba dei tang maki ha Pyrthei kiba ngi dei ban niewkor bad kohnguh-sneng. Maki ruh ki iohi bad sngewthuh bha shaphang jongngi ba ngi dang dei kiba dum tam, bad ki shim kabu ia kata ka jingshida bad lui-lui jongngi. *Ki ri ki sumar iangi tang kumno ba ngin kohnguh-sneng iaki hynrei ym kumno ba ngin shemphang. Ki sumar iangi kumba ri bad sumar Jalyeit ki War ha ri Khasi jongngi. Ki set iangi ha kata ka rukom ba ngin nym lah ban iohi ne iohsngew iano-iano ruh lait noh tang iaki.* Haduh kine ki sngi men iohi ba ia uno uno u briew u bym riam sahep ne kren phareng ngi dang shim ba u dei uba bieit, bad peit ibein ia u. Ki synshar bad hikai iangi da ka jingsynshar ba stad jongki bad ailad iangi ba ngin sngewthuh tang kat ka Dok ba la mang maki ba ngin shakri hok iaki bad tang iaki thik, bad kim ailad ba ngin ioh jinghikai nangno-nangno ruh, lait noh tang na ki hi thik haduh ba ngin da sngewsarong ban ong. "*Ngi la leh phareng*". Mame mem tip, kumno ki War shathie sha ka thain border ki ri Jalyeit. Ki set ia u Sim Jalyeit hapoh ka ruh-siej, buh ka bam bad ka um na ka bynta ka jingim ka jongu hapoh ka ruh, ki tap ia ka Ruh bad miet bad sngi da ka jainshatri kaba iong, bad kumta u bapli u sim, um ju iohi iano-iano ruh, lait noh tang ia la u jong u Kynrad uba ai bam bad ai um manla ka step. Haba u iohsngew ba kiwei pat ki sim ki pah, u ialeh ban pah, bad haba u la nang ban pah bha, ki pyndonkam ia u ha kaba phon ba pah ia kiwei pat ki sim

ba kin ngat ha ka jingriam jong u Kynrad jongu. Haba ki leit riam sim, ki weng noh ia kato ka jainiong kaba tap ia u, bad tang mar ia iohi ia kiwei pat ki jaitsim ba ki her, u dom, u kyr-iat bniat bad byrngem iaki, khamtam eh ia u parajaid, kat haduh ba ki parajaid jongu kin da bitar bad kynrup ia u, bad ngat syndon ha ka thit kaba la da buh khang ban riam iaki. Saria, sngewbha pynshongdor bad bishar, haba iangi la hikai bad pynmlien da ki spah snem ha katei ka jingsngewthuh ba lyngshing, (*Indoctrinated in such a narrow outlook)*, me pyrkhat kyndit-kyndit haba ki wan kine ki jingkylla kiba iar jongka Pyrthei, hato ngin shu lah mo lih ban kem iaki kloi kloi. Nga ong iame, kan shim por iangi ban sngewthuh bad ban nang ban pynwandur ialade bad kiei-kiei kiba ka Pyrthei ba-iar bad ba laidluid ka ai iangi mynta (Transitionary period). Kum u briew uba im, nga don ka jingkyrmen ba ki Khynnah-Samla jong kane ka juk mynta kin nang iohi bad sngewthuh shaphang kine kiei-kiei, ki jingshisha jong ka jingim, bad khlem artatien kin sa nang iar ka jingmut jingpyrkhat ynda haba mangi kiba ia longdoh longsnam bad kitei ki jinghikai ba lyngshing ngi la leit noh na kane ka Pyrthei. Shisha, ngan ong iame, ba ki Sahep hyndai ha ka por ka jingsynshar jongki, ki la pynsngewthuh iangi, ba dei tang maki kiba khuid kiba suba bad kiba hikai ia kaba dei, hynrei baroh ki jaidbynriew ki ba ker sawdong iangi ki long kiba thala ka rukom pyrkhat, bad ki jinghikai jongki baroh ki long kiba lait, lane ki ban pynsniew ia ka jingmut-jingpyrkhat jong ngi. Ki la hikai iangi kat haduh ba ngin ia bein ia la ki jong ki longshuwa, da kaba ia rwai syiang *"Ri Khasi! Ri Khasi iapha nga isnei, ba u shukor u Ksuid I'u Thawlang ka lawbei"*. Sngewthuh ho lih Saria, ba don ruh kiei-kiei ki jinghikai kiba bha pat, kiba ki Phareng hyndai ki la trei shitom ban ai iangi. Kaei kaba

nga kren iame ha kane ka por, ka long tang shaphang ka jinglynshing jong ka jingmut-jingpyrkhat (narrow outlook). Nga sheptieng, ba ioh mame hi ruh me sngewthuh lyngshing shaphang kine kiei-kiei ki phang ba bun syrtap jong ka jingim.

Haba shu peitthuh na ki dak ki shin kiba paw tyngkrein mynta te me Saria, imat kan poi ka por ha kine ki phewsnem ki ban wan, ba ia u Symbai-Nylla jong u paid ka ri Khasi-Pnar yn sa niewbein da ki bor synshar jongngi hi, bad yn sa burom bad kyntiew-skong sa tang iaki Sohkrap. Saria, ngi iaid khongpong te me, ha baroh ki phang jong ka jingim. Haba pule na ki jingthoh-barim, ngi shem haba u Pharo Syiem jong ka ri Ijip, u la iohi ba ki jaidbynriew Hebru ki la roi bad khlainbor, kata ka jing khlainbor jong ki Hebru, ka la pynsheptieng ia u ba ioh suki-suki ka ri Ijip hi baroh kawei kan shah synshar noh ha ki Hebru. Namarkata, u la pynmih bad ai ka hukum ia baroh ki Nongpynkha-khun jong ka ri Ijip ba ki dei ban pyniap noh mardor ia ki Khun-Shyrang Hebru ha ka por ba kha iaki, bad ba dei ban pynim tang ia ki khun-kynthei. Nalor nangta, la thoh ruh ba u la banbein bad pynkylla mraw iaki, kat haduh ba kin da wad lynti noh dalade hi, kumno ba kin ioh mih noh na ka ri Ijip. Bishar mame Saria, ka mut bad ka thew shano lih kata ka jingleh jong u Pharo Syiem bad ki Nongsynshar jong ka ri Ijip ha kata ka por? Kumjuh ruh ka History ka iathuh, ba ki German shuwa ba kin hiarthma ia ka ri Poland, ki kyntu iaki Samla-Shynrang jongki ban shongkurim ia ki Kynthei Poland khang ban ioh khun-German, bad ban hikai iaki ia ka rukom im jong ki German, khnang ba, kata ka pateng-bynriew ka ban mih nangta, kan sngew ialade kum ki German (Genes infiltration), khnang ba ka jingsngew

pyrshah German jongki kan hiar lane duna. Ka thew shano bad ka mut aiu lih?

"Sa kawei ngan ong iame, da pyrkhat bad pyngshongdor ho lih, namar ka long kaei-kaei lehse kaba mem ju poi pyrkhat. Haba peithuh manga, nga iohi ba baroh ki jaidbynriew jong ka Ri India ki la nangroi bad san shaphrang ha baroh ki liang naduh ba la ioh iaka jinglaitluid na ka kti jongki Phareng, katba mangi pat imat kumba ngi la nangdkhaw pynban. Tip kaei ka daw lih? Haba shu peithuh, i kumba na kawei ka pateng-bynriew sha kawei pat ngi la nanghiar nanghiar, ngam sngewthuh shuh balei lih kumne, hato ka dei mo lih ba, ha ka jaidbynriew jongngi, duna than eh ka jingsneng jingkraw bad jingkdew jingpyni ia la ki pateng na la Rympei lane na la ing la sem da ki kmie ki kpa, *Namar haba shu peitthuh bieit manga, nga iohi ba imat bun na ki khun ki ksiew jongngi ki ioh jinghikai ym na la ki jong ki Ing ki Sem hynrei na Surok*". "Ka lah ruh ban long", la kem ktien u Saria, " Sa kawei pat ha ka jing pyrkhat jongnga, nga kum shat jingmut da kumwei pat, tip phin sngew kumno lada ngan ong. To ngan ong la ka ong, lada kam dei ruh shim noh iaka tang kum ka biria mo bah Tep". *"Mangi baroh ha ri Khasi ngi jer ngi thoh, ngi sin ngi rngop bad khot iala ki pateng da ki Nongpynjot bad Nongbam-ei na kawei ka pateng sha kawei pat. Ia kiba dang kha nalade ngi khot iaki ki Khun, ia ki Khun jongki Khun pat ngi khot iaki ki Ksew, ia ki Khun jongki Ksew pat ngi khot iaki ba ki dei ki Miaw bad iaki Khun jongki Miaw pat ngi khot iaki ki Khnai bad kumta ter-ter haduh ki Ksain. Haba kumta hato ngim nang pynjemrngiew iala ki jong ki pateng, pateng la pateng, lehse kat haduh ba kin da bamduh sa iangi hi. Kumta ha ka jing sngewthuh jongnga*

te bah `Tep, nga sngew ba tang na katei ka daw hi ruh ngi dei hok ban nangdkhaw bad troin na kawei ka pateng sha kawei pat, ha baroh ki bynta jongka jingim".

"Mame ruh Saria uba la nang danda, kumno lih me leit poi pyrkhat shaphang kata ruh?" La ong u Namsatep, "ka dei me, haba bishar na kiwei ki jaidbynriew jongka Pyrthei, ngi iohi ba baroh, ki kwah ba ki pateng jongki kin nangkhraw bad khamkhraw ban iaki, kumta ki btin ki ialam iaki da ka jingkitkhlieh kumno ba kin san ha ka jingtipbriew bad ban long ki Nongshongshnong kiba khambha ban iaki. Katba hangi pat ngi shu im la ka im khlem jingpyrkhat, ka ban long kumno ne ka ban poi shano bad ka ban ialam shano, tang ba la kha la dep, par kat shaba par kum ki Khun-dkar. Ha da bishar bha me lih hato kam long kumta, haba shu peitthuh imat kumba ka pyrkhat ka pyndain ka jongngi kan dang shim por da ki spahsnem ba ngin kot sha kata ka bor pyrkhat kaba iar. *Namar suk da kaba shu im kumne me, bam, dih bad leh sngewbha katba kwah u Moina lajong, im khlem pyrwa balei yn khuslai, namar ka jingthoh ruh ka ong, "Suk uba bieit, naba Hima ki Bneng dei ka jongu".* Nangta, kem ktien sa u Saria bad ong, "Haba ia shongkai kumne para-rangbahbriew ngi la nang ia ioh jingmut. Haba nga pyrkhat, peitthuh bad sngapthuh iangi baroh, nga sngew kumba ngi ia long arsap shaba palat. Haba jia ba iap ba duh ha kano kano ne kino kino ki long-ing, baroh mangi ngi iawer ialap ban ia leit iabeh iarap sngewlem, ba kata ne kita ki long-ing ki iakynduh kum ia kata ka apot kaba long ka jingsngewsih kaba khraw iaki. Bad ngi da ia pyndonkam ruh ia ka ktien *sngewlem*, hato ka mut aiu bah `Tep? Katba iohi pat, ba baroh mangi ngi ia leit bam-khawai pat kum ha kita ki Long-ing, la jan ha

manla ba jia kum kitei ki apot. Hato kam dei ba ngi long arsap, haba ka ktien bad ka kam kim iadei, ne kumno phi ong? Na kawei pat ka liang, hato da pyrkhat bha, ka jingbam-khawai ha ki long-ing ba don ka metiap, kam long mo lehse ka ban ktah iaka jingkoit jingkhiah (unhygienic). Ba ha kajuh ka Tnum-ing, kawei ka metiap ba la sahmiet ka dang don, ngin ia bam-khawai pat sa ia kawei ka metiap. Katkum kane ka juk mynta ba kat shaba ngi leit ngi wan, ngim ju kham ia iaid shuh da ka kjat hynrei da ki kali, wat sha Nongkyndong hi ruh. Nalorkata, ki Dukan die jingbam kine kyrhai baroh arliang lynti kat shaba ngi iaid. Kumta kata ka thait ka jrem, ka thehsyep thehsyar bad ka thngan ka sliang jong ka jingiaid lynti kum mynwei kam don shuh. *Namarkata, kane ka rukom bam khawai ha ki Long-ing ba iap ba duh, ka pyni lehse ba ngi la nangduh ia ka jingsngewthuh bad akor briew haba leit iarap iabeh.* Tip kane ka rukom jingleh ka mih na ka jingkhlem poi pyrkhat ne na ka jingjlawnguid bad arsap ne nangno? namar ka kdew bad pyni ia ka jingleit pynjulor shuh shuh pynban ia kito ki Long-ing kiba iakynduh kum ia kitei ki apot". "Me kylli hanga ia kata te me Saria, ka long kaba eh ba ngan jubab. Sa kylli na kito kiba khamsngewthuh kein me, kum na ki Doctors bad ki briew kiba la khamshai bad khamnang khamtip. Shisien pyrkhat manga halade, nga sngew ba kito kiba riewspah, ai kin khawai katba ki mon, haba ki don ban pyllut", la ong u Namsatep. U Saria u sngap shiphang bad ong, "Kata ka jingkren kynthet jongphi kaba ngam sngew iahap jingmut. Namar ka kdew ba phim shym pyrkhat satia shaphang ka imlang sahlang, hynrei phi pyrkhat lyngshing khlem kwah ai jinghikai. Da pyrkhat, lada iwei pa iwei napdeng jongngi kum kata ka Jaidbynriew kaba rit, ngi leh tang katba ngi sngew bit hi marwei shimet, kata ka Jaidbynriew

kan poi shano? Aiu ngi ai jinghikai ia ki longdien ha ka imlang sahlang bad ka leh ka kam. Ha ka jingsngew jongnga te bah `Tep, phi la bakla shibun ha kata ka liang, namar, kata ka jingong jongphi kan sa nang pharia shuh shuh ia ka pyrkhat pyrdain bad ka leh ka kam jongngi kum ka Jaidbynriew. Kan nang ialam shuh shuh ia ngi ba ngin ia pyni-bor shimet shimet, bad kan long ka jingleh beinbriew (insult) ia ki marjan marpa kiba duk ba shitom ki bym kot bor ban khawai haba jia ka iap ka duh ha ing jongki. Kumta, u paid jong ka ri baroh kawei un nang kulmar ka pyrkhat pyrdain katba nang iaid ki por, bad halai-halai ngin shu ia dkhaw rynnieng bad lyngaid noh syndon na kane ka sla khyndew. Haba kumta, ngin ia kynnoh pat iano?".

Hamar kata ka por, napdeng kiba bun kiba wan iaidkai ban peitkai ia ka jingpynkhreh ia ka Dam, don ruh arngut, kawei ka samla Kynthei bad u wei u samla Shynrang kiba ia iaid kyrpang tang-tang baroh arngut. Shisien peit, ithuh shaikdar ba ki dei kiba ia iaid-samla. Ka samla Kynthei ka long ka briew kaba jrong bha jwain, kaba metbah bad ba i koit i khiah bha, iong-umreit bad mihkhmut-mihkhmat. U samla Shynrang pat u kham lyngkot ka rynieng bad ba i bhabriew kynjloin bad kham mih ka kpoh. Shisien peit, ithuh shai ba u briew u dei uba la dong jingnang jingtip lehse uba la don ruh la ka kam ka duk kaba la biang kyrdan. U phong da ka soptipoh lieh bad shu tawah ha tyrpeng ia ka Coat kaba sawbthuh namar ba shit bad u tduh jong u Necktie jongu, u tai noh haduh pyrshah sohpet. Katba ki dang ia iaid kumta , suki-suki ki wan poi haduh jan jong ka ing u Saria. U Namsatep u la iohi shynna bha iaki haba ki la poi hajan, u phai sha u Saria bad ong, "Ha ka jingpeitthuh jong nga

kum u rangbahbriew te me Saria, kitai te kim i iahap-sur shuh me, lada jia ba ki ia poikha. Peit shatai me, katai ka Samla Kynthei, mar ia peit ia ka met ka phad bad ka rynieng jongka, la i kum kato ka Kulai American mynwei hangne ha shnong Khwan jong ngi ba ki wanrah ki shipai-dohlieh (American) bad buh ktem hangne ha ka snem 1944-45, me kynmaw em ha kato ka por thma? Haba bishar pat ia utai u samla Shynrang te me, ha da peitbha, mem i utai rakaid la kum u Kada-kitmluh. Lada utai u samla u ia poikha bad iashong iasah bad katai ka briew, te khlem artatien tang hadien katto katne snem un ioh T.B. Mem peit bha ko lih ka jingiapher hapdeng jongki, lada jia ba ka shu kum tawah-ruma mynmiet da ka kti ka kjat jongka ruh khlem artatien un set mynsiem".

U Saria u thab kynsan sbak ia ka khohwah lajong bad ong artad! "La sdang daitskain hangne habar, kan bha ba ia shong noh hapoh ing, manga nga la shah kynthah arwat-laiwat, ba la janmiet kumne, u skain ruh u la nangbun". U Namsatep ruh u la khreh ban mih noh nangta na phyllaw u Saria ban leit noh sha la ing, hynrei da ka jing iai pynbor jong u Saria, baroh arngut ki la ia rung lang hapoh ing u Saria, namar ki long kiba ia sngewthuh jingmut bha para maki. Ynda ki la ia rung hapoh ing, u Namsatep u la ong, "Haba ia shongkai kumne para ba dang iajan ka rta, ka por ka shu iaid khlem da sngewthuh. Katta ianga ha ing te ki la ia lyngngoh ngain, nga la shu jah baroh shisngi hi ram". Shipor, hadien ka jingiakren ia kane ia katai, u Namsatep u la sdang pat ban iathuh khana shaphang ki sngi barim haba u dang khlain dang shait, kumno bad shano u la poi bylla-kitnong ha kito ki por. U la ong ba u la sdang ban mih na ing ban shang kitnong naduh ba u dang 16 (khathynriew)

snem ei ei ka rta, kata naduh ka snem 1920. Ha kaba sdang katto katne por u la shong-basa ha shnong Mawphlang, ban kitnong phan na Mawphlang sha Ladmawphlang kaba don ha ka surok Kali Kulai na Shillong sha Sohra, bad leit poi shnong tang kumba 2 ne 3 wat shisnem, hadien ba u la ioh kynshew pisa katto katne ryngkat bad kito kiba ha ing jongu kiba la kham rangbah ban ia u. Hadien hadien u la nang hiar arsut arsut shathie sharum bad poi sah kitnong pat sa ha kawei ka shnongrit ha shiteng lynti na Sohra sha Tharia kaba ki khot ka Shnongkawar. U iathuh, ba u la sah bun-bun snem sha kithie ki thain War khappud bad ka District Sylhet, namar ba kham pahuh ka kit ka bah bad khamkhraw ka kamai kajih. Ha kito ki por ba ka ri Khasi jongngi, ka dang long ri-khlaw, ba kat shaba leit ba wan dang dei ban iaid beit da ka kjat, u la ong ba ka lynti khaii-pateng jong ka ri Khasi baroh, ka long beit tang shathie sha ka ri-thor jong ka District Sylhet. Baroh ka mar ka mata ka ia kiew ia hiar nangne shathie bad nangthie shane. U la iathuh ba u la shang kitnong, kylleng-kylleng kat shaba don ka kit ka bah. U batai ba u dang kynmaw biang-biang, kumno bad katno kylla shisngi ba u kitnong na ki shnong Laittyrah bad Sohbar sha hat Tharia, bad ba ka bainong kit ka dang long tang shi-anna shibhar u Sohniamtra. Kumta manla ka sngi u ioh kamai ryntih ym duna ia ka shityngka lane shityngka-piah, bad ba kata ka jingioh, ka long kaba la khraw katta-katta ha kito ki por. U iathuh ruh ba u la shong kitnong bun bun snem sha ki thie ki thain war, naduh ka thain Nongjri shaduh ka thain Mawdon, haba ki Hat ki Iew bad ka khaii ka pateng ka dang ieng rasong bha bad ka thie ka thain Sylhet. U la ong ruh ba bun-bun sien u la lait-iap na kaba lynsher ki umbah haba u dei ban klan ia ki wah ha ki por lyur na

shilliang sha shilliang wah, kum ia ka Wah Tharia, Tyllap bad Wah Umiam shathie sha ki thain Shella bad Phali. Wat haba u dei klan da ka Lieng ruh, bunsien ka long kaba dap da ki jingma suda, namar ka jingjur jong ka jingtynrah ka Umbah ha ki por lyur. U la ong ruh, ba u la iaid lynti bunsien na Mawsynram sha Sohra lyngba ka shnong Thieddieng, shathie sha lhuh bah jong ka Wah Umiam, bad kiew pat shaduh ka shnong Laitduh. U la batai ia ka jing-i-ma jong ka jingkieng ba ki pun na shilliang sha shilliang jong ka Wah Umiam lyngba katei ka lynti daki nong shato kiba pyndonkam iaka manla ka sngi ha ka iaid ka ieng bad ka leit ka wan jongki ia kaba ki khot ka Kongkhen. Ka long ka jingkieng ba la shu sdien (nohtah) na shilliang sha shilliang ka wah, kaba long riat bad jylliew katta katta, ia kaba la shu pyniakynduh da ki kliar jong ki siej hamar shiteng ka jingkieng bad swam iaki da ki kynja lwar ba ki pied hi na ki khyrmet jong u Skhen. Namarkata, ka jem kum u kynja spring hamar pdeng bad ka long kaba syier shibun ban iaid, khamtam ynda poi hamar pdeng jong ka jingkieng, namar ka kynthih bad kynting ia u nongiaid lynti. U la ong ba ha ki sien kiba nyngkong ba u hap ban iaid lyngba katei ka jingkieng, u la shu kyr-ih da shong bad par sawkjat, khlem nud satia ban ieng ne iaid da ieng bad khlem nud ban peit shapoh, namar ka jing-i-triem jong ka jingjylliew jongka. U la ong ba u dang kynmaw bha ba ha kawei ka sngi Iewbah Sohra ha ka snem 1938, haba u la wanphai na Sohra ryngkat bad ki paralok jongu ban leit sha Mawsynram hamar u bnai Jylliew, ka um ka la shlei mam haduh jan ka jingkieng bad ka jingkieng ka la sdang khih dai-dai haduh ba ym i nud shuh ban tur, hynrei da ka jingbym banse, namar ka por ruh ka la miet, ki la ia iaid bad tang shu dep jam maki sha shilliang, ka la wan kynsan ka jingdum lyoh bad ka

Umbah ka la rong noh ia ka jingkieng, bad ka shadem jongu ka la tied da ka jingtieng bym don pyrthei shuh. U la iathuh ruh ba shaphang sepngi kham sharum khyndiat jongka jingkieng, ha ka maw-riat ba pheng-pheng bha, hamar shiteng jong kata ka Mawriat, ka don ka kynja kyrdon ba long thliew, ia kaba la ong ba ka dei ka *Phatok u Syiem Sohra hyndai, ha kaba ym don lynti ban iaid ban poi hangta, hynrei dei ban shu pynhiar ia u Nongshah set Byndi tang da u kynja thri lane tyllai.* U la batai ruh ba la jan manla ka lyur, katei ka jingkieng ka shah kit noh ha ka umbah ar ne lai sien shi lyur. Bad ba ki nongshato, ha kito ki por ki hap ban iai tei bad shna pat iaka bun-bun wat ha ka shisnem. Don ruh ki khep, ha kaba ka jingkieng ka shah jynrat ha ka Umbah, hamar ka por ba dang iaid lynti ki briew, kumta ka jingiap briew ha katei ka jingkieng ha kito ki por ka jia la jan manla ka snem. U la iathuh ruh, ba ia ka shnong kaba khamheh kaba don shatai shaphang mihngi na hat Tharai la khot ka Nongjri, namar ba kynrei lynnong da ki Diengjri kat haduh, ba ha bun ki bynta jong ka shnong, ki briew ki iaid lynti nalor jong ki thied jong ki Diengjri ha kito ki por. Don ki bynta bynta, ha kaba i kumba ki nongshong-shnong jong ka shnong Nongjri hyndai, ki da ai lynti khnang ia ki thied jong ki Diengjri ban pyniasoh na uwei u Mawbah ha uwei pat, khnang ba kan long kum ka kynja jingkieng ban iaid ki briew. U la batai ruh shaphang ka jingheh bad jingkhraw ka khaii pateng jong ka Hat-Majai ha kito ki por. Ka jingjyllei jongka Dohkha-Dohpnat bad u Khaw u Kba uba wan kiew na shathie sha thain Sylhet. U la ong ba ka jingwin jingkieh kaba la shu khynwin hi shaw bad ka jingbun jong ki Liengkynda ka long ka bym nang shuh ban batai, khamtam ha ka por tlang. Ka jingjyllei jong u Sohniamtra, la shu saw hain bad stem-mer kat shaba dei

peit ka khmat, ka Ropeway kaba shu iaid lynter khlem sangeh, kaba leit shathie arsut sha Shatok ruh kato kaba kiew pat sha Sohra ruh kumjuh. Nalor ba, kaba bun ka jingkit jingbah la kit da ka Ropeway, wat la katta ruh ka lynti iaid-kjat naduh Majai haduh Sohra ka jyllei da ki nongiaid nongieng bad nongkit-nongbah baroh shilynter. Ha kitei ki por, bun bah ki briew na ka thain Sepngi kiba poi khaii bad kitnong shathie sha thain War, bad kumjuh ruh na shatei sha thain Smit bad Nongkrem. U iathuh ba shisien uwei u lok uba na shaphang ka thain Nongkrem, u wan ban khaii Puria bad Khatyrkhong shathie sha Hat-Majai, bad u la trei ia katei ka kam la kham bun bnai. U pynpoi ia ki mar jongu na Majai sha Sohra da ka Ropeway bad nangta pat u thep da ki kali na Sohra sha Shillong ban ioh dielang ka kmie ki khun ha Iewduh sha kylleng ka ri Khasi. U dei u briew uba don ba em, namar u rah pisa da ki spah tyngka wat ha kito ki por. Ynda kham-kham slem, ba u la ia ithuh ithaw bad bun ki Nongkhaii shathie sha Majai, u la iakynduh lok bad iakhalai lapmiet noh ha Hat-Majai manla ka teng. Hadien katto katne por, u la duhlut la ka baiseng- baidang ha kaba iakhalai, bad kylla nongkitnong ban ia kitnong lang noh bad ngi, namar um nud leit shuh sha Shillong, da ka jingthmu lehse ban lum pisa pat da kaba kitnong shitom. Hadien, bun-bun bnai, la wan wad ka Kmie ki khun jongu bad ialam noh ia u bran-ran-ran, bad naduh kata, um ju wan mih shuh shathie, tip un dang im ne u lah iap ruh khlem iakynduh shuh naduh kita ki por. U ong ruh ba ha ka jingshang kitnong jongu kumtei, u iakynduh bun kiei-kiei kiba sngew danda ban pyrkhat mynta. Ba shisien ha kito ki snem 1930, aiu re, ynda la dei ka por-thung por-tep sha shnong jongu, manla ka snem haba la sdang shit pyr-em, ki ju ia leitphai noh sha shnong ryngkat khrui bad la ki paralok,

kiba na sha ka thain sepngi ruh kito bad kiba na ka thain Smit bad Nongkrem ruh kumjuh. Bad haba ia leitphai sha shnong, baroh mangi ngi ju ia kit ia ki kynja soh kynja pai lang bad kiwei-kiwei ki jingbam-jingsa ki bym kham ioh ne don sha la ki dong lajong. Don kiba kit katto katne u Kwai u Tympew ryngkat ki Synsar-ing bad kiwei kiwei. Ha katei ka jingia leit phai shnong ha kawei ka pyr-em, ngi la ia iaid lang khrui naduh Shnongkawar sha Mawblang ban leit beh kali sha Iew-Sohra. Ha kata ka jingiaid lynti, ngi la iakynduh 2 (ar) ngut ki Dkhar ha Mawblang kiba mut ban leit sha Majai. Mar iakynduh ngung, ki la ia kren iangi da ka ktien Bengali ban kylli ia ka lynti ba kin leit sha Majai. Mangi baroh ha kito ki por, ngim da nang ban kren ne sngewthuh ktien Dkhar, hynrei ngi la shu ia ioh kem malu mala, ba kita ki dkhar ki ong, "Bholaganj rasta". Mar ia iohsngew ia katei ka ktien (Rasta) uwei na kita ki paralok jongngi, u la peit kyndit dheng ia kita ki Dkhar bad ong, *"Oh! ithuh phi ia ka Lasta? Wei ithuh phi kumta, te ai Lakor noh shikhum"*. U da sei bran-bran shitap u Tympew na la ka khohdieng kaba u kit halade bad ai ia uwei na kita ki Dkhar kiba kren iangi. Uta u Dkhar ruh, imat na ka jingtieng ne kumno u la peit lyngngoh dheng, pynshad ki khmat shane shatai bad kner khlem sngewthuh namar ba u kyrkieh ha la ka jong ka jingleit. U da shim bad iaid beit noh la ka lynti shathie arsut, u da rah artad ia uta u Tympew shitap hala ka kti. Mangi baroh kat kiba ia don hangta ngi la ia ang bieit bad shaiong ngain ka jingmut jingpyrkhat, namar ym don uwei ruh napdeng jongngi uba lah ban kem ia kata ka jingleh jong uta u lok. Katba nang ia kiew arted-arted na Mawblang ha ka jingiaid jongngi ban poi sha Sohra, lyngba ka jingiakren ia khana, bad kylli pyrthew beit na uta u lok, ngi sa ia lah ban sngewthuh, pleng ba utei u

paralok jongngi u don ka khun kynthei kaba la samla bad kaba kyrteng ka Lasta. Namarkata, ha ka jinglong lui-lui jongu, mar ia iohsngew ia ka kyrteng jong ka khun da kaba sngewthuh bakla ia ka ktien Rasta jong u Dkhar, u la sngew-ieit bad sngewjan ia uta u Dkhar ba iaid lynti, kat haduh ban da ai Tympew noh shitap. Baroh mangi kiba ia iaid lang ha kata ka por ngi la ia sngewbiria haduh katta-katta ia ka jingbieit shida jong utei u paralok, hynrei ngim shym ia nud ban kren ei-ei lymne ban ia rkhie namar ngi sheptieng ba ioh un dom iangi.

Ngi la ia poi Sohra ha ka por nohsngi bad ngim ia lap shuh ban leit sha Shillong da ka kali kaba mih shiteng-sngi na Sohra, ba ka gate ruh kala khang. Ka leit jia ryngkhat ba ka dei ka sngi Shad-Kynthei ha shnong Sohra, bad ngi la ia iohi ia ka jingpynkhreh pynkhrum kaba ishongshit bha. Ha kata ka por ba poi mangi, la don tang katto katne ki Samla-lud Kynthei kiba la sdang ia Shad-nohkjat, kaba pyni ba ka jingshad ka la sdang. U Nongput-Tangmuri utei lyngngeh la ka Jainspong-lieh, u la sdang ban kyan ka jingpyrsad jongu ia i thylliej jong ka Tangmuri. Utei tyian hapdeng rynsan ryngkat ki Nongtemksing-padiah bad u Nongtem-Nakra. *Baroh kiba ia don halor rynsan ki dei ki rangbahbriew suda bad shriak hala ki Jainspong-lieh bad jainboh-lieh, ba lada shu peit liep shisien peit na khampajih, te la i kum ka Shang-Byrthiew ki Nongmylliem.* Mangi baroh shikynhun katba ia don, ngi la ia iaid beit noh shaphang Iew, khang ban ia ioh ban pynieng ia la ki khoh ki star ha ki Mawkynroh-Iew ban sngew jahthait. Namar ba ym dei ka sngi Iew ei-ei ha kata ka sngi, ka jaka Iew hi baroh kawei ka thylli bad kynjah. Don tang katto katne ki Dukan-sha bad Dukan-ja ha Station kali, bad kito ki Nongdie ja bad sha

tang mar ia iohi iangi ba ngi ia iaid kynhun bunngut, ki la ia kren pariah bad don napdeng jongki kiba la ia khot iangi bad ong, "Ale Bah bamja", bad don ruh kiba ong, "Ale Bah dihsha". Shisien sngap tang na ka ktien jong kito ki Nongsohra shathie, te sngew kumba kin shu ia ai kumto, hynrei bun napdeng jongngi kiba la ia mlien bad ki, te ngi sngewthuh ba ki dei ki nongdie, tang ba ka rukom ktien don-akor jongki te sngew kumba ki dei kiba sbun bad ki ban shu ia ai kumto. Namar ba la ia thangrang bha ha ka jingiaid lynti naduh Shnongkawar haduh Sohra bad ba la theh ka syep ka syar, mangi ruh ngi la ia kwah sha baroh-baroh. Kumta ngi la ia rung ha kawei ka Basa sha, bad lap ba ita i samla diesha jong kata ka Basa, i dang shu poi bad kit la ka Khoh-iew Shiphiang heh ka um ba i wan tong nangthie na Shyngiar-Bah. *I da syndong ki jain haduh lynghoh-khohwah namar ba tuid ka um na ka `Rapsyndah ba leit dei u Phiang uba heh-ktien. Ki da paw shynna ki khohwah ba spud dondur hi lphuin, la kum ki Kharang Mawmluh mynnor.* I tang shu dep buh ka khoh ka star, mangi ruh ngi la ia pan sha, mar-mar shipela. Ynda la ia peitthuh bad nujor bha ita i Thei-lud, i long i ba la samla bha, ine kyntiak, kham lehkhuid ruh bad ba mihkhmut-mihkhmat bha. Ka rynieng ruh i shu biang briew hi kum ki kynthei khasi paidbah, shai snieh-doh bad don ki khmat kiba i nep bha, kaba pyni ba i long ka briew kaba shalak ban kem stet ia kiei-kiei. I la kylli ia ka leit ka wan jongngi, bad mangi ruh ngi la iathuh beit, ba ngi mut ban kiew shatei sha Shillong tang ba ngim ialap kali shuh, bad ba ngin hap ban ap pat da ka kali 5.00 (san) baje janmiet. Wat la ngi ia shong tang shiphang hangta ha basa-sha jongi, ngi iohi ba bun ki briew kiba rung kiba mih ban dihsha na dukan jongi, kaba pyni ba i khamlah die ban ia kiwei pat ki para ba ia buh dukan sha ha Station

Sohra. Hadien ka jing ia bamkwai-bamtympew para mangi, ngi la ia mih noh nangta ban iaidkai noh shathie sha Madan-shad ban peitkai ia ka jingbun jongki Nongshad. Ka por kala poi kumba 3.30 (lai shiteng) janmiet, bad ngi dang ia don por sa kumba shikyntashiteng ban pynlut ha Sohra. Kumta ngi la ia pynbeit lang ba iwei napdeng jong ngi in ap noh iaki khoh ki star lang bad ki jingrah jingrong jongngi ha Iew Sohra bad ba baroh, ngin ia iohlad ban ia leit peitkai Shad-kynthei noh shipor, kat haduh kan da dei ka por leit kali. Kumta baroh shikynhun ngi la ia leit bad shem ba ha kata ka por ki Nongshad kila bun bha bad ki nongpeitkai ruh kine wai-lwai baroh sawdong ka Madan-shad. Ki Nongshad Kynthei lang bad samla bad khynnah imat kumba ki ia don 40 (sawphew) ngut ei-ei. Sa ki Nongshad Khalek ryngkat bad khynnah bad rangbah kim duna ia ka 15 (khatsan) ngut. Ki samla Kynthei kitai shad pynbeit met ryngkat ka riam ka beit kaba i shongkun katta-katta ryntih hi shriak. Ki Shynrang ba Shad Khalek ruh kitai hala ki Jainspong-khor bad Jainboh-khaila naduh kiba dang kham khynnah haduh kiba la rangbah. Baroh kitai la u Kpieng-ksiar ha shadem bad ki Wait shad Mastieh hala ka kti kamon bad u Thuia ha ka kti kadiang, ryngkat ka duhoi ka risa shaw shi shaw. *Katba ngi dang ia peitkai hangta, ngi la kham ia peit shin ia uwei u Rangbah briew ba shad khalek uba la kham-metiaw, haba u kylla ia la ka met lajong kamon-kamon kadiang-kadiang ryngkat ka risa ka duhoi la kum ba shad u Paro-iong halor tnum-ing haba u khroh samla.* Ha ka kti kamon jongu, u bat la ka Wait shad Mastieh bad pynkhih ia ka khliak-shi-khliak, la kum uwei na ki Riewiapom ha ki Thma hyndai, bad ha ka kti kadiang pat u bat ia u Thuia ba heh symphiah kyrphum ba u kaweh pynshad kamon-kadiang baroh kawei ka

Madan-shad. U da shad tawiar pyllun-pyllun ia ka Madan-shad baroh kawei, bad haba u dei shad sha syndah ki samla Kynthei ba kham ilub, u da risa ryngkat ka jingong, *"Hei ngan rah! Hei ngan rah"*. Mangi baroh ngi la shu ia iap-bieit tang ia u bad baroh ki khmat jongki nongpeitkai ki peit tang sha u. Hadien shipor katei ka jingshad tawiar ka jongu hapdeng madan, u sangeh kynsan tnen bad kyllon kynsan ru-mu-ru da pyllup ha syndah ki kjat jong kawei ka Samla Nongshad. Lynniar kaw bad peitseh khleng, kata ka Nongshad, bad mar kumta la kyndit shepteing lut ki Nongshad baroh, khamtam eh ki kynthei, don napdeng jongki kiba la lynniar katlah katiai na kata ka jingkyndit, haba la kyllon rynieng-rynieng u Rangbah-briew hapdeng ba shad. *Mar kumta la sangeh lut ka ksing ka dhah, bad kito kiba khamshlur napdeng ki paidbah ki la ia wan lum ban peit ia u. Une lyngktop hapdeng madan, ka Jainspong ka la lait na ka khlieh bad khlem pynhiar mynsiem shuh.* Don 2 (ar) ngut napdeng ki Thei-samla Nongshad kiba la tieng katta katta bad shong kynsan bhek hapdeng madan, ryngkat ka phuhsyep phuhsyar bad kyndeh ka shadem na ka jingsheptieng bad jingkyndit. Ki da peitseh la ki khmat hi khleng bad i her-syrngiew kum ban jahmynsiem. Hangta kulmar lut thlim ki paidbah bad ia mareh lamwir shane-shatai, kiba mareh rah um ruh kito bad kiba iarap kaweh-lyer ruh kito. Don ruh katto katne ngut ki kynthei briew nongpeitkai ba khamrit mynsiem kiba la iapler na ka jingtieng bad jingkyndit. Don napdeng kito kiba la kham rangbah bad khamshlur kiba beh iaki paidbah ban nym ia lum hakhmat jong kito kiba la kyllon khnang ba kin ioh lyer, don ruh kiba pyrta briew bad mareh leit tong um. Hadien ka jingiarap kaweh lyer bad jing synreit um ia ka khmut ka khmat ruh, uta u rangbah um man kyndit-bynriew satia.

Kumta katto-katne ngut na ki rangbahbriew, ki la ia shim bad rah noh ia u shabar na ka Madan shad. Katei ka jingjia kala pynsangeh ia ka jingshad haduh kumba shiteng kynta ei-ei bad nangta sa sdang biang ka jingput jingtem ryngkat ka ksing ka dhah bad ka jingshad, tang ba ki Nongshad te kila duna iar-lyar, khamtam ki Kynthei. Kumta mangi ruh, namar ba la jan dei ka por ban mih ka kali ngi la ia phet noh nangta bad leit noh shatei sha Station ryngkat ka jingia rkhie biria ia ka jingbyrngem Rah jong uta u lok uba shah Rah pynban ialade.

Haka jingshang kitnong jongngi hyndai te me Saria, ngi ia kynduh bad ia shem ka jait pa ka jait. U la ong ba manla ka teng u ju poi sha Iew Sohra, namar ka Sohra-iew ka long ka jaka pdeng da ka jingdon ka Station Motor bad ka Station Ropeway na Sohra sha Chatok kaba hap hapoh ka East Pakistan ba ki ong mynta ka Bangladesh. Namarkata, u ong ba bun-bun sien ba u la ju sahmiet ruh ha Shnong Sohra. Shisien, kum u Nongwei ka la jia ka jingjia kaba sngew thammula shibun. U la ong ba ka dei ka sien kaba nyngkong jong ka jingsahmiet jongu ha shnong Sohra, bad ba ka dei ruh ka por lyur hamar u Bnai July. U ong ba ha kata ka sien, ma u ryngkat bad 3 (lai) ngut ki paralok jongu ki la ia sah basa ha kawei ka Ing-basa, kaba don ha syndah jong ka Iew Sohra. U slap u jur bad u lyohkhyndew ruh u rben bha kat haduh ban peit ruh ym iohi shuh. Kumta, mar ia khie na ba thiah mynstep, kumba ju long lem ki parabriew u la mih ban leit shabar. U shim ka Shatri dieng bad mareh bran-bran shathie arsut sha ka phud kaba pyniakhlad ia ka dong Maraikaphon bad ka dong Khliehshnong. Ka jingdum lyoh ka long kaba jur, bad kumta ka dum taw-taw bad ka por ruh ka long dang step ngaid-ngaid, kiba bun hi ki

briew kim pat khiethiah. U ong ba ha ka jingdawa jongka met bad ba la kham pajih khyndiat na ka ing-basa, u la peit jaka shane shatai ban ioh pyllait noh, bad haba la poi kham harum, hangta um iohi ing iohi sem shuh bad u la sngewshngain ban pyllait noh hangta. Kumta u la peit jaka bad shongkynrong mrong bad sdang ban pyniaid iaki kam. U la iathuh, ba hamar ba u la sdang bad ym pat lap ba dep, la beh kynsan ka lyer na shaphang shathie bad stang kynsan u lyoh, shai bad phngain kynsan phar, bad shem ialade ba u la kum pyllait bakla ha ka jaka kaba dang deı hapdeng ka Shnong, bad ba kat shaba peit baroh sawdong marjan jongu don da ki ing-briew. Hangta u la kyndit katlah-katiai bad peit khling-khling, khlang-khlang shane shatai, ba ioh la don ba iohi ia u, ba u lehsih hapdeng shnong, bad un sa shah mai ne shah kem khlem artatien. U ong ba da ka jingsheptieng bad kyndit kaba khraw ba dei ha Shnong ki briew, u la ieng kynsan joit, syndong jyndat ka patlun bad iaid arsut-arsut shathie sharum kat haduh un da poi sharum Station Ropeway, kaba la dei ka rudnong, bad hangta ruh shuwa ba un pyndep iaka ba sah, u da phikir bha bad pynthikna ialade ba la dei shisha sha rudnong, bym don ba iohi shuh mano-mano ruh.

U la ong ba ma u ryngkat bad katto katne ngut ki paralok ki la ia leit ban peitkai khnang ia ka jingthang Syiem Sohra haba ki dang ia shong kitnong sha ka thie ka thain. Ha kaba la iathuh ba u Syiem Joinmanik jongka Hima Sohra ha kata ka por, u pyndep ia ka jingthang ia ka met jong u Roba Sing Syiem, u ba dei u Syiem jong ka Hima Sohra ba laiap ha shuwa, katkum ka niam ka rukom jong ka Hima. U ong ba ka long ka jinglehniam kaba khraw katta katta ha kito ki por, ia kaba ym ju iohi

ne iohsngew hangno hangno ruh. Ki jingtei ia ki jaka thang ki long kiba itynnad bad shongkun, bad remdor bha ha kito ki por, hangthie ha shnong Pomsohmen shaphang sepngi na ka Surok bah ban hiar sha ka shnong Saitsohpen. La tei da ki Mawkynroh-sawdong ba la shniah jlih bha bad pynwandur itynnad hajrong kiba long ki Jjingtei-nam ba kordor. U la ong, ba ha katei ka jingthang Syiem, ka Phur ka Siang bad ka Put ka Tem, katkum ka riti ka dustur jong ka Hima ha kito ki por ka long kumba shi taiew lynter lane palat pynban. Ka jingpoi jong ki Khun ki Hajar jong ka Hima ryngkat ki Paid nongwan peitkai ka long ka bym nang shuh ban batai wat ha kito ki por ba dang kynjah ka Pyrthei ka Mariang. Ka jing leh Phur leh Siang ka long kaba da iphuh iphieng haduh katta katta, ryngkat ka Ksing ka Dhah bad ka Put ka Tem. Ka jingbthei jong ki Bombula ka long da ki sngi lynter khlem sangeh, namar iaki la teh ha baroh shilynter ki lynti bah naduh ka shnong Sohra haduh ka shnong Pomsohmen, ha baroh 2 (ar) ki lynti kiba ki khot, ka Thieptwa bad Thiepmot. Ia ki Bombula la teh ha baroh shilynter kitei ki lynti ha ka jingiajngai tang kumba shi phut ei ei kawei na kawei pat. *Kumta ki bthei kawei hadien kawei ding-shi-ding. Katei ka jingbthei jong ki Bombula da ki sngi lynter ka la long kat haduh ban da pynphet-shong ia baroh ki Myrsiang na ka thain Sohra da ki phew snem, namar lehse ka la pynsyier bad pynsheptieng ia ka jingim jongki haduh katta katta.* Ka jingpynpur Kotkudi ba bun-rong ka long baroh kawei ka shnong Sohra haduh shnong Pomsohmen. Ka khawai dawai kaba la shu pynbiang kat ia kiba poi da ki sngi bad taiew lynter kumjuh ruh ia ki nongtrei nongktah bad nongpynbiang ia katei ka Jingthang Syiem. Ka jingbret pisa-khutia ruh kaba la shu bret lynter taid ban khar-ei ki Khun ki Hajar bad kiba

duk kiba shitom. Ha katei ka Jingthang Syiem Sohra, la shna bad rah da ki phew tylli ki Tabut ba jrong, naduh shnong Sohra haduh shnong Pomsohmen ba la pynshong kawei pa kawei, ha ki Lyngkhason ba la swam bad pyndait skhem bha khnang ba kin nym kyllon ha ka por ba rah-rong ia ki. Nalor nangta la pyndait da ki tyllai ba jwat kiba ki khot ki 'Saikun ia kawei pa kawei ka Tabut na baroh 4 (saw) ki dong jong ki ban bat skhem da ki bun ngut ki Rangbahbriew, khnang ba ki Tabut kin nym noh shilliang ne kyllon ha ki lynti rah ba rah ia ki. Ia baroh katei ka jingpynbiang la trei da ki Khun ki Hajar jong ka Hima hi ryngkat bad Dkhar bad Khasi, namar ha kito ki por, ka Hima Sohra ka kynthup ruh katto katne ki bynta jong ka District Syllhet, kiba la hap noh shapoh ka East Pakistan hadien ka jingpynkhlad ia ka ri India ha u snem 1947. Ha katei ka Jingthang Syiem Sohra, ia ki tiar ki tar bym lah ioh na ri Khasi la wan rah na ki jaka ka Hima kiba dei na sha thain Syllhet. U la iathuh ruh ba ha katei ka Jingthang Syiem Sohra, la wan poi ruh bunngut ki Phareng Nongsynshar jong kane ka thain Mihngi jong ka ri India. U ong ba lehse kitei ki Jingthang Syiem ki dang sah haduh mynta mynne, namar ki dei ki Jingtei kiba skhem bha ba la trei bniah bad ot-dur ia ki maw tang da ka kti-briew. Lada ka Hima Sohra ka dang ri dang sumar ia ki, khlem artatien kin long ki Jingtei-nam ba kordor jong ki Nongsohra ha kane ka juk mynta, ba baroh ki briew na kylleng ka Pyrthei ki wad kum ia kitei ki matti bad ki dien ki rwet kiba long ki jingleh jingkam ba kordor jong ki Longshuwa.

U Namsatep u la iathuh ruh, ba la don uwei u rangbah, uba la khamsan ban ia u ha kata ka por, u ba la ia shong kitnong ryngkat bad u shathie sha thain War. Ka kyrteng jong uta u rangbah ka long u Len jaid Syiemiong

u ba, na ka shnong Nongspung. Uta u briew, hana u dei uba la nang ban thoh bad pule bha namar u la iohlad ban leit skul bad pule ha M.E skul, Nongsawlia ha kito ki por. U dei ruh u briew uba la kylla Kristan da ka jingioh jinghikai jongu na Nongsawlia ha ka por ba u dang wan shong skul shane sha thain Sohra. U tei u bah Len, la ong u Namsatep, ba u long u briew uba bha bad ym ju iohi ruh ba un dihkiad kumba ia dih lem ki para ba ia wan poi kitnong sha kane ka thain War. U shait iarap ia baroh-baroh, kumno ban pynthoh shithi sha shnong iangi lang ha manla ba ngi donkam, bad kumjuh ruh ban pynpule ia ki shithi jongngi haba jia ba ngi ioh shithi na la kijong kijong ki shnong. U la nang bha ruh ia ka ktien Sohra ha kito ki por, bad namar ba u dei u briew uba la kham shemphang, u nang ruh katto katne ban kren bad sngewthuh ia ka ktien Khar-Shilot. Namarkata, u kham pawkhmat napdeng jongngi baroh bad um ju kham poi ruh sha ki jaka iasum-iasiat kumba ia poi lem mangi baroh. U Namsatep u ong, ba u la ju peitthuh iaka leh ka kam jongu katba u dang ia sah kitnong ryngkat shathie sha War. Ba um ju leit jingleit ha ki sngi Robibar, hynrei u sum u sleh bad sait la ki jain ki nep. Haba u bam u dih ruh u da duwai, bad haba u duwai, um ju duwai jar-jar tang hala ka mynsiem, hynrei u da pynsawa jam ha ki jingduwai jongu. U long ruh u briew uba tbit ban duwai, bad la ju iohsngew ba u duwai kumne haba u bam jingbam.

"Ah ! Kynrad, manga nga long tang u briew, uba dei u wei na ki jingthaw barit hynrei uba kordor tam eh jongme. Nga long uba duna bad u bym biang nadong shadong, shuwa ba ngan kner la ka kti ia kane ka jingbam, kaba la buh la bynta hi da Mame na ka bynta ka jingim

jongnga, nga da kyrpad iame Kynrad ba men pynkhuid iaka, ba kan long kaba tei ia kane ka longrynieng jongnga. Ka ban pyllait ianga na kano-kano ka jingthut ha ka met ka phad jongnga, ia kaba ka khmut ka khmat jongnga kam kotbor ban sma lymne ban iohi. Ai ba kan long ka bor ka ban nang pyniar ia ka jingshemphang jongnga ha ka jingiadei bad me u Blei bad kumjuh ruh bad ki parabriew ba nga ia im lang ha kane ka snieh Pyrthei".

U iathuh ruh, ba i bah Len, haba i sum ha um ha wah ruh i da duwai, leh ban ong kumne. I shim shikyndup slakti ka um, laisien laiwat i pynjaw halor ka khlieh ryngkat ka jingong ia kine ki kyntien :-

"Ah ! U Blei u Trai Nongbuh Nongthaw, to da kyrkhu ia kane ka Umkrem ka Umkroh, ka um dawai ka um dashin, kaba lada buh da thaw da mame hi Ko Kynrad. Kaba iaid lyngba, ka rai-eh ka rai-dam, ka riat ka ram, ka krem ka kroh, ka thiew ka syar, ka Mawlong ka Mawteh, ka khlaw ka btap, ka Lum ka wah, ka dieng ka siej, ka phlang ka kynbat, ka dawai ka dashin. Ba kan sait khuid phar ia ka tngit ka tngar, ka pang ka jhia, ka shitom ka lanot Ka baiongkhlieh ka baiongreng, na ka met ka rynieng ka jong nga baroh phar. Ba ngan biang ha la u thied u jaw, ka doh ka snam, ka shyieng ka shruh, ka Snier ka snap bad ka dkhot ka dkhai katkum ba me labuh la bynta hi Mame Ko Kynrad".

Nangta, i ngam prup bad sa sum sa sleh artad.

Ha ka jingiaiaid ia ieng bad i bah Len bun-bun bnai bad ba ia shong ia sah ryngkat katba ngi dang ia shong kitnong shathie sha War, i la iathuh bun kiei-kiei shaphang

jongi. I la ong ba i la hap ban pep skul noh tang na ka daw ba i la rangbah than eh ha ka por ba i pule Class VI (klass six) ha Nongsawlia. I la ong ba kum u briew uba na sha Nongkyndong, ha kito ki por i la kwah leit skul hadien ba i lasan bha ka rta. Ha ka por ba i wan ban join Class IV. ha Nongsawlia, i la sdang samla bad ynda haba i la poi shane, i shem ba im ia ryngkat-briew shuh bad ki khynnah kiba na sha kane ka thain Sohra, namar baroh ki para class jongi ki long kiba dang khynnah bha, lehse hapdeng 10 bad 12 snem ka rta. Kane, i la ong ba ka la pynlehrain shibun ia i, hynrei jait ba i da thrang hir-hir ban ioh jingnang, i la bteng dukhi kat haduh ïn da dep class VI., bad leit phet noh artad sha shnong. I la iathuh ba ha ka jingshong-skul jongi ha Nongsawlia, i la long u briew uba minot bha ia ka Jingiaseng, namar ha kita ki por, khamtam ki khynnah Hostel, da lei-lei kim bit ban pep Jingiaseng, lada dei mynmiet lane mynsngi ruh, wat lada kim dei makna kiba long Kristan. I la iathuh ba shisien dei hamar ka snem kaba khatduh jongi, iwei i rangbah briew na Nongsawlia i la ong ia i, ba in ieng iathuh-khana noh ha Ingmane hapoh ka Balang. I bah Len, hana, mar ia iohsngew ia kata ka jingong, i la tyrkhong raw bad jubab ba in nym lah ban shim ia kata ka kam, namar im pat ju mlien bad ba i sngew ruh ialade ba i dang khynnah eh ha ka jingiadei bad kum kata ka kam kaba radbah. Hynrei la ban ktien ita i rangbahbriew ba kum u samla uba la ioh jingshai, i dei ban shim ia kane ka kabu kaba long ka kam donburom ha kaba shakri ia u Blei kum u Shipai jong u Jisu Krist. Hadien ka jing ia pyni-nia kaba la shim por jlang, ba im pat ju ieng hakhmat ki paidbah ne ha kano-kano ka jinglalang, bad ba ka jingtyllep jong ka jinglehrain, kan pynlong ia i (Bah Len) ban nym lait kren. Hynrei ita i rangbahbriew i la iai ban ba kam don kano-

kano ka jingeh, lada i Bah Len in nym peit ne sngew ia kita kiei-kiei baroh. Bad i lada kyntu ruh, ba haba in ieng kum ha kata ka jait Rynsan, i dei ban shim beit ba baroh kiba sngap ne shahshkor ia i, kim dei satia kiba khamnang ne khamshemphang ban ia i. I da ong ruh, *"Wat niew ne bishar don mano hapdeng u paid shong Jingiaseng, hynrei pyndep iala ka jong ka kamram da kaba sam ia ka khubor na ka ktien jong u Blei, tang ba kynmaw wat da kren than eh shaphang ka Bneng bad ka Dujok, namar haduh mynta ym pat lap ka don shano. Ka dang long tang ka jingmutdur u briew, namar ym pat ju don ba poi ne wanphai nangta*". Hynrei hana i Bah Len i la ong ba ding-ding dang-dang im shym la pdiang ia kata ka jingtyrwa.

Nalor utei u Bah Len Syiemiong, don shibun ruh ki paralok na sha ka thain sepngi, kiba la ia poi kitnong lang shathie sha War Shella bad Mawlong ha kito ki por ryngkat bad u. U la iathuh ba don 3 (lai) ngut kiba na ka thain Kynshi bad Langtor Ki kyrteng jongki ki long, u bah Jwar, bah Sabut bad u bah Phuh. Don ruh u bah Koloniar na Pariong, u bah Klip na Pamsanngut, u bah Korbarlut uba na ka thain Myriaw, nangta sa u bah Bimai na ka thain Mawkarah bad u bah Krat u bym shym iathuh satia ba u wan na sha kano ka thain. Tang ba na ka rukom kren jongu, la shu iohkem malu mala bad sngewthuh ba u dei na shaphang ka thain Nongthliew. Napdeng kitei baroh, u la ong ba u bah Phuh u long uba dkoh ki kti baroh arliang, bad ba ki tymbuit jongu baroh arliang ki lah ban kdor tang kumba 90 degree shaphang lade. Kumta ka long kaba i phylla shibun ban peit ha ka por ba u bam u dih bad u trei jingtrei da ki kti. Ki kjat jongu ki biang nadong shadong, kim pynwit satia ia ka iaid ka ieng, kumjuh ruh baroh ki dkhot met jongu, lait noh tang ka jing bym ailad ki tymbuit

jongu ba un kdor kumba kdor lem kiwei pat ki parabriew. Kumta, u ia iaid kitnong lang bad ngi kat shaba don ka kam. Kaba shu i biria ia u ka long, tang haba u bam jingbam bad dih jingdih, namar u shu pashat ne khalah naduh kham jngai, da kaba pynkhih kynsan ia ka ryngdangkti, bad baroh ka jingbam ka leit beit thik hapoh ka shyntur jongu, khlem da hoit satia shabar. Kumjuh ruh u leh, haba u dih kiad khyndiat khynsoit teng-teng, da kaba u bat iaka Klat kiad bad khalah kynsan plak hapoh shyntur, bad kam ju hoit satia shabar wat tang shi-drop ruh U Bah Sabut ruh kumjuh, u dei u briew uba anna, namar u dei u briew uba matlah bad bym imat ki khmat baroh arliang, bad kaba phylla ka long, ba u hiar bad kiew ia ki thiep ki jur thik-thik ha ka jingiaid kitnong jongu, tang da kaba shu bat na u tyllong-star jong u bah Jwar bad u leit u wan, u bam u dih kumjuh kum u briew uba biang. U Korbarlut pat, ia u ngi ju khot u Korbaluk, u long u briew uba jrong rynieng hi jwain bad u bym ju pyllait jainspong kat shaba u leit u wan lane u iaid u ieng. U dei u briew uba iehnoh niuhmoh-nuihmain sadmep bad uba kham kangar ka dih. U long ruh u briew u ba bun-nia, hynrei uba biria ruh ha kajuh ka por. Bunsien, ngi shait ia thlia kai ia u haba ngi ia shongkai mynmiet hadien ba la ia wan jingwan bad haba u la khamshit. Haba u la dei dawai khyndiat khynsoit bad u la sngewtynnad met, u shait tem-Duitara bad rwai bun ki jait jingrwai pynjahthait, ia kiba ngi ia ioh ia rkhie shaw-shi-shaw manla ka teng. Shisien ngi la ia kylli ia u, la u la don lok ne em sha Shnong, bad u la ong ba u la don shibun ki lok, ym tang sha Shnong lajong, hynrei shawei ruh, tang ba, u ong, "Ngam pat don Tnga". Ngi la ia kylli thlia ruh ia u, lada u dang don Mei ne em, bad u la jubab ba i Mei jongu i la iap shuwa ban kha ia u. Ha ḳawei ka miet haba u la shongshit bha taw, u la shim iaka Duitara bad rwai ia

kawei ka jingrwai, kaba mangi ruh hadien ngi la ia pyrthuh lem haba ngi ia shongthait haki Kor-shongthait, lane haba ngi la hiar thylli ynda la ia pynpoi iaki jingkit jingbah jong ngi sha Sohra. Kata ka jingrwai ka long kumne :

Dih wan bylla hatnoi,
Bai madoit ruh ym sham rei.
Ngan da wan la shem-siniam
Ngan dih rah khyllod Mawlong Iwei.

Shisien, hamar ba sdang ka Pyr-em bad ba la sdang ban shit bad ba ki nong Mawlong ki la lad-kwai paidbah. Ka Iew kwai ka la sdang (ka iew kwai ha shnong Mawlong ka long barabor ha ka por janmiet, ha kito ki por). Te kumta, ka jingkit jingbah jongngi, ruh kum ha kita ki por ba la lut u Sohniamtra, la bun napdeng jongngi kiba ia kit Kwai na shnong Mawlong haduh Mawmluh, ar-ar lynti shisngi. Haba ngi la ia hiar thylli na Mawmluh teng-teng ngi ia lap ba ki nong Mawmluh ki syang Kharang lane Khakdor, ngi shait ia thied tohkhat lano ban ia mad phylla wat la ka khamrem ruh. Ha kawei ka sngi, katba ngi dang ia hiar na Mawmluh ban leitphai sha Mawlong, ngi la ia iohi shikynhun ki samla briew shynrang ba ki ia shongkai harud lymti por nohsngi bad ki da ia rwai sngewbha kumne:

Rang samla bad Thei samla,
Ieng skhem ki kjat hala ka niam.
Soitan, Bymman, lalot Bishni,
Beh noh shisyndon.
Hai-re, Beh noh shisyndon.

Ha kito ki por, ngim ia lah kem satia ka mut aiu katei ka jingrwai, bad ynda mynta haba la ia rangbah kumne, nga sngew kumba ka dei ka kynja jingrwai ieit-ri, kaba long ka jingkyrsiew ia ka jaidbynriew kumno ban sngewthuh ia ki buit synshar banbein jongki Phareng bad ban ialeh ban lait noh na ki.

U Krat pat u long u briew uba ka rynieng-ryniot u shu biang-briew bad khamlieh ka sniehdoh. Shisien peit liep ia ka khmat jongu, u i khambieit jashle, hynrei ynda la ia kynduh kam bad u, shem ba ka khmat jongu kaba buhrieh ia ka jinglong jongu. U kham shalak ha ka iaid ka ieng bad u dei ruh uba dang samla bha, la kumno-kumno hapdeng 25 bad 30 snem. Jait ba dei u samla briew, u shait mlien bha ban leitkai samla ha kito ki por ba dang ia sah kitnong ha Shnong-kawar. Hadien-hadien, ngi la ia lapdien ba u leit leh shynroin bad iwei i samla kynthei iba na katei hi ka shnong. Nangta suki -suki, u sdang sa ban kiar noh na ngi ha ka leit ka wan ryngkat kum ka kynhun. I kyrteng jong ita i samla kynthei ba u leit leh shynroin ma u, i dei i Honila. I long i briew iba khamlyngkot ka rynieng, tang ba i ba i bhabriew kyntiak. I don ka sniehdoh kaba leihsaw-kyrang, bad ki bniat kiba shong ryntih hi shriak. I briew i ba da dondur shisha, tang ba i la kham-metiaw. U Krat kumta u la sdang lapmiet lapshai ha kaba ia beh iaki kam ka ing jongi, khlem da bishar bha hato i Honila pat i sngew kumno shaphang jongu. Hateng-hateng u da pep iaid kitnong ban leit iarap pynkhuid bri bad kheit soh sha bri jongi. Hadien katto-katne bnai, ha kawei ka miet hadien ba ngi la ia dep bam dep dih, bad shuwa ba ngin ia khreh thiah noh, u la ong kynsan hakhmat jongngi lang baroh ba u don jingmut ia i Honila. U da kren shai ruh hakhmat i Bah Len ba u kwah

ia i bad arngut napdeng jongngi ban ia leit pynkylli noh ia i naka bynta jongu. Mar ia iohsngew kumta, mangi baroh ngi la ia shaiong ngain bad bthah ia u ba u dei ban da leit shuwa sha Shnong jongu, ban iathuh bad ioh ka jingmynjur jong kiba haing hasem jongu ba kat ia kane ka kam-bah kam-san um dei ban shu tawah halor jongngi, kiba u shu ithuh bad long lok tang ha kane ka por ia iaid kitnong shane sha thain nongwei. Ia katei ka jingpynilem bad jingsneng jingkhraw jongngi um man shahshkor satia. U ong ba um don shuh kiba ha ing kiba dang iajan bad u, ia kiba u dei ban da kynjoh ktien, bad ba u da said-rangbah, ba u sngewthuh hi ma u na ka bynta ialade. Kumta hadien ka jing iai ban jongu ba ngi dei ban leit lang katto katne ngut ryngkat bad i Bah Len kum u 'Mensuhsyntiew', ia uba baroh napdeng jongngi ngi ia burom, ngim banse ban ia kohnguh ia katei ka jingong jongu U la iathuh iangi, ba u la dep ia pynbeit ka sngi ka ia, ba yn ia leitkai bad kylli noh ia i Honila la in pdiang ne em ia u Krat, bad ban iateh ktien noh syndon ha kata hi ka sngi Thohdieng ka ban wan. Kumta hapoh ka jingialam jong i Bah Len Syiemiong ryngkat manga (Namsatep) bad u Korbarlut lem ruh bad u Krat uba dei u trai ka kam, ngi la ia leit lang khrui baroh 4 (saw) ngut ha kata ka Sngi-Thohdieng kumba la ia kut Mar ia poi tiap hapoh ing i Honila ha kata ka janmiet, kumba hynniew shiteng ei-ei, ngi la lap ba kiba ha ing i Honila ki la ia ap lypa khrui. I kmie, i kmierad jongi ryngkat ruh ki hynmen para shynrang jongi 2 (ar) ngut kiba la samla rangbah bha bad leit ingbriew. Hadien ka jingiasong-iatap bad bam kwai bad tympew bad ia kren ia kane ia katai, i Bah Len Syiemiong i la plie iaka phang, da kaba pympaw ba ka jingwan jongki ka long kaba don jingmut. Ba u Krat kum u shynrang-briew u kwah ban sngewthuh

ba lada i Honila iba dei i khun-kynthei jong kata ka ing i sngew kumno shaphang jongu ban don noh ka jingiadei kha dei man bad u. Hadien kitei ki kyntien na ka shyntur i bah Len, baroh kat kiba ia don hangta ki la shu ia sngap jar. Ka Honila pat, kaba ieng na lyndet ka jingkhang shabar na kata ka kamra bad sngap aiu ki ia kren, ka phuh syep phuhsyar bad sawkyrang na ka jingtied sted u klongsnam jongka, namar kam shym la da poi pyrkhat ba u Krat un thmu shaduh kat uta u pud, namar ka jing ia pynbeit baroh ka long tang bad i kmie jongka, bad ba ma i ruh, im shym la iathuh ei-ei iaka, kat haduh kata ka sngi hi. Hadien shiphang, la kem ktien i kmie ka Honila bad ong, ba kat ia kata ka kambah-kamsan te donkam ban da ia shong pyrkhat shi-ing shi-sem, hynrei ban shu ia ong ne jubab hangta-hangta hi noh te, kam long kaba lah. Kumta hadien ka jingiakren ia khana ia kane ia katai, la ia pynbeit lang ban sa ia kynduh biang sa shisien, hadien ba la ia ioh ban pyrkhat shaphang katei ka jingtyrwa, bad la ia mynjur lang baroh arliang ban sa ia kynduh pat hadien 10 (shiphew) sngi. Kumta, hadien katto katne por jong ka jing ia shongkai-shongiaid, baroh 4 (saw) ngut mangi na ka liang u Krat, ngi la mih noh ban leit phai noh sha la ka ing-basa. Mar ia mih kitei baroh 4 ngut, sdang sa ka jingiakren kiba ha ing jong ka Honila. Ka Honila ka la wanmih lang hangta hapoh kamra, bad mar ia rung lut ka la ong, "Manga ngam treh ia uto u briew". Mar kumta la kem ktien sa i Kmierad jongka da kaba ong, "To-to ! ngin sa ia kren shaphang kata, ka pòr ka dang don". Ha kata ka miet, ka Honila ka la shu shong pyrkhat marwei-marwei bad mutdur ia ki bun rukom ki bynta kiba ia dei bad la ka jong ka jingim. Ka dur bad rynieng-ryniot jong u Krat ka paw haka, bad ka bishar bad pynshongdor hala marwei kumno kan long lane kan

jia aiu, lada kan iashong-iasah noh bad u Krat kum u Tnga jongka. Halade hi, ryngkat ka jingsngew sheptieng kum ka samla briew, hato yn long kumno bad kan leh kumno haba kan ioh briew noh. Kitei ki jingpyrkhat kim ai thiah ai dem iaka ha kata ka miet. Ka sngew dukha shibun haba ka pyrkhat shaphang ki jingkylla ki ban wan ha ka jingim ka jongka, na ka jinglong khun baroh shikatta ki sngi, ba kyndit-kyndit pat kan poi sha ka jinglong Kmie. Kane ka la pynshaiong ngain ia ka jingmut jingpyrkhat jongka, bad ka khlem thiah shikhyllipmat ruh ha kata ka miet. Wat la ka la ialeh katlah-katiai ba kan khaprip ki khmat, hynrei ki khmat mynsiem jongka ki iohi lut ia ka Pyrthei jong ki jingmutdur jongka ha la mawei.

2 (ar) sngi hadien kata ka sngi, ha ka por miet kumba 9.00 baje ei-ei shuwa ban thiah, i Kmierad jongka i la khot iaka shapoh kamra thiah jongi ryngkat bad ia ka kmie jongka, bad i la ong, "Honila ! peit shane, mapha mynta pha la rangbah ha ka rta, bad ka la dei eh ka por ba phan don noh la ki khun ki kti, lym kumta, kumno phan im lawei, mano ban peit ban i iapha ? Manga bad ka kmie jongpha mynta ruh ngi la tymmen, khamtam eh manga, nga da kwah eh ban ıohı ba phan don noh la ki khun, shuwa ba ngan khlad na kane ka Pyrthei". Ia kita ki kyntien jong i Kmierad, la nang pynbud bad pynban ktien shuh shuh sa i Kmie jongka, namar ka dei la kumno-kumno ruh, ban don noh la u briew ba kan ioh noh la ki khun ki kti. Ka Honila pat, ding-ding dang-dang kam kohnguh bad ka ong, "Kumno ngan shu treh ban ia shong bad u briew uba ngam pat da tip bha, uba long kumno bad kumjuh ruh shisien peit, ngam da itynnad ia u. Ka khmat jong nga hi kam i shoh, namarkata, kumno ngan iashong iasah bad u?". "Honila, da sngewthuh aiu nga

kren", la kynteit kynsan i Kmierad jongka. "Mapha pha sngewthuh aiu ? Dei manga ka ban pynbeit iapha, pham sngewthuh satia ba pham don shuh ka por ba phan dang saidlah, ynda pha la iashong-iasah ryngkat, hangta phan sa ieit iau". "Em! ngam sngew nang ban ieit lane burom ia u briew uba manga hi ngam mon", la phaiktien ka Honila ryngkat ka phuhsyep-phuhsyar bad ka jaw ummat. Pyneh dyngriang biang ka tymmen (Kmierad) jongka bad ong, *"Ngam kwah iapha ba phan shongduh kum u Sohmon-tyrkhong, napha kane, dei ban mih ki Matkylliang ban roi ka jaid ka khong. Namar kata pha dei ban treh, bad lada shisha pham lah ban ieit, haba pha la iashong katto-katne snem, te tang shu ioh iwei ne ar ngut khun sa beh noh, ngin donbok ba phan ioh da ki khun kynthei. Namar, lada ngam bakla, haba nga shu peitthuh da ki khmat tymmen jong nga te, uto u Krat un pynioh iapha da ki khun kynthei. Nalor kata ngam kwah ba phan shah Pynryngkang-Synrei ynda pha iap lanor".* Kutlad ka Honila thiaw, haba la ia ban ktien de riap-riap sa ka kmie jongka ryngkat ki kmienah-kmiesan, bad khlem nang kren ei-ei shuh bad phet leit iam jar-jar ha la marwei ryngkat ka jingmutdur ba bun rukom shaphang ki sngi ki ban wan.

Kumta haba la poi ka sngi kaba 10 (shiphew) hadien jong ka jingphah kylli bad jingiashem nyngkong, Khrui wan poi biang ka kynhun jong u Krat hapoh ka jingialam jong i Bah Len. Na ka liang ka ing jong ka Honila, kiba haing ha sem ryngkat ki kmienah-kmiesan, kine la ia ap lypa khrui. Hadien ka jing ia shongkai shiphang bad la dep shikyntien-kwai, i bah Len i la sdang ban plie ia ka kyntien kaba dang ia buhteng, da kaba ong, "Hangta kumno kein phi la ia pyrkhat, phin ai jingsngewthuh aiu

iangi haba ngi la ia poi kumne? Nga ngeit phi la pyrkhat ia kato ka kam kaba phi la ia panpor ha katei ka sien wan jongngi?" I Kmierad ka Honila ine dyngriang, i briew iba metrit bad ba la tymmen, i raikhoh kning bad shongkynrong mrong ha madan halor ki lyntang-siang bad ki khohsiew jongi baroh arliang ki la thaptam ia ki tyrpeng jongi. Hynrei ka tyng-am bad u thylliej pat, kiba nep bad eh syiang kum i `Singpadiah. Baroh kiba ia don hangta ki peit sha i, ba in jubah ia ka jingkylli jong i Bah Len na ka liang shynrang Hadien katto katne por, itei i Kmierad i la ong kumne,: Yn ong shuh kumno hep! baroh shitaiew lynter, mangi baroh shi-ing ngi la ia pyrkhat ia kane ka kam. Kumba long lem ka Pyrthei bad ba la da buh bynta hi U Nongthaw iangi kynthei-shynrang, baroh ngim lah lait na kane ka lynti, khnang ban bteng ia ka long-ing long-sem bad longjaid longkynja. Haba la ia wad bad kylli pyrthew, ba ym don ka sang ka ma ne ka jingiadei kaba don jingwit hangne hangtai, la na ka liang kynthei ne na ka liang shynrang, bad kumba phi la ia wan da ka lynti kaba khuid kaba suba, te ngin ong pat kumno, ngin hap hi ban ia beit kein". Katba dang ia kren kumtei, shuwa ban poi sha ka jing ia mynjur, u Krat utei shu shong sngap hi dngong ryngkat ka jingsngew artatien, bad shisien peit, ithuh hi ba u don ha ka umdum bad u khia ka jingmut jingpyrkhat. Hynrei tang mar ia iohsngew ia ki kyntien ba la kren da i Kmierad ka Honila, ka khmat jongu ka i phngain kynsan, bad u wan pat ha ka dur kumba u ju long.

Kumta la ia poi sha ka jingia sngewthuh shisur na baroh 2 (ar) ki liang, kynthei bad shynrang. Poi noh syndon sha ka jingia batktien bad buhsngi buhia noh, ba hadien 20 (arphew) sngi, ba dang rang ka suinbneng bad

ba la ia khein ruh, ha ka por kaba la heh u Bnai, yn pynlong noh ia ka jing ia poikha hapdeng kitei arngut. Ka Honila pat, ka khia ka jingmut jingpyrkhat ha la marwei bad mutdur ia kiei-kiei baroh kiba kan sa iashem lane ia kynduh tang hadien kumba 20 (arphew) sngi. Ka sngew sheptieng bad shaiong ngain ka buit ka stad. Kam don satia kata ka jingsngew phuhmut-phuhmat kumba long lem ki para samla Kynthei kiba da thrang dik-dik bad im jingmut dngong kum ia katei ka sngi, haba ki da ieit bad sngew iahap jingmut bad la u jong u Samla. Haba la dep ka iakren ia khana bad ka ia dihsha dihdud hapdeng jongki, bad ba, na ka liang u Krat ki la ia khreh sa ban ia mih noh nangta , i Kmie ka Honila i la plie sa kawei ka phang ban ia pyrkhat. I da ong, " Haba la ia biang ka sngi ka ia bad ba ym don shuh ka sahnud ka buhkhoh, mynta ngi hap ban ia pyrkhat ba kat ia kane ka kambah kamsan, kaba long shisien tnok ha ka jingim, manga te nga sngewdei ba ngin da ia tip lang kiba ha Ing ha sem ryngkat ki Kmiekha-Kmielong, bad ki Khunkha Khunlong, kumta ngi hap ban ia pynlong ka Jingkhawai kaba rit ba ria katba ia lahbor synei. Halor kane te ka jinglut jingsep kan don, bad kumba ju long ka rukom, nga buh bad tawah ka ktien haphi na ka liang une u Samla briew phi ia pyrkhat kumno?". Mar ia iohsngew ia kitei ki kyntien na ka shyntur jong ka Tymmenbriew, i bah Len i suh ki khmat sha u Krat uba shong kham ha pajih na i. U Krat ruh ula iohkem ia ki kyntien ba la khlie ka Tymmen, hala ka jingsngew kmen bad phuhmut-phuhmat ka jongu, une sawhuin, kynshyeng la kum u Masi-buaid-Langlung, u la phai wak shaphang i bah Len bad pasiaw, ba na ka liang jongu, un ia kit lem ia ka lut ka sep haduh Rs. 50.00 (sanphew tyngka). Mar ia iohsngew ia katei ka kyntien na ka shyntur u Krat, i bah Len lang bad ngi baroh ngi la

ia lyngngoh bad shaiong ngain, khlem ia sngewnang shuh ban pyrkhat. Namar, ngim ia nang mutdur shuh ba nangno un ioh, lane haduh katno u la nang ban kynshew kat haduh ban sei blut Rs. 50.00 (sanphew) tyngka. Namar ba ha kito ki por, ngi dang ia kitnong bad im baisngi Rs. 1.50 (Shityngka piah) shisngi, bad wat lada bhabok eh ruh tohkhat-let lah ban ioh haduh Rs. 2.00 (ar tyngka), bad ba lada ioh katta, kata ka mut ba ka met ka phad lajong ka la lwet hi pom. Ha kajuh ka por, iohi ruh ba na ka liang jong ka Ing ka Kynthei (Honila) baroh kiba ia don hangta kila ia peit iwei ia iwei pat, kaba pyni ba maki ruh ki la kyndit kumba iuh-tdongbsein haba la iohsngew, ba ka jing ia tawah-bor na ka liang u Shynrang kan long kat haduh Rs. 50.00 (sanphew) tyngka Haba la ia mynjur bad ia beit kumtei, ngi la ia mih noh nangta namar ka por ruh ka la miet. Ynda poi ha ing shongbasa, ngim ia sngew lahshah shuh khlem da kylli ia u Krat ba nangno un ioh pisa haduh Rs. 50.00 (sanphew) tyngka, hynrei um shym pynshai ei-ei ruh iangi, bad u shu ong, "Nga don".

Hadien nangta, haba la jan ki sngi jongka jing ia poikha, u Krat ryngkat tang bad i bah Len, ki la ia leit ban ai kata ka pisa Ra. 50.00 (sanphew) tyngka sha ing ka Honila. Ka jingpynkhreh na ka liang ka Ing ka Kynthei kala iaid shaid-shaid, la iohi ba kiba ha ing ha sem kila ia bunkam ryngkat ki marjan-marpa ha ka iabeh-iarap. Mangi te jait ba ngi dei ki nongwei ba shu wan sah kitnong, ngi ia beh la ka kam bad kumjuh ruh u Krat, tang ba u Krat u shongthait noh 2 ne 3 sngi shuwa, ban ioh khreh ioh khrum bad thied-jain thied-nep ialade na bynta katei ka sngi. Haba la poi kata ka sngi, mangi baroh ngi la ia sum ia sait bad khreh ban leit on ia u. Ngim da ia

don ki riam ki beit kiba biang, hynrei la ialeh hi katba lah ban phong jainthymmai katba ngi ia lah synei ban ioh na Iew-Sohra, ha kito ki por. Haba la noh phaisngi kumba 3.00 baje ei-ei janmiet, ngi la ia mih khrui-rui-rui na la ka ingbasa ban leit on noh ia u Krat sha Ing ka Kynthei. Shuwa ban poi, naduh khampajih la i shongshit hai kata ka jingpynkhreh, ka Khilon ba la khun pyllun da ki siej hamar khmat phyllaw ka thie la ieng kynjreng, ia kaba la da sopspain da u Niut-Tmainkhla bad ki Syntiew ba bun rong ba la shna da ki Kotkudi bad ki Syntiew-khlaw ba bun rukom ba la suh bad pynskhem ha uta u Tmainkhla ba jyrngam. Hamar khlieh ka Khilon la thoh dak, ym da kano-kano ka rong, hynrei da ki Khyllieng-Shken ba lieh phir-phir ba lada pied janai bad pyndait hapdeng ki Shken-tylli ba jyrngam kliaw-kliaw, bad kita ki dak ki long "KRAT-HONI". Haba la ia poi hajan phalor, kine shriak kiba ha ing ka Honila ki la wan ap lypa ban iasong-kwai iangi na ka liang Kynthei bad mangı ruh na ka liang Shynrang katba la ia pynkhreh synei, ngi la iasong kylliang. Nangta poi sa ka iakhleh-kiad, na ka liang Kynthei ki suh shibilor bad na ka liang jongngi ruh ngi ai shibilor iaki ban ia dih shongshit kylliang. Haba la dep ia jop mar-mar shiklat-rit, ngi la ia rung lang baroh shapoh phyllaw ryngkat ka jingduhoi bad risa na ka liang jongngi. Ha kane ka jing ia pynpoikha ia u Krat, la synran da u bah Bimai namar ba u dei uba dang khamsamla napdeng jongngi bad ba u dei ruh u bym pat shongkurim. Na ka liang i Kynthei ruh la don ba synran da iwei i Samla-lud bad iwei pat i Khynnah Kynthei ba dang khamrit.

Nangta la ialam iangi baroh beit-beit shapoh Ing bad la ai jaka shong iangi mar syndah bad ka jingshong jong kitei ki 2 (ar) ngut, hadien ba la pdiang sngewbha bad

pynsleh umphniang ia u Krat da i Kmie ka Honila. Mar kumta hi la sdang sa ka ia kren ia khana shaphang ka kam, bad la sdang nongkong na ka liang Kynthei kumba ju long ka rukom bad sa pynbud ktien sa i bah Len na ka liang jong u Shynrang (U krat). Ka jing ia kren ka long ba haba ym don ka khang ka kah, lada na ka liang Kynthei ne na ka liang Shynrang bad ba ka long kaba lait na ka sang ka ma, kumta kine baroh arngut na ki arliang kur kin ia poikha noh, kin ia roi kin ia par ha ka Longbynriew bad ka Kamai ka Kajih, ba kin ia biang ka Khaw ka Dohkha bad ban dup ioh parum-pareh ki khun ki ksiew. Jait ba ki dang long ki Samla briew baroh arngut, ki ban dang seng thymmai ia ka long-Ing Long-sem, la don ka jingkyrpad na ka liang i Kmierad ka Honila, ba i bah Len kum u briew uba la khamshemphang, in kren ei-ei ban sneng ban kyntu iaki shuwa ban ia sdang ka iabam ka iadih bad ka khawai ka dawai. Ha kito ki por, lehse ym pat ju don Camera ha ri Khasi, khamtam eh sha Nongkyndong, namarkata ym shym la don kano-kano ka shondur-shondar.

Kumta, i bah Len ila ieng hapdeng kita kiba bun kiba lang bad ong kumne, "Nga ngeit ba baroh mangi kiba ia don lang hangne, ngi dap da ka jingkmen kaba khraw ban ioh kane ka lad ban ia don ryngkat bad sakhi ia kane ka jingia-poikha. Kumba la buh bynta u Blei na jrong, ia ka Longshynrang ka Longkynthei ban pyndep ia kane ka hukum, kaba long ka jingbteng ia ka Longbynriew ha kane ka snieh Pyrthei. Nga kyrpad ha Me Kynrad ba men isnei ia kane ka Longing kaba kine arngut kin dang ia seng thymmai mynta ka sngi, U Krat bad i Honila. To da nang kyrkhu mame Kynrad iaki da ka jingtipbriew kaba biang ba kin ia burom bad niewkor markylliang, ba kan nym

don ka lehbein ka banbein ne ka niewbein na kano kano ka liang, lada na u Shynrang lane ka Kynthei ruh. Tei Mame Kynrad ia kata ka Duwan jong ka jingieit hapdeng jongki ba kin ia ieit, niewkor bad burom iwei ia iwei pat. Kyrkhu ruh ia kane ka Longing thymmai da ki jingisnei ki jongme, ba kin ioh ka jingkoit jingkhiah kaba biang ryngkat ka bor shemphang kaba iar ha ka jingiadei jongki baroh arngut, ryngkat ruh kiba ha Ing jongki. To da ai ba kin nang khraw ha ka Kamai ka Kajih da ka jingbtin jingialam bad jingkdew jingpyni jongme hi, ba kin ia biang u Khawmiet u Khawstep, kin nang phuh kin nang phieng ha Khmat kane ka Pyrthei, ka ban long ka burom iame U Blei U Trai, uba long u Kynrad halor jongki. *To da pynshai ruh Mame hi ko Kynrad, ba kane ka bynta jong ka Longbynriew ka long kaba kyntang, ym tang kumba ia shongkha ne poikha ki Mrad ki Mreng, ki Sim ki Doh ne ki Khniang ki Ksiah, kaba kut noh tang ha ka jingiaieit ia sngewbha shipor jongki hi arngut. Hynrei ngi dei ki Briew, ki Jingthaw ba kongsan tam jongme Trai Kynrad, kiba don ka jingangnud bad jingkitkhlieh kumno ban nang khampynbha ia kane ka Pyrthei kaba la ai Nongkynti bad pymkhamti hangi da Mame hi ko Kynrad. Te kumta kumba la buh la bynta hi da Mame ko Kynrad, kine arngut kin pynmih pateng ia u Symbai bynriew sha kane ka Khyndew. Namarkata, to da ai haki ia kata ka Jingstad kaba na me hi, ba kin sngewthuh ba ka don ka jingkitkhlieh kaba khraw haki baroh arngut, kumno ban pynheh-pynsan, ban btin ban ialam, ban pyndap ban pynbiang, ban da ban ker, ban sneng ban khraw bad ban kdew ban pyni ia la ki jong ki pateng ba kin long kiba sheptieng-burom ia u Blei bad ban ia ai kti lang kumno ban nangtei iala ki parabriew ha baroh ki phang jongka jingim. Da kitei ki kyntien i la ai khublei lang ia*

kiba ha Ing ha Sem bad ki Lok ki Jor baroh, bad i shong noh artad.

Hadien ba la dep kumtei, bud sa ka jingkhawai paidbah ia kito baroh kiba la ia poi lang sha katei ka jingia kyntiew-kurim. Iangi na ka liang Shynrang la da pynkhreh jaka kyrpang hapoh kper ba bun ki Diengsoh Diengkwai, bad la shna ben da ki siej lynter ba la siang ryntih shriak. La ai bam ai dih iangi hangta, bad wat lada ka Shnong hi ka long kaba shit, hynrei jait ba dei ka por janmiet bad hapoh syrngiew jong ki dieng, ka lyer ka beh pyngngad hir-hir, bad ngim shym da ia shit ia syang eh. Nangta mar ia sdang dum, hadien ka jingkhawai-dawai sdang pat sa ka shad ka kmen ki Khynnah-samla ba ia phawar bun rukom ki jingphawar. Shipor hadien katto katne, la tem pat sa ka Kramaphone bad la pynrwai thaid sa da ki katto katne ki jingrwai da ki record Hindi bad record Khasi ba la rwai da i bah Hem Swet bad bah Shoklet Pariat ryngkat ki jingtem jong i bah Beriwell Kyndiah, ryngkat ka shad ka kmen jong ki khynnah-samla jong ka shnong jrain shi jrain. Haba ka por la poi jan shiteng-synia, mangi baroh shikynhun ngi la ia mih noh nangta ban leit thiah noh sha la ka Ingbasa.

Kumban pynkut shaphang katei ka jingiaid kitnong jongngi mynwei, hadien ba la ia pra nangthie, la ia leit noh sha la shnong la shnong bad iehnoh tang ia u Krat uba la shongkha shato. Hadien kumba 3 (lai) snem ei-ei nadien kata, u bah Namsatep u iathuh ba u la iakynduh ia u Krat ha Shillong, ba u trei ha kawei ka dukan die jadoh ha Iewduh, bad haba ia kren bad u, u la iathuh ba u la iaphet noh bad ka Honila mynta la 6 (hynriew) bnai ei-ei bad u la wan trei bad wad kam noh sha Shillong,

bad ba u biang hi la ka kam ka jam ha kaba iarap shet iarap khlieng jingkhlieng ha dukan jadoh. Nga la kum kylli ia u, ong u Namsatep la u la don Khun ne em, hynrei u ong Em. Kumta u Namsatep ruh, ba u kyrkieh la ka kam um shym ia bun-ktien bad la ia pra noh bad ma u ruh u la leit noh la ka kam. La ong u Namsatep ba hadien kata, u la iohsngew na ki paralok ba na shathie sha thain War ba la pyniaphet noh ia u Krat bad ka Honila da i Kmierad ka Honila bad kiba ha Ing jongi, namar hana i Kmierad ka Honila i ong, *"Hap ban pyniaphet noh, namar haba la iashong 2 (ar) snem kynthih, i Pyrsa im shym thung shym tep, hynrei i shu krad".*

U Namsatep u iathuh ruh ba katba u dang shong kitnong kumtei, sha ki thie ki thain War, u la bud kitnong ruh ia uwei u briew uba dei u Nongkhaii Slatyrpad, Synsar bad Sohmrit, uba leit kylleng-kylleng ki Shnong jong ka thie ka thain War ban leit thied bad lum ia kitei ki jait mar, uba kyrteng u Kbia. U iathuh ba u bah Kbia u long u briew uba metrit bad shu biang rynieng, hynrei u thylliej jongu pat, u long uba palat liam ka jingpadiah. U dei ruh u briew uba shlur katta katta ha ka ktien ka thylliej bad uba stet bha ha ka iaid ka ieng bad ka kti ka kjat. U iathuh ba ha kata ka por baroh shi-pyrem, u la leit ban bud ia utei u bah Kbia kylleng-kylleng ki Shnong ba u leit thied ia kitei ki jait mar. U ong ba, kat shaba u leit bad ia kynduh ia ki briew kiba don ia kitei ki mar, lada dei ki shynrang-briew ne wat ki kynthei ruh, u Thylliej jongu u padiah hi kumjuh. Utei u bah Kbia u dei u briew uba la rangbah ha ka rta bad la kumno kumno, imat u la don kumba 50 (sanphew) snem tam ne duna katto katne bad u shong u sah ha shnong Sohra. U Namsatep u long tang u nongbud jongu ha kitei ki jingleit jingwan jong u bah Kbia, ban kit iaki

byrni thylli bad mawser kiba donkam ha ka ban thew iaki jait mar kiba khamrit, kum ia u Sohmrit-bam bad Sohmrit-khlaw, kiba long ki jaid mar kiba rit, hynrei kiba heh pat ha ka dor. Ha ka jingshem jong u Namsatep, u ong ba u bah Kbia u long u briew uba khutia ka jinglongbriew, uba kren shynroin kat ia kiba u ia ithuh ithaw bad uba da stang thylliej haduh katta katta, bad uba don ruh ki buit tamti kumno ban pynbieit ne pynthame iaki bapli ki nongdie. U maham ruh ia u Namsatep da kaba ong kumne, *"Peit shane Mame, haba me leit me wan bad nga kumne, wat ju iohsngew ei-ei bad wat ju iohi ei-ei, shu ngeit beit katba nga ong, namar iame nga la siew la u bainong bad baisngi u ba biang"*. U Namsatep u ong, ba u la ju peitthuh kum u briew uba im, namarkata um lah khlem da iohi aiu u bah Kbia u leh u kam. U ong ba u iohi ba haba u bah Kbia, u thew ia kitei ki jaid mar kiba rit, kum ia u Sohmrit-bam bad Sohmrit-khlaw, u da khylliap ia ki ktang patlun-jrong jongu, bad ba ha ka por ba u thew ia kitei ki mar, u da khat khlup shibun-shibun ha ka Pylla-tarajur jongu, bad u ieng ialade ha kata ka rukom, ba katto katne na kita ki mar kiba hoit noh na ka Tarajur ba shlei jongu, kin hap beit ha ki ktang patlun ba la khylliap jongu. Haba u iohi ba ki ktang patlun jongu ki la shlei, u da sangeh noh ka jingthew mar jongu da kaba kren pynbieit iaki trai mar (Nongdie), ba ngin ia shongthait bamkwai ne dihduma noh. Bad mar ia sangeh thew kumtei, u shait phet noh ialade sha ki jaka ba lyndet ne lyngngop kham sha pajih, ban leit kynther ia kita ki mar kiba u la ioh klop bad song iaki ha ka rumal kaba u la da pynkhreh khnang, khylliap biang iaki ktang-patlun bad wan ban thew mar biang. Kumtei u ju leh u bah Kbia kat sha ba u leit thied mar. Ha kaba thew ia ki mar kiba heh ruh u leh hi kumjuh, kumno ban ioh klop hi katto katne, da kaba pyndonkam ka ktien

ka thylliej ryngkat ka kti ka kjat bad ka khmut ka khmat jongu, bad da kaba u leh kumta manla ka sien ba u thew jingthew, u da ioh klop de katto katne na ki bapli ki trai-mar (Nongdie). U iathuh ruh, ba hadien ka jing wanphai jongki na kum kitei ki jingleit jingwan, haba la poi ha shnong Mawblang bad ba la thangrang bha na ka jingtheh ka syep ka syar ba kiew na shathie sha War, man ka teng, shuwa ban ia rung ha kano-kano ka basa-sha, ithuh ba u bah Kbia u lah da thep kyrpang shisuka pisa ha ka pla putoi jongu. U leh mynleh kloh ia ka pla bad ong, *"Shi me, manga te ngam don pisa shuh, nga la thied jingthied lut, bad nga don sa tang kane shisuka"*. U Namsatep u ong, ba hadien bun-bun sien ba u la shem kumtei, u la sngewthuh ia ka jingbukhir jong utei u bah Kbia. U ong ba katei ka kam ka kham-aram shibun, namar ba lait noh na ka kit ka bah bad kam da pynjulor eh ia ka met ka phad, hynrei halade hi um sngew iahap jingmut haba u la bishar bha ia kitei ki jingleh jingkam jong u bah Kbia. Bad kumta hadien katto katne por u la iakhlad bad iehnoh iaka jingleit bud ia u bah Kbia, bad kitnong biang bad la ki paralok. U iathuh ba u bah Kbia u la nangkhie ha ka jingiohspah jongu, hynrei kaba sngewsih ka long, ba tang hadien katto katne snem u la iap noh da kaba ioh ia ka jingpang kaba pynkordit bun-bun bnai ia u.

U Namsatep u la iathuh ruh ia u Saria, ba ha kane ka juk mynta katno ka long kaba sngew danda ban pyrkhat ia kito ki por kiba la leit. U ong ba sha ka thie ka thain mynnor, ia u Nongtrei jong ka Sorkar uba kit ia ka Dak (Mail) u ba mareh manla ka sngi ha ka por mynstep na Sohra sha Laitkynsew lane na Sohra sha Laittyrha, bad nangto pat sha Majai bad Shella, ngi ju tip ia u kum u Dak bad khot ia u, u Dak. Bad haba iaid ma u, naduh

jngai la iohsngew ne sngewthuh ba u dei u Dak, namar uwei pa uwei uba trei ia katei ka kam u rah ryngkat bad u Diengduh ba la shna khnang ka Sorkar bad pyndait bun tylli ki Shakuriaw ha uta u Diengduh. Kumta shuwa ba ngin iakynduh ne iohi ia u, ngi la sngewthuh lypa naduh jngai ba u dei u Dak (Mail Runner) na ka jingsawa ki Shakuriaw jong u Diengduh ba u rah, u briew Sorkar ia uba da lei-lei ym bit ban pynthut. Kumta utei u Dak u iaid kylluid met haduh katta katta ba ym ju don ba nud ban pynwit lane pynthut ia u, namar u dei u briew Sorkar. Haba pyrkhat ka jingtieng bad ngeit sneng Sorkar ka long haduh katno mo lih, ha kito ki por synshar ki Phareng? Haba shu peitthuh bieit manga, nga i kumba katei ka jingkohnguh-sneng bad pynkhraw Sahep (Phareng), ka dang don ho lih hapdeng jongngi haduh mynta mynne. U Namsatep thret u kyndit ba ka por kam shah shuh, la miet palat bad ieng kynsan joit bad leit noh sha la Ing. U Saria ruh, la u peit shano-shano, ym don ba peit shuh ha Ing, baroh ki la iohthiah lut namar ka por ka la miet palat. Kumta mar ia mih u Namsatep, u suh Diengpyngkiang ia ka jingkhang bad leit thiah noh ialade ruh.

Ka Syrtap pat, hadien katto katne ba la iap noh u Rakesh, ka la sngew pisa jingmut wit-lwit, yn leh kumno ban pynheh pynsan bad pyndap pynbiang ia u Rymmang u khun marwei jongka, haba u kpa ruh u la iap. Miet la bad sngi ka iai pyrkhat, namar ka dei ruh ka khun nyngkong kaba dei ban mih noh na Ing hadien ba ka la don khun kumtei. Wat lada shisha ka kam ka duk ka pahuh shathie sha Umsaw, namar ka jingtrei radbah ka iaid kumno ban pyndep noh ia ka Dam. Maka pat ha la marwei marwei ka sngew duhlad, ka pisa bad lynga ka mynsiem, khamtam ba ka rta jongka ruh ka dang biang

bha, ka dang don kumba 23 lane 24 snem ka rta. Kam banse ban trei bad kumta ka la shu bylla sngi diesha ha Dukan sha ki briew tang kumno ban ioh baisngi. Ia u Rymmang la shu ieh kumto ha ka jingpeit jong i Kmie jongka bad kiba ha Ing, naduh dang step ngaid haduh ban da dum thlip manla ka sngi. U Rymmang ruh u la sdang long khynnah, bad nang ban ialehkai hajan hapa, ryngkat bad kiwei pat ki para khynnah ba ia shong marjan. Katba la nang san u Rymmang, ka Syrtap ka la nang sngewdiaw ha kane ka jingkit khunrei jongka. Wat lada kam dei kaba nangkot nangsla, hynrei ka pyrkhat khuslai kumno ban ioh pynleit skul ia u Rymmang, khnang ba un bit un biang ynda u la rangbah, bad ba maka ruh kum ka Kmie, lehse kan ioh jingkyrshan lyngba u khun jongka. Jait ba ka dei ka briew kaba khamtyngkai ia la ka met, kam sngewhun satia ban shu im kum ka nongbylla dukan-sha, namar ka iakynduh bun kiei-kiei kiba kam sngewtynnad. Kumba ngi ia tip hi, ba ha ki Dukan-sha paidbah, bun rukom ki briew ki rung ki mih bad kiba la ki rukom-rukom ktien bad jingleh jingkam. Kiba trei office ruh kito, ki nongbylla-sngi ruh kito bad nalor nangta sa ki Driver bad Handyman Truck, bad Dkhar bad Khasi, ki rung ki mih lynter khlem pud, lut u jaidbynriew ha ka Pyrthei. Kumta hadien ba kala pynshongdor ia kiei-kiei baroh, ka la rai ban sangeh noh ka kam bylla diesha bad wad bylla kit-khyndew noh bad ki Contractor ba tei ia ka Dam. Ka la trei kum ka nongbylla -sngi kit-khyndew katto katne por, bad manla ka teng, haba ka la wanphai sha la Ing janmiet, ka la thait la jrem lut ka met ka phad la kum ban pra. Manla ka teng haba ka kdup-thiah ia la u Khun, katba kam pat iohthiah ka ju peit-ieit ia u haba u iohthiah lyngngai ha ka jingsuk jongka jinglong khunlung jongu. Ka peit bad pyrkhat shaphang

jongu ryngkat ka jingsngew lung mynsiem ialade bad ha kiba bun ki khep kum kitei, ka ju jaw ummat jar-jar ha la marwei, ryngkat ka jingsngew sasti ba la pra lut ka met ka phad phum la kumba shoh Dkhan. U Saria u Kpa jongka bad kumjuh ruh ka Kmie jongka ki la nang noh sha ka jinglong tymmen bad u Rymmang ruh u la nangsan ha ka jinglong khynnah jongu. Haba u Rymmang ula nangsan kumtei, kum ka Ing hi baroh kawei ki la hap ban kynriah noh na Umsaw -Khwan bad leit shongwai shipor ha shnong Nongsder, katba u Saria u Kpa jongka u dang ialeh ban ioh thied jaka sha Umroi, namar u Saria hi bad baroh shi-Ing ki la rai ban wad lad ban leit shong noh sha shnong Umroi, ban kham iohlad ban rep ban thung bad ban buh dukan ruh lada ka lad ka lynti ka shah. Hadien ka jingshongwai shipor ha Nongsder, ka Syrtap kam sngew thikna shuh ia kata ka rukom kynriah na kawei ka jaka sa shawei pat, bad sngew kulmar ha ka trei ka ktah jongka. Kumta hadien ba kala pynshongdor ia kiei-kiei baroh, ka la shim ka rai kaba skhem ban wad noh ia la ka jong ka jingim ba laitluid, bad sngew dei ban leit wad jingtrei noh sha Shillong, khnang ban kham aram ka met ka phad bad lada ka lad ka lynti ka plie lehse, kan ioh ka lad ka lynti kaba khambit khambiang, na ka bynta ka jingim ka jongka hi shimet ryngkat bad la u jong u khun. Kumta ka la phawer hala ka jong ka Kmie, ba kan leit pyrshang wad kam noh sha Shillong. Ka Kmie jongka, haba ka iohi bad sngewthuh ba kam don lad don lynti da kumno ban iarap iaka, ka la ai ha ka jingsngewbit jongka Syrtap. Kumta ha kawei ka step, hadien ba kala dep doh dep dait ia la u Khun bad kren ia kiba ha Ing, ka la kiew da ka Bus ban leit sha Shillong, ba ioh shu iakynduh ia ki paralok kiba lah ban kdew ban pyni lem ia ki lad ki lynti ban ioh jingtrei. Ka

donbok shibun, ba mar ia poi tiap ha Shillong, katba ka dang iaid na Karikhana sha Motphran, ha Motphran hi ka iakynduh ryngkhat dngung ia ka Piam kaba dei ka paralok kaba na shnong Umbir kaba la sah katto katne snem bad trei ha Shillong da kaba ka shu trei-kynta ha Ing ki briew. Mar ia kynduh, baroh arngut ki la ia kmen bym lah ong shuh namar kim shym ia kynduh shuh la slem. Mar-mar ka Piam ka la ialam dihsha ia ka Syrtap hapoh Palace Restaurant bad sdang ban ia kylli pyrthew iwei ia iwei pat. Ka Syrtap hadien shiphang, ka la sdang ban swar shaphang ka trei ka ktah bad ka shong ka sah jong ka Piam ha Shillong. Ka Piam ruh ka la padiah shaid-shaid ba ka jingim ha Shillong ka khamsuk shibun ban ia kaba bylla khod-kdoh sha Nongkyndong. Ka Syrtap mar ia iohsngew ia ki kyntien jong ka Piam, ka sngew shngain bad ioh mynsiem bad hangta hi ka la kylli ia ka Piam da kaba ong, "Tharai ioh jingtrei mo tun shane? Namar lada ioh te, manga ruh nga la sngewthait ban bylla kit-khyndew bad trei-kper sah shathie sha Shnong". Mar kumta la kem ktien sa ka Piam, "Shisha! pha kwah wan shong noh shane? Lada pha kwah shisha te ngan pyniakren jingtrei manga kein tun jait iapha ka paralok". Hangta ka Syrtap ka la sngew iahap ia kata ka jingpyni lad jong ka Piam bad sngew ioh jingtngen shibun ban iohlad ban lait noh na ka kam bylla kit-khyndew bad trei kper shathie sha Umsaw. Hangta hi ka la pyrkhat ba lada iohlad ban wan trei noh shane sha Sor, yn ioh jaka shong jaka sah hangno? Katba ka dang pyrkhat kumtei, ka Piam ba dei ka briew bunktien bad kham lap-lap khlem pyrkhat, ba la tyllep than eh ka jingsngew shongshit iakynduh paralok ka la ong, "Lada pha kwah te pha wan sah bad nga, namar ngi ia don tang arngut hi bad kawei ka paralok kaba na shaphang ka thain Pynursla kaba die waidong

ha Police Bazar. Ka Ing kam shym da heh, tang ba lah biang hi pha, 3 (lai) ngut para kynthei, ka baiwai ruh tang Rs. 60.00 (Hynriewphew) tyngka shibnai, ka um ruh hapoh phyllaw-ing, ym da donkam ban leit rah ne pynap borti na kor Sorkari. Ka Ing ka don shatai sha Jaiaw-Laitdom, pynnoh Jingthang-briew, kaba shngain bha bad kynjah hapoh compound jong ki trai-ing hi kaba don bad light bad ei-ei". Ka Syrtap haba ka la iohsngew kumtei, ka la pyrkhat ha la marwei bad sngewkmen halade ba, Wow ! ka bok kaba kat u Prah, shu mar ia poi tiap-tiap, la shu ia kynduh noh ia kane ka paralok kaba bha, la kum ba phah u Blei. Katba dang ia shong dihsha hangta hapoh Palace, ki la ia kren shaphang kane-katai ryngkat ka jing ia phuhsamrkhie baroh arngut da ka jingdap mynsiem bad jingkmen kaba khraw. Ka Syrtap ha la marwei ka la nang mutdur ia shibun kiei-kiei kiba kan sa ia kynduh, lada kan wan shong noh shane sha Sor Shillong. Ka la ong, "Lada iohlad te pha, manga ruh nga sngew kwah ban sdang noh da la ka kam lajong, ai ka mat long ka barit baria ruh kam pher, yn sa nang iapeit-iapeit". Mar kumta la kem ktien sa ka Piam, "Ho-oid kein pha , ka lah la ka kam lajong, lada pha don baiseng tang khyndiat khynsoit ruh lah biang pha hangne ha Sor. Lada pha sdang tang da ka die `waidong, sikret bad jingpruid ruh lada pha nang, pha la lah ban im, bad lada pha nang lei ban pyniadei lok ha ka ktien ka thylliej tang hadien katno pha la lah ban longbriew. Tang hadien katno katne por te tun, haba la ioh kynshew pisa katto katne bad ba la ia ithuh ithaw bad ki briew kiba dei pyniaid bad peit ia ka Iewduh, lada pha nang pha lah ban ioh Basa hapoh Iewduh. Shi pha ! lada pha ioh basa-iew hapoh Iewduh, te lada pha shu aiwai ruh pham lah bam, mynta ki por te pha kiba kwah wai basa hapoh Iewduh kine rip-rip. Tang

mar ia tip ba pha don Dukan ha Iewduh, bad Dkhar bad Khasi kin sa ia wan khroh iapha ryngkat ka jingtyrwa advance shaid shaid. Manga nga don pha, kawei ka dukan kaba rit shatei sha basa-soh ba ai i Bah Le mynnor tang ba nga shu aiwai ha u Dkhar, u briew uba bha bad ba beit baiwai. Manga lei nga lah shim advance lypa manla ka snem". Haba iohsngew kumtei, ka Syrtap kala nang mutdur rngai halade marwei ia kitei kiei-kiei kiba lehse ka por hi kan sa ialam iaka, ban lait na ki jingshipa jong ka jingim kaba ka la im lynga marwei baroh shikatta. Ka pyrkhat shaphang u Khun jongka u Rymmang ba kumno un heh un san, ba lada jia hi ba ka iohlad ban ioh jingim hangne ha Sor, ka sngew dap jingkyrmen ba kan ioh ka lad ban pynleit skul ia u khnang ba un longbriew lawei. Ha kawei pat ka liang ka sngew shitom shibun kumno ban synshar bad hikai ia u dalade hi kum ka kyntheibriew. Halor kitei kiei kiei baroh, haba ka la duriap bha halade marwei ka sngew shem jingeh, wat la katta ruh haba ka la puson bha ia kiei-kiei baroh, ba kam lah ban ioh jingiarap nangno nangno ruh, namar ka jingkit hi ka shong lyngngeit tang ha ki tyrpeng jongka hi, kala rai ban tur shaphrang. Kumta ka la khambniah ban tohkit ia ka Piam da kaba kylli beit syndon naka, ba lada ka wan ban die `waidong harud surok Motphran kum ka jingsdang hato ka lah ban long, bad ba, yn ym don mano-mano ban mai ne pynwit iaka. Mar ia iohsngew ia katei ka jingkylli, ka Piam ka la jubab sngurmynsiem bad ong, ba lada ka Syrtap ka don jingmut shisha ban sdang ia kata ka kam, maka hi (ka Piam) kan sa pyniaithuh bad kito ki paralok ba ia shong die `waidong lang hangta ha Motphran, bad khlem artatien kan ioh ia ka jingiarap, ia bthah ia kyntu bad pyni lem jongki. Kumta ka Syrtap haba ka la nang iohsngew shuh-

shuh ia ki jingai jingmut jong ka Piam, ka la nang sngewheh mynsiem bad sngew shlur ban tur beit shaphrang ha ka jingwad ia la ka jong ka jingim kaba khambha bad khamsuk.

Kumta tang mar ia dep dihsha., baroh arngut ki la ia mih noh na Palace bad ia iaid arsut-arsut ka footpath shathie shaphang Mawkhar. Ka Piam ka la kren pariah-parai ia kito kiba ka ia ithuh ithaw kiba shong die 'waidong, biri bad sikret artat artat lynti, bad pynithuh ia ka Syrtap kum ka paralok jongka, ryngkat ka jingphawer ba kin iarap lem iaka ynda ka wan ban ia trei ia kitei ki juh ki jait kam. Kita kiba ia ithuh bha bad ka Piam, haba ki la iohsngew, ki la ia rkhie kyrtoh shongshit. Ka Lape, kawei na kiba dang kham-i-samla bha kala rkhie pashait bad ong, *"Phah kein pha! ba in wan ban ia shngain, bad ngin ia peit lang kein pha para Khasi"*. Ka Syrtap ruh haba ka la iohsngew kumtei ka la nang sngew shlur bad ioh jingkyrmen Mar kumta ka Piam ka la phai sha ka Syrtap bad ong, "Manga te ngan hap leit trei noh, mapha pat phan leh kumno?. Phan sah miet noh ne phan wan pat lano ban ia pynthikna sa iapha?". Ka Syrtap ruh mar kumta ka la ong, "Em pha, nga tharai ngan leitphai noh shuwa sha Shnong, ngan da ia pynbeit ha Ing, bad lada nga wan ha kine ki sngi ngan sa sahmiet noh. Te pha ei, ngan iakynduh iapha hangno ynda nga wan?". "Kam lei-lei lada jia ba pha wan ha kano-kano ka sngi, lait noh ka Sunday, phan ia kynduh beit ianga hangne ha Motphran, lane sa kylli na ito i Kong ba nga pynithuh iapha hynne. I tei te pha, i ba shong hangtei hakhmat Dukan u Dkhar ba nga kren hynne. Namar nga leit trei shatei sha Laitumkhrah bad nga iaid lynti nangne manla ka sngi ban wan kiew kali nangthie na dukan dawai Bimola", la ong

ka Piam. Ka Syrtap da ka jingphuh-samrkhie kmen ryngkat ka jingsngew shongshit ha la ka mynsiem, ka sngew ba kum kane ka bok ym don shuh ha Pyrthei. Khamtam haba ka pynshongdor ia la ka jong ka apot baroh shikatta kine ki snem jong ka jingkit khunrei, hadien ka jingiap noh u Rakesh. Bad mynta haba ka iohi, ba kane ka kabu-ksiar ka ap iaka ban wan poi shong noh shane sha Sor Shillong, ha kaba kat shaba peit, ha ki khmat Nongkyndong jongka, ka iohi tang ia ka pahuh-pahai, bad ym i don satia kita kiba kyrduh-kyrtan kum sha Nongkyndong. Baroh lut kiba riambha riammiat, baroh kiba bit ba biang bad baioh bakot suda, kat kiba iaid ba ieng kiba i pahuh-pahai bad kiba i dap i biang khlem jingpyrwa. Kumta halade hi marwei ka la rai ba dei ban wan shong noh shane sha Sor Shillong, katba dang plie ka lad kumne lyngba ka jingiarap jong ka Piam.

Ka por ka la iaid bad ka sngi ka la ieng bha, kaba pyni ba la shitengsngi, bad ba kam shym donkam ei-ei ban pynslem ha Sor, kumta ka la pyrkhat ba kan leitphai noh sha shnong dangshai. Ha kata ka por ka kynmaw thret, ba jait ba ka la poi sha Sor, ban thied sopti bad patlun ia u khun da kino-kino ki jaitjain ba khambit-dor, ba un kmen u khun ba u ioh sopti bad patlun thymmai. Ka mareh bran-bran sha Basa-soh ban peit da ki jain Secondhand, namar ba ju ialap ki briew ba ki jainphong na sha kito ki Dukan ki khambha bad khambitdor. Bad ba ki ju ia ong lem ruh baroh-baroh, ba lah ban ioh da ki jain Foreign kiba bha bad khamshah. Ka la iaid wad bran-bran na kawei ka dukan sha kawei pat bad hadien ba la peit na bun tylli ki dukan, ka la ioh ban thied 2 (ar) phong na kawei ka dukan kaba ki rongjain bad jingheh kiba i iadei bad biang ia la u khun, bad ba ki jaitjain kiba i shah

bad jwat bha, tang ha ka dor Rs. 12.00 (khatar tyngka) baroh 2 (ar) phong. Ha ka lynti iaid jongka ban beh kali shathie sha Stand-Jeep, ka la thew jyndat sa shipawa u Shanabadam ba dang khluit puk-puk ban rah jingbam ia la u khun, lang bad kawei ka Jingput Plastic kaba die u Dkhar uba ieng tyrwa ha lynti ha ka dor shisuka. Mar ia poi tiap ha Stand-Jeep, ka la kiew ha kawei ka Jeep kamai bad shong hadien ryngkat bad katto-katne ki paralok ban ia hiar sha Umsaw-Khwan. Ka la da sngew aram shibun haba ka la shong hapoh Jeep namar ka jingshit bad jingthait jongka ha ka jingiaid kyrkieh bad ia tyngngian-briew ba khapngiah hapoh Iewduh. Ka bat ia kita ki jainphong ba dang shu thied ha la ka kti, bad mutdur hala marwei. Ah! Katno un kmen u khun bapli ynda haba u iohi bad ioh phong ia kito ki jainthymmai ba dang wan thied i Mei. Kane ka jingpyrkhat ka pynlung mynsiem katta-katta ia ka dohnud jongka bad ka sngew halade hi, kum ban jaw ki ummat. *Katba ka dang mutdur kumta halade, ka iohsngew kynsan ba ong u Driver Jeep, "Ia kiew noh ho! kito ki ban leit Umsning, manga ngan mih noh, ka por la 2 (ar) baje, ba ngan lap wan beh sa shitrip ban wanshaw ia kito ki Nongiew ba wan die Sying bad die Jhur".* Mar ia mih ka Kali na Stand-Jeep na Iewduh bad mar ia poi ha pyrshah Hospital Ksew, jai sngew aram baroh ki nongshong kali, bala pyrsut ka lyer bad lait na ka shit ka syang jongka Iewduh. Thiaw sha jingkieng Mawlai bad artad shathie arsut sha pynnoh Khwan. Baroh kito kiba ia shong hapoh Jeep ki iapur khana bad ia kren ia kane ia katai, bad iarkhie shaw-shi-shaw. Ka Syrtap pat hala marwei kam iohsngew ia kita kiei-kiei baroh, namar ka jingmut jingpyrkhat jongka ka leit tang shaphang ka jingpynshongdor ia kiei kiba ka ia kren bad ka Piam. Teng-teng ka wan ka jingpyrkhat

artatien, tip ka ban long kumno, ba marwei Kyntheibriew kan shu wan ban shong shane sha Shillong tang bad ki paralok, khlem ki kmie ki kpa lane kiba ha Ing ha Sem. Kane ka jingkylli ka iai tied ha ka shynrong-khlieh jongka. Katba ka dang duriap kumtei, ka jingmut jingpyrkhat jongka ka shad kynting bun rukom bad kam sngew nang shuh ban rai kan leh kumno. Kumta khlem sngewthuh la lap ba poi ha Damsite. Mar ia hiar na ka Jeep, ka iaid stet ban poi noh ha Ing, bad naduh phyllaw u Rymmang u la pyrta kmen, *"I Mei la wan! I Mei la wan"*. U da mih artad dngung ha phalor ban wan shaw iaka, bad piam sbak da ka jingkmen ban iohi ba ka Kmie ka la wan. Um hin ka mynsiem jongka, haba la piam ieit da la u Khun ha ka jingkmen khunlung jongu. Ha ka jinglong khynnah jongu, u da kylli artad, "Phi wan thied aiu, hato hangne kiei kito phi rah?". "Iaid me, ynda poi ha Ing, me leh tipsngi em baroh shisngi haba im don i Mei?. Me kohnguh ia i Meirad katba i ong", la ong ka Kmie. Mar ia rung lut hapoh Ing, u Rymmang um ai jaka shuh ia ka kmie khlem da pyni ia kiei ba ka wanrah. Ka Syrtap ruh, ka la loit war-war ia kata ka pla plastic ba ka bat, bad pyni ha u ia ki jainthymmai ba ka la wan thied. "Ale hangne ban loit ia kito ki jain ba me phong, ba men pyrshang ia kine hato ki biang ne em kine kiba dang wan thied i Mei". Ka khmat jong u Rymmang katno ka i kmen, haba u iohi ba ka Kmie jongu ka kynmaw dngong kat shaba ka leit ka wan ban wanrah ne thied ei-ei ia u. U piam, u doh u dait iaka da ka jingkmen bym lah ban ong. Ki jain ba ka wan thied ki biang bha ia u bad kham kylluid khyndiat, kaba pyni ba wat lada u san stet kum u khynnah ruh, un dang long hi ban phong shisnem ei-ei. Nangta ka sei sa u Shanabadam ban ai ia u, pynthep ha ki pla-patlun bad ong artad, *"Khie ialehkai noh kein khun, ba in trei jingtrei noh i Mei"*. Mar-

mar ka tiew sha ialade shi pela, namar baroh ha Ing ki lah ia dep dih, bad mar ia dep, ka lum ki tiar ki tar bad bran sha Wah ka leit ban khlieng ban sait noh. Mar ia dep khlieng ki tiar ki tar, ka khreh sa ka shet ka tiew, namar ba i Kmie jongka i la khamnoh tymmen bad ba baroh kim ia don ha Ing, ba ki ialeit la ki kam ki jam. Pynsumkjat sa ia u Rymmang, bad dem minot noh hala ki kam Ing. Wat la ka trei ka ktah kumtei ruh, ka jingmut jingpyrkhat jongka ka shad kynting laiphew jait, khamtam na ki jingia kynduh jongka bad ka Piam hangtei ha Sor Shillong. Ka la puson hala marwei kumno ban kren bad phawer ha Ing ia ka jingwan jongka ban wad jingtrei noh sha Shillong, hynrei ka la shu kun ha la mynsiem shuwa, bad rai ba yn iakren shuwa bad i kmie jongka hadien katto katne sngi. Kumta ka leit bylla kit-khyndew hi kumba ju leit, tang ba ka buh jingmut hi dngong ba la kumno-kumno ruh ka dei ban wad ia ka jingim kaba khamsuk. Khamtam eh ba u khun ruh u la nangsan, ba kan ioh pynleit skul ia u sha Sor. Ka la pyrkhat halade ba lada pynslem ia kane ka kam ruh kam long Kumta hadien kumba shitaiew ei-ei ha ka por janmiet shuwa ban wan poi u Kpa jongka na Lyngkha, ka la ong ha la ka Kmie, ba ka jingshitom jongka ha kaba shu bylla kumtei, ka long kaba kam sngew lah shuh ban shah bad ba ka pyrkhat ban leit noh sha Shillong, hadien ka jingioh jingmut jongka haba ka wan mynshem taiew. Mar ia iohsngew ba ka Syrtap ka ong kumtei, i Kmie jongka kum ka kyntheibriew, i la kem ktien hangta hi, bad ong, "Pha shu pyrkhat ban leit shata kumno, phan trei aiu? Phan shong phan sah hangno bad pha ithuh iano shata?". Nalor kata, phan leh kumno ia u Khunlung? Mano ban peit ban i ia u?" "Mei nga la pyrkhat shaphang kita baroh, haba nga wan sha Sor ha katai ka taiew, nga la iakynduh paralok kaba nga ia ithuh bha bad ka briew

kaba bha. Shaphang ka shong ka sah jong nga ruh, ka la ong ba ngin ia shong lang bad ka. Ngan leit pyrshang ban sdang da kaba die `waidong, sikret bad biri, shato shaphang rud surok Motphran bad peitthuh kumno kan iaid ka kam. Lada phi sngewdei, ngan leit shuwa tang manga marwei, shipor peit shitom maphi ia u Rymmang, bad nga tang shu sngewthuh ba ka lalong ban ialam noh ia u, ngan sa wan shaw ia u ban pynleit skul shatei sha Sor. Wat khuslai seh Mei, mynta nga la don khun bad nga lah sngewthuh kumno ban wad ia la ka jong ka jingim, kam long ba ngan shu sdien sah haphi baroh shi jingim, maphi ruh phin nym lah ban peit bad sumar sah ianga. Wat sahnud shuh, nga la rangbah mynta bad nga la rai halade ba nga dei ban leit", la ong ka Syrtap. Ka Kmie ka Syrtap haba ka la iohsngew ia ki ktien jong ka khun, haba ka kren kumtei, kam sngew nang ong shuh kumno-kumno ruh, hynrei ka la shu ong, "Haba kumta te pha, to ngin da ia kren bha shaphang kata yn da don lang u Kpa, hato ma u un sngew kumno?".

Ha kata hi ka miet, hadien ba la wanphai u Kpa (Saria) jongka na Lyngkha bad ladep iabam iadih ha Ing baroh, bad ba ki para ba khamrit jong ka Syrtap lem ruh u Rymmang ki la iohthiah. Ka Kmie jong ka Syrtap, kum ka kyntheibriew ka bym lah ban kun ne ban ap por ia kiei-kiei baroh. Ha ka por ba ki dang ia shongkai baroh 3 (lai) ngut bad ba ka Syrtap ka dang suh pynpur ia la ka sopti jynsur ba la lait ka hem, ka Kmie ka Syrtap kyndit ka la ong, "Manga te ngam sngewthuh shuh, sngaplem maphi ko Kpa! Ka Syrtap hynne janmiet ka ong ba kan leit shong shatei sha Sor Shillong ban leit pyrshang die `waidong noh shata. Ka ong ba kam sngew lahshah shuh ban shu bylla bad ia trei lum bad ngi shane. Manga te

nga la king-baiong ka khlieh hi ngain. Hato maphi phi ong kumno shaphang kata?". U Saria u ba dang shong dihduma harud dpei, um i leh kyndit ei-ei, bad sngap shiphang kum u Rangbahbriew. *"Maphi te uba la kuman, phi iohsngew em, nga ong aiu ?"*, la dumok ka Kmie ka Syrtap. Hadien katto katne, haba u la dep theh ia u saliduma bad buh ia ka smuk harud dpei, u la ong, "Ia kata te ngan ong kumno manga, haba nga dang shu iohsngew kumne hi, kata ka jait kam kaba dei ban da pyrkhat. Hooid ka Syrtap ka la san bad don la u khun bad ba u kpa u khunlung ruh um doh shuh. Kine kiei-kiei kiba hap ban da pyrkhat bha, maka ka dei ban pynheh pynsan iala u khun katkum ka jingiaid jong kane ka por, ba un shu heh shu san kum mangi mynnor kam long, bad ka Pyrthei ruh kam shah shuh. *Ki khynnah mynta ki sian bad ki shalak haduh katta-katta, ym kum mangi mynwei, kiba iohi ba ka sngi ka mih na Lumsohpetbneng bad ba ka sep pat ha Lumdiengiei. Namarkata to ngin sa iakren ia kata, ka por ka dang don. Khie-khie! ia leit thiah noh".*

U Saria kum u Rangbahbriew, u khia ka jingmut jingpyrkhat, namar u sngewthuh shaikdar ba u la nang duh ha ka bormet-borphad na ka jingnoh tymmen jongu. U sngewthuh ruh ia ka jingiaid jong ka por bad ki jingkylla ba har rukom jong kane ka Juk. U iohi ba kiei-kiei ki la kylla lut khait haba ia nujor bad ki por jinglong khynnah bad samla jongu mynnor. U pynshongnia ia kiei kiba u iohsngew bad u pyrshang ban pynshongdor ia ki jingkwah jong ka khun jongu, ka Syrtap. U sngewthuh ba wat maka hi ruh, ka la ioh ia kum katei ka jingmut kaba pyni ba ka kwah ban iaid shaphrang ban wad ia ka jingim kaba ka sngewthuh ba ka long kaba khambha. Nalorkata, ba ma u bad ka Ing hi baroh kawei kim don shuh ka jaka kaba

thikna, namar u la hap ban mih bad iehnoh ia la ka Shnong ha kaba u la im baroh shikatta. Wat lada u la thied khyndiat ka jaka shatai shaphang Umroi, hynrei u pyrkhat khia ba kumno un im bad pynim ia la ka Ing ka sem ryngkat ki khun ki kti sha kata ka jaka kaba thymmai. Hadien ka jingpynshongdor ia kitei kiei-kiei baroh u la rai ba u dei ban mynjur ia kaei kaba ka Syrtap ka kwah. Kawei ruh, u sngewthuh shaikdar kum u rangbahbriew ba um lah hi ban im sah ha kane ka Pyrthei. Kumta, ha kawei ka sngi,haba u ia don hi tang bad la ka jong ka Menkmie u la ong kumne, "Hadien ba nga la pyrkhat bha ia kiei-kiei baroh, manga hi ialade nga sngewdei ba ka Syrtap kumba ka la don la u khun ia kaba ka dei hi ban peit ban i bad ban pynheh pynsan, ka dei hi ban wad iala ka lad ka lynti kumno ba kan im. Mangi baroh arngut, ngim lah ban im sah ha kane ka Pyrthei, ban ioh ban peit ban i iaka shi jingim. Ka dei ban pyrshang ban ieng ha la ki jong ki Kjat". Mar ia iohsngew ia kitei ki kyntien nala u jong u Menkpa, ang lyngngoh bad leh kyndit dheng ka Kmie ka Syrtap bad ong artad, *"Wow! Me la hun sat". Bad ha ka jingkhluit kynsan ka Khlieh Kynthei haba ka iohsngew ia kitei ki kyntien jong u menkpa, ka kynme artad plak bad ka ong, "Mame te men leit sngew aiu, namar ba Mame uba khlem da kha da pun, manga seh kaba da kit 9 (khyndai) bnai lynter bad ba nga da pait, ngam lah ban shu kren lyngkut kum ba kren mame. Katba dang sah ka khmat jongnga, ngan nym shah iaka ba kan shu iaid katba ka kwah maka".* Haba la shaindong ka Menkmie kumtei, u Saria u la shu sngap noh, namar ba um sngewdei ban shu ia bunktien kai bad ka Kynthei. Halade, u sngewthuh shai bha ba ka Syrtap, kum ka samla jong kane ka juk, kan nym sngap ne kohnguh ia kino kino ki jingkhanglad ba kan wad ia la ka jong ka jingim kaba maka hi ka sngewdei.

Kumta ki sngi ki la nangiaid, bad ha kawei ka miet, ha ka por ba ka dang pynsuh ia ki budam ba la dkut na ka soptipoh jong u Rymmang, ka la ong ba lashai ka sngi ka mut ban leit sha Shillong. Mar ia iohsngew ia kata, ka Kmie jongka ka la ong kynsan, *"Phan leit wad iano shata?"*. Hadien katto katne por, ka Syrtap ka la jubab bad ong ba kan leit ia kynduh biang ia ka Piam ban dup pynthikna ia kata ka jingleit shong noh jongka sha Shillong, namar kam sngew lah kyrda shuh iaka jingban u star ia ka shynrong-khlieh jongka. Mar ia iohsngew ia kitei ki kyntien jong ka Syrtap, kem ding biang lain ka Kmie jongka, bad ka da peitseh shlip ia la ka khun bad ong, "Phan leit wad ia u Kpa jongno shata sha Sor Shillong?. Pha mut ba phan shu iaid mapha kat shaba pha mon hi?. Pha dang don em la ka Kmie la u Kpa?" Ka da suh artad ki khmat sha u Saria bad ong, *"Mame pat me shu sngap man-man, mem iohsngew ka ong aiu katai ne me khlem dei khun?"*. U Sarai kum u rangbahbriew, u sngewthuh, kumba la ong mynshuwa, namarkata u shu sngap la ka sngap. Bad hadien ba la bunktien thah eh ka `Menkmie, u la shu ong, *"Yn leit ong shuh kumno ia ka rukom pyrkhat ki khynnah mynta"*. Ha kane ka bynta, ka Syrtap ka tamlah ia la ka jong ka kmie, da ka jingsngewthuh ba ka kmie jongka ka dang don ha kito ki juk hyndai ha ka rukom pyrkhat pyrdain. Kumta ha ka step kaba bud, ka khreh ban leit la ka leit sha Shillong ban leit ia kynduh ia ka Piam, bad ka da ong ia la ka kmie ba lada kam dep kam, kan sahmiet noh shimiet. Ka doh ka dait ia u Rymmang bad bthah ia u ba un leh tipsngi, ban nym iam bad ban thiah bad i Meirad lada jia ba kam lah ban wanphai. Mar ia poi tiap ha Shillong, ka la wad mar-mar ia ka Piam da kaba kylli pyrthew ha kita kiba ia die `waidong ha Motphran. Ka ap tang shiphang bad

hangtei ha Motphran bad yn sa ia peit lad peit lynti pat suki suki, ne pha ong kumno heit ei".

Kumta ka Syrtap ka la sah noh shimiet ryngkat bad ka Piam ha kata ka miet. Bad hadien ka jingiapynbeit ia ki kam baroh bad sngewthuh ba ka jingtrei kan biang bad ba, ha ka Sunday ym da donkam ban shong dukan namar ba duna eh ki nongleit nongwan bad ba ym da myntoi than ban die jingdie, ka Syrtap ka la sngew iahap jingmut da kaba pyrkhat ba manla ka Sunday kan iohlad ban leit sha Nongsder ban ioh peit kmie peit kpa bad ia u Rymmang. Hadien ka jingiapynbeit ia ki kam baroh, ka Syrtap ka la ai Rs. 300.00 (laispah tyngka) ha ka kti ka Piam ba kan nang phah shna lem ia i kynja miej ba long synduk ban ioh pynieng harud surok ban buh jingdie, bad ban nang pynthied lem ruh ia ki tiar jingbuh jingsat katba donkam na ka bynta kata ka kam ryngkat ka jingiarap jong ka Kerimai. Ha ka step kaba bud ka Syrtap ka la leitphai noh sha Nongsder, ban pynsngewthuh ha ing, ba kan leit sdang noh iaka kam hadien 2 (ar) sngi. Ynda la poi ha shnong ka la pynsngewthuh ia la ka kmie bad u kpa ba hadien 2 (ar) sngi kan saleit noh ban pyrshang ia kata ka kam thymmai jongka sha Shillong. Kumta ka khreh ka khrum ban lum la ki jainphong bad katto katne ki jingdonkam jongka bad thep iaki ha kawei ka pla-kieng kaba heh, bad pyndep ia ki kam baroh hapoh kitei ki 2 (ar) sngi. Ha ka sngi kaba kan mih, ka la hap ban mih khamsngi na ing, namar kam sngew nang ban mih kat haduh ban da leit shong noh sha kawei pat ka Shnong marwei. Hadien ka jingiapynbeit ba kin nang peit ki kmie ki kpa katto katne por ia u Rymmang kat haduh kan da iohlad bad ibit ban wan shim ia u. U Kpa jongka u Saria, u la sneng bad kyntu iaka ba haba ka leit ban shong sha

ka shnong kaba thymmai, ka dei ban da iaid tipbriew bad bishar bniah ia kiei kiei baroh, hynrei ym ban shah ialam bakla ha ki jingthame ba bunjait ba ka jingim ha Sor ka don ban ai. Ha ka por ba kan mih na ing bad kren ia la u Kpa bad ka Kmie ryngkat ruh ia la u khun u Rymmang, ka jaw ki ummat bad u pdot jongka u long kumba la set da-ei re da-ei bad ba kam nang shuh ban kren. Ha ka khyllipmat ba ka mih ka niad khlaid-khlaid ia la ki ummat da ka jainkyrshah ryngkat ka jingtuid-eitmut, bad iaid bak khlem da kyrtiangdien shuh artad kat haduh ynda poi sha surok ban ap kali. Ynda poi ha Shillong ha ka por kumba 3 (lai) baje janmiet, ryngkat ka pla-khung ba ka kieng hala ka met ka shu ieng ha Motphran shiphang, namar kam pat da ithuh lynti thikna ban leit hi sha ing jong ka Piam, kumta ka leit shongkai noh syndah bad ka Lape ka'ba die 'waidong hangta ha Motphran ban ap ia ka Piam kat haduh kan da wanphai maka na jingtrei. Hadien ka jingwan jong ka Piam, tang ia iohi baroh arngut ki la ia rkhie kmen, bad ka Piam ka la kylli ba hato ka Syrtap ka la ap slem iaka hangta, bad mar kumta hi ka Piam ka la kylli ia ka Syrtap lada ka don tiar don tar ne em, ka Syrtap ruh ka la iathuh ba ka la wanrah tang ki jingphong suda hynrei kam shym wanrah nep wanrah tung.

Ka Piam ka la ong ba ym lei-lei, mynta ba dang shit kumne kam da donkam than eh, ynda la dei por khriat yn sa ia peit. Ka Piam ka la shim iaka pla-khung jong ka Syrtap bad ong ia ka Lape ba kan nang buh haka shipor ba kin ia leit thied jyntah sha Iewduh. Kumta baroh arngut ki la ia leit sha basa-jhur, bad katba ki nang ia iaid kumtei, ka Piam ka ia kren ia khana bad bun ki briew kiba ka ia ithuh ithaw kynthei bad shynrang ruh kumjuh, ryngkat ka jingpynithuh ia ka Syrtap kum kawei na ki paralok

jongka. Hadien ba la dep thied dep pet, baroh arngut ki la wanphai ban ia leit noh sha ing. Ha ka sngi kaba bud ki la iakhie dang step, bad ka Piam ka la iathuh iaka Syrtap ba ka la dep phah shna ia ka miej die jingdie jongka Rs 75.00 (Hynniewphew san tyngka) bad la buh ha dukan uwei u Dkhar hajan Motphran, bad ai noh iaki pisa kiba tam bad da ong ruh iaka, ba ka donkam sa tang khyndiat eh ka pisa ba kan sdang iaka kam. Namar baroh kiba ia die 'waidong, sikret, biri bad jingpruid, bun kiba shu ia shim kumto na ki Mahajon bad sa siew pat ha ka sngi kaba bud. Bad ba ka Syrtap pat, kaba dang shu sdang kan hap ban shu thied nukot shuwa katto katne por bad tang khyndiat hi ruh ki mar kum ka jingsdang, bad suki suki haba ka la ioh ia ka jingshaniah jong ki Nongaimar kan sa lah ban shu shim kumto, haba ka kam kala iaid. Ki la iashet ia tiew, bam dih bad mih na ing dang khamstep ban leit iarap ia ka Syrtap ba kan sdang ia ka kam. Haba la poi ha Motphran, ka Piam ka la kyrpad iaka Lape ba kan shah ia ka Syrtap ban buh miej marjan bad ka, bad ba kan iaraplem ban pynbatai ia kane ia katai katba ka Syrtap ka donkam, khamtam lada wan thied jingthied ki briew kiba kam da ia sngewthuh ktien. Ka Lape ruh da ka jingkmen ka la shah bad iarap katba lah ia ka Syrtap. Ka Syrtap hadien shitaiew ka la leitphai sha shnong ban leit peit ia la u Khun bad ia ki kmie ki kpa bad iathuh ruh haki ia ka jingiaid jong ka kam, bad ka da ong ba kam pat sngewthuh sngewthaw hynrei ka i don jingkyrmen ba ka kam hi kan iaid katba kan ioh jingim. Haba ka shem ba baroh shi ing ki ia biang, ka la wanphai noh sha Sor ha kata ka janmiet. Hadien katto katne por jong ka jingshong jongka ha sor Shillong, kam da poi ing shuh manla ka taiew, namar ki jingbang jong ka Sor ki la sdang treikam iaka, khamtam haba ka la sdang ia ithuh briew

khambun kynthei bad shynrang. Bun bunsien ha ki sngi Sunday ka la poi leit Cinema bad ki paralok kiba iawer iapah iaka manla ka teng kum sha Biju bad Singhania bad teng teng sha Kelvin. Bad ka la sdang ban brai ruh ia ki jingiaidkai Sunday bad ki paralok shane shatai kylleng ki jaka iaidkai jongka Sor, khamtam kum ka briew kaba dang wan na Nongkyndong bad poi ia dihsha bad bam jingbam sha ki Restaurants ba pher ba pher, namar ka jingioh jingkot ruh kala nang khamkhlup. Kumta suki-suki hadien kumba shisnem tam, ka Sor ka la ring lut ia ka jingmut jingpyrkhat jongka bad sdang ban klet noh syndon ia la ka jinglong Nongkyndong jongka. Ka leit poi Shnong ban leit peit khun ryngkat ruh ia kiba ha ing ha sem lem bad ki Kmie ki Kpa shisien shibnai bad don ruh ba kam poi shuh wat shisien shibnai ruh, namar ka la sdang bunkam ha kaba ia leit ia wan shane shatai bad ki paralok jongka. Hadien kumba shisnem tam, haba ka kam ka la sdang ban iaid bha bad ka jingioh jingkot kala khamkhraw, ka la pyrkhat ban leitshaw noh ia u Rymmang ban wan ialam lang noh ia u sha Sor, namar ma u ruh u la biang ka rta ban pynrung skul. Halade, ka la pyrkhat ba kam long shuh kaba lah ba kan dang iashong iasah lang bad ka Piam ryngkat ka Kerimai lada kan wan ialam noh iala u khun. Kumta ka la wad ing ban shong noh hi tang maka baroh shikhun, bad da ka jingdonbok ka la ioh ban wai ing noh ha Mission, tang i kamra-thiah bad jaka shet hapoh khrum ki Trai-ing tang ha ka dor Rs.28.00 (arphewphra tyngka) shibnai. Mar ia ioh ia katei ka ing ka la bat noh iaka, wat lada ialade ka dang ia sah ryngkat hi bad ki jong ka Piam. Ka la leitphai sha Shnong ban wan ialam noh ia u Rymmang, hadien ba ka la ioh ia kren skul ia u ha St. Dominic. Ha katei ka sien wan jongka sha shnong, ka dur ka dar bad ka riam

ka beit jongka ka la pher bak-lbak na kito ki por kiba mynshuwa, bad kumjuh ruh ki rukom leh rukom kam jongka. Ka kmie jongka haba ka peit iaka, halade hi ka sngewphuhmat ban iohi ba ka khun ka la nang khambit khambiang, hynrei u Kpa jongka pat u ithuh shaikdar ba ka jinglong jongka ka la kylla bran-ran-ran na kaba ka ju long, bad hala mynsiem u ishyrkhei ba imat ka khun jongu ka la ioh jingmut bun rukom kiei-kiei. Wat haba ka wan ha katei ka sien, ka da wan ryngkat bad ki jingthied jingpet kum ki jainphong ban ai ia baroh kiba ha ing mar-mar shiphong. Hynrei u tymmen u iohi bad kubur ba ka jingioh jingkot jongka kala nangkhraw, hynrei ia ki jingleh jingkam jongka pat u la ipher bal-lbak. Kumta ka la ia kren ba kan ialam noh ia u Rymmang sha Shillong, bad ba ka la dep ioh pynrung skul ia u khnang ba un nang un stad lawei. Kumta ka la sah tang shisngi shimiet ha ing ban khreh ban khrum. Shuwa ba kan mih na ing ha ka sngi kaba bud, ka la bthah ia u Rymmang, hadien ba la dep khreh ba un doh un dait ia u Kparad, ka Kmierad bad kiba ha ing baroh bad phah ia u ban ong, ba ynda lait shuti un sa wan ban peit iaki manla ka teng. Kumta ka mih bran na ing, kada ialam ia u Rymmang bad rah ha baroh arliang ki kti jongka ia ki jain ki nep bad ki tiar ki tar jong u Rymmang katba don synei, bad kiew ha ka Bus thiaw ban leit noh sha Shillong. Ha ka sngi kaba bud kam shym leit shong die kwai ha Motphran, hynrei ka leit ban thied khiew thied pliang bad baroh ki jingbuh jingsat ba kan donkam ialade shikhun ha kata ka ing kaba ka dang shu wai, ka da btin ryngkat-ryngkat ia u Rymmang, namar yn don ba peit ba i ia u, lada kan iehnoh ha ing. Hadien ba la dep thied katto katne na ki jingdonkam jongka, ka la leit ban buh iaki ha kata ka ing ba ka dang shu wai ha Mission Compound. Ka da pyni ruh iala u khun ba hadien

katto katne sngi tang shu la biang ki jingbuh jingsat kin sa ia wan ban shong noh baroh shikhun ha kata ka ing. Tang hadien kumba 3 (lai) sngi naduh ka sngi ba ka wanphai na shnong, ka la leit sah noh ha kata ka ing ha Mission Compound bad iakhlad noh bad ka Piam. Ka Piam ruh ka la iarap iaka ha kaba iarah lem ki tiar ki tar katba don synei bad ban iarap ruh ha ka jingpynbit pynbiang ia kata ka ing thymmai jong ka Syrtap. Ha ka sngi kaba bud ka la leit ialam ia u Rymmang sha skul bad wad jingmut na skul ia ki jingdonkam jongu Rymmang baroh na ka bynta ka jingpule jongu. Ha kata ka juh hi ka sngi ka la leit thied ia ki kot bad kiwei kiwei ki jingdonkam jong u Rymmang ha skul bad naduh kum lashai ka sngi, dalade hi ka la leit ialam ia u sha skul, shuwa ka por long skul. Bad manla ka sngi ka la hap ban leh kumta, ban leit on bad leit shaw ia u na Skul bad ialam pat ia u sha Motphran ban shong lang bad ka hangta ha jaka die 'waidong kat haduh kan da khang dukan manla ka sngi ban leitphai pat sha ing. Kane ka jingleh jongka ia la u khun ka la neh haduh kumba shibnai tam, bad hadien kata haba u la ia ithuh paralok ban leit ban wan hi bad ki paralok, ka da bthah ia u ba u dei ban wan beit sha Motphran tang mar shu wai skul, hynrei ba um bit ban shang makia ne iaid shane shatai, namar ba u dang rit bad ba um pat ithuh bha ruh iaki lynti syngkien. Kumta u Rymmang manla ka sngi, hadien ba la wai skul u shong kynthop ha syndah ka kmie jongu, bad haba u la sdang ban ithuh lynti syngkien, da ka jingpeitthuh jongu manla ka sngi hangto ha Motphran, u shang kai sharum shaneng manla ka sngi hadien ka jingaibam ai dih ka kmie ia u. Katba nang iaid ki por u la nangiohi bun kiei-kiei hangto, namar ka dei ka Kad bah ha kaba bun kiba iaid kiba ieng khlemthait baroh baroh shisngi bad ki jaid pa ki jaid briew

hala ki jong ki rukom leh rukom kam bad rukom riam rukom beit. Katba nang iaid ki por, ma u ruh u la nang ioh jingmut bun rukom da ka jingiohi jongu manla ka sngi ia kiei kiei kiba ka Motphran ka don ban ai ha u kum u khynnah. Kumta ki sngi ki por jong ka Syrtap bad u Rymmang ki iaid, bad hadien kumba 2 (ar) snem nadien kata, ka Syrtap ka la idei ia u ba un shong noh ha ing hadien ba la wai skul. Un wan ban shim shabi naka na Motphran bad un leit noh sha ing ban khreh kot bad iarap ban nang pyndap um ha ing bad ban sar bad pynkhuid ka ing ka sem. Hynrei jait ba u la mlien ban iohi bad iaid Motphran ha baroh kitei ki sngi, por-por janmiet, une la wanmih sha Motphran jan manla ka por, ban pan pisa na la ka Kmie ban thied iaki jingdonkam ha skul bad kiwei-kiwei de ki jingkwah khynnah jongu. Kumta ki iaid ki sngi u Rymmang kat haduh un da khamsan bad ai jingmut ia ka Kmie jongu, ba un iarap noh de ma u iaka, da kaba iaid tyrwa biri-sikret shaphang Iewmawlong bad Karikhana de hadien ba u la wan skul bad dep kam ha ing, bad ba yn sa ia leit ryngkat sha ing hadien ba la kynjah ki nongiaid nongieng. Ka Kmie jongu kum ka Kyntheibriew ka la pyrkhat ba kane lehse kan long ka lad ka ban ialam sha ka jingkhamioh khamkot, kumta ka la mynjur ba kan pynthied kriah noh iwei ibarit ba un ioh ban kieng ha shadem ban iaid tyrwa 'waidong, biri bad sikret kylleng kylleng ka Sor, khamtam eh namar u dei u khynnah shynrang, un kham ioh ka lad ban poi sha bun ki Lat ha kaba ki nongleit nongwan ki khambun bad ba ka jingioh ruh kan khamheh. Kumta katba u la nang khamsan, u la nang kham iaid jingai ha ka jingiaid tyrwa jingdie jongu shaduh Khyndai-lad, Pologround bad Police-Bazar. Ka jingleit skul ka iai bteng hi manla ka sngi, ba wat hadien ka jingtrei shitom jongu kumtei ruh, um

shym la fail ha ki 2 bad 3 snem hadien kata. Hynrei ka jingioh shang jongu kumtei, ha ka jingiakynduh bun rukom ki jaidbriew bad ba la sdang ruh ka jingbang ia ka pisa kaba la shu don lynter manla ka sngi ha la ka pla, ka jingmut jingpyrkhat jongu kam da leit shuh sha ka jingpule kot, hynrei ka la sdang ban phalang sa shane bad shatai. Kumta, ha ka por ba u la sdang ban khiesamla bad sngewnang de katto katne, bad nang ruh ban tynneng ia ka riam ka beit samla, u la nang lyndet ia ka jingpule bad pynleit jingmut ha kiwei pat ki kam kiba ka Sor ka don ban ai. *Khamtam ha katei ka por ba u la sdang samla, u la shim ba ka Kmie jongu ka Syrtap ka la long kaba ia ryngkat-dor (equal) bad u.* Ha kita ki snem u la fail ha Skul bad u la i leh salia ruh ban leit Skul Kumta, halai-halai u la nang khamiaidmiet bad la nang bteng ter-shi-ter ha ka jingiaidmiet iaidiong bad pep skul noh syndon. Iaid bud Taxi bad lapmiet lapshai shane shatai da kaba pynbieit ia ka Kmie ha ki bun rukom kiei-kiei.

Ka Kmie jongu ruh ka Syrtap kumjuh katba nang iaid ki por, ki jingthaba jong ka Sor ki la nang iohbor ban khring iaka. Bad maka ruh ka la nang ikwah ia kiei-kiei kiba kham phyrnai jong ka jingim, bad ia ithuh bad bun ngut ki Kynthei bad Shynrang briew kiba hala ka jong ka jong ka jinglong bad jingsngewthuh. Ka la sdang ia ibha samla biang pat bad kiwei kiwei ki Shynrangbriew. Don napdeng jongki kiba khroh bad kren ieit haduh katta-katta kumno ban pynbieit iaka. Haba ka iathuh ia la ka jong ka jingkit khunrei bad jingshem lanot jongka, bun napdeng ki Samla Shynrang Jongka kiba pyni ia ka jingsngewlem bad jingsngewsynei iaka, bad da pyni ruh ba lehse kan sa lait kum na kita kiei-kiei, da kaba ka shaniah haki. Shisien ha kawei ka janmiet sngi Sunday,

haba la leit ialam dihsha da i bah Ledingson iaka ha Yunsen Restaurant, Police-Bazar bad ba ka suinbneng ka slap, ki la ia shong khamslem hangta. Hadien ka jingia kylli pyrthew ia bun kiei-kiei bad haba ka la iathuh ia la ki jong ki jingsohsat bad jingjynjar jongka, i bah Ledingson ia la ong, *"Kata ailad noh ianga ban jliah pynkhiah ia kita ki jingmong bad sohkhliang jongphi namar naduh ka sngi ba nga ia kynduh nyngkong iaphi, nga la sngewthuh hala ka dohnud ba i don i jaka ba thylli ia iba la tyngkai khnang tharai na bynta jongphi ha kyndong jongu klongsnam jongka shadem jong nga".* Haba ka iohsngew kumtei, Ah! ka bapli ka kyntheibriew haduh katno ka sngew hala marwei hala ka dohnud bad mynsiem, la kum ba hap ka Mana na Bneng.

Halor kitei kiei-kiei bad ki jingiakynduh khah-khah, ka la shaniah bad sngewjan haduh katta katta ia i bah Leding bad halor ka jingpadiah pynbieit jong u thylliej jongi ka la ngop ha kaba ia deikti deikjat bad i, bad hadien katto katne bnai nadien kata i la nang pynjlan ia ka jingiakynduh bad ka bad jahrngai noh syndon khlem lap dien lap rwet shuh ia i. Kumta ki iaid ki sngi jongka, na uwei u samla sa sha uwei pat, kat haduh ba ka bapli ka la armet biang. Hamar katei ka por ka kmie jongka ka la khlad na kane ka Pyrthei ha shnong Umroi, bad mar ia tip, ka la leit bran-bran ryngkat bad u Rymmang. Ka la iam paitdohnud, namar ka kynmaw bad sngewthuh shai ia ka dor jongka kmie jongka, ha ka jingiadei bad ka, kum ka khun. Ka la sah sha Umroi kumba shitaiew ban ia pynbeit ia ki kam-ing kam-sem, ryngkat ki para kiba la poi shongkha kylleng ka thie ka thain lem ruh bad u Kpa uba la i nohtymmen hi iar-lyar. U kpa jongka u ithuh ia ka jingsan ka ioh ka kot jongka bad ia ka jingkylla ka met

ka phad jongka, hynrei halade hi marwei u mutdur ia shibun kiei-kiei, bad u ithuh shaikdar ba shano ka Sor kala ialam iaka kum ka Samla Nongkyndong kaba dang duna ka jingsngewthuh. Hadien kata, ka la leitphai noh pat sha Sor, bad trei ia ka kam kumba ka ju trei bad ka met jongka ka la nangkhia nangkhia katba nang mih ki sngi. Hynrei ka iai kyrda hi ban leit die jingdie katba ka dang sngewlah, khamtam ba ka jingleit jingwan jongka kam shym da jngai, tang na Mission Compound haduh Motphran. *U Rymmang ruh ha la ka jingshongshit khynnah samla jongu, u la nang iaid ha la ka mon katba u sngewthuh hi, namar u sngew kumba u la iaryngkat rynieng bad kyrdan bad ka, kaba dei ka kyntheibriew.* Ki paralok samla shynrang, ba ju wan ju leit bad krenieit krenthoin iaka baroh ki la shu lngaid hi khlem lap dientrai shuh wat tang uwei ruh. Ka Piam kum ka paralok, ka iai leit iai wan bad iarap ruh iaka haba ka iohi ba ka Syrtap ka la jan ki sngi ban kha. Kum ka briew kaba im marwei bad ba dei ruh ka Nongkyndong, kam treh leit ban kha ha Hospital, hynrei ka shu phah sumar ha ki para Khasi ba ju ia mlien ban pynkha-khun. Hadien 3 (lai) sngi lynter jongka jingsuhkhun jongka bad ba maka ka la shitom palat, ka Piam kum ka paralok ba ieit jongka, ka la wan ialam ia uwei u tymmen ba ki ju khot ieit u Kpa ka Lem. U briew uba metbah, boh bad spong ryngkat u niuhmoh niuhmain uba heh, u dei u briew uba ju peit ju i, bad ba iabeh iarap ha ka pang ka jhia bad ka shitom ka lanot jongki parabriew. Hadien ba u la peit u la i ryngkat ka khan ka luh, bad ba ha ka jingsngewthuh jongu, ryngkat ruh ka jingngeit paidbah jongngi ki Khasi ha kito ki juk, u la kylli shaphang u Kpa jong uta u khunlung ba ka pun. Namar ka dei ban phla ba ka soh ka pun nano, khang ba kan khabha khamiat bad khasuk-khasain, bad ba lada len ia

u Kpa ka long kaba sangiap sangim bad ba kan nym lait ban kha. Haba u tymmen u la kylli kumtei, ka Syrtap ka la iathuh ia bunngut ki samla-rangbah kiba ka la ioh ban pun ia ita i khunlung, naduh u bah Le, bah Kro, bah Shon, bah Ken, bah Shem bad bah Di. Shaiong ngain u tymmen, khlem nang kren shuh shiphang bad u la shu lait la ka lait ban ong, *"Ong ianga de"*. Kumta haba la iathuh ia kitei kiba ia don bynta baroh ha ka kam kpa, u Tymmen u la duwai ha ka um shipela bad ai iaka ban dih khnang ba kan lait kha noh. Kumta hadien katto katne por, ka la suh tyngeh haduh katta katta bad ka la kha ia i khun kynthei. Sniewbok, namar ba la slem palat ka por kaba la bat da ki sngi lynter, maka kam lah kyrda shuh bad ka la iap, bad kumjuh ruh i khunlung namar ba baroh 2 (ar) ki la ia tlot shaba palat na ka jingslem ka por. Kumta haba la dep ka thang ka ring ia ka Syrtap baroh shikhun ha Shillong, u Kni rangbah jong u Rymmang uba kyrteng u Shor, u la ialam noh ia u Rymmang sha Umroi. U Shor u dei uba bud ryngkhi ha ka Syrtap kaba dei ka khun nyngkong jong u Saria. Pyllait noh ia ka ing wai jong ka Syrtap, lum ia ki tiar ki tar katba don synei bad leit rah noh lang iaki baroh sha Umroi bad pynshong pynsah noh ia u Rymmang bad ka Kmienah khatduh lem bad u Saria. Ka kam ka duk ka pahuh shathie shaphang Umroi ha kito ki por, namar la bun ki jingtrei jingktah kiba la wanrah thymmai da ka Sorkar bad ka surok bad lynti syngkien ruh ka la bha shibun bad kaleit ka wan ka la suk. U Rymmang ruh ba u la mlien ka bud Taxi ha Shillong ha baroh shikatta ki sngi, um sngewtynnad ban trei da kawei kawei ka kam, hynrei u la bud noh ia kawei ka Kali Station-Wagon No ASA-1511 kaba dei ka Dodge Weapon Carrier ba lilam ki shipai haba kut ka Thma, kaba iaid kamai na Umroi sha Iew Umsning bad Khwan (Damsite),

da kaba iarap lum pisa, kyntiew bad pynhiar jingkit ryngkat ryngkat u Driver. Ha kawei ka sien katba u dang pynhiar ia ki jhur bad kiwei kiwei ki mar nalor ka hood jong katei ka kali, ha Iew Umsning, u la iohi liak ia 3 (lai) ngut ki samla kynthei nong Shillong ia kiba u ithuhkhmat ha kaba ialeit iawan ha Sor Shillong, bad kiba la khamsan ban ia u. Mar ia iohi iaki ha surok hajan Iew Umsning, u siaw wiaw iaki, hynrei maki ki iaid la ka lynti lehse kim poi pyrkhat ba u siaw iaki. Katba u dang peit nangta na jrong hood jongka kali ban iohi shano ki leit ki wan kita ki samla ryngkat ka jingbret ia ki byrni jhur nalor hood jongka kali, bad lapmeit ka peit iaki, u la kum bret shibyrni rit u jhur halor uwei u rangbahbriew ba la khammetiaw uba iaid lynti nangta na syndah ka kali bad leit dei ngak ia uta u briew na ka met jongu bad u kyllon ru-mu-ru da pyllup ha madan. Donbok, ba uta u briew um shym da mynsaw jur namar ba u leit hap pyllup ha ka dewmet bad ba ka byrni jhur ruh kam da dei kaba heh bad kaba thep tang da ki jhur-tyrso, kumta ka khamsting bad u ta u lok u la shu pangmet. Kumta u la shah dumok ha kiba bun ki Nongiew Nonghat, bad hap ban hiar na jrong ka hood ka kali ban panmap na uta u rangbah. Hynrei jait ba u la iohmad ia ka jingim ha Shillong ha ki por khynnah jongu, u Rymmang um sngew iahap shuh bad ka lyer kaba don sha Umroi, bad u kynmaw dngong ia u Dai-rben ba shet neiiong, jongki Bei ba die jadoh ha Iewduh, bad kumjuh ruh iaki jingbam bang kiba ka Shillong Restaurant bad ka Palace ki la ju ai teng ia u. Kumta u la wan poi pat sha Shillong ha ka snem 1978, hadien ba la ioh Hill-State, ban trei Conductor Bus noh katto katne por. Katba u dang bud City Bus kumtei, ka la don ka sien ba don ka jing aksiden kali ha them Bijoy bad la sangeh lut baroh ki Buses kiba hiar na Iewduh ban leit Laitumkhrah bad

Happy Valley. Ki paidbah ba shong ha ka bus ba trei conductor ma u, ki la ia pisa wit-lwit bad khnium ba la shu slem da kaba shu shongkai hapoh ka bus. Haba u iohsngew ba la bun kiba la ia khnium kumtei u la ong, " *Baroh shikatta phi ia pyrta jam,No Hill State No rest, mynta ba la ioh Hill State te rest"*. Bun na kiba ia don hangta hapoh Bus ki la ia rkhie shaid.

U Saria, u Kpa ka Syrtap hadien ka jingkhlad noh jong ka Kmie ki khun bad ka khun nyngkong jongu ka Syrtap, bad ha ka jingban jong ka jinglong tymmen jongu, u la nang tlot-bor, bad khlem don shuh ka met kaba khlain. Kumta bun bunsien la leit ban shaw ia u Namsatep naduh Mawmih ban wan khan wan luh, ban swar ban pyrkhat bad ban loit ban law ia ki jingshitom kiba don ha ka met jongu. Ha katei ka jingshitom jongu Saria uba dei u paralok baieit jongu, u Namsatep u la shat bun ki pylleng bad khad ruh katto katne tylli ki Syiar, khnang ba un ioh jingkhiah noh u Saria. Hadien kata u Saria u la ioh jingkoit tang ba ka bormet jongu ka la nang hiar nang hiar, bad ba haba u la ioh jingkoit kumtei, u Namsatep u la ai jingmut ia u, ba u dei ban phah ksanrngiew noh ialade, khnang ba katei ka jingshitom jongu kan nym shu pynshitom eh manla ka teng. Kumta hadien kumba 2 (ar) taiew, haba u Saria u la bam u la dih bha, bad u la iaid u la ieng ha ka jingkoit, u Namsatep u la wanpoi sha Umroi hamar ka sngi Iew Umroi, bad ia pyrkhat noh syndon kumno ban pyndep noh iaka jingksanrngiew ia u Saria. Baroh arngut kitei ki rangbahbriew ki la ia buh ia, ba, hapoh shitaiew u Saria un pynbiang noh ia ki tiar ki tar ryngkat ki dah ki dong kiba donkam na ka bynta ban pyndep ia ka jingksanrngiew ia u. U da bthah ba u Saria u dei ban thied uwei u Syiar Ryngkuh uba saw syniang ka rong, bad u dei ruh ban long

u ba liehkjat, uba biang ka riam ka beit bad uba ieng bha u shyrtong, bad dei ruh u ba la kynih bha. Nalor nangta, un pynbiang u 'Lasier uba ieng bha ki sla shker ryngkat ki sla jongu ki bym dei ban don jingjrot ha kano kano ka dur ruh, ka Laliar kaba dei ka kliar jong ka slakait kaba bha khlem don dak pait lang ruh bad u sla jong u Diengsning shi tnat-rit ryngkat bad u Klong bad ka Sapoh bad katto katne ka 'iadrot. U Prah ryngkat lang jrup kitei ki tiar ki tar ki dah ki dong, la dei ban khreh bad pynbiang ha kata ka sngi bad ia ba kila ia buh. Kumta hadien ka jingia pynbeit ia ki kam ki jam baroh, u Namsatep u sa mih noh ban leitphai noh sha la Shnong sha Mawmih. Kumba la iakut bad buh ia ka sngi, u Namsatep u la wanpoi dang step ha Shnong Umroi ha Ing jong u Saria, bad u Saria ruh kumba la bthah u la pynkhreh jriang nadong shadong ki tiar ki tar ki dah ki dong kiba donkam na ka bynta ban pyndep ia ka jingksanrngiew ia u. Haba la dep ka iadih duma dukhew hapdeng jongki baroh arngut, la wanrah hakhmat u Namsatep ia ki tiar ki tar baroh ryngkat u Syiar uba da i shynrang hi shkar, uba biang nadong shadong kumba la bthah kyrpang na ka bynta katei ka kam. La shim ia u Prah, siang ka 'Lakait ha u Prah bad la buh riang naduh ka Sapoh, ka 'Laliar, u Klong, u 'Lasier ba dang mar shukheit ryngkat u sla Diengsning shi tnat-rit. Ka 'iadrot kumba shiteng bilor la buh hangta ha syndah khnang ban ioh ban khleh bad ka Sapoh ban kynruh lang hapoh u Klong. Haba la biang kumtei nadong shadong, u Namsatep u la shong hakhmat jong u Prah ba la buh ia kitei ki tiar baroh bad khot ia u Saria ban shong ryngkat hangta ha syndah jongu.

U shim shuwa ia u Syiar bad ong kumne, "Mane une u Rang kynih u Rang phawar, uba naduh dang sdang ka Sngi dang sdang u Bnai, u ba shong ba sah hapoh u

`langtylli hapoh u `Langsah, uba dei u Lyngngon u Lymboit. Kumba me la ia pan la ka hukum la ka bynta naduh nyngkong ka sngi, ba men long u Nongkit-ryndang u Nongbah-ryndang. Mangi ki Khunbynriew, ruh naduh ba sdang, ngi la ai la ka jutang hame, ba men riam ba men beit, ba men deng ba men kieng la ka Khor la ka Khriam, la ka wait la ka Stieh, ba men nang ka Kynih ba men nang ka Phawar ban pynshai ia ka Pyrthei da kaba kynih laisien laiwat, bad ba men nang ka iasaid men nang ka iathew na ka bynta u Khunbynriew hakhmat u Blei u Trainongbuh u Trainongthaw. Mynta nga khot nga pyrta ia ka nam ka kyrteng jong u Saria, uba da ka jingisnei jongme u Trainongbuh u Trainongthaw, u la ioh ban im katne phew tylli ki sngi ki snem, hapoh ka jingpeit ka jingi ka jingri ka jingsumar, ka jingbtin ka jingialam ryngkat ka jingbthah ka jingkyntu ka jongme ko Kynrad. Uba mynta ula ioh ia ka met kaba koit kaba khiah, kaba la lait na ka shit na ka syang, na ka lynga ka pisa, na ka ktha na ka triap, na ka duhthiah na ka duhdem. U ba dang don la ki sngi la ki ia ba un iaid hangne ha snieh Pyrthei, ba un trei ba un ktah, un khih un kdet ha ka iaid ha ka ieng, lada sharum ne shaneng, shatei shathie ban wad la ka bam ban wad la ka sa, ha ka ban iabeh-iarap ruh iaki parabriew ha ka imlang ka sahlang, ka ban long ka burom iame u Blei uba long u Nongbuh u Nongthaw ia ka longrynieng ka jongu. Da sngew da sngap ko Kynrad ia ka jingiapan jongnga u khunbynriew na khmat jongme u Nongbuh u Nongthaw. Nga da nguh ngon ha khmat jongme da kaba khmied shajrong bad dem shatbian ba men sngew ba men sngap ia ka kyrpad ka kynpon bad ka ud ka nam jongnga u khunbynriew, u ba long tang u Nongiabeh u Nongiarap ha ka lanot ha ka shipa kum u `Riewtymmen u `Riewsan, ia uba me la ri pynim katne

phew tylli ki sngi ki snem". Nangta u theh shiteng-klat ka `iadrot bad khalah jriap ialade, niad ka tmoh ka tmain, khnang ban proh ka pyrkhat ka pyrdain bad ban roi ka nia ka jutang. U shim ia u Syiar, ot ia u tbak, pynjaw ia ka snam halor kitei ki dah ki dong kiba long ki Sakhi ki Satar. Khot ia ka kyrteng u Saria, bad ong ba naduh mynta kane ka sngi kane ka ia, une u `Iar-bah ryndang kit-ryndang, u Rang-kynih u Rang phawar uba la iapan la ka hukum ba un kyrsan un kyrbah ia ka rngiew ia ka rwiang jong u Saria, ba naduh kane ka sngi u Saria hi un phuh un phieng, un saw ka khmut un saw ka khmat, un ieng rangbah un ieng rangsan, un bha ka dur un bha ka dar. Nga pynsngew nga pynsngap hakhmat jongphi u Blei Nongbuh u Blei Nongthaw ba u Saria un ieng la ka rngiew, ioh don ka tyllep ka tyndep na kadiang na kamon. Un kit un bah une u `iar bah-ryndang kit-ryndang, un da un ker bad un kyndat shilliang ma u, na u ba shun u ba pen, u ba mang u ba thew, lada uba narum naneng, nangtei nangthie kynthei ne shynrang."

U sei ia u Khu jong u Syiar, bad buh halor kitei ki dah ki dong bad ong, "Une uba long ka Song ka Muna ban khraw ka kamai ban khraw ka kajih ba un nang ka lum ka lang ka kynshew ka kyndiap ban roi ka spah ka phew, ban dap ban biang bad ban pahuh ban pahai bad ban biang u khawmiet u khawstep ryngkat ka bam ka dih kyrhai". U dkhat sa ia u Shyrtong bad buh halor kitei ki dah ki dong ha u prah bad ong, "Kane ka dei ka Pansngiat kaba pynphuh kaba pynphieng ia ka Main ka Moh, un ieng na ka bynta ban eh la ka rngiew ban eh la ka bshi, haba u iaid u ieng u leit u wan, hakhmat ki lok ki jor, ki kha ki man, hapdeng kiba bun kiba lang, ba un khraw ka pyrkhat ba un khraw ka pyrdain". Nangta u phut sa katto

katne ki Sner ryndang, bad buh iaki kumjuh halor u Prah, bad ong, "Kine ki dei ki jingdeng ki jingkieng, ki Kpieng ki Ksah ba un deng ba un kup u Rangbahbriew, ba un i phuh ka khmut ka khmat, ba un biang ka riam un biang ka beit haba u iaid u ieng u leit u wan hakhmat ki lok ki jor bad kiba bun kiba lang". U phut ia ki Sner Thapniang katto katne tylli bad buh iaki kumjuh shriak halor u prah, bad ong, "Kine ki dei ki tiar iapom, ki tiar iamait, kiba long ka Wait ka Stieh, ki ban da ki ban ker, ba un nang ka da ka ker, ka ia pom ka iamait ban iada ia la ka met ryngkat ka Ing ka Sem, ki Khun ki Kti, haba wan ka banbein ka thombein, narum naneng, nangtei nangthie na u kadiang u kamon". Khatduh khatwai, u phut sa ia katto katne ki sner na u Tdong, bad ong, "Kine ki long ki bynta kiba pynphuh pynphieng ia ka riam ia ka beit kiba pynbhabriew ia ka met ia ka phad, ryngkat ki sner Syngkai, ki Sai-muka ki Sai-nara ki ban pynbiang ia ka riam ia ka beit kiba long ka jingphong ka jingkup ki ban pynshongkun ia ka main ka moh jongu Saria kum u Rangbah u Rangsan".

Ha kaba kut, u ong, "Ko Blei Traikynrad, Nongbuh Nongthaw, manga u `Riew-tymmen u `Riewsan, haba nga pyndep ia kane ka kam, ha ka duwai ka phirat na ka bynta ka met bad ka longrynieng jong u Saria, uba la da wan hok sha kane ka Pyrthei da ka hukum jongme hi Traikynrad. Ngam shym leh madan madiah, kat ia kane ka kambah ka kamsan ha ka ban kyrsan ban kyrbah ia ka rngiew ia ka rwiang jong u Saria, hynrei nga da siang, nga da pyndem nga da pynthiah, hakhmat kine ki sakhi ki satar. Kine hi ki sakhi ki satar, u da shim uwei hadien uwei, naduh u Sning, u `Lasier, ka `Laliar bad shim ruh ia kitei ki sner baroh kiba u la phut na u Syiar, bad sieh

iaki shriak ha u Khu. Ba kine ki sakhi ki satar baroh kin sakhi ba ioh don ka thok ka lamler, ka leh madan ka leh madiah, kin pynshisha hakhmat jongme u Trainongbuh u Trainongthaw, ba naduh mynta ka sngi mynta ka ia, u Saria un eh la ka rngiew un eh la ka bshi. Kyndat shiliang maphi u Blei trai kynrad ba un lait na ka pang ka jhia bad na kiba shun kiba pen kiba mang kiba thew ia ka Longrynieng ka jongu. Kumba kam don kano kano ka lait ka bakla, ha kane ka jingiapan ka jongnga u khunbynriew, na ka bynta jong u Saria, kumta u nguh ngon bad pynthiah pyndem ia kitei ki dah ki dong baroh phar bad theh lut ka um Sapoh na u Klong halor jongki, ba katto la khuid la suba bad ka kam ka la dep, nangta sa lum sa lang bad leit theh iaki baroh shabar. Phah shim ia u Syiar ban shu phon syrwa ia u tang ha ka um bad ka mluh.

U Kynrong pat uba dei u Khun Rangbah jongi Padanmon uba bud ryngkhi ha ka Paki, hadien ba u la pyndep ia ka jingpule Automobile Engineering na Madras, bad kum u briew uba skhem ka jingmut jingpyrkhat hadien jong ka jingiaid jongu shabar ki pud ka ri Khasi bad Jaintia bad da ka jingiohi ia bun kiei-kiei kiba ai jingmut ia u. Kum u Samla briew u la khamiar ka jingmut jingpyrkhat, bad um thrang eh ban shu trei kam shakri Sorkar, wat lada na ing hi bunsien ki la ia kdew ia pyni ba u dei ban wad kam noh. Hynrei hadien katto katne por, haba u la peitthuh ia ka jingiaid jong ka por, u la sngewdei ban wad lad ban trei la ka kam lajong, da kaba pyrshang ban shu supply tiar Machineries sha ki office Sorkar. Katei ka kam ka ialam ia u ban poi kylleng ka ri India ban wad ia ki Factories bad Agencies ban ioh ia ki tiar ki tar bad Machines kiba u ioh order ban supply.

Hadien katto katne por, haba u la sdang ban ioh pisa da katei ka kam, bad ba u la ioh kynshew katto katne, u la pyrkhat ba un ym lah ban trei sah da katei ka kam kaba dawa ia u ban shu iaid lynter. Ha ka jingtrei jongu ia katei ka jait kam, u la ia ithuh ithaw bad shibun ki lok ki jor, kiba ai mynsiem ia u ba un nangiaid shaphrang. Ha ka jingiakren shane shatai bad ki paralok, u la sngewdei ba jait ba u dei u briew uba la pynkyrpang (specialized) ia ka kam Automobiles ba un pyrshang noh ban wad lad ban seng la ka jong ka Karkhana (Motor Garrage) ryngkat ki tiar-trei tiar-ktah kiba biang (Necessary tools and Machineries). Namar ka don ka lad ban ioh Loan na ki Banks bad Financial Institutions ha ka sut kaba u sngew ba u lah da kaba suk ba un pynmih. Kumta ha kawei ka sngi haba ia shongkai mynmiet baroh shi ing ryngkat u Kpa jongu u Nosen bad i Kmie jongu i Padanmon, u la pyrshang ban phawer bad swar jingmut na ki ba u kwah ban sdang noh la ka kam lajong. Khnang ban iohlad ban sdang ia katei ka kam kaba u thmu, u donkam shibun ka pisa bad ba u dei ban da shim da ka ram (Loan). U la iathuh ba khnang ban ioh ia katei ka ram (Loan) katkum ki lynti jong ka ain, dei ban da don kano-kano ka jingdon jingem ia kaba dei ban da buh bynda kum ka Ing lane ka Khyndew ka Shyiap ha kita ki Nongairam (Bank and Financial Institutions) ka ban long kum ka kynja baibat (security). U da kyrpad ia la ka Kmie ba kan pyrkhat sngewlem ia u, da kaba pynkylla kyrteng (Transfer) noh shi lyngkhot ka khyndew kaba don hangtei harud surok hajan Madan Nongthymmai ia kaba la shu ai wai ha ki briew, tang ban shu buh Diengiap bad rngadieng ha kito ki por. Ka Kmie jongu ka Padanmon, tang mar ia iohsngew ia kitei ki kyntien na ka shyntur u Kynrong u Khun jongka, ka la kemding lain, bad ha ka jingkhluit jong

ka khlieh jongka ka la ong, *"Nangno me ioh kum kata ka jingpyrkhat, me mut ba ngan transfer noh ia katei ka khyndew ha me, ba men leit rah bad ai noh ia ka Tnga jongme lalor, kaba dei ka Kur ka Jaid ki briew?. Baroh shikatta, nga nang pyrkhat ba mame u khun Rangbah u ban kit ia ka Ing ka Sem bad ki Para ki Pyrsa, ngam ju poi phohsniew ba men ioh kum kita ki rukom pyrkhat. Mem peit ha Ing, ka bapli ka hynmen ka kit-khunrei 2 (ar) ngut ki khun, nga nang pyrkhat ba mame em u ba dei ban peit ban i na ka bynta ka jingbit jingbiang jong ki ba kin longbriew lawei? Ngam sngewthuh shuh kaei kane ka rukom pyrkhat jongme, katne pynlut ban pynleit skul iame ba men ioh kum kita ki rukom pyrkhat.* Sngap lem ko Kpa, maphi lei uba shu sngap man-man, phi iohsngew em kumno u Kynrong u pyrkhat bad aiu u kwah?" *"Manga ngan ong aiu, ka dei ka kam jongphi shikmie shikhun, manga lei u bym dei u Trai u Dkhuh ngan ong aiu"*, la phai ktien u Nosen. U Kynrong haba u iohsngew ia ki kyntien ka Kmie jongu, um lah khlem da sngew duhlad namar baroh kita ki jingthmu jongu la sngewthuh ba kin shu sep ei ha suin. Kum u briew uba la sdang ban rangbah, namar u la dep kynjoh sha ka 28 (arphewphra) snem ka rta, um lah khlem da ainia kylliang ia la ka Kmie bad kum ong, *"Mei peit shane, ngan hap ban kren ia ka jingshisha, ba katta ki sngi ki snem ba i Pa i shong bad peit bad i iangi ha Ing, ngam pat ju iohsngew na ka shyntur jongphi, wat tang shisien ruh, ba phin ong ne kyntu ia i Pa, ba in leit peit ia la ki para ki pyrsa jongi. Map ianga haba nga ong kumta, namar nga sngewthuh ba nga kren tang ia ka jingshisha"*. Kut ki lad ki lynti u Kynrong, bad u ieng bad leit noh sha la ka kamra bad shong pyrkhat khia ha la marwei. Kumta u iai bteng ia la ka jong ka kam bad trei minot thop, da ka jingthmu ban

pynbit ia la ka jingim khlem da khmihlynti jingiarap shuh na la Ing.

Ha ka jingleit jingwan jongu bun bunsien sha kylleng ki States jong ka ri India, u iakynduh bun ngut ki para Khasi kynthei bad shynrang kiba ialeit ia wan ha la ki jong ki jingleit jingwan, tang ba khambun naki dei kiba ia leit pule shabar ki pud ka ri Khasi, ban wad ia ki jingnang jingtip ba kham sha jrong. Ha ka jingiaid jongu kumtei, don iwei i samla kynthei iba u la ju iakynduh kham khah-khah bad la kham ia ithuh ithaw bha bad i, iba kyrteng i Daphira ba shong ba sah ha khlieh Nongthymmai bad pule ia ka M.Sc Chemistry sha Pīlani University ha Rajesthan. Katei ka jingiakynduh khah-khah jongki ka la nang ialam sha ka jinglong paralok bad sdang ban ia i iapmat iwei ia iwei pat. Ka jingiakynduh ka la iai bteng wat haduh in da ladep ia ka jingpule jongi, bad ioh kam noh hapoh ka Branch jong ka Finger Print ha Police Department jong ka Sorkar Assam ha kita ki por. Kumta haba i la don thikna hapoh Sor Shillong, u Kynrong u la ju leit ju wan wat sha ing jongi. Namar baroh arngut, hala marwei marwei ki la ia bishar bad pynshongdor ba ki lah ban ia long noh shijur *(both of them have many things in common)*. Kaba sngewsih ka long ka ki Kmie ki Kpa jong i Daphira, kim mynjur satia ia ka jingiaieit jongki kat haduh ban da pyniathoh iaki. Ki iai kren bad pyni ia i Daphira ba kam long kaba shngain ia ki jingim jongi, haba u shynrang briew um don ka kam ka duk kaba thikna. Na ka liang ka jingnang jingtip kim don ei-ei ban ong namar u la don ka jingnang jingtip kaba biang, bad un nym pynlehrain shuh ia ka ing ka sem jongi lawei lymne ktah ia ka kyrdan ka burom jongi. Hadien bun bun bnai jongka jingialonglok jongki, ki ju ia poi iaid kai shane bad

shatai, nalor ka jingialeit Cinema hateng-hateng bad kiwei kiwei ki kam jing ia iaid samla jongki. Ha kawei ka sngi katba ki dang ia shongkai baroh arngut ha syrngiew ki dieng ha madan Golflink, ki la ia pynpaw ia ka jing sngew lynga jong ka jingmut jingpyrkhat jongki, namar ka daw jong ka jing bym mynjur jong kiba ha ing jong i Daphira. Ki Kmie ki Kpa jong u Kynrong ki pdiang bad sngewthuh ba u Kynrong u la biang ka rta bad ka jingpule jongu ryngkat ka jingiaid jongu sha kylleng palat u pud ka ri Khasi ka la pyniar ia ka jingshemphang bad ka jingsngewthuh ka jingmut jingpyrkhat ka jongu. Ha katei ka jingiakren, i Daphira kum ka Kyntheibriew ba dang samla bad haba la tyllep palat ka jingsngew ieit, i la ai jingmut ba lehse kan bha ba maki baroh arngut kin shu ia phet noh (Elope) na la ki jong ki ing bad wad ing ban iashong noh tang baroh arngut pyrshah ia ka mon ki Kmie ki Kpa jongi. U Kynrong haba u iohsngew ia ka jingai jingmut jong i Daphira, u kyndit thret bad mutdur ha la marwei, Ah! katno ka jinglyngkot jong ka jinglong kynthei. Hadien ka jingpyrkhat shiphang khlem da poi pyrkhat u la shu kum ong, *"You Silly Girl"*. U da peit wiat samrkie ruh ia i. Ka ktien ym pat kut, i Daphira i ieng kynsan joit na ba shong bad peit sha u da ki khmat kiba bitar bad ong, *"How dare, you call me names. Am I a silly girl?"*. I da pynpaw ia la ka jingbitar pyrshah ia u bad shim jyndat ia ka pla ba i buh ha madan bad sdang ban phet noh dat-dat nangta na ba ia shongkai. U Kynrong u ialeh katlah katiai ban pynsngewthuh ia i ba ym dei satia ba u kren ibein ia i, hynrei u kren ieit ia i kum la kata ka briew ka ban sa long ka jongu lanor, u iai kyrpad ia i ba in shahshkor, ba aiu u mut da kaba ong kumta. Hadien ka jingiai pynbor bad khroh jongu, i Daphira i ieng hangta khlem peit shuh shaphang ka khmat jong u, i da pynpaw

ia la ka jong ka jingdom jongi ia u. *U Kynrong u buh ka slakti jongu halor ka tyrpeng jongi, bad ong, "Peit shane bad da shahshkor bha aiu ngan ong". Wak i kyndat ia ka kti jongu, bad ong, "Haba kwah ban kren kren da ka ktien , shuh kato ka kti shatai".* U Kynrong jait ba u dei u briew uba la samla-rangbah, um da law-law ka jingmut jingpyrkhat hynrei u iai shah bad sngewthuh ba da kaba suk u lah ban pynsngewthuh ia i, bad ong, "Sngap shane! Lada phi sngew ba kato ka jingong jong nga iaphi ka long kaba bakla kat haduh ba phin da isih ianga, manga ruh ngan pdiang sngewbha ia ka jingijli jongphi ianga, bad ngan kubur ba nga dei u briew u bym sngewthuh. Manga bad phi, ynda haba ngi la ia shong lawei, ngin ia ioh khun bad ngin ieit em iala ki jong ki khun, bad ngin trei shitom khlemthait na ka bynta ka jingbit jingbiang jongki, ryngkat ka jingsneng jingkyntu ba kin kohnguh iangi ki Kmie ki Kpa. *Te haba kumta lada kita ki khun jongngi lawei haba ki la ia samla, ki shu ia phet hi noh na ing pyrshah ia ka mon bad jingkwah jongngi, hato mangi ngin sngew kumno? Ym tang katta, hynrei da ka jingtamlah ngi lah ban duh ruh ia ki jingkyrkhu jongki ia ka long-Ing jongngi. Phi la ju pyrkhat ba maphi ruh phin sa long Kmie tang hadien katto katne snem?"* Liw pyndem ki niuhmat i Daphira bad da dem ka khlieh bad peit sha madan, khlem nang ong ei ei shuh, tyllep sa ka jingsngewrem ia la ka jong ka jinglong khluit khlem pyrkhat kum ka briew kaba la don jingnang jingtip bad ba la pule bad iohi bun kiei kiei wat shabar u pud ka ri Khasi. Shu ieng sah hangta kum u Tyngshop, khlem nang shuh ban ong ei-ei ruh, pdiang ha la mynsiem ba pleng nga dang dei kaba bieit ha ka jingiadei bad ki syrtap jong ka jingim. U Kynrong haba u iohi ba ki ktien jongu ki la tynrah ia i kumba dei u Khnam ha ka Sohpdung, u peit ia i da ki khmat isynei,

bad kner ka kti bad khyllie ia ka tmoh jongi bad peit shlip sha ki khmat jongi bad ong, "Map ianga lada nga bakla, bad to sa isih noh ianga naduh mynta kane ka khyllipmat. I Daphira, i kdup bad piam kynsan sbak ia u Kynrong bad ong, " Kynrong, map ianga kaba dang kham khynnah haba ia nujor bad phi". I da dem ka khlieh halor ka tyrpeng jongu ryngkat ka jingjaw ummat. *"Kynrong, map ianga ka kyntheibriew kaba duna ka jingshemphang, ka ba long tang kum ka 'Dong-shimat, mynta nga la sngewthuh ba phi la kynrong ianga ha bun ki rynsan jongka jingshemphang wat lada dang khyndiat eh ki sngi ba nga la iohlad ban ia syllok bad phi".* U Kynrong kum u samla, u kdup, khroh bad kjor ia i bad ong, *"Mangi ki briew, ngi dap da ki jingduna suda, tang ba, ngi dei ban shim jinghikai ter shiter katba ngı dang iaid ha kane ka sla khyndew".* U peit sha i Daphira bad iohi shaikdar ba ka briew ka la pdiang iala ki jong ki jinglyngkot ha ki phang jongka jingim, bad ong, "Sngewbha shong shiphang, ka por ka dang shah namar nga kwah ban kren shibun kiei kiei kiba iadei bad ki phang jongka jingim. Daphira, peit shane, haba nga la rai ban shim iaphi kum ka briew jongnga, nga sngew ba ka dei iangi ban da ia sngewthuh bniah ia kiei kiei ki jingshisha jong ka jingim. Da shisha ngam kwah satia ba ka long-ing jongngi kan long ka ba jot (broken home). Ka ktien Ing-jot lane broken home, ha ka jingshisha ka long ka ktien kaba iar, kam thew satia tang ia ka jing ia shongkhlad ne ia pait ia pra ha kaba paw shabar. Ia kata ngan sa batai bniah, namar nga shim iaphi ba phi la long ka briew kaba sngewthuh, nalor ba phi long kaba la don ka jingnang jingtip kaba biang. Kum ka briew kaba la iohlad ban kham shemphang ban ia kiwei, nga da thrang dik-dik, ba phin ialeh ban tei ia kata ka long-ing kaba ngin sa ia sdang hapdeng jongnga

bad phi, ka ban long kaba suk bad ban nym ailad ia kano kano ka jing orpdang. Mangi baroh ar ngut, ngi la long kiba la ioh jinghikai (educated), namar kata ngi dei ban sngewthuh ka mut aiu education.

E.	Stands	for	Equity.
D.	"	"	Discipline.
U.	"	"	Unity.
C.	"	"	Character.
A.	"	"	Aim.
T.	"	"	Truthfullness.
I.	"	"	Intelligence.
O.	"	"	Obedience.
N.	"	"	Nobility.

Haba ong ka ing-jot, (broken home) ngi dei ban shim iaka ha ka jingmut kaba iar, ym tang ha kaba paw habar, kaba long ka jing ia phet-tnga, ka jing ia shongkhlad ne ka jing ia iehnoh iwei ia iwei pat. Ha ka jingshisha ka jingmut jong ka ktien ing-jot (broken home) ka thew bad mut ruh ia kito kiba ia shong ia sah ha ka jingbymsuk (in constant rift), kiba ia pait ia pra ha ka jingmut jingpyrkhat, ki bym ia sngewthuh jingmut hapdeng jongki. Hapdeng jongngi, bun bun eh kiba ia shong ia sah ryngkat khlem ka jing ia burom markylliang, khlem ka jing ia trei lang na ka bynta ka jingbha jingmiat jong ka ing ka sem, kiba ia khura Diengtyllaw manla ka teng bad kiba ia trei markhongpong. *Kum kitei ruh ki dei ki ing-jot (broken home), namar kata long lyngkrang ka ing ka sem bad lyngkar lut ki khun ki kti. Ki khun kiba mih kum na kita ki*

jait ing, kim lah ban ioh ia ka jingbtin jingialam kaba bha bad skhem na la poh ing. Kum kitei ki jait ing kiba shu ia shong ha ka jing ialeh-sa leh-syam, ki shu ia da 'Rapjot hakhmat ka Pyrthei, bad bun ki daw kiba pynlong iaki ban shu ia im kumtei. Ka jingiathoh shongkurim lyngba ka lynti jong ka ain, ka jing sngewrem na ka bynta ka burom ka akor briew, ka jingdon kyrdan hakhmat kiba bun kiba lang (social barriers), ka jingteh jong ka jingkitkhlieh iala ki khun ki kti, ka jing bym shah shuh ka por, ka jing sngewrem ba la heh la san ki khun bad bun bah ruh kiwei kiwei pat ki daw. Kumta, phi i Daphira, ba kitei kiei kiei baroh, ki long ki jinghikai ianga bad ia phi, ba ngin ia sngewthuh janai shaphang kiei kiei baroh ki syrtap jong ka jingim. "*Lada ngin ia im ha katei ka rukom, ba ki jingmut jingpyrkhat ki jongngi kim lah ban ia sngewthuh shi sur, (dispute of Leadership), khamtam maphi ka kynthei, lada phi pynkhraw lane pynksan ialade bad iuhroit ia ka jinglong rangbah jongnga (my manliness), ka jing ia seng jongngi ia kata ka long-ing kaba ngi thmu, kan shu long tang ka jing pynlehrain hakhmat ka Pyrthei bad ka jing pynjynjar ia ka jingim jongnga bad jongphi*". U Kynrong haba u kren ia kitei ki jingshisha jong ka jingim, u da peit pyrshah sha ki khmat jong i Daphira, ban bishar hato kumno i sngew shaphang kitei kiei kiei baroh. I Daphira hadien ka jing shahskhor ia kitei ki kyntien, i peit ia u, i da ieng artad nangta bad ong, "*Nga ngeit katto nga la sngewthuh, bad nga kubur ba ngan iai shim jinghikai khlem thait nangne shakhmat. Shaniah ianga, ngan ri, sumar bad tyngkai ia baroh kiei kiei kiba nga la ioh naphi mynta kane ka khyllipmat*". I kner ka kti ia ka kti kamon jong u Kynrong bad tawah iaka halor ka tyrpeng jongi, da kdup da la ka kti kadiang ia ka syngkai jongu bad ong, "Nga ngeit ka por ka la biang", bad ialam

noh ia u nangta. U Kynrong u peit iaka baje bad ong, *I pray to God that you will never take charge, but share and enjoy bountifully.* "Ia ngin ia iaid noh, ngan leit on noh iaphi sha ing". Hamar kata ka por wan iaid kawei ka taxi kamai nangta, u pynsangeh ia ka bad baroh arngut ki ia kiew noh da kata ka taxi ban poi noh shakhlieh Nongthymmai. U Kynrong u iai bteng ia la ka jong ka kam bad ha kajuh ka por u pyrkhat ba dei ban nang kham pynkhraw ia la ka jingioh jingkot, namar lehse hadien katto katne por un sa hap ban seng ia la ka longing ryngkat bad i Daphira. Kumta u leit sha Dkhar, bad thied sa ia ki kali-lilam ban wan phah maramot ha Shillong ban die pat iaki ha ka jingiohnong. Ki kmie ki kpa jong i Daphira ruh, haba ki la iohi shaikdar ba ka khun lajong ka la kut jingmut ban pdiang ia u Kynrong kum u Tnga jongka, ki la pyndem noh ia la ki jingsngew pyrshah jongki, bad mynjur ban pyn iathoh iaki na ka bynta ka jingsuk jingsain jong ki baroh arngut. Kumta hadien tang kumba shisnem nadien kata ki la iathoh bad ia shongsuk shongsain, bad u Kynrong u la nang iohlad bad nang kynrong shuh shuh ia la ka jong ka jingim ryngkat bad ka ing hi,sha ki rynsan kiba nang kham iohi iaka jingshai jong ka sngi.

Ka kam ka jong u Kynrong hi ka pynlong ia u, ba un leit un wan sha Dkhar jan manla u bnai bad da slem eh ruh shisien ar bnai. Kumta ha kawei ka sien jong ka jingleit jongu da ka Train na Guwahaty sha Kolkatta na ka bynta ka jing donkam jongu ha Durgapur, na ka daw ka jingslem ha lynti, ka Train ka la poi miet haduh katta katta ha Sealda Station. Ha ka por ba u poi ha station ka por kala long shibaje palat mynmiet, bad ki taxi kamai ruh ki la duna shibun, la don sa tang kawei ar tylli hangta, kumta

u la hap ban ia phngian lang bad katto katne ngut ki passangers, kynthei bad shynrang ki ban leit sha sor Kolkatta. Hapoh kata ka taxi ym don mano mano ruh kiba un ithuh, namar baroh kiba ia shong lang ha kata ka taxi, ithuh ba ki dei ki Dkhar na ka riam ka beit jong ki bad ka ktien ka thylliej. Jait ba u dei u briew uba la shang kylleng u iakren ia khana bad ki bad kylli pyrthew ia ka jaka ba kin leit, sha ki dong aiu jong ka sor Kolkatta. Maki ruh ki ia pariah bad u bad iathuh ia la ki jong ki jaka ba ki dei ban leit. Na katei ka jingiakren la sngewthuh ba baroh napdeng jongki ki dei ki ban leit tang hapdeng sor Kolkatta, lait noh tang kawei ka kynthei kaba ong ba ka dei ban leit shaduh Salt Lake. Ma u ialade u pyrkhat katta ka por kaba miet, kaba la poi shaduh ka 2(ar) baje tam mynstep, lada un dang ioh jaka ne em hapoh ka Ing Sorkar jong ka Assam. Kumta hadien ka jinghiar noh jong kito baroh artad artad ka lynti ban poi sha Russel Street, ki la ia sah sa tang 2(ar) ngut hi, bad shuwa ban poi ha Russel Street, u la ia kren bad kylli iaka, la ka long kaba shngain iaka ban leit hi marwei kyntheibriew shaduh Salt Lake tang bad u Driver ha ka por kaba la miet katne katne. Maka ruh ka la jubab ba tharai kam lei lei, tang ba ka da pynpaw na ka khmat jongka ba ka don ka jingsngew artatien. Kum u rangbahbriew, u ithuh shai ba ka briew kam da i shngain shuh, kumta u pyrkhat ba kan bha ba un leit ban iarap buh noh shuwa iaka sha Salt Lake bad ban sa wanphai ialade sha Russel Street. Ha katei ka jingiakren jongki baroh shilynter lynti ki la ia kren da ka ktien phareng (English), namar ba ka dei ka khyllah jaid ka bym sngewthuh Khasi. Haba u la tyrwa ban leit drop ia ka shuwa sha Salt Lake, ka la ong, *"How considerate you are, well we just happen to travel together but I do not know you, why should you take the pain of troubling*

yourself. May I know where are you going to?". Ma u ruh u la jubab kylla bad ong, *"On my way to Durgapur on a business trip"*. Haba u peitthuh iaka ka long ka briew kaba la shiteng rta lah ban ong ba ka la tam khyndiat kynsoit iaka 30(laiphew) snem ka rta, kam don jing tah-saw ei ei ia ka shalangmat jongka, bad ka dur khmat jongka ruh kam pyni satia ba ka dei ka khar Bengali bad kumjuh ruh na ka sur kren jong ka. Kumta halade u la shu shim ba lehse ka dei ka kynthei Muslim ne kawei kawei ka jaitbynriew, tang ba ka dei ka briew kaba biang bha ka sniehdoh ryngkat ka rynieng, bad lah ban ong ruh ba ka dei ka briew kaba bhabriew, bad kaba la don briew (Married). Jait ba dei ka briew ka bym ithuh bad ba ka dei ka khyllah jaid, u Kynrong um shym da ia bun ktien than eh bad ka bad maka ruh kumjuh ka tyngkai ha ka ktien ka thylliej kum ka kynthei briew. Kumta u la leit ryngkat bad ka ban iarap pynpoi iaka sha la Ing kumba u la tyrwa. Haba la poi ha pyrshah jong ka Ing kaba maka ka sah ka la phah pynsangeh ia u Driver Taxi, bad ka Ing sah jongka ka don kham harud ka surok bah. Mar ia sangeh ka Taxi ka la phai sha u Kynrong bad ong. *"At this ungoldy hour, will you kindly walk me to the door?"* Kumta ma u ruh u la hiar lang hangta ban synran ia ka ban poi ha Ing. Ha kata ka khyllipmat hi, ka lah da dep siew ia u Driver bad ong ia u. "Tum jaw" ha ka sur kaba main main. Tang mar ia jam hakhmat khyndiat, u Kynrong u iohsngew ba ka Taxi ka la leit bad shaiong ngain bad kem sa ka jingsheptieng, phai shaphang jongka bad kylli. *"How come that the Taxi has left and leave me stranded here, what will I do now?"* Ha kata ka por maka ka la poi ha jingkhang jong ka Ing jong ka, bad wad ia u Shabi ban plie ia ka Ing, bad phai sha u bad ong. *"Relax, there is no cause to panic, that we have ultimately reached*

home, and come in please". Ka rung noh ialade hapoh Ing bad ka pynmeh ia ka light. U Kynrong shiphang u ieng hangta hakhmat jingkhang kum u ba bieit bad leh tyngkan ban rung hapoh ing, khongngoid shuwa shapoh bad hadien katto katne por u sa rung ha ing, bad ong. *"What is this all about, I do not understand?".* Maka ka iaid shaphang ka liang kamon jong ka jingkhang plie ia ka jingkhang jong kawei ka kamra bad ong. *"Here is your room, there is an attached bath, you can wash and change your clothes, in the meantime let me prepare something whatever is there at home just to go for a night?".* Da ka jingbymbanse, haba la kutlad khait, u Kynrong u rung hapoh kata ka kamra bad ang lyngngoh kat shaba dei peit ka khmat, bad ym sngew nang shuh ban leh ne ong kumno kumno ruh. Peit sawdong ia ka kamra bad khongngoid sa sha kamra sum ba ioh don mano mano lane iohdon kano kano ka jingipher, bad haba u shem ba ym don ei-ei ka ban long ka jingma ia u,u leit ban khang noh iaka jingkhang bad sdang ban shong shiphang. Ha ka jingshong jongu hangta,u iohsngew ia ka jingiaid jongka sharum shaneng jong ka Ing, bad hadien katto katne por, hadien ka jingsumar bniah jongu ia la ka pisa tyngka kaba u rah, u sei ki jain ban bujli bad rung sha kamra sum bad iehnoh kumto khlem khang ia ka jingkhang kamra sum khnang ba un lah ban iohi lane iohsngew lada don mano mano ba wan rung. Haba u la dep, u mih sha kamra bad shong pyrkhat hangta, ba kine kiei kiei baroh kiba u ia kynduh hato kin lalam shano ia u, ha kajuh ka por u kynmaw ieit ia la i jong i samla, i Daphira bad mutdur ha la marwei katta i leit shano bad leh aiu. Hadien katto katne por haba ka por ka la poi kumba 3.30(lai shiteng) mynstep, u iohsngew ia ka jingtied jingkhang tok-tok, bad ieng nangta ban plie, bad

dngung kane hakhmat jingkhang ka da ieng bad ong. *"Well, have you washed and changed?, come on let us have something for a night. I believed you are damn tired, after a long journey and you must be hungry too, we have to share whatever is available at home and I have prepared very hurriedly just to have something before going to sleep".* U Kynrong u la angnud bha ban peitshin ia katei ka briew, hynrei um nud satia ban da peitthuh katta katta ha kata ka por ba ki ia bam jingbam ha kata ka miet. Kumta u la ia shong hangta bad ka ban ia bam ryngkat, ha ka jing bym sngewthuh sngewthaw hangno u don. Tang mar ia dep bam katto katne ia kata ka jingbam ba la pynkhreh, maka hi ka la ong. *"We are very late tonight, let us go and rest, I donot know I will have to sleep like a log I am myself a late riser, you better go to your room and try to sleep. Don't worry about anything, sleep soundly and peacefully, nobody will disturb you. Do not disturb yourself with imaginary fear and stray mind of being ravished or meddle up by me in your sleep, I wish you a goodnight sleep".* Ka ieng noh artad nangta ban leit thiah noh ialade. U Kynrong ruh u leit noh sha la ka kamra kaba maka ka la ai ia u ha kata ka miet, bad hadien ba u la khang ia ka jingkhang u da buh da ka shuki ha syndah jingkhang na shapoh ka kamra jongu, khnang ba un iohsngew lane kyndit lada jia ba don jingpynwit ei-ei ha ka por ba u iohthiah. Namar ba la shoh eh ka jingthait ha ka jingshong Train da ki phew kynta bad ba lah miet palat, shiphang tang mar ia liem ha jingthiah u la iohthiah kumba iap. Katba u dang iohthiah ngak ngak, la don ka jingtied jingkhang, bad thret u kyndit bad sngapthuh, u iohi ba la shaibha bad kumta u peit ia ka baje bad ka por ka lah poi 10.30 a.m (shiphew shiteng) mynsngi. Re-re u khie stet bad kli ialade da ka jainkup

bad plie ia ka jingkhang u da ring ia ka shuki sharud ba kan long plie ka jingkhang . Dngung kane hakhmat jingkhang bad ong. "*Good morning, I could see that you have had a good sleep, and you were doubtful about my assurance that you have been very careful and particular as I could see. Please get ready for breakfast, I believed you must be hungry. I will get it ready in few minutes time*". Kumta hadien katto katne por, u Kynrong u la leit pat sa shisien sha kamra bam jongka. Hangta u iohi ba ki jingkhreh jongka ki long ki ba biang bha na ka bynta ka jingthangrang jongu ha kata ka step. Katba dang ia shong bam hangta, u la pyrshang ban mutdur kaei kane ka briew bad balei ba ka leh sbun ia u, u ba ka shu iakynduh tang ha ka jingiaid lynti kaba long ryngkhat, halade hi um lah sngewthuh satia ban mutdur kumno kumno ruh Bad ia kitei baroh ki jing lehsbun jong ka u la shu iai ong shi ong, *Thank you*. Ha kata ka por u dei peit shapoh bad iohi ba ka phong ki Sleeper kiba iong bad ba don ka jingthoh halor ki slakjat da ki dak stem "Explorers" Katba dang ia bam hangta ka la kylli ia u bad ong, *"Is your trip to Durgapur urgent. ? If so you must be late" Ma u ruh u la jubab da kaba ong " It is not that urgent". "If that is the case, may I request you to be with me here till tomorrow, if you are not embarrassing and the demand of your work permit"*. La ong pat maka. U Kynrong u peit sha ka bad pyrkhat shiphang halade bad u sngew jrem met shisha namar ka jingiaid lynti jngai bym biang ka thiah ka dem bad ka jingpeit miet ha kitei ki khyndait miet ha ka Train. Katba u dang pyrkhat sngewkhia kumno ban jubab iaka, maka ka la kem ktien biang bad ong, *"Well frankly speaking, I do not know you, this is the first time that we meet and come to know one another but I like your company, and I believed I would*

enjoy as a lonely women your good company, and you are welcome for another night, if you feel like staying. You should not be worried you will be my guest this time". U Kynrong u shong pyrkhat hangta bad sngewthuh ba ka met jongu ka dang kwah shongthait hynrei kumno un shu pynpaw ia kata ka jingsngew ha ka briew kaba u shu iakynduh rymmang rymmang tang ha kaba iaid lynti. Ha ka mynsiem lajong u kwah da shisha ban shongthait sa shimiet, shuwa ba um mih ban leit pat sha la ka jingleit. Hadien shiphang u la ong. *"Well, your suggestion seem to agree with me, in view with the tiresome journey we had".* Tang shu iohsngew ia kitei ki kyntien, ka la shu ong kynsan. *"There you are. It is my pleasure. Then would you kindly look after the house just few minutes, because I will have to do some marketing just to keep you on for another day".* U Kynrong ruh u la mynjur bad shong marwei shiphang hangta katba ka dang leit thied jingthied. Haba shong marwei hangta hadien ka jingmih jongka na Ing, u pyrkhat ha lade kaei kane ka briew bad balei ba ka shaniah ia u haduh katne katne, u shaiong ka buit ka stad ngain. Katba u dang pyrkhat rngai kumtei, riew kynsan ka Bell sha jingkhang, thret u kyndit bad peit ia ka baje, bad shem ba kata ka briew ka dang mih na Ing tang kumba shikynta shuwa. Kumta u ieng ban leit plie ia ka jingkhang da kaba husiar ioh dei da kiwei pat ki briew, hynrei dngung kane hakhmat jingkhang ka da rah la ki jingthied ha baroh arliang ki kti jongka ryngkat ka jingwiat samrkie. U kner ka kti ban shim lem ia kita ki jingrah jongka. Hynrei ka ong. *"No No please close the door",* bad rung beit shapoh Ing. Hadien kata u bud iaka nadien bad ong. *"May I help you?." "Please mind, you are my guest!, moreover you are a male, kitchen works donot belong to them , relax and rest to your heart*

content, there is your place". Ka da kdew artad sha ka kamra kaba ka la ai ia u haka miet kaba la dep. U Kynrong halade hi u sngewthuh ba u dei ban iarap iaka, wat la kumno kumno ruh, bad u sdang ban tur sha jaka shet, bad tang shu iohi ba u wan shajan, ka peit sha u bad ong. *"See here, I don't have much things to do, I have bought a dressed chicken, tomatoes, eggs and few vegetables just for both of us, so you better go and rest."* U Kynrong u rung noh sha la ka kamra bad pyrshang ban liem kai noh shiphang, hynrei na ka daw jong ka jingshit, u khie noh nangta ban sum bad shah noh ia ka met ha ka Shower khnang ba yn sngew pyngngad. Hadien kata, u sdang ban peit noh ia la ki kot ki sla, kiba dei shaphang ki kam jongu, pyrshang ban khein ban diah bad pynshongdor ia la ki jong ki kam. Hadien katto katne por, u iohsngew ia ka jingtied jingkhang bad ieng nangta ban plie. *"Here we are, everything is ready it is about time that we should now have something, before we again rest for the day".* U ieng nangta namar ma u hi ruh u la thngan, namar u dei u briew u ba dang biang bha ka rta ban kwah har-har. U iohi ba ka jingpynkhreh ka long kaba ibang bha bad tang na ka bynta 2(ar) ngut ki briew hi. Kumta u la shong hangta ryngkat bad ka ban ia bam lang noh, bad halade u sngew lehrain ban bam kumba ju bam ha Ing, kumta u tyngkai ha kata ka rukom ban pynwan jubor ha ka rukom bam jongka. Hapdeng ba bam hangta, maka ka la ong. *"I myself I donot eat much, I restrict and control my diet, I donot want to get fat, I am afraid my work does not permit, I have to maintain my body and shape".* Hapdeng ba ia bam hangta, ki la kren bad kylli pyrthew ia shibun kiei kiei iwei ia iwei pat. U Kynrong u iathuh ba u trei la ka kam lajong, ha kaba u shu supply bun kiei kiei sha ka Sorkar bad sha kiwei kiwei de. Da ka jinglyngngoh

kaba khraw ia ka rukom im jong ka ryngkat ka jingsngew lehrain ban kylli, hynrei haba la iakren ia khana kumtei kata hi ka la pynshlur ia u ban kylli bad u la ong. *"I believe that you would not mind, may I know what are you doing for a living?"*. Maka ruh ka la jubab bad ong. *"In a broad sense, I can say it is a Social service, because I look into those poor individuals who are far away from their families who are searching for life in the big city, say ,I take care of their natural need"*. Hangta kyndit thret bad lyngngoh ngain u Kynrong, khlem nang shuh ban ong kumno kumno ruh bad peit sha ka da ki khmat kiba pyni kumba u sheptieng. Maka ka ithuh shaikdar na ka jingkylla kynsan ka khmat u Kynrong bad ka ong. *"Don't misunderstand me, I donot go to the street, I am doing my best to arrange my Window display and I choose my customer very carefully, I never entertain at random but only to those chosen few, who are capable to reach and afford my standard"*. Hadien ba la ia dep bam bad iakren kumtei, maka ka la bteng biang ia ka jingkren bad ong. *"Please go to your room and rest, let me clean the table and wash"*. Tuin, ieng u Kynrong nangta, da ka jingmut jingpyrkhat kaba khia bad leit noh sha la kamra ban thiah kai noh khyndait. Wat la shisha ka met jongu ka kwah ban thiah noh, hynrei um lah khlem pyrkhat ba da kumno u leit iakynduh ia kum kane ka briew, bad hadien shipor u iohthiah noh jar. Katba u dang iohthiah iap hangta, u kyndit thret haba u iohsngew ia ka jingtied jingkhang, u tare ka baje bad peit, ka por ka lah poi sha ka 3.30(laishiteng) janmiet. U khie nangta bad plie ka jingkhang bad hangta ka ong. *"Come, the tea is ready then you can take a shower and have a little walk if you feel like"*. Kumta u Kynrong u ieng nangta ban leit dih sha, bad hapdeng ba ia dih sha hangta u pynshad ki

khmat shane shatai bad kum peit shapoh ka kamra jongka, namar ba ka jingkhang ka plie rynghang. Bad haba dei shat ka khmat shata, u i kum ka kynja Jainkyrshah ba wah hangta hapoh kamra, hynrei um nud ban da peitshin than eh. Hadien ba la dep dih sha u la ong, "*Now let me go and wash, after a long sleep, I believe I will feel fresh, but I do not feel like going out*". Hangta la kem ktien sa maka bad ka ong. *"Good, then we will have some time to talk before you leave tomorrow"*. Kumta u Kynrong u ieng noh nangta ryngkat ka jingshaiong ka jingmut jingpyrkhat, khamtam haba u iohsngew ia ki kyntien khatduh jongka. Halade u pyrkhat ia ei kein ngin ia kren, wat la katta ruh, u shu sngew angnud ba kaei kaba kata ka briew kan don ban ong. Hadien ba u la dep pynshah ialade ha um shiphang bad ba la sngew pyngngad ka met ka phad, u mih nangta bad bujli ki jain ki nep bad shongkai hangta shiphang, ban pynleit jingmut ia la ki jong ki kam kiba u dei ban pyndep ha katei ka jingwan jongu. U da pyrkhat ruh ba u dei ban pynkloi katba lah, namar u sahnud hir-hir ban poi noh sha Shillong ban ia kynduh ia i Daphira, ia i ba, u shu kum mutdur bun rukom halade hi marwei, khamtam haba u don kumne shajngai na i. Katba u dang phohsniew bad iohi rngai ia kiei-kiei baroh hangta haba shong, u iohsngew ia ka jingtied jingkhang bad ha kajuh ka por ka jingkhang ka plie war, shuwa ba un ieng nangta ban leit plie. Kata ka briew ka lah da rung hapoh kamra bad ong. *"Am I interrupting you?"* Ma u ruh ryngkat ka jingkhlem poi pyrkhat, u la shu kum lait bad ong. *"Oh, no no, not at all"*. U da ieng kynsan nangta da ka jingkyndit kaba khraw, bad khlem kynmaw shuh wat ban tyrwa iaka ban shong, bad hadien shiphang u sa lait ang bad ong, "*Oh-oh sit down please*". Maka ruh ka ithuh ia

ka jinglehrain bad i sheptieng jong u bad ka wiat samrkhie muin bad shong hangta ha kamra jongu bad ong. *"You seem to be thinking very deeply, what is all about?"*. Ma u ruh u kem ktien bad ong. " *Oh no, it is not that serious"*. Kumta ka ring ia ka shuki mar pyrshah jong u katba u dang shong pynnoh kjat halor jingthiah, shong hangta bad ong. "*I have marked you very carefully in the last thirteen or fourteen hours since the time you boarded the Taxi along with others. From your face, shape and way of talking I know that you are from Shillong, not only that but your behavior also, and that make me to bring you to my flat without any shadow of doubt as to your character and integrity". Looking straight into his eyes*, ryngkat ka jing wiat samrkhie. Hangta shaiong ngain u Kynrong, shong pyrkhat khia bad khlem nang pyrkhat shuh yn ong kumno. U peit sha ka da ki khmat kiba dap da ki jingkylli tang ba um lait ban ang. Maka, ka ithuh ia ka jingkhia ka jingmut jingpyrkhat jongu bad ka shu ong kynsan, *"I am afraid lest you misunderstand me, please don't"*. Ka peit pyrshah sha ki khmat jongu wiat samrkhie bad ong, " Peit shane, nga ithuh shynna ia phi naduh kato ka sngi ba phi dei u Khasi, bad haba nga iohsngew ba phi tyrwa ban wan pynbuh lem ianga shaduh shane sha Salt Lake, nga sngewthuh bad peithuh bha hato phi dei u briew ba kumno. Kumta ha ka jingiaid lynti na Sealda haduh hangne, nga sngewthuh lehse phi dei u briew ba nga lah ban shaniah. Kumta haba la poi hakhmat ing jongnga, nga pyrkhat ba katto miet phin dang leit wad jaka sah pat shano. Kumta nga rai noh halade ba nga dei ban khot sah meit noh iaphi hangne bad nga shimiet. Haba phi la sah hangne shimiet,nga la nang iohlad ban nang bishar ia ka jinglong jong phi, khamtam hadien ka jing iakren ia khana. Shisha ha kaba nyngkong nga sngew

sheptieng, namar ngam ju ia kynduh ne ithuh iaphi hangno hangno ruh, hynrei ngam sngewthuh satia ba da kumno nga la shu kum khot la ka khot, hynrei hadien, nga shem ba ngam shym la babe, namar nga khot da ka dohnud kaba khuid bad sngewlem, namar nga iohi ba phi don ha ka jingshipa". Kyndit khret u Kynrong bad peit shaka shlip da ki khmat kiba pyni ia ka jingkyndit bad lyngngoh kaba khraw bad khlem nang kren shuh shiphang, bad ang hangta kum u ba bieit. Um nang shuh ban ong ne kren kumno kumno ruh bad hadien shiphang haba ka iohi ba u la jyngngan kumtei. Maka hi dalade ka la bteng ia ka jingkren, bad ong, "Nga sheptieng ioh phi sngewthuh bakla ianga haba nga pyni (disclosed) ialade kumne haphi. Lehse phin pyrkhat kumno shaphang jongnga ngam sngew nang shuh ban ong". Haba u iohsngew kumtei, u sngew ioh mynsiem kumno ban lait ang, bad ong, " Manga ialade ruh nga long u briew u bym ju rai kyrkieh ia kiei kiei baroh, bunsien nga da bishar, peithuh bad pynshongdor nadong shadong shuwa ba ngan rai pynrem ne pynksan iano iano ruh. Namar ka Pyrthei jongngi ki briew kaba ialam sha bun kiei kiei wat sha kiba lait ruh, hynrei kaei pat kaba ialam ne pynlong iangi ba ngin leh ne poi kum sha kita ki jinglong, ngi dei ban da sngewthuh namar kum ba shu ong noh, nga sngewthuh ba *(Appearance is always misleading)*". Hadien kata ka jingiakren, u la nang khamioh mynsiem bad lait ban kren bad ong, " Ha ka jingshisha, nga kwah ban iohsngew khambha shaphang jongphi, ym ba ngan lorni iaphi, ne ban shu swar kylli pyrthew na shane shatai, hynrei nga kwah ban iohsngew na ka shyntur jongphi hi. Hato nga lah ma ban iohsngew ia kata? Kata kam mut kat haduh ban da thlia pynbor iaphi, hynrei lada maphi hi phi sngewdei ban iathuh da lade hi. *Ia kata nga kum*

ong, namar ka jingpynpaw jongphi hanga ba phi dei ka para Khasi, ka pynlong ianga ban sngewthuh ba phi don ka jingshaniah hanga, wat lada dang shu ia ithuh hi mynta hangne. Nga sngewnguh shikatdei eh ia ka jinglehbha jongphi ianga, bad ngan iathuh hok iaphi, ba nga la poi ha ka lyngngoh hi ngain, khlem nang pyrkhat shuh kat haduh kane ka khyllipmat. Namarkata, nga da kyrpad jur iaphi ba phin iathuh ianga kaei kaba pynlong iaphi ban poi sha kane ka jinglong. Kong, shaniah ianga, nga smai hakhmat jongphi ba ngan nym lorni lorhap shane shatai, hynrei nga kwah ban iohsngew naphi ia kiei kiei ki jingshisha kiba mangi ki briew ngi ia kynduh ha ka jingim, kiba btin bad ialam, ia ka leh ka kam jongngi kaba manla ka sngi. Kum u briew u ba kwah bad angnud ia ki jinghikai, lehse ka jingim jongphi kan hikai ianga u ne, ba ngan sngewthuh bha shaphang ka jingim, namar ngan iathuh noh iaphi, ba manga ruh ngan sa shimti noh shen ia ka jinglong Rangbah bad Longkpa sa tang katto katne por. Namar nga la don i samla ia i ba nga la idei ban seng ia la ka longing ryngkat-ryngkat bad i. Kan long ka jinghikai ym tang kaba khraw, hynrei ruh kaba kordor ia ka jingim jongngi". Mar ia iohsngew ia kitei ki kyntien, ka thew ka woh halade bad dem ka khlieh sha tbian khlem ong ei-ei shuh shiphang bad shu ong, *"Oh! I see, you are still in the imaginary World, yet to enter the World of reality".* Ka pyrkhat halade, hato ka dei iaka ban iathuh ia la ka jong ka jingiashem bad jingiakynduh ha une u briew uba ka dang shu ithuh rymmang rymmang. Ha la ka dohnud, ka sngew kumba ka lah ban khlie ha u, wat la shisha u long uba dang kham khynnah ban iaka katto katne, hynrei haba ka shem ba ha u, don ka jinglong Rangbah, bad kumta ka ong, "Tip phi, ngam sngew nang pyrkhat shuh, balei nga shoh bieit iaphi katne katne,

haduh ba nga la sngew iaphi kum u para la jong". Ka mied ka khlieh peit sha u bad ong. "Ngan nym pynsah iaphi ha ka umdum bad mynta ngan iathuh iaphi, sa pynshongdor hi maphi u Shynrang- briew, kam pher phin shim kumno ianga. Nga dei ka briew kaba na Nongkyndong, nga la pule ha sor haduh ba ngan da passed B.A., bad angnud ruh ban bteng ia ka jingpule, namar ha kata ka por, nga dang biang hi ka rta ba ngan pule shuh-shuh. I Pa I Mei ki dei kiba duk, bad nga ju leit Shnong manla ba nga ioh shuti, khamtam ha ki shuti tlang ban iarap iaki ha ka kper ka phrah bad ka thung ka tep. Ha ka jingleit jingwan jongnga kumtei nga ia ithuh bad uwei u briew uba la i don kyrdan bad burom, u ba trei sha kito ki thain jong ka shnong jongngi ban pynioh surok kali noh kham shatai shuh-shuh na Shnong jongngi. U briew uba bhabriew, metlieh bad kham lyngkot ka rynieng, bad kumta ha ka jing ia leit ia wan, ngi shait ia kynduh khah-khah khamtam ha kaba shong kali ban leit ban wan sha Sor. Hadien katto katne, uta u briew u la wan leh juh leh jem wat haduh Ing hi ruh. I Mei i la kylli ianga, la nga la ia don ei -ei bad u, bad nga la iathuh ba ngi shu ia ithuh ithaw, kumba ia iathuh lem bad kiwei ki parabriew. Hadien katto katne por jong ka jingleh juh leh jem jongu ha Ing jongngi, khamtam haba nga dei don sha Shnong, ha kawei ka janmiet, I Mei i la ong ianga, ba ha ka jingpeit jongi da ki khmat tymmen, i ithuh ba uto u briew u don jingmut ianga. Manga ialade, ngam pat sngewdei por, bad nga la shu ong jyndat ia i. *"U mat shato, manga ialade ka ban dang leit pule shuh-shuh"*. Hadien katto katne por kumba shitaiew hadien, I Mei i la kren pat ianga sa shiwat bad ong, ba i la wad jingtip shane shatei shaphang uta u briew, bad ba i shem ba u long uba la trei kum u S.D.O (PWD) hapoh ka sorkar Assam. Ka

kyrdan kaba la heh, bad i ong ba kan myntoi aiu iapha ba phan dang leit pule shuh-shuh, khamtam ha Ing ruh ngi la ia kham shitom ha ka ban pynleit skul sa ia ki para. I la ong, ba kan bha shibun lada pha pyrkhat ban shong ing noh, khamtam haba u wan leh jan kum une u briew, phan ioh pat naei? "Ngan nym pynjrong ia kane ka phang, namar ka long ka jingiathuh khana kaba jrong, ngan pynlyngkot iaka katba lah, sngewbha wat nym sngew ei ei". "Kam pher, namar kaei kaba nga sngew donkam ka long tang ba ngan shu ioh jingmut, ka ban long ka jinghikai ianga hi lanor", La ong u Kynrong. "Peit ho ka ong, ioh phi kynnoh ianga ba nga thad ia la ka longing hynrei kam dei, jait ba phi kwah tip ban shim jinghikai, ngam banse ban iathuh, bad kane ka long tang hapdeng jongphi bad nga, kumba nga la ong, ba da kumno, ngam sngewthuh shisha ba nga sngew shaniah iaphi haduh katne. Kumta nga la shong ing noh. Hadien katto katne bnai jong ka jing ia longing - longsem, nga shem, ba u briew u dei uba la kyrni ha ka jing dihkiad. Wat la katta, kum ka kyntheibriew nga sngew ba nga dei ban iakynduh kum kine kiei kiei, namar nga sngewthuh ba u Rangbahbriew hi u ba iaid ha u jylli jong ka Pyrthei, bun hi kiba ngop ha ki jyrsieh jong ka Pyrthei, bad nga kut jingmut ba suki suki ngan lah hi ban iarap ia u, ba un sngewthuh ban pynlong ia ka Ing kaba suk, na ka bynta ka jingbha jong ki khun ki kti, ba kin heh kin san ha ka akor ka burom. Hynrei pynban katba nang iaid ki sngi ha ka jingbun ki lok ki jor bad kham khraw ka ioh ka kot, katta nang ngam. Kat haduh ba ka la long ka jingkordit bad lanot ia nga hi, ym don shuh ka miet ka shai bad nga la kylla long noh tang ka nong pynbiang jyntah tah-kiad ia u bad ki paralok jong u khlieh la ka miet. Hadien ka jingshah transfer jongu shawei ruh, ryngkat bad la u Khun

uba dangrit, nga la leit bud, da ka jingthmu ban iarap ban pynkylla ia ka jinglong jongu da kaba iai kdew iai pyni, ym tang na ka bynta ka jingbha jong ka Ing hynrei na ka bynta ka jingkoit jingkhiah de, hynrei kita baroh kim shym la long kiba seisoh. Kumta tang hadien ba la dap u khun shisnem,u la ioh pang bad khlad noh na kane ka Pyrthei. Ia kine kiei - kiei baroh, ngam lah ban teipap hano hano ruh, hynrei nga shim ba ka dei ka kupar ka jongnga. Ia u Kpa jong u Khunlung ruh ngam kynnoh wat la u long u briew uba khamsarong khlem sngewthuh, namar lehse ia u ruh la pynheh pynsan ha ka jingsngew sarong,namar hadien ba la iashong bad u, nga sngewthuh ba u dei u Khun-iohmon ki briew.Kita kiei kiei ki jingiakynduh jong nga ha la marwei,kiba pynlong lehse ia nga ban long kumne kumba nga long. Ia u Khun mynta ba u la heh, nga buh ia u ha skul da ka jingkyrmen ba un longbriew lawei, hynrei ym kum mangi kiba la dep jot". U Kynrong, u shah shkor dngong katba ka nang iathuh kumtei bad peit sha ka, bad pynshongdor halade marwei bad ong ha la ka mynsiem. *"Ah, kaei kane ka jingim ha kane ka Pyrthei, kaba ngi shu wan ban ialehkai hangne shipor, bad ba ngin sa jah rngai noh"*. Haba u peit sha ka, u iohi ia ka jingdiaw ka mynsiem jongka kat haduh ba hateng hateng, ka ring, niad-eitmut bad jaw ummat, ryngkat ka jingbtet u thylliej haba ka kren. U kner ka kti bad thab tok-tok na ka tyrpeng bad ong iaka, "To kein noh katta ka la biang. Manga katto nga la sngewthuh, kaba sah mynta ka long, ka ei kaba manga ngan iakynduh nangne shakhmat, bad kita ki jing iakynduh kin ialam ianga shano?." Nangta, ka mied ka khlieh na kaba dem ha ki lbong jongu. Ka da niad khlaid-khlaid ia la ki khmat bad ong. " *We are all victims of circumstances, that the system has brought, because the system only is responsible for*

conducting the mind, behaviour and shape the destiny of all living being. Map ianga, nga la kum leh bieit, nga la kum dem sa haphi, wat sngew ei-ei mo, phi sngewthuh hi ba ngam shym don shuh ha ka jingtipbriew kaba biang". U Kynrong, hadien ka jing iohsngew jongu ia kitei kiei kiei, u pyrkhat jylliew halade bad mutdur kaei pat ka kupar ka jongu, bad kner ka kti ban khroh iaka bad ong. "Peit shane, kam dei iaphi ban iam ne pangnud sah ia kiei kiba la dep,kum ki briew kiba im, ngi dei ban peit shakhmat, mynta nga la sngewthuh bad ngan nym rai pynrem iaphi da lei lei ruh. *Tang ba kawei kaba nga kwah ban ong iaphi, lada phi sngap ka long, ba phi dei ban sngewthuh ba ka Pyrthei hi kam long kumba long maphi, hynrei kaba dap tang da ka jingkhwan ha baroh ki liang jong ka jingim*". "Shaphang kata wat khuslai, nga sngewthuh ba ka por hi kan sa ialam haba ngi trei ia kano kano ka kam ruh, tang ba ngi don ka jingthmu kaba beit. Kaba nga sheptieng iaphi ka long, tang lada phi kwah ban tip ia ki kyrteng, ka jongnga bad u kpa u khunlung, ia kaba da lei lei ngan nym lah ban iathuh iaphi, bad nga ngeit phi sngewthuh ia kata". La ong maka. "Hangta phi buh ianga ha ka jingeh kaba khraw,". La ong u Kynrong. "Tharai, lashai la shisngi, lada jia ba iakynduh hangne hangtai, ngan khot iaphi kaei?". "*Khot beit ianga ka kong Set*, ka kyrteng ka ban nym bteng ne aiksai shuh shano shano ruh, kata ruh lada jia tohkhat let ba phi iohi ne iakynduh ianga". Ka ieng noh nangta ban leit noh sha la ka kamra bad ban pynkhreh jingbam na ka bynta ka miet. U Kynrong ruh u ieng na ba shong, bud, kdup iaka na ka tyrpeng bad ong. "Naduh mynta kañe ka khyllipmat, shim ianga ba nga dei u para-trai jongphi, bad lada don kaei kaei kaba pynlong iaphi ba phi kwah ban ia kren ne ia kynduh, kane ka dei ka Business Card jongnga, bad nga

kular ba ngan don ha krung jongphi ha kano kano ka por ba phi donkam ianga". U da suh ka kti ban ai ia kata ka Card ha ka kti jongka. Ka shim ia kata ka card bad kylli ia u. "Katno por tharai phin mih lashai? Khnang ba ngan sngewthuh ban pynkhreh lem iaphi katba nga lah synei." U Kynrong u bud bad iaid ryngkat bad ka, u da bat iaka na ka tyrpeng beit sha kamra shet, bad hangta ka ong. "Nga kwah dih coffee shipela, nga la sngew tyrkhong hi raw bad thap sa ka kem- tlot. Phin dih coffee lang bad nga ne kumno?". U Kynrong ruh halade u la sngew thangrang bad kohnguh. Ha katei ka por ia dih coffee, u Kynrong u la nud ban kham peitshin iaka, bad u iohi ba ha ka rmiang shyntur ba shaneng jongka, don ki sniuh kiba lyngkot ki bym da paw shynna than eh, hynrei kiba ryntih bha bad long tang kum ki jong u khynnah samla ba dang khreh ban speh ki tmain, bad halade u la sngewthuh ba ka dei ka briew kaba khuid jinglong. Hangta haba ia shong, maka ka peit sha u bad ong. "*Well, I donot know, how you will take me after hearing all the things I have told you, but I just believed you understand. In the Modern World of today, human mind will go astray without a strong system. In the absence of which, regular and specific principles needed for guiding life are becoming ineffective, thus cannot be learnt by all of us. Hence, no individual can be blamed. As for myself, I am not looking for alms or want to live on others' mercy, I have my own pride of dignity, self-respect and self-confidence*". "*Truly speaking, you are very intelligent person being a woman*". Ryngkat ka jing wiat samrkhie bad da peit beit ki khmat sha ka, la ong u Kynrong. Mar ia dep dih jingdih, u Kynrong u la ieng noh nangta, bad ong, "Ngan nym pynwit shuh iaphi, peit noh la ki kam. Nga iohi ba phin bunkam, bad dei manga ba la

pynbunkam iaphi haduh katne!". U leit noh sha la ka kamra bad puson halade "Ah, ka pyrthei aiu kum kane". Nangta u khreh u khrum noh ialade, namar dang step u la hap ban mih bad kwah ruh ban thiah noh dang khamshai, khnang ban lah ban kyndit dang step. Hadien ka jing ia bam ia dih ha kata ka miet, maka ruh ka la ong, ba kan bha ba ia thiah noh, namar ba yn hap ban khie dang step, kumta ki la ia pra nangta bad leit ban thiah noh sha la ki jong ki jong ki kamra. U Kynrong um nang satia ban iohthiah, namar u shu kum pyrkhat sah shaphang kane ka briew kaba u la shu ia kynduh ryngkhat bad pyrshang ban pynshongdor ia ka jingim bad jinglong jongka. U sngew halade ba, *Ah, katno un long u briew uba la kyrkhu, lada i Daphira in don ka jinglong bad jingsngewthuh kum katei ka kong Set.* Hadien ka jingiohthiah klet shipor, u la kyndit dang step bad khreh khrum noh ialade ban mih noh nangta. Katba u dang bun kam ha kaba khreh ialade, i kong Set, ine la wan mih, bad ong ia u ban dih sha step noh, nadong shadong i la dep pynbiang, kumta hadien ka jing ia dihsha u la shim ki tiar ki tar lajong ban mih noh nangta. Ha kata ka por, i la suh sha u, kawei ka synduk rit plastic kaba don ki kynja jingbam, bad da ong ia u "Shim kane, lehse phin donkam ha lynti". U peit shlip sha i, da ka jinglyngngoh kaba khraw khlem sngewthuh shuh, ia kane ka jingtaiar jongka ia u, ba haduh katno ka long ka briew kaba kot pyrkhat. Kumta u kloh ia la ka pla, ban sei ia ka bek pisa (Money Purse), trait ka bat ia ka kti jongu bad ong. "Sngewbha map ianga, nga iohi ba phi sngewthuh bakla, haduh katno kein ka pisa ka long kaba kordor ne dondor ha ka jingsngewthuh jongphi, manga ialade nga sngewthuh ba ka pisa ka wan mynta bad ka leit noh la shibit, kam long kaba iaineh. Ha ka jingsngewthuh lyngshing jongnga kum

ka kynthei briew, nga sngew ba kam dondor ei-ei. *Kaba kordor tam ha ka jingim jongngi ki briew, ka long ka jing ia sngewthuh jingmut parabriew, kata te nga sngew ba ka dei ka spah kaba iaineh"*. Liw pyndem u Kynrong, bad ong. "Te ngan ai aiu iaphi, haba katne phi la lehbha ianga, u ba lah ban ong, ba nga dei u Nongwei ha ka jingiadei bad phi?". "Kynmaw ianga ha la ka dohnud". La ong maka. Kumta da ka jingsngewrem kaba khraw, um banse ban thep noh ia kata ka bek bad khreh ban mih noh. Ka synran ia u haduh jingkhang bad mih lang shabar jingkhang bad ong. *"Give my regard to your beloved, may God shower his blessing on both of you"*. "Khublei shibun eh, ngam lah siew kylliang shuh ia ki jinglehbha jongphi". U mih nangta, kiew noh ha ka Taxi bad leit noh la ka jingleit, bad ong halade marwei," Ah, ka pyrthei aiu sha, kaba kum kane.?"

U Rymmang wat la u la don khun don kti kumtei, hynrei jait ba um don ka kam kaba thikna bad ba u dei u Driver, kumta u shu ioh jingtrei jalia jalaid ha kaba niah kali shane shatai kat shaba ia khot synei ki briew. Manla ka sngi u mih na ing dang step ban poi sha Stand-bus bad Stand-taxi ban ioh niah kali kat na kiba ia ai, tang kumno ban im baisngi. Kumta ha kawei ka miet, haba u la wanphai sha ing kham miet ryngkat ka jingshongshit khyndiat, baroh ha ing ki lah ia thiah. Ha ka por ba u kyrsiew ing, la plie ka Dulan bad mar ia rung hapoh ing u la sdang bunktien. Namar ba ki kmie ki kpa jongka ki lah ia thiah ba ka por ka la miet, ka Dulan ka la maham ba um dei ban da win da kieh ba ioh ki ia thut thiah ha ing, ka da pyni ruh ba ka ing jongki ka long ka ing donburom, khamtam ba i kpa jongka lei, i dei i briew ba kit ruh ia ka kam Niam bad ba la noh tymmen. Kumta ka

ialam noh ia u shapoh ing-shetja ban ai bam noh ia u. Ha katei ka por ba ki ia don hi tang para maki hapoh ing-shetja, bad ba ka ithuh ba u Rymmang um pat shym da buaid than eh, ka Dulan ka ialeh ban pynsngewthuh ia u da kaba ong kumne. *"Peit shane, maphi lei u ba dang shu wan shong hangne dang katto katne snem, phi dei ban kham tyngkai ha ka iaid ka ieng bad ka dih ka bam, ba kan nym long ka jing thadrong ia ka ing ka sem hakhmat ki marjan marpa bad khamtam eh na ka bynta ka burom jong i Pa".* U Rymmang kumba la ong, ba u la shongshit bad ruh ba u dei u briew u ba iakynduh ruh bun rukom ki briew, u don ruh ki khana kiba bun rukom. Hadien ba u la iohsngew ia ki jingkdew jingpyni jong ka Dulan, mar ia dep thet ki kti, haba ka Dulan ka dang lum dang lang ban ia mih noh nangta, u la ong iaka ba kan shong shiphang, ba un iathuh khana shaphang kawei ka jingjia, u da ong sngap shane. Kaei kaba la jia ia i Bah Silo, u briew uba trei hapoh ka office jong ka Assam Rifle, i dei i briew i ba la heh lut ki khun ki kti bad ba shong ba sah ha Laitumkhrah. Lai ngut ki khun kynthei jongi wat la ki la shongkurim ki dang ia shong lang ha ing Kmie, ryngkat bad la ki jong ki Tnga. Kitei ki pyrsa kurim shynrang jongi bah Silo baroh lai ngut ki long kiba la don la ka kam ka duk, tang ba sniew bok ba baroh lai ngut ki dei ruh kiba dih, hynrei kiba ri ba sumar ia la ki jong ki tnga ki khun. Kaei kaba la jia ia i bah Silo ka long kaba dei ban da pyrkhat. Shisien sngap, sngew danda bad ym lah ruh khlem da kum rkhie, hynrei ka long kaei kaei kaba khia shibun lada ngi da pynshongdor bniah. Ba ha kawei ka miet dang mar shu ia kut bnai, u Pyrsa-kurim ba ar jongi, ba dang khlup ka pla, u la wan poi ing khammiet da kaba shu wan on lem ki paralok da ka Taxi haduh jan phyllaw ing. Mar ia poi ha phalor u iaid beit beit ban

kyrsiew ing. I bah Silo I ba long u briew uba la noh met sa ban shongthait na ka kam, i iohsngew ia ka jingkyrsiew ing bad kumta i khie na ba thiah ban leit plie. Mar ia plie ia ka jingkhang i ithuh ba dei la u Pyrsa-kurim uba la buaid jawsheh, kumta im shym kren ei-ei. Ialade ruh jait ba la plie ka ing, i mih ban leit theh-um (pynjhieh) noh syndon shabar, katba u Pyrsa-kurim jongi pat u ba la rung hapoh ing, ha ka jingbuaid u la nang khang noh ia ka jingkhang jong ka ing. Haba i la dep bad mut ban rung noh sha ing, i shem ba ka jingkhang ka lah da khang, kumta da ka jingsngew bitar kaba khraw, i la tied jingkhang kylla pat sa ma i ryngkat ka jingwin jingkieh. U Pyrsa-kurim jong i ruh haba u iohsngew ia ka jingthied jingkhang u la win kylla pat sa ma u bad khnium buaid da kaba ong, *"U ei sha uta u ba wan tied jingkhang katta por"*, u da leit ruh sha jingkhang ban plie. Mar ia plie war u iohi ba dei la u Ktaw lajong bad ha ka jingshongshit dawai u la kynteit kylliang pat ia i da kaba kren thlun bad ong, *"Dang wan pat shano kumne?"*. I bah Silo i rung beit shapoh ing da ka jingsngew sat kaba khraw khlem kren ei-ei ruh ha kata ka por. Mar ia rung ha ing kluk, i la kyrsiew beit ia ka Kmie ki khun jongi bad ong, *"Manga te ngam lah shuh ban shah kum ia kine kiei-kiei, ha baroh kine ki sngi nga la peitthuh bad iaishah, bad shem ba katba nang iaishah katta nang jot haba iakynduh kum kine ki briew khlemsngewthuh. Namarkata, naduh lashai ka sngi, baroh kine ki Shongkha ki dei ban mih noh nangne ryngkat bad la ki Tnga ki khun. Ai ki mat leit wad ing shano shano kam pher, lada kim lap ba ioh ing ruh ieh kin ia sngewthuh hi, tang ba ki dei ban mih noh na kane ka Ing lashai ka sngi hi"*. Ha katei ka jingkren jam jongi, baroh kiba ia don ha ing ki la ia kyndit na ba thiah bad iohsngew lut ia kaei kaba i ong. Katei ka jingkren jongi ka la ktah shibun ia baroh lai ngut

ki Pyrsa-kurim jongi. Kumta ha ka step kaba bud khlem da bunktien ei-ei shuh, baroh lai ngut ki la ia lum la ki jain ki nep bad pynkhreh lang ia la ki Tnga ki khun ban ia mih noh nangta. Utei u Pyrsa-kurim ba ar jongi, jait ba u long u briew uba khamnep ka jingmut jingpyrkhat, hadien ba u la dep lum ia la ki jong ryngkat ki jain ki nep jong ki khun, bad buh iaki shijaka ha kyndong jingkhang, u la pynlum lem ruh katto katne ki jainphong jong i bah Silo kiba i shait sngewtynnad ban phong bad pyndonkam, ryngkat ki juti jongi ruh bad pynrah lang iaki bad buh hangtei ha khmatlynti ha kyndong jingkhang kyrpang la i jong. I bah Silo haba la dei ka por ba in khreh ban leit Office noh, hadien ba la dep bam dep dih, i la wad ia la ki riam ki beit ryngkat ki juti ba i ju phong leit office, hynrei im lap shuh iaki ha ka jaka ba i ju buh. Hangta i la shaiong ngain bad kemding lain, win biang bad ong, *"Shano ki jain phong jongnga kiba nga ju wah hangne, bad ki juti ruh kim don shuh, mano ba shim ne pha la ia buh shaei kumne?"*. I da kynteit ia ki khunrit jongi da kaba ong, *"Ia peit pha shano ki don"*. Mar kumta, uta u Pyrsa-kurim ba ar jongi u la wan mareh bran-bran sha i, da ka jingsngew burom ia la u Kthaw bad kren don akor da kaba ong, "Kitei hangtei, nga la pynlum lem manga bad buh hakhmat jingkhang". I bah Silo da ka jingsngew bitar i la ong, *"Balei phi leit lum sa ia ki tiar jongnga?"* ryngkat ka jingpeit dom ia u. Hangta phai ktien sa u Pyrsa-kurim jongi da ka ktien kaba jem bad ong, *"Hynne ka miet nga sngew kumba phi ong ba, baroh ki Shongkha ki dei ban ia mih noh mynta ka step nangne na ing, kumta kein Kthaw da ka jingsngew burom iaphi, nga la nang pynlum lem noh manga na ka bynta jongphi ruh, kum uwei na ki Shongkha"*. Ka Dulan haba ka la iohsngew ia katei ka jingiathuh khana jong u Rymmang, ka la shu ong jyndat,

“ Kein kein noh, lah sngewthuh hi, phin nym ong kumta te phin pynksan kumno ialade”. Ka ieng artad nangta bad ong, “Ia-ia iathiah noh ba ka por ka la miet”.

Hadien ba i Padanmon i la shongthait noh na ka Transport Department, bad ba u Nosen, u kpa ki khun u la khlad noh ne kane ka pyrthei. U Rymmang u la don khun saw(4) ngut na ka Dulan. Hynrei um don satia ka kam kaba thikna, bad da ka jingleh shitom i Padamon, i Kiaw-kurim jongu u la ioh kam Driver ha ka Sericulture Department ha kito ki por. Haba la thikna ka kam ka jam kumtei, ka Dulan ruh ka la sngew heh mynsiem, ba u Kpa ki khun u la don la ka kamai kaba thikna. Ma u ruh u la nang khambun ki paralok bad sngew laitluid ha ka iaid ka ieng jong u. Kumta katba nang iaid ki sngi ka jingsngew Kynrad ha u ka la nang suhthied, khamtam haba la khlad noh u Kthaw-kurim, bad ba ha ing ym don Shynrang briew shuh, lait noh sa tang u kynum khatduh (u Thanah), u ba dang lapmeit shane shatei kum u samla briew bad ba u Kynrong ruh bun ba u don shabar na Shillong. Ka dih ka bam bad ka iaidmiet iaidiong ka la nang iohbor halor jongu, bad ym don shuh kawei ka miet ruh ba un wan poi ing, khlem da la kynthah katto katne. I Padanmon ruh ha ka jingnoh tymmen, i la sngew thut ka thiah ka dem haba la wan kyrsiew ing miet eh i Pyrsa. Nalor kata ruh, sa ka bunktien thlun haba la khamshoh ka dawai. Don ki sien, haba la khamshoh bha ka Dawei, u wan ban kyrsiew Ing da kine ki kyntien. *“Jingieit, ko Jingieit, plie noh seh ba la wan u Jingthiang”*. Kumta hi manla ka teng, haduh ba i Kiaw-kurim jongu i la da sngew kordit hi khait, khlem biang shuh ka thiah ka dem bad kyndit-rot manla ka teng bad ym iohthiah shuh baroh shimiet. Ha kawei ka sien u la wan poi Ing da ka jing wan on lem ki lok,

namar um nang iaid shuh ba la shoh tyngeh ka dawai. Ka Dulan, kaba khongngoid na jingkhang-it manla ka teng haba iohsngew ba wiar-ksew na iaid briew, da ka jingkhmihlynti ba lano in poi Ing i Kpa, ka la sngew suwan hi tait ia la ka jingioh, namar i khun khatduh ruh I dang 6(hynriew) bnai, ia i ba dang dei ban peit ban i baroh baroh shisngi. Ha katei ka sien wan jongu, la wan btin da arngut ki paralok, ki da bat na baroh arliang jongu, ka Dulan tang mar ia iohi liep na jingkhang-it, ka la plie ia ka Ing bad kynteit da kaba ong. *"Ei!, shano kumne, khie-khie ialam noh shaei shaei, wat pynrung hangne ha Ing".* Mar ia iohsngew ia kitei ki kyntien jong ka Dulan, kita ki nong synran jongu, khlem da pynithuh ialade, ki la shu iehnoh jyndat ia u hangta ha Branda bad her krad ialade bran-ran-ran. Nangta u par bad ia leh ban ieng bad da ka jing ia kyrda kaba da shitom khait,u pashat shane shatei bad khatduh u ioh snoh na u Dieng-Branda bad ieng hangta, khyllie ki khmat bad iohi ia ka Dulan ba ka shu peit ia u, khlem pyrshang satia ban iarap ia u. Haba u la tur sha jingkhang ban rung noh ha ing,kane ieng hangta harud, set la ka khmut da ka jainkyrshah, phai sharud bad ong *"Shish, ka jingsma 'seiniong kum ban jah mynsiem"*. U rung beit shapoh ing, bad ong iaka *"I Syntiew"*. U pashat dukhi ialade shane shatei, pangah kadiang kamon bad shong kynsan bhek hapoh ka shuki, lyngngeh khlem lah rah shuh ka khlieh, shong hangta shipor bad kylli "Shano ki khun?" da kaba khyllie tang ki niehmat khlem da lah rah shuh ka khlieh. "Wow ! phi la tipbriew sat ban kylli khun katta por". La jubab jyndat ka Dulan bad ong, *"Yn bam ja ne lah kdang la ka dih?*, lada bam ruh ieng ale bam noh, shibit la lap ba kyndit sa u khunlung". U ieng nangta bad iaid da kaba snoh ha ka byrthab bad rung sha ing shetja, shong hangta khlem pat

lah ban khyllie bha ka khlieh, ktaid shane shatai, bam jalia jalaid bad thet noh. Ka Dulan hamar kata ka por, ka iohsngew ba la iam u khunlung, ka ieng nangta joit ban pynbujli napkin bad ai buin ia u khun kat haduh ba un da iohthiah biang. Haba u khunlung u la iohthiah, ka wan ban khongngoid sha ing shetja bad shem ba une lyngkrang la iohthiah iap hangta ha ing shetja. Kyntheibriew kam lah ban leh ei-ei ruh bad shu iehnoh ia u hangta bad leit kdup noh la u khun. Ka da pynshah ki shkor dngiang ba ioh u kyndit ruma bad kyllon shane shatei ka ban long ka jing pynkyndit thiah sa ia i kmie jongka.

Hynrei i kmie jongka, i ba la long tymmen briew i iohsngew bad pynshah ki shkor dngiang naduh ka por ba u Rymmang u wan ban rung hapoh ing, hynrei i kan jar ha la mynsiem namar im sngew donlad yn leh pat kumno, bad yn kren aiu ia u Khun ki briew, khamtam haba ka Khun lajong ka ieit ia u. *Ha la poh kamra i kyrdem-kjat, kyryiat-bniat bad patied-tdong la kum ka Khla kaba byrngem na kyndong khlaw, hynrei kaba sngewthuh pat ba ka lynti bad ka bor jongka kam shah shuh ba kan kynrup, ne sied syndon throp.* Hadien kumba shikynta, ka Dulan ka iohsngew ia ka jingsawa na ing shetja, bad ka khie sor ban peit bad iohi u thie lyngktop ha madan Dewbilat, bad la sdang khih kamon-kadiang shane-shatai, namar ba ka dawai ka la sdang duh bor bad ba la ngam ka jingkhriat. Hadien shipor ka iohi ba u la khie ban shong, phai shane shatai bad kyrngah ka khlieh. U ieng nangta ryngkat ka jingpangah shane shatai bad par sha kamra shongkai bad shong halor ka shuki. Ha kata ka por, ka Dulan ka leit ban khang noh ia ka ing shetja bad wan mih sha kamra shongkai bad ong ia u. "Katta por yn dang

shong pat hangto, yn thiah pat lano?. Ieng khie leit thiah noh". Ka peit ia u, ka iohi ba ka sopti-poh ka lamih shabar na baroh arliang ki krung, kaba pyni ba ka jing ia patom ha lynti ka la long kaba jur. U khyllie ki khmat liep bad ong iaka *"Iaid hangne"* u da peit sawtriet ki khmat la kum u Kbeit-Dkhoh haba u iohi ia ka 'Niangshah ba ka par. U da ialeh shitom ruh ban khyllie pynbeit ia ka khlieh katba lah, namar ba ka dang noh shilang hi kyrwep, bad ong. *"Peit shane ! katne pha ioh, mano ba ai iapha? Iathuh hato iathuh ba ngan sngap"*. Jyngngan tiaw ka Dulan bad dem ka khlieh sha khyndew ym sngew nang pyrkhat shuh yn jubab kumno. Hadien shiphang ka mied ka khlieh bad jubab sheptieng da kaba ong. *"Ngan ong kumno ia kata, mano ba ai, te dei u Kynrad kein u ba la kyrkhu katne". Peitseh shlip u Rymmang bad ong, "Pha ong kumno? U ei ! Mano! Hato um dei une?.* U da kdew ka kti kamon sha la ka shadem bad da ong ruh. "Burom, pha sngewthuh, burom ia la u Tnga". Ka Dulan ka sngewthuh, ba kam dei ban ia bunnia sah bad u, namar u la shu bunktien bieit, da kaba kob bad sarong buaid khlem sngewthuh, bad kumta ka ong. *"Burom, ngan burom ngan leh pat sa kumno?. Balei baroh shikatta ngam ju burom seh iaphi?".* Ka da peit pyrshah ki khmat jongka sha u bad ong "Ieng ! Ieng ! leit thiah noh, yn nai bunktien sah hangto, shibit la kyndit lut sa ki khun". Ha ka jing bym banse khait, ka shim ia ka kti jomgu bad iarap ban pynieng nangta ban ialam noh sha kamra thiah, iarap ban pynloit ki jain kiba la jakhlia lut, bad hadien shipor u Rymmang u iohthiah noh artad jak. Ka Dulan ialade, ka ialeh ban iohthiah noh hynrei ryngkat u khunrit ha jingthiah ka kum pyrkhat Ka pyrthei aiu kum kane, bad ka por ka long ba la jan kynih-syiar nyngkong bad kumta ka la shu iohthiah klep jar. Kumta ki iaid ki sngi u Rymmang, haba la thikna

ka jingioh shrop-shrop manla u bnai, bun bunsien u poi sha Dilak Bar, sha G.S.Road, Prakash bad Capri sha Laitumkhrah ryngkat ki paralok ban ia dih ia bam standard hangto bad bun rukom ki jaid briew kynthei bad shynrang, bad poi ing manla ka miet ym shuwa ka 10.00 baje mynmiet. Ka Dulan ruh ka la nang san ha ka jingmyllen ban khyllied pyrda bad khongngoid na jingkhangit ha manla ba iohsngew ba wiar-ksew lane ba iaid lynti ki briew, katba ka ding ha ka shadem i Padanmon ka la nang iai klang.

Ha kawei ka janmiet, u Rymmang lang bad u Kmen u paralok jongu, ki la ia leit peitkai Cinema ha Kelvin ban peit ia ka flim Benhur ha ka por 5.00 baje janmeit beit na jingtrei. Hadien ba la wai Cinema kumba 7.30 ki ia rung jlang hapoh Eee Cee Bar bad kawang mar shidieng, shuwa ban iakhlad noh sha la ka jong ka jong ka lynti. Kumta, haba ki la iakhlad nangta, u Rymmang u la kiew noh da ka Bus Laban na stand Police Bazar ban leit noh sha ing. Hadien shiphang, mar ia shong hapoh Bus, u sngewpher ia ka jingkynruh ka kpoh, sngewthuh ba ka khura bad suh-jyngngan kumno re; bad ka don ka jingsngew kum ban liat noh. Hynrei u ialeh ban kan jubor tang kat haduh ynda poi ing. Mar la iaid ka bus u la sngewkmen shibun, namar ka Bus Laban kam da bun eh ki jaka sangeh, shisien ba ka la mih na Police Bazar stand. Artad artad lynti u shu khmihlynti kumno ban poi ing noh bad tang mar ia sangeh ka Bus u iaid stet ban poi noh sha ing ban ioh pyllait noh. Ha kito ki por lah ban ong ba baroh ki Paikhana ha sor, ki dang dei kiba hap pynkhuid da ki briew(service latrines). Kumta, khlem lap por shuh ban da rung ha ing u la shu mareh beit sha Paikhana kaba don shapoh kper kham sha pajih na ka branda Ing shetja, kaba don ruh ka Nala kaba

tuid na ing shetja shathie arsut sha syndah paikhana. Haba u la poi sha lyndet ka ing shet ja ban leit beit sha Paikhana u la iohi ba ka light ka meh hapoh Paikhana. Kumta ha ka jingtyrsuh jongka jingkhih jongka kpoh, da ka jingbymbanse shuh u shong noh hangta ban pyllait la ka pyllait noh hapoh nala kaba don kham hakhmat ka lynti paikhana. Hangta ka dum ngain ngain, bad hamar ba u la pyniaid ia ki kam u iohi liak ia ka Dulan ba ka lum ki jain ba thad ha branda ing shetja ba shai ka light bad pyrta mian mian ia ka da kaba ong *"Duh! ai kot ai kot"*. Ka Dulan ka da kyndit katlah katiai haba ka iohsngew ia kata ka jingpyrta mian mian jongu. Hynrei kam shym lynniar briew namar baroh ki ia don ha ing, namar kata kam shym da sheptieng than eh, sa ba ka light hapoh paikhana ruh ka meh. "Mano !Mano uta?" la kynteit ka Dulan, bad hangta ka iohsngew ia ka jingong "Manga te, ai kot ai kot shane". Kumta haba ka la sngewthuh ba dei u Kpa ki khun lajong, ka la rung sha ing, buh ki jain bad shim jyndat ia ki kot ba don halor Duli ing shetja bad mareh kyrkieh bak bak ban leit ai iaki namar ka sngew lehrain ioh lap ba iohsngew na iohi kiba ha ing. Hapdeng kita ki kot kiba ka shu kham jyndat nalor Duli, leit ngat ruh kawei ka plakot ba thylli kaba wan thep sohmynken-dung na Iewduh. Ka mareh bad mar iapoi hajan ka da set ia la ka khmut da ka jainkyrshah da ka kti kadiang bad suh ka kti kamon sha u Rymmang bad ai ia kita ki kot shikham, bad phai ialade sharud jongu. Ma u ruh, ha ka jingdum jongka miet ula shim iaki bad talain war war bad ieng noh joit nangta. Nangta aiu ka jia, phi la sngewthuh hi ban mutdur. Ha ka jingshisha hapoh paikhana, ym don briew ha kata ka por, ka light ka meh namar ba klet pynlip noh u khun ba ar jongu hi, haba u wan shabar ha kata hi ka janmiet shuwa ban wan poi ing u kpa jongu.

Ha kawei ka sngi ba khuid bha ka suinbneng, hamar u bnai October ba ioh shuti puja, ka Dulan ka la pynkhreh ban pynkhuid ing bad ai rong de katto katne ki bynta jong ka Ing shuwa ban poi ka Tlang bad u bnai Christmas. Ka da khot nongtrei katto katne ngut ki khynnah bad uwei u Mistery Dkhar, ba ioh donkam ban maramot de kattno katne ia ki bynta jong ka ing, ban ia trei lang ruh bad kawei ka kynthei Nepali kaba iarap kam iaka ha ing, ha ka khlieng ka sait, bad kiwei kiwei ki kam ing. Ha kane ka jingtrei, la hap ban khura lut ia ki kamra bad sei lut ki tiar ki tar, khnang ban bit ka trei ka ktah. Ha katei ka jingkhura ing kumtei, ka lap bun tylli ki bilor thylli, ba dang sieng hek-hek na khrum jingthiah bad na ki katto katne ki kyndong Almari. Ialade ka la shu set sah ka khmut, da kaba teh da ka jain sbak bad pyllait sa tang ki 'matpeit bad bthah, kyntu ia kita ki khynnah nongtrei ban lum iaki ha ka Khohdung bad ban leit theh shano shano, ka da kren dkhar bad ong *"Lew lew kansha, jymma karke phekdew jongel me"*. Uwei na kita ki khynnah Dkhar haba u iohsngew ba ka phah bret ei ia kitei ki bilor thylli u la ong. *"Ham ko dew Mai, second hand bazaar me bikri kareka"*. Maka ruh ka la mynjur pynstet bad ong *"Thik hei, lajaw-lejaw"*. Kumta uta u khynnah ruh u lum diap naduh kiba heh haduh kiba rit bad thep iaki khop ha ka Khohdung, bad kit jyndat ha kata hi ka janmiet ynda la wai bylla. Kumjuh ha ki sngi kiba bud, haba la sdang sa ban pynkhuid ia ka rud ka kiar bad ka kper ka phrah, la lap sa kumba shiteng Khohdung ki bilor thylli ba la shu tyngkhap hapoh ki niut hamar dyngkhong jong ki Siej. Hangta ruh, ryngkat ka jing set-khmut bad phai pyngkiang sharud, ka la pyrta biang ia uta u juh u khynnah bad ong. *"Thapa leki aw, ie bi jymma karo"*. Ka da bat bad set la ka khmut da ka kti kadiang bad u synsar-dieng ha ka kti

kamon, khnium halade bad ong, *"Ew, la sngew kdang hi pdik"*. Kumta ki iaid ki sngi ki snem jong u Rymmang bad ka Dulan. Don katto katne por ba u i kumba u la kham sngewthuh, haba u shong ha ing, kdup bad khroh khun. Shisien haba u pynshad khun, u pynieng halor ki lbong lajong bad kynting kai ia u khun u barit duh haba ia shongkai ryngkat I Kiaw lang bad ka Dulan, u da ong kumne. *"U khun rangbah i Pa, un da heh une te, shi kynjat ha goal, shi wait ha sping, shi tari ha dab,shi kulom ha thliew bad shisien siaw wiet 8(phra) tylli ki khmat kin phai sha u na baroh saw tylli ki dong".*

Kumta katba nang iaid ki sngi ki por, u la nang-ioh nang-ioh ia ka mynsiem jong ka jinglong kynrad, bad ka jingsngew trai ka la nang suhthied. Ha kawei ka sien mynstep haba ia shongkai lang khrui ryngkat i Kiawkurim jongu, u la ong. "Peit Kiaw, kane ka Ambassador kaba ngi shu set ha ing te kan shu sarang bad duh khlem da pyniaid iaka. Nga shu ai jingmut ba jait maphi ba la trei hapoh Transport Department, phin kham iohlad lada ngi ia wad Pemit Taxi noh, namar ka Model jongka ruh ka dang biang bad ka condition jongka ruh first class. Ia katei ka jingai jingmut, i Padanmon im shym da pynleit jingmut than eh ha kata ka por, bad shu ong to ngin sa ia pyrkhat. Ha kawei ka sngi, shuwa u bnai Christmas, haba ki khun heh jong ka Dulan baroh arngut ki la leit skul, bad ba u kpa jongki ruh u la leit trei, haba ia shongkai hi baroh arngut hadien ba la dep bam mynsngi. I Kmie ka Dulan, i Padamon i la ong, ba la i donkam ban bujli noh ki cushion bad ki pyrda jong ka ing, namar naduh ba khlad i Kpa la shu ieh kumto bad ba baroh ki la i thynrim palat. Kumta ngin hap ia leit dukan noh ha kine ki sngi ki ban wan, i da kyntu ruh ia ka Dulan ba kan ong ia u Rymmang

ban peit bad start ia ka Kali Ambassador kaba don ha ing, bad ban pynbiang iaka ba kin ia leit thied jingthied sha Police-Bazar hadien katto katne sngi. Ka Dulan haba ka iohsngew kumtei, ka kynmaw ia ka jing ai jingmut u Rymmang shaphang kumno ban pynkylla Taxi noh iaka. Ka da ong ba lehse, ynda haba un trei noh la ka kam lajong un sa ioh kata ka mynsiem jong ka jingkitkhlieh kum u kpa ka ing. I Padanmon, kaba la long tymmenbriew, mar ia iohsngew ia ka jingswar jong ka Dulan, i la kynteit iaka bad ong. *"Mapha pham pat sngewthuh ei-ei ruh, da bishar da peitthuh. I Paduh ine kynshngeng kum u Kulai-Thma, hato i dei mo tun ban pynring Kali? Peit ho tun, ioh u kodom bad ryngkoh sha Riat, te lwet pom ka Kali bad dkoh lane iap ei noh sa u Kulai. Kein shuwa shaphang kata, ngin sa nang ia peit*". Haba la bthah ia u Paduh ba un peit ia ka kali, ha kawei ka step shuwa ba un mih na ing ban leit trei, u la pynbiang iaka nadong shadong bad shem ba ka start beit bad ba ym don jingthut satia. Kumta hadien ba u la sei iaka shabar shiphang u la thep noh biang ha sem bad khreh ban leit trei noh, u da ong "Ew ! ka kali te dei kaba bha shisha". Kumta ha kawei ka janmiet ba dei ka sngi shuti, ki la ia pynbeit ha ing ban ia leit thied jingthied noh, ryngkat ruh katto katne tylli ki nep kup-thiah na ka bynta ka por tlang ryngkat ki Sweaters na ka bynta baroh shi ing, ki jain pyrda, ki cushion bad kiwei ki jingdonkam ha ing. Ha ka por kumba 2(ar) baje janmiet, ki la ia mih na ing khrui, da ialam ryngkat 2(ar) ngut ki khun kiba la khamsan, iehnoh noh ha ing 2(ar) ngut kiba khamrit hapoh ka jingpeit jingi jong ka kynthei Nepali ba trei ha ing. Haba lapoi ha pyrshah ki Dukan ha G.S.Road, u la pynieng ia ka kali hakhmat dukan u Bhagwan Das, bad baroh shi ing ki ia hiar hangta ban ioh rung ia ki Dukan

kiba don shaneng bad sharum nangta. Mar ia hiar ha madan, u Rymmang u la phai sha ka Dulan bad ong. "Am hangne 20(arphew) ba ngan thied sikret". Hangta ha surok bah ba iaid ki briew artet- arsut kam kren ei-ei hynrei ka shu sei beit bad ai ha u."Btin-btin kine ki khun, nang ia rung maphi ngan sa wan kumne". La ong u Rymmang, u da kdat artet ialade shaphang 9(khyndai) lad. Tang mar ia poi haneng u kdat kadiang bak, bad iaid sted ban poi ha Oriental bad rung jlang, kawang bad ngak bad ngak 2(ar) dieng, niad tmain niad tmoh bad mih noh shabar ban thied Jardapan nangta na i Dukan rit ba don shaphang neng khyndiat na Oriental. Thep jlang hapoh shyntur bad ktha stet, ba kan iap ka jingsieng, ba ioh iohkem i Kiaw ia ka jingsma, iaid bak-bak nangta ban poi ha ka kali, lied ia ka bonnet ban adjust ia ka cut-out ba un kham trei u Dynamo, namar kat ban dep thied dep pet yn lap ba dum bad ban donkan ban thang light ha ka por ban leitphai sha ing. Mar ia dep tap ka Bonnet kumta u hiar ban wad iaki, bad lap ba ki dang ia bun kam ha kawei ka Dukan. Ka Dulan mar ia iohi ia u liep ka ong, "Oh! shano jah sah pat?" "Nga hap pynbiang ka kali khyndiat, namar ba shu set baroh shikatta, u Battery u la khamtlot" la jubab u Rymmang. Kumta ka jingthied jingpet ha kata ka janmiet ka la shim por bad ka por ka la poi sha ka 7.00 tam janmiet. Ka Dulan ka shim ia ki Sweaters ba la thep 2(ar)plastic heh, ki cushions bad ki nep, la teh song u Trai Dukan kumba ar phut shiteng ka jingjrong kine ha khmat dukan, bad ka Dulan ryngkat kita ki pla Plastic ha baroh arliang ki kti, ka phai sha u Rymmang bad ong *"Shim rah lem noh maphi kato ka song, i mat btin noh i mei ia ki khun".* Mar kunta u Trai Dukan u shim ia kata ka song ban iarap kyntiew halor ki kti jong u Rymmang, bad u Rymmang u kynthup iaka ha

la ka shadem bad bat baroh arliang ki kti iaka. Mih nangta na Dukan da ialam hakhmat, bad bud sa ka Dulan nadien jongu, katba i Kiaw bad ki khun kitei la poi bad rung ha ka kali. Katba dang iaid lynti nangta khamtam ha ka por janmiet, bun bah ki briew kiba hiar ba kiew ha kata ka lynti. Ma u, ba la kah noh kata ka song ia ki khmat, um lah iohi shuh sha tbian ban hiar ne kiew ia ki kyrdon kiba don ha ka footpath, kumta u kum jynthut tmuk bad tur pyllup ru-mu-ru ryngkat ka song kaba u rah bad leit tur ka khlieh ha ki slakjat jong kawei ka Kynthei Samla ba hiar arsut pyrshah ia u. Donbok ba ka khmat jongu ka leit hap halor ka jingsong kaba u rah, kumta um shym mynsaw. Hynrei u la lehrain hi suin, khamtam haba kata ka samla ka la kynteit ia u da kaba ong. *"Oh! Katne ka jingthaba jong ka Light ruh ym imat, wan tur pynban sha ki kjat ka briew?".* U Rymmang u khyllie tang ki khmat bad phai ka khlieh sha kata ka samla, bad shu peit iaka ba ka iaid wut-wut ha la ka jong ka jingleit. Ka Dulan kaba bud ia u nadien ka la kynrup ban iarap ia u bad khyllie ia ka jingsong ba la hap ha madan ryngkat ka jinglehrain kaba khraw. Ka da ong. *"Tip Rangbahbriew yn ur khlemrain sa hangto, la kum u ba buaid dang katta por".* U Rymmang, namar ba la ban than eh ka jinglehrain hapdeng kiba bun kiba lang, u shu sngap jar, shim bad rah biang ia kata ka song khlem kren ei-ei shuh wat shikyntien ruh. Thep ia ka song hapoh kali bad niah beit sha ing. I Kiaw jongu ruh, im shym ong ei-ei wat shikyntien ruh bad shu ong jyndat, *"To donbok ba khlem mynsaw".* U Rymmang u don uwei u paralok ba kham iajan bha bad u, uba shong ba sah sha Lummawbah, uba kynteng u Kmen, u briew uba ia ryngkat rta hi bad u, bad u long u briew uba kham shida ka jinglong. U dei u briew u ba dih ba bam bad u ba trei hi ha ka office jong ka

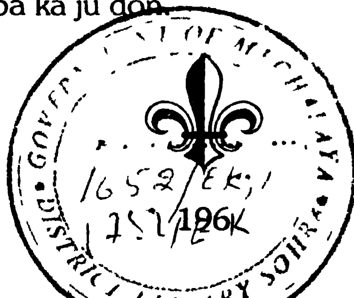
Secriculture, kumta ka jing iajan jongki ha ka iaid ka ieng ka leit ka wan ka iahap bha. U dei u briew uba bha jinglong bad u bym ju ia kajia majia bad no bad no ruh, hynrei u ba ngam bha ha ka dih kabam khlem sngewthuh. U la don la ki Khun ki Kti, bad ka Kmie ki Khun jongu ruh ka dei ka briew kaba sngewthuh bad iaishah, namarkata, ka ing ka sem jongu ruh ka im palei khlem don kano- kano ka kaw-kaw daw-daw. Ha ka jing ia dei lok jong u bad u Rymmang, u Kmen u ju peitthuh bha ia ka rukom im jong u Rymmang, naduh ka jingdihsha ha Office bad haduh ka jing ia rung dih-kiad ha bun tylli ki Pata die 'iad-pasia bad ha ki Bar ruh kumjuh. U shem ba u Rymmang u long u briew u ba bam bha bad ha kawei ka sngi u la kylli ia u da kaba ong "Nga la peitthuh bha iame kum u paralok, ba me bam me dih bha haduh katta katta". Mar ia iohsngew ia kata ka jingong jongu Kmen, u Rymmang u phai sha u bad ong. "Mame te uba la bieit, me dei u briew uba la don jingnang jingtip palat shibun ban ianga, hynrei nga lyngngoh ba balei me bieit sang haduh katne-katne?. Men tip ba ka jingbam kaba bha (rich food), ka wallam ia kine. It lengthened the longivity, enriched the fortune and enhanced the desire for new ventures as an Explorer. I am telling you man, that you have to learn and know the reality of life. Life is once, I am really doubtful if there is another one". Kumta ki iaid ki sngi ki ia u Rymmang bad shisien haba u la shongshit bha taw, u la rwai kumne,

Jang-jang sha Pata,
Jang-jang sha Basa-sha,
U khun rangbah paka,
Ba la kha bhasngi I Mei ianga.

U Thanah, u kynum khatduh jongu Rymmang, hadien ba u la biang ka jingpule u la iohkam kum u Lecturer ia ka Science ha kawei na ki Colleges sha Jowai. Ha ka jingleit jingwan jongu, ynda la bun bun bnai, u la iakynduh samla bad kawei ka samla briew kaba ia hikai lang ha katei kajuh ka college. Da ka jingiakynduh khah-khah, ka jing ia ieit jongki ka la nang suhthied, bad ka kyrteng jong kata ka samla ka long ka Ribamut, ka briew kaba biang rynieng bad bhabriew. Ka shnong trai jongka ka dei na Mawkaiew, tang ba kaba la iaid kylleng ha ka jingshong skul jongka, kumta ka jingmut jingpyrkhat jongka ruh ka la iar shibun. Kumta hadien ka jingia iaid ia ieng jongki, baroh arngut ki la ia sngewthuh ba ki don shibun ki jinglong kiba ia sriem iwei ia iwei pat. Kumta da ka jing ia sngewthuh jingmut ryntih na baroh 2(ar) ki long-ing, u la leit iathoh shongkurim noh sha Mawkaiew. Ha ka jingshisha u Thanah, um pat da rangbah, bad u dang don shibun ka por ba un shong bad iarap kamai ha ing. Hynrei haba u phai shalade bad sha la ki jong ki jing ia kynduh, u sngew ba u long u briew uba donbok shibun, namar jait ba la ong, ba u long u briew uba kham shalak, u la ioh lynti ban prat khamkloi ban ia u hynmen jongu u Kynrong. Kumta hadien ka jingiathoh jongu, bad iohlad ban don noh kham sha pajih na la ing, u la kham sngew laitluid na ka jingsieng bad tdem eh ha ing. Hadien kata ma u ryngkat i briew jongu ki la ia wan ban shna ing noh ha Jowai, ban khamsuk ka leit ka wan bad ban kham iohlad ki khun ha ka jing pynbit ia la ka jong ka jingim.

Tang hadien katto katne snem nangta, i Padanmon ruh i la khlad noh na kane ka Pyrthei, bad ha ing la sah sa tang i Dulan bad u Rymmang ryngkat ki khun baroh 5(san) ngut (ar ki kynthei bad lai ki shynrang) bad ba ar

ngut kiba kham ha shuwa ki la sdang khie samla. Ynda la khlad sa ka kmie kumtei, ka jing wan poi ing-kmie jong u Kynrong bad u Thanah ka la nang jlan, bad lah ban ong ba ka la long tang kumba shisien ne arsien duh ha ka shisnem. Kumta u Rymmang utei kynjreng halor ka jin jong u Kulai, u da bat la u Shabuk ha la ka kti bad kynmaw halade ba da kumno u la long kumne kumba u long mynta, *"The Monarch of all he survey"*. Kumta katba nang iaid ki sngi, ka ing jong u Himot bad i Synjat ryngkat i Padanmon i khun khatduh jongki ka la nangdkhaw bad troin ha baroh ki liang. Teng-teng haba u Kynrong lane u Thanah ki wan poi Ing-Kmie haba don ki khep ba ki dei ban wan, ki ialen ban kyrkieh ban phet noh, namar ki khmat Rangbah jongki ki shon ki thar, haba ki kynmaw ia ki sngi ka jinglong khynnah jongki, namar baroh kiei-kiei ki la kylla bran-ran-ran na kiba ki ju long ha ka por jongki. Ki pang bad pait ka dohnud bad jaw ki ummat barieh ha la marwei-marwei, hynrei ym don lynti lane lad ban leh ei-ei. Khamtam u Kynrong u khun rangbah ka Ing uba shong ha Shillong, ym ju kwah shuh ban phai ka khmat shaphang ka liang kamon ban kiew sha Nongthymmai, namar ha ka jaka, kaba u tip bad la pan na la ka Kmie mynnor ban seng la ka kam lajong, hangta la iohi ba la ieng ka Ing concrete kaba bun-mala jong ki briew. U shu tlor bad pynjynjar ei ia la ka mynsiem lada jia ba u kum peit shata. Kumjuh ruh ka Ing Kmie, kam shym iohi shuh ia ka rong kaba ka ju iohi manla ka snem lada ha ka Tnum ne ha ki jingkhang bad jingkhang-it, ryngkat ka Kper ka Phrah kam don shuh ha ka dur kaba ka ju don.

PRINTED AT

CALRON IMPRESSIONS

Nongthymmai, Shillong - 793 014

Phone : 534657